

MARGUERİTE YOURCENAR ve ORHAN PAMUK'UN

ESERLERİNDE MÜCADELE, ÖZGÜRLÜK VE KİMLİK ARAYIŞI

Prof. Dr. Rifat GÜNDAY

 SERÜVEN
YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Aralık 2025

ISBN • 978-625-8671-13-1

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon / Phone: 05437675765

web: www.seruyenyayinevi.com

e-mail: seruyenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 42488

MARGUERİTE YOURCENAR **ve** **ORHAN PAMUK'UN**

ESERLERİNDE MÜCADELE, ÖZGÜRLÜK VE KİMLİK ARAYIŞI

Prof. Dr. Rifat GÜNDAY

ÖNSÖZ

20.yüzyılın ünlü düşünür ve yazarları arasında yer alan Jean-Paul Sartre, *Edebiyat nedir? (Qu'est-ce que la littérature?)* adlı eserinde edebiyatı, en kısa ve en kapsayıcı tanımıyla “edebiyat her şeydir” şeklinde açıklamaktadır. Dolayısıyla yaratandan yaratılana, toplumdan bireye, canlı varlıklardan cansız varlıklara evrendeki her şeyi kapsayan edebiyat, sosyolojiden psikolojiye, tarihten teolojiye, sanattan musikiye birçok alanın da sınırları içerisinde yer alan toplumsal yaşamdan bireysel yaşama, devlet yönetiminden aileye, savaştan barışa, esaretten özgürlüğü, sevgiden nefrete, hüzünden mutluluğa, düş kırıklığından umuda birçok temayı içermektedir.

Yazarlar ele aldıkları temalarla sadece kendi toplumlarının sorunlarına ayna tutmakla kalmaz, aynı zamanda benzer sorunları yaşayan tüm toplum ve bireylerin sorunlarını gündeme taşımış olurlar. Ayrıca sorunları sadece gündeme taşımakla kalmayıp aynı zamanda sorunların çözümüne yönelik farklı yaklaşım ve örnekler sunarlar. Bu yönüyle yazarlar hem temsilci hem de rehber rolü üstlenirler.

Biz bu çalışmamızda farklı iki kültürden iki yazarın toplumu ve bireyi ilgilendiren mücadele, özgürlük ve kimlik arayışı temalarını eserlerinde nasıl irdelediklerini incelemeye çalıştık. Zaman zaman iki yazar arasında karşılaştırmalara yer verdik. Yazarlardan birisi Fransız ve Belçika kökenli yazar Marguerite Yourcenar, diğeri ise Türk yazar Orhan Pamuk.

Marguerite Yourcenar, 20.yüzyılda yaşamış bir yazardır. Eserlerinde Antik dönemden 20.yüzyılın son çeyreğine kadar uzanan geniş bir dönemin sorunlarına Avrupa ağırlıklı olmakla birlikte toplumlar üstü bir çerçevede ayna tutmaya çalışır. Eserlerinden birçoğunda tarih ve mitlere yer veren Yourcenar, siyasal, ideolojik ve bireysel bağlamda mücadele, hoşgörü ve özgürlük anlayışı, kültürel ve bireysel kimlik arayışı temalarını geçmişten günümüze evrensel bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Orhan Pamuk, 1970’li yıllarda yazmaya başlayan ve halen de yazmaya devam eden bir yazar. Eserlerinde Pamuk, 16.yüzyıldan günümüze, Türk toplumunun devlet yönetiminden bireysel yaşama verdiği çeşitli siyasal ve ideolojik mücadeleleri, hoşgörü ve özgürlük anlayışını, toplumsal ve bireysel kimlik arayışlarını tarafsız bir bakış açısıyla yansıtmaya çalışmaktadır.

Baskıcı uygulamaları ve tutucu yaklaşımları eleştiren Yourcenar ve Pamuk, sorunlardan kurtuluşun çaresi olarak mücadele etmeyi gösterirler. Özgürlük ve bireysel kimlik oluşumu arasındaki ilişkiye de dikkat çekmektedirler. Yourcenar kültürel kimlik arayışı konusunda Antik Yunan kültürünü öncelerken, Pamuk’un Türk toplumunun köklerinden kopmadan modern Batı kültürünü de benimseyen bir kültürel kimliğe sahip olmasını arzuladığı görülmektedir.

Prof. Dr. Rıfat GÜNDAY

Samsun, 2025

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9
-------------	---

1. BÖLÜM

MARGUERİTE YOURCENAR VE ORHAN PAMUK'UN YAŞAMLARI VE ESERLERİ	19
1.1. Yourcenar'ın Yaşamı ve Eserleri	19
1.1.1 Yourcenar'ın Yaşamı	19
1.1.2 Yourcenar'ın Aldığı Ödüller	22
1.1.3 Yourcenar'ın Eserleri	23
1.1.4 Yourcenar'ın Önemli Eserlerinin İçerikleri	27
1.2 Pamuk'un Yaşamı ve Eserleri	45
1.2.1 Pamuk'un Yaşamı	45
1.2.2 Pamuk'un Aldığı Ödüller	47
1.2.3 Pamuk'un Eserleri:	49
1.2.4 Pamuk'un Önemli Eserlerinin İçerikleri	52

2. BÖLÜM

MÜCADELE	76
2.1 Siyasal Mücadele.....	77
2.2 İdeolojik Mücadele.....	98
2.3 Bireysel Mücadele.....	119
2.4 Ekonomik Mücadele.....	129

3. BÖLÜM

HOŞGÖRÜ VE ÖZGÜRLÜK	134
3.1 Toplumsal ve Bireysel Hoşgörü	135
3.2 Bireysel Özgürlük.....	148
3.3 Cinsellik ve Özgürlük.....	167

4. BÖLÜM

KİMLİK ARAYIŞI	182
4.1 Bireysel Kimlik Arayışı.....	182
4.2 Kültürel / Toplumsal Kimlik Arayışı	196
SONUÇ.....	214
KAYNAKÇA.....	219

GİRİŞ

Bir milletin kültür seviyesi, edebiyatıyla ölçülür.

Atatürk

Geçmişten buyana içeriği ile ilgili birçok tartışma olmakla birlikte, edebiyatın her şeyi konu edinebildiği bir gerçektir. Sartre'a göre, her şey demek olan edebiyat insan ve dünyanın yansıtılması iken, Todorov'a göre edebiyat, insan varlığını inceleyen ve yaşamı daha iyi anlamamıza yardımcı olan bir alandır (Canvat, 1999:36, Todorov, 1984:188). Kavcar da edebiyatı, “duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin sözlü ve yazılı olarak güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatı” (1999:123) şeklinde değerlendirmektedir. Sözlük de ise edebiyat, “içerik ya da nesnesi ile basit bir iletişimden öte estetik, ahlaki veya felsefi bir değer taşıyan sözlü ya da yazılı büyük eserlerin tamamı” (Robert,1007) olarak tanımlanmaktadır. Edebiyatla ilgili yapılan bu tanımlarda özellikle insan, dünya, yaşam, duygu ve düşünce boyutlarının öne çıktığı görülmektedir.

Edebiyat, tarihten teolojiye, felsefeden psikolojiye, musikiden resme, ekonomiden sosyolojiye birçok alanın da sınırları içerisinde yer alabilen konuları estetik bir üslupla toplumsal ve bireysel açılardan ele almaktadır.

Edebiyat metinleri aynı zamanda kültürel bir nesne durumundadırlar. Konu edindikleri toplumlar hakkında birçok bilgi içermektedirler. Bireylerin yaşamları yanında toplumlarda gözlemlenen kültürel, ideolojik ve siyasal gelişimlere de edebiyat eserlerinde tanık olmak mümkündür. Bazı eserlerde duygu boyutu ön plandayken bazı eserlerde düşünce boyutu üzerine odaklanılmaktadır. Zira insanı tanıtan, insanlık durumunu irdeleyen, toplumsal sorunları ortaya koyan birçok edebiyat eseri bulunmaktadır (Günday, 2012:31).

Edebi metinler incelenirken, onları tarihsel ve toplumsal süreçlerle birlikte ele almak daha doğru bir yaklaşımdır. Çünkü süreç ve olaylardan

esinlenme durumu söz konusu olduğundan onlarla kesiştiği ortak noktalar bulunmaktadır. Bir yazarın eserini, yaşadığı ortamdan soyutlanarak kaleme alması düşünülemez. Dolayısıyla yazar, kendi yaşamı yanında döneminin olaylarına, dini, siyasi ve toplumsal çatışmalarına kayıtsız kalmaz. Bu nedenle edebi dehanın oluşumunda insanlık durumunun sorgulanması ve toplumsal sorunların etkisi inkâr edilemez (Trousson, 1965:83). Edebi eserler, yazarının yaşamı, yazıldığı dönem ve toplumun ürünü oldukları için, onları söz konusu bağlamlardan ayrı tutularak yorumlamak mümkün değildir.

Naturel edebi eserlerin anlamlandırılması sürecine okuru da dahil etmekte ve “edebiyat yazarla okurun bir metin aracılığı ile buluşmasıdır” (1995:45) şeklinde bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Dolayısıyla edebi metinlerin çözümlenmesi, yazar ve okurun bir metne ortak yaklaşımına dayanmak durumundadır. “Metinde yazarın ne demek istediği kadar okurun metinden ne anladığı da önemlidir. Bu bağlamda bir metni kimin yazdığı, kim için yazdığı, ne zaman yazdığı, niçin yazdığı, nasıl yazdığının bilinmesi yanında, kim tarafından ve ne zaman okunduğu da metnin anlamlandırılmasında etken rol oynamaktadır.” (Günday, 2012:31). Edebi eserleri, kapalı uçlu bir içeriğe sahip metinler olarak düşünmemek gerekir. Eserlerin üretildikleri dönemler ve toplumlar gibi yorumlandıkları dönemler ve okurların bakış açıları da onlarla ilgili farklı değerlendirmeler yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Thérien (2000:21-22)’e göre, edebi metinler çok anlamlıdır, bu nedenle kişiden kişiye ya da bir çağdan diğerine farklı anlamlanabilmektedirler. Yine edebi metin bir seri içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla kendisinden önceki eserlerden esinlenebildiği gibi kendisinden sonraki eserleri de etkileyecektir. Bu bağlamda edebi metinler anlamlandırılırken metinler arası boyut da dikkate alınmak durumundadır.

Postmodernizm, metinlerarasılık boyutunu çok öne çıkardığı için, postmodern edebiyatla birlikte karşılaştırmalı edebiyat daha da önem kazanmıştır (Güzel, 2012: 583). Böylece dünya edebiyatı üzerine metinlerarasılık ve karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları daha çok ilgi görmeye başlamıştır.

Tieghem (1943:14) karşılaştırmalı edebiyatla ilgili olarak karşılaştırmayı her türlü estetik değere sahip, farklı dillere ait iki veya birçok kitap, sahne, konu veya sahife arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması, etki, öykünme vb. durumların saptanması,

kısacası kısmen de olsa bir eseri başka bir eserle açıklama olanağı sunan bir durumun bilimsel olarak saptanması şeklinde değerlendirmektedir. Aytaç (2009:7)'a göre karşılaştırmalı edebiyat bilimi “edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran edebiyat biliminin bir dalıdır. Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.” Güzel'e göre ise karşılaştırmalı edebiyat, “daha çok iki farklı eserin benzer ve farklı yanlarının ortaya konulması, etki ve etkileşimlerinin sebepleri üzerinde durulması esasına dayanır.” (Güzel, 2012: 584).

Tieghem ve Aytaç'ın tanımlarında karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının farklı dillerde yazılmış eserler boyutu üzerinde durulurken, Güzel böyle bir ayrıma gitmeksizin karşılaştırma çalışmasının farklı iki eser üzerine yapılan çalışmaları kapsadığına dikkat çekmektedir.

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının farklı ülke edebiyatlarına ait yazar ve eserler arasında olabileceği gibi aynı ülke edebiyatından farklı yazar ve eserler arasında da yapılabileceği bir gerçektir. Karşılaştırmalı edebiyat kapsamında benzerlik ve farklılıklar, etki ve öykünme incelenebileceği gibi aynı temanın farklı iki toplum, kültür veya aynı toplumdan farklı iki yazar tarafından ele alınması da incelenebilir.

Biz bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat bilimi kapsamında bir Türk ve bir yabancı yazarı karşılaştırmayı uygun bulduk. Yabancı yazar olarak Belçika doğumlu Fransız yazar Marguerite Yourcenar, Türk yazar olarak da Orhan Pamuk'u seçtik. Bu yazarları seçmemizin amacı, farklı kültür ve coğrafyalara ait iki yazarın bazı ortak temalara eserlerinde nasıl yaklaştıklarını ortaya koymaktır. Yourcenar ve Pamuk eserlerinde birçok ortak temaya yer vermişler ve bazı benzer yaklaşımlar sergilemişlerdir. Yazarların yaşam ve dünyaya bakış açılarında da bazı benzerlikler bulunmaktadır. Bunun yanında söz konusu farklı iki kültürden iki yazarın yaşamları ve eserlerinde aynı temaya yaklaşımlarındaki bazı farklılıklar da dikkat çekmektedir.

Yourcenar ve Pamuk ile ilgili genel ortak noktalar şu şekilde sıralanabilir:

Her iki yazar da 20.yüzyıl yazarları arasında yer almakla birlikte, Orhan Pamuk 21.yüzyılda da yazmaya devam etmektedir. 1903'de Belçika'nın başkenti Brüksel'de doğan Yourcenar, 1921 yılında ilk eseri olan *Boş Hayaller Bahçesi* (*Le Jardin des Chimères*) isimli şiir kitabını ve

1929 yılında da *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı* (*Alexis ou le Traité du Vain Combat*) adlı ilk romanı yayımlar. Dünyanın birçok yerini gezip gören Yourcenar 1949 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşir ve burada yaşar. Ölünceye kadar yazmaya devam etmiştir. 1952 yılında İstanbul'da doğan Orhan Ferit Pamuk, 1979 yılında ilk eseri olan *Karanlık ve Işık* adlı romanını yazmış, daha sonra bu roman 1982 yılında *Cevdet Bey ve Oğulları* adıyla yayımlanmıştır. 2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşen Pamuk, son dönemde ağırlık olarak bu ülkede yaşamaktadır. Hem Yourcenar hem de Pamuk varlıklı ve entelektüel bir çevrede büyürler. Ancak Yourcenar doğumundan 10 gün sonra annesini kaybettiği için babası tarafından büyütülür. Pamuk ise geniş aile ortamında büyür. Her iki yazar da genç yaşta yazmaya başlamıştır. Yourcenar ve Pamuk, ABD üniversitelerinde edebiyat dersi verir.

Yourcenar ve Pamuk'un eserlerinde postmodernist edebiyat anlayışına yer verdikleri söylenebilir. Bununla birlikte Yourcenar'ın eserleri daha çok modern yaklaşımla kurgulanırken, Pamuk'un eserlerinin çoğu postmodern edebiyat ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Her ikisi de başta roman olmak üzere, öykü, deneme ve anı türünde de eserler verirler. İki yazar da ilk edebiyat deneyimlerine şiir alanında başlarlar ve her iki yazarın kahramanları arasında şiir yazar karakterler bulunmaktadır. Birer adet tiyatro oyunu da yazmışlardır.

Yourcenar ve Pamuk'un eserlerinde metinlerarasılık geniş yer tutmaktadır. Bilim insanlarından felsefecilere, din adamlarından hekimlere, kutsal metinlere, sanat eserlerine, edebiyat metinlerine ve yazarlara sıkça atıfta bulundukları görülmektedir. Her iki yazarın da beslendikleri kaynaklar sadece kurmacaya dayalı metinler olmayıp birçok kültürel öğelerden esinlenmişlerdir. Ayrıca kurmaca olmayan eserlerinde de zengin kültürel birikimleri ve başvuru kaynakları dikkat çekmektedir. Zira her iki yazarın kurmaca dışı metinleri de tıpkı kurmaca metinlerinde olduğu gibi zengin bir kaynak ile okuru karşılamaktadır. Bu durum, postmodern edebiyatın bir tür yansıması olarak kabul edilebilir. Esen (2006b) Pamuk'un romanları için "Türk ve dünya edebiyatı birikimine dayanarak kitaplarını hem Doğu hem Batı kaynaklı metinlerle iç içe yazabildiği için; kullandığı malzemeye, konularına hâkim olabilmek adına söz konusu alanda meşakkatli bir araştırma, okuma sürecinden geçtiği için; malzemesi yerel olduğu ve romanlarında Osmanlı-Türk kültürünü çağdaş roman diline aktarabildiği için iyi bir yazar." şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır. "Orhan Pamuk'un metinleri, özellikle üçüncü romanı

Beyaz Kale'den sonra geçerli olmak üzere gerek Doğu gerekse Batı edebiyatından kimi yapıtları açık ya da kapalı göndermelerle doludur. Pamuk kimi yerde kurgu/biçim ögesi olarak kullanır onları, simge/alegori ya da parodi düzlemine taşır, kimi yerde motif olarak dokuya katar, kimi yerde ise düşünsel arka planın bir ögesi yapar.” (Ecevit, 1996:32). Romanlarında metinlerarasılığa önem verdiği için eserlerinde dini metin, tarih, felsefe, güzel sanatlar ve şiir gibi değişik metinlerden alıntılar bolca yer almaktadır. Bir örnek vermek gerekirse “*Kara Kitap*, özellikle Doğu edebiyatına göndermelerle doludur. Mevlâna, Atlar, Şeyh Galip’in eserleri, alıntılar aracılığıyla yer alır *Kara Kitap*’ta; ya da romanın kimi yerinde onların kurgusal özelliklerinden yararlanmıştı Pamuk. Aynı şeyi *Yeni Hayat* romanında da yapar, Batı edebiyatında yüzyıllardır uygulanan bir geleneği, Türk edebiyatında kurmaca düzlemine taşır. Hristiyanlık ve Antik Yunan/Roma kültürünü Batılı yazar, yapıtının dokusuna çok yönlü işlemiştir her zaman.” (Ecevit, 1996:34). Yourcenar’ın *Hadrianus’un Anıları* adlı romanında Yunan kültürünün derin izleri yansımaktadır. Her şeyden önce roman kahramanı konumundaki imparator Hadrianus, İspanyol kökenli ve Romen vatandaşı olmasına karşın Helen kültürü hayranı ve Yunan dostudur. Dönemin konuşulan dilleri arasında entelektüellerin dili Yunancayı tercih eder. Ona göre Yunanca felsefi düşünce ve devlet dili olması nedeniyle deneyim hazinelerine sahip bir dildir. Her ne kadar Roma imparatorluğunun siyaset dili Latince olsa da kültür ve fikir dili olarak Yunanca önemli bir yere sahiptir. Roman yazarı Yourcenar, Yunan kültürü hayranıdır, genç yaşta Yunan edebiyatını keşfeder ve Antik dönem yazarlarının eserlerini okur (Marsegia, 2023, Pinon et Brochard, 2014:132-148). Yourcenar, özellikle Antik Yunan ve Roma kültüründen öğeler başta olmak üzere gerek Batı gerekse Doğu kültüründen birçok şahsiyet, öge ve düşünceyi kendi eserlerinin kurgusuna dahil eder. Yourcenar *Piranesi’nin Karanlık Beyni* (*Le cerveau noir de Piranèse*) denemesinde Venedikli bir mimar ve gravür sanatçısına yer verirken, Pamuk’un *Beyaz Kale* romanının iki ana kahramanından birisi Venedik’li kültürlü bir insanıdır.

İki yazarın da esinlendikleri ortak referans kaynakları yazarlar bulunmaktadır: Thomas Mann, Marcel Proust, James Joyce, Gustave Flaubert, Dostoyevski bunlar arasında dikkat çeken isimlerdir. Pamuk’un üst kurmaca tekniğinin çok daha geniş bir çerçevede yapılandırıldığı *Kara Kitap*, başta Şeyh Galip’in *Hüsn-ü Aşk*, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Huzur*, Marcel Proust’un *Kayıp Zaman’ın İzinde*, James Joyce’un *Ulysess*’i olmak

üzere birçok eserle benzer özellikler taşımaktadır (Esen, 2013; Kesova, 2021: 347). Orhan Pamuk'un dünya edebiyatı bağlamında Rus yazarlar Dostoyevski ve Tolstoy, Fransız yazarlar Stendhal ve Flaubert gibi klasik yazarlardan, Proust, Thomas Bernhard, Faulkner, Joyce, Woolf, Thomas Mann, V. Nabokov, Albert Camus, Borges, Calvino gibi 20.yüzyılın modern yazarlarından esinlendiği söylenebilir. (<https://www.literaedebyat.com> › post › orhan-pamuk-u...).

Yourcenar ve Proust yaşamlarında ve eserlerinde çok kültürlülük yaklaşımını benimsemişlerdir. Her iki yazar da hem Doğu hem de Batı kültürlerini ileri düzeyde tanımakta ve eserlerine bu kültürlerden izler yansıtmaktadırlar. Yourcenar, Batı Avrupa kültürü yanında Roma, Yunan, Balkan, Türk, Mısır, Pers, Hint, Çin ve Japon kültürlerine yer verirken Pamuk da eserlerinde Yunan, Roma, Pers, Arap kültürleriyle aynı coğrafyayı paylaşmış Türk kültürünü genellikle çok kültürlülük bağlamında bu kültürlerle iç içe vermektedir. Zira bu kültürler arasında karşılıklı etkileşim ve geçişler olmuştur.

Tarihi romanlar yazan iki yazar da geçmiş yaşama ve kültürlerle önem vermektedirler. Bununla birlikte Yourcenar'ın romanları daha ağırlıklı olarak tarihi romanlar. Yourcenar'ın *Hadrianus'un Anıları* romanı Antik dönemi konu alırken, *Zenon/Kara Kitap* 16.yüzyıl Rönesans dönemini konu edinmektedir. Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanının öyküsü de 16.yüzyılda geçer, *Beyaz Kale* romanı 17.yüzyıla uzanırken *Veba Geceleri* 1901 yılını konu alır.

Her iki yazar da evrensel insanlık değerlerine sahiptirler. Yourcenar evrensel bir düşünce ve engin bir hoşgörü sahibi özgürlüklerden yana bir yazardır. Antik dönem pagan hoşgörü kültürü ve özgürlük anlayışı Yourcenar'a her zaman rehber olmuştur. Benzer şekilde Pamuk da evrensel değerleri benimseyen bir yazar olarak tanınmaktadır. Hem Yourcenar hem de Pamuk eserlerinde kadınlara daha çok değer verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Yourcenar herhangi bir dini inancı benimsememektedir, ancak özellikle *Doğu Öyküleri*'nde kültürel bağlamda Hristiyan kültürüne olumlu yaklaşırken, Pamuk da sadece kültürel anlamda Müslüman kimliği taşıdığını vurgulamaktadır.

Yourcenar ve Pamuk eserlerini kaleme alırken simyadan esinlenmişlerdir. Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* romanının kahramanı Zenon'un dönüşümü simyanın kara, beyaz ve kırmızı dönüşüm evrelerini sembolize ederken, *Kara Kitap* ta Galip'in Celâl'e dönüşmesi simyadaki

dönüşümü çağrıştırmaktadır. Ayrıca iki yazarın da eserlerinin orijinal dillerdeki isimleri aynı 'Kara Kitap' ve bu isim simyaya göndermede bulunmaktadır. İki yazarın da eserlerinin başlıkları ilginç isimler taşımaktadır. Pamuk'un romanları simyanın üç evresinin adlarını *Beyaz Kale*, *Kara Kitap* ve *Benim Adım Kırmızı* barındırır.

İki yazar da eserlerinde görsel sanatlar ve resme önemli bir yer vermektedir. Her iki yazarın da kahramanları arasında ressamlar bulunmaktadır ve bazı kahramanları resim yapmaktadırlar. Pamuk, bu konuda "resim yapmanın ve roman yazmanın mutluluğunu bilen" yazarlara dikkat çeker (Pamuk, 2011:89-90). Orhan Pamuk'un kahramanlarının bolca görsel sanatlarla ilgilenmeleri ve şiir yazmaları Yourcenar ile karşılaştırılmalarına olanak sunmaktadır. *Hadrianus'un Anıları* romanında Hadrianus, *Zenon/Kara Kitap* romanında Henri Maximilien gibi *Kar* romanında da Ka şairdir. *Masumiyet Müzesi*'nde Kemal koleksiyoncudur ve müze açar. Bu da karakterlerle ilgili genel bir tanımlama yapılmasına olanak vermektedir. Marcel Proust ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi Orhan Pamuk'un romanlarında görsel sanatların etkisi dikkat çekmektedir. Pamuk, kültürel açıdan şehrin mimari yapısının sunusuna da geniş yer verirken Yourcenar romanlarında bu konuya o kadar odaklanmaz. Bu noktada Pamuk, Proust ve Tanpınar'dan esinlenmiştir denilebilir.

Her iki yazar da ulusal ve uluslararası birçok ödül almışlardır. Bunlar arasında en dikkat çeken Marguerite Yourcenar'ın Fransız Akademisine ilk kadın üye olarak seçilmesi ve Orhan Pamuk'un 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmış olmasıdır.

Yourcenar ve Pamuk eserlerinde çeşitli temalara ve fikirlere yer vermekle birlikte güdümlü yazarlar değillerdir. Eserlerinde savaş, çatışma, siyaset, ideoloji, din, bağnazlık, mücadele, evrensellik, hoşgörü, cinsellik, özgürlük ve kimlik arayışı gibi birçok konuya yer vermişlerdir. Bu çalışmada her iki yazarın eserlerinde mücadele, özgürlük ve kimlik arayışı temaları ele alınacaktır.

Zenon/Kara Kitap adlı eserde insan varlığı ve varlığın kimlik oluşumuyla ilgili bir araştırma ve sorgulama söz konusudur. Varlığın hem bedenen hem de ruhen özgürleştirilmesi süreci yaşanmaktadır. İnsan yaşamında sürekli bir özgürleşme arzusu bulunmaktadır.

Bir tarafta reformlar ve din, diğer tarafta Anabaptislerin ayaklanmaları, din savaşları, engizisyon mahkemeleri ve sapkın oldukları

düşünülen insanların odun ateşinde yakılarak idam edilmeleri 16.yüzyıl Zenon'un yaşadığı toplumu yansıtmaktadır.

Zenon yaşadığı dönemin aynası gibidir (François, 1981:8). Zenon, Bruges'de doğar ve Bruges'de ölür. Ancak bir entelektüel ve hoşgörü sahibi insan olarak bütün Avrupa'yı, Türkiye ve Cezayir'i dolaşır. Gezdiği yerlerde yeni bilgiler ve deneyimler edinir, keşfetmeye açık entelektüeldir. İdealist ve insanlık durumuna karşı kendisini sorumlu hisseden Zenon, fikirleri ve inandığı değerler uğruna ölümü göze alır (François, 1981:14-17). İnsanların yaşadıkları sıkıntı ve maruz kaldıkları saçmalıklara karşı kayıtsız kalmayıp başkaldırır. Geri adım atmayarak bir ölçüde aynı durumdaki insanların sorunlarına karşı bir rehber rolü üstlenir.

20.yüzyıl başta Avrupa olmak üzere dünya savaşları ve çatışmalar, toplumlarda ölümlere, korkulara ve huzursuzluklara neden olmuş, özgürlükler noktasında dünya genelinde çok ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu dönemde yaşayan Yourcenar, tarihi romanı *Zenon/Kara Kitap*'ı yazarak özgürlükler konusunda Rönesans dönemini yansıtan tarihe atıfta bulunmak istemiştir.

Roman kahramanı Zenon'un yaşamı ile yazar Yourcenar'ın yaşamı arasında benzerlikler söz konusudur. Her ikisi de evrensel hoşgörü sahibi, özgürlüklerin savunucusudurlar, belli bir dinin mensupları değildirler ve dini dogmalara karşıdırlar, çok kültürlü ve entelektüel kimlik sahibi kişilerdir. Her ikisi de eşcinsel yaşam sürdürür, ikisinin de arzusu özgürlüklerin kısıtlanmadığı, evrensel hoşgörü anlayışının benimsendiği modern ve laik toplumların yaratılmasıdır.

Çok kültürlülüğü benimseyen ve evrensel bir bakış açısına sahip olan Orhan Pamuk'un eserlerinde Türk kültür öğelerine ve tarihi motiflere bolca rastlamak mümkündür. Pamuk, eserlerinde bir yandan çeşitli şekillerde Osmanlı ve Türkiye'nin tarihine yer verip göndermelerde bulunurken, diğer yandan da modern Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümünü ve yaşanan sorunları ele aldığı görülmektedir. Eserlerinde ağırlıklı olarak Türk kültürü ve yaşam biçimine odaklandığı söylenebilir. Pamuk romanlarında kültür konusu bağlamında Türk kimliği sorununa da önemli yer ayırmaktadır. Türklerin geniş bir coğrafyaya yayılmış olması kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde başka kökenden grupların da yaşıyor olması nedeniyle Türklerin çok kültürlü bir ortamda yaşamaları kültürel kimlikleriyle ilgili farklı durumlar ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türk kimliğini

betimlerken Batı ve Doğu kültürlerinin etkisi altında şekillenen Türk kültüründen söz eder. Zaman zaman bu iki kültürün etkisinde kalan kahramanlarının düşünce ve değerler açısından kültürel kimlik çatışması yaşadıkları görülmektedir.

Pamuk yazarlığı kadar entelektüel birikimi ile ideolojik ve siyasi yanı da güçlü olan birisidir. Entelektüel kimliğe sahip bir yazar olarak romanlarında aydın kesime geniş yer vermektedir.

Pamuk'un romanlarının çoğu İstanbul'da geçer. Bunun nedeni sadece Orhan Pamuk'un İstanbul'da doğmuş ve büyümüş olmasına bağlı değildir, İstanbul Türkiye ve dünyada en zengin kültürel mirasa sahip çok kültürlü şehirlerden bir tanesidir. Romanlarında kültüre büyük önem veren Pamuk'un mekân olarak İstanbul kentini seçmesi olağandır. Eserlerinin çoğunda İstanbul'un farklı semtlerinden sokak manzaraları sunmaktadır. Bu manzaralar kültürel ve tarihi dokular içermekte ve halkın yaşamını yansıtmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse kentin ruhunu yansıtmaktadır. İstanbul bir kimliği ve ruhu da olan açık hava müzesi gibi sunulmaktadır. Ayrıca Pamuk'un eserlerinde sunduğu İstanbul'un çok kültürlü bir kimliği olduğunu vurgulamak gerekmektedir. *Zenon/Kara Kitap* romanının kahramanı Zenon da bir süre İstanbul'da ikamet etmiştir, bu nedenle romanda İstanbul'dan da söz edilir.

İstanbul'un tarihi ve kültürel dokusu ile çok kültürlü yapısının bozulup değişmesinden rahatsızlık duymaktadır yazar. Pamuk'a göre kentin tarihi ve kültürel dokusu her geçen gün daha fazla bozulmaktadır. Bu hem anı ve deneme eserlerinden hem de romanlarından anlaşılmaktadır. Yazar bunları sunarken kişisel izlenim ve düşüncelerini de yansıtmaktadır.

Özellikle *Kara Kitap*'ta İstanbul, Batılı ve Doğulu kimliği ile *Beyaz Kale*'de Osmanlı ve sonrası Türkiye Cumhuriyeti döneminde oluşan kimliği ile *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda çocukluk ve gençlik anılarıyla, *Masumiyet Müzesi*'nde hafızalarda yer etmiş fiziki ve ruhsal kimliği ile yansıtılmaktadır. *Kara Kitap*, *Yeni Hayat*, *Benim Adım Kırmızı* romanlarında İstanbul hem aile ve sosyal yaşam hem de mekanlarıyla okura sunulmaktadır.

Çağdaş Türk Romanının en önemli yazarları arasında yer alan "Pamuk, *Beyaz Kale* ve *Benim Adım Kırmızı* adlı tarihi romanlarında Osmanlı devletinin duraklama devrinin (16.-17.yy) tarihî atmosferini kullanmış, olay örgüsü, kişiler ve diğer kurgu sanatı unsurlarını buna

uygun bir şekilde belirlemiştir. *Cevdet Bey ve Oğulları*, *Sessiz Ev*, *Kara Kitap*, *Yeni Hayat*, *Kar*, *Masumiyet Müzesi* ve *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı eserlerinde ise zaman olarak 20.yüzyılı seçmiş ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine odaklanmıştır. Bu romanlarında, 20.yüzyılda Türkiye'nin geçirdiği siyasî, sosyal ve ekonomik değişimleri" (Kolcu, 2015:63) ele almıştır.

Pamuk, yazma amaçlarından birkaçını “*Ben, ötekiler hepimiz, bizler; İstanbul’da, Türkiye’de nasıl bir hayat yaşadık, yaşıyoruz tüm dünya bilsin diye yazıyorum. (...) Kütüphanelerin ölümsüzlüğüne ve kitapların raflarda duruşuna çocukça inandığım için yazıyorum.*” şeklinde açıklar. (<https://www.literaedebyat.com> › post › orhan-pamuk-u...). Bizzat kendisi romanlarında özellikle toplumsal yaşamı ve koşulları anlatmak istediğini açıklamaktadır. Zira Pamuk “metinlerini yazarken, onları ‘toplumsal kimlik sorunları olarak okumaya çalışan okurların sürekli baskısını hissettiğini söyler.” (Pamuk, 1995a:18; akt. Ecevit, 1996:23).

Pamuk’un romanlarında kahramanların sürekli bir arayış içerisinde olması Yourcenar’ın kahramanı Zenon’un sürekli arayış içerisinde olmasını çağrıştırmaktadır. *Kara Kitap* romanında Galip, sürekli karısı Rüya ve amcasının oğlu Celâl’in peşindedir. Dolayısıyla İstanbul’un birçok semtini onları takip amacıyla dolaşır. *Yeni Hayat* romanında da roman kahramanı Osman, çok etkilendiği kitabın yazarının ve âşık olduğu kızın arayışı içerisinde. Osman, Galip’ten farklı olarak arayışını hem İstanbul hem de Türkiye sınırları içerisinde sürdürür. *Benim Adım Kırmızı* romanında nakkaş cinayetini işleyen katilin izi sürülür. Benzer arayışları Pamuk’un başka romanlarında da görmek mümkündür.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Yourcenar ve Pamuk’un yaşamları, aldıkları ödüller ve kısaca eserlerinin içerikleri tanıtılacaktır. İkinci bölümde Yourcenar ve Pamuk’un romanlarında siyasal, ideolojik, bireysel ve ekonomik mücadele teması ele alınacaktır. Üçüncü bölümde söz konusu yazarların eserlerinde hoşgörü ve özgürlük teması irdelenecektir. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise bireysel ve kültürel/toplumsal kimlik arayışı üzerinde durulacaktır.

1. BÖLÜM

MARGUERİTE YOURCENAR VE ORHAN PAMUK'UN YAŞAMLARI VE ESERLERİ

1.1. Yourcenar'ın Yaşamı ve Eserleri

1.1.1 Yourcenar'ın Yaşamı

Marguerite Yourcenar, 8 Haziran 1903 tarihinde Belçika'nın başkenti Brüksel'de doğar. Babası Fransız Michel Cleenewerck de Crayencour, annesi ise Belçikalı Fernande de Cartier de Marchienne'dir. Babası zengin bir burjuva Fransız aileden gelirken annesi de soylu Belçikalı bir ailenin çocuğudur (Stade, 1990:2536). Gerçek adı Marguerite de Crayencour'dur. Yazmaya başladıktan sonra Crayencour adını Yourcenar olarak değiştirir ve daha sonra bu yeni ismini resmi soyadı olarak kullanır. Doğumundan çok kısa bir süre sonra annesini kaybeder. Babası tarafından büyütülen Yourcenar çocukluk ve gençlik yıllarında yaşamını babası ile birlikte Fransa'da sürdürür. Doğayla iç içe bir çocukluk geçirir. Gençliğinde babası ile birlikte birçok Avrupa ülkesini ziyaret eder. 1909 yılında birlikte vakit geçirdikleri babaannesi ölür. 1927 yılında babasını kaybeder. Babası Yourcenar'ın eğitimine büyük önem verir, ancak onu okula göndermek yerine evde özel eğitim almasını ister. Yaşamında babasının etkisi önemli bir yer tutar. Erken yaşta farklı dilleri tanımaya başlar. 10 yaşında Latinceyi, 12 yaşına geldiğinde de Yunancayı öğrenir (Gülgün, 2008). Öğrendiği diller ve çocukluğundan itibaren babası ile çıktığı geziler ve daha sonra kendisinin gerçekleştirdiği seyahatler onun farklı dünyaları ve kültürleri tanımasında etkili olur. Zira küçük yaşta babasıyla birlikte çıktığı seyahatlerini, yaşamının daha sonraki dönemlerinde de farklı coğrafyalarda sürdürmeye devam eder. Avrupa'da Fransa, Belçika, İsviçre, Hollanda, İtalya, Yunanistan, İngiltere, Afrika'da Mısır, Fas ve Kenya, Asya'da Hindistan, Japonya ve Tayland, Amerika kıtasında Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada onun seyahat ettiği ülkeler arasında öne çıkmaktadır. Fransa, İsviçre, İtalya ve Yunanistan'da belli dönemler yaşar. 1937'den itibaren tercümanı, yayıncısı ve aynı zamanda ortağı da

olan edebiyat bilgini Amerikalı kadın Grace Frick ile çok yakın ilişki içerisinde ve 1979 yılında Frick'in ölümüne kadar birlikte yaşam sürdürürler. 2. Dünya Savaşına kadar adeta bir gezgin yaşamı sürdürür. 2. Dünya Savaşından sonra 1949 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Maine eyaletine bağlı Mount Desert Adası'na yerleşir ve ölünceye kadar yaşamını burada sürdürür. 1950-1960 yılları arasında birçok seyahat gerçekleştirir. 1947 yılında Amerikan vatandaşı da olan Yourcenar, hem Fransız hem de Amerikan vatandaşı olmak üzere çifte vatandaşlık statüsüne sahiptir. Yourcenar ilerlemiş yaşına rağmen kendinden oldukça küçük bir yaşta olan ve belgesel çekmek için Mount Desert'teki evlerine gelen Afro-Amerikan Jerry Wilson'a karşı duygusal yakınlık hisseder. Onunla Mısır, Kenya, Japonya ve Karayipler'e seyahatler gerçekleştirirler. Daha sonra eşi Jerry Wilson ile sıkıntılı bir ilişki yaşarlar ve eşi 1986 yılında AIDS'ten ölür. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamını sürdürürken New York City ve Sarah Lawrence College'de Fransız Edebiyatı ve karşılaştırmalı edebiyat üzerine dersler verir (Guppy, 1988). Yourcenar, 17 Aralık 1987 tarihinde 84 yaşında geçirdiği felç sonucu oluşan komplikasyonlar nedeniyle Amerika'nın Maine eyaleti Northeast Harbor'da (Mount Desert Island Hastanesi'nde) hayatını kaybeder.

Edebiyatla ilgilenmeye ve yazmaya erken yaşta başlar. İlk edebiyat denemelerini şiir alanında ortaya koyar. 18 yaşında ilk eserini yayımlamıştır. Daha sonra deneme, anı yazısı, tiyatro oyunu, öykü ve roman gibi farklı edebiyat alanlarında eserler verir, özellikle yazdığı tarihi romanlarla ön plana çıkar. Hem Belçikalı hem Fransız hem de Amerikalı yazar olarak tanınır. Belçikalılar tarafından Belçika'nın tanınmış yazarlarından biri olarak kabul edilir. Başkent Brüksel'de Marguerite Yourcenar Uluslararası Dokümantasyon Merkezi (Le Centre International de Documentation Marguerite Yourcenar (CIDMY/)) bulunmaktadır. Eserleri başta İngilizce olmak üzere birçok dile çevrilmiştir.

Yourcenar 20.yüzyılın edebi akımlarından hiçbirisine bağlı olarak yazmaz ne varoluşçuluk ne gerçeküstücülük ne de yeni roman ekolü. Bununla birlikte Virginia Woolf, Henry James ve Proust gibi modern yazarlar ekolünden bir yazar olarak kabul edilebilir. Hatta eserlerinde metinlerarasılığa verdiği yer nedeniyle Yourcenar'ı postmodern yazarlar arasında kabul etmek de mümkündür.

Yourcenar'ın yaşamında annesinin ölümünden sonra babasının başka kadınlarla olan ilişkileri, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya gibi ülkelerde

sürdürdüğü yaşam, Orta Çağ ve Rönesans başta olmak üzere tarihe duyduğu ilgi, tanık olduğu 2 Dünya Savaşı, Antik Yunan kültürüne hayranlığı, Budizm başta olmak üzere farklı kültürleri tanınması, farklı inanç ve ideolojiler üzerine araştırmaları eserlerinde etkili olmuş ve belirleyici roller üstlenmiştir. Eserleri zengin bir kültürel birikimin ve derin bir düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkmışlardır.

II. Dünya Savaşı yıllarında babası ile gerçekleştiği Belçika ziyaretini Alman Ordularının Belçika'da ilerlemesi üzerine sonlandırmak zorunda kalırlar. I. Dünya Savaşı'nın başında Belçika'da mahsur kalan Yourcenar babası ile birlikte gemiyle İngiltere'ye gider. Daha çocukluk döneminde savaşın soğuk ve sevimsiz yüzü ile karşılaşır. Eserleri sadece Roma İmparatorluğu dönemindeki çatışmalar ile 16.yüzyıl çatışmalarını değil aynı zamanda yazarın yaşadığı dönemde boy gösteren I. ve II. Dünya savaşlarına da göndermede bulunur. Tarihi olaylar ve efsaneler onun eserlerinin merkezinde yer almaktadır.

Seyahatleri sırasında Mussoloni'nin Roma'ya yürüyüşüne ve faşizmine tanıklık eder. İtalyan aydınların İsviçre ve Güney Fransa'ya sürgün edilmesinden üzüntü duyar. Özellikle *Düş Parası* (*Denier du rêve*) adlı eseri bu yaşananların izlerini taşımaktadır. Sosyalizm ve komünizm üzerine yayınlar okur. Daha hümanist bir dünya özlemi içerisindedir.

Yaşamında ortaya koyduğu yaklaşımlarla insanlığın özgür ve mutlu geleceği adına mücadele eder. 1958 yılından sonra, toplumsal sorunlarla daha yakından ilgilenir. İnsan hakları, toplumlar ya da ideolojik görüşler arasındaki çatışmalara karşı hoşgörü ve evrensel barış, nükleer artıklar, doğanın korunması, bireyin özgürlük ve kimlik arayışı konularında çaba sarf eder. Kendisine rol model aldığı babasının özgürlük düşkünü bir insan olması onun yaşama bakış açısını derinden etkiler. Eserlerinde de bu konulara yoğun yer verir (Cumhuriyet Kitap Eki, 2009).

Yourcenar yaşamında iki dünya savaşı görmüş, 20.yüzyılda dünyanın birçok yerinde meydana gelen çatışmalara tanık olmuş bir yazardır. Yaşamının önemli bir kısmını sonuna kadar Amerika'nın Maine Eyaleti'nde bulunan Monts Déserts Adası'nda geçiren Yourcenar eserlerinde ele aldığı konular ve konulara yaklaşım tarzıyla evrensel bir dünya yazarı olduğunu kanıtlamıştır.

1.1.2 Yourcenar'ın Aldığı Ödüller

Marguerite Yourcenar birçok ödüle layık görülmüş bir yazardır. Aldığı ödüller kronolojik sıra ve aldığı eserlere göre aşağıda sunulmuştur (<https://en.wikipedia.org/wiki/Yourcenar>):

1952: *Mémoires d'Hadrien* (*Hadrianus'un Anıları*) için Prix Femina Vacaresco

1958: *Les Charités d'Alcippe* (*Alcippe'nin Sadakaları*) için Prix Renée Vivien

1963: *Sous Bénédiction d'Inventaire* (*Stok Altında Kâr*) için Prix Combat

1968: *L'Œuvre au Noir* (*Zenon/Kara Kitap*) için Prix Femina

1972: Tüm eserleri için Prix Prince Pierre de Monaco

1974: *Souvenirs Pieux* (*Dindar Anılar/Sevgili Ayrılanlar*) için Le Grand Prix National des Lettres (Ulusal Edebiyat Büyük Ödülü)

1977: *Hadrianus'un Anıları* başta olmak üzere tüm eserleri için Grand Prix de l'Académie Française (Fransız Akademisi Büyük Ödülü)

1983: Amsterdam'da Avrupa edebiyatı ve kültürüne katkılarından dolayı Le Prix Erasme (Erasmus Ödülü)'a layık görülür.

Bu aldığı ödüllerin dışında 1965 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilir (nobelprize.org). 1970 yılında Belçika Dili ve Fransız Edebiyatı Krallık Akademisi (l'Académie Royale de Langue Belge et de Littérature Française), 1980 yılında ise Fransız Akademisi (Académie Française)'ne seçilir. Fransız Akademisine kabul edilen ilk kadın yazar olma unvanına sahip olur. 1987 yılında da Amerikan Sanat ve Bilim Akademisi üyesi olur. Ayrıca Fransa'nın Légion d'honneur, Ordre de Merite ve Belçika'nın Ordre de Leopold nişanlarıyla onurlandırılır. 12 Kasım 2003 tarihinde Belçika'da Yourcenar adına 0,59 Avro değerinde posta pulu basılır. 2020 yılında Google Yourcenar'ın 117. Doğum gününü bir Google Doodle ile kutlar. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Yourcenar>; <https://tr.wikipedia.org/wiki/Yourcenar>; Cumhuriyet Kitap Eki, 2009).

1.1.3 Yourcenar'ın Eserleri

Marguerite Yourcenar eserlerinin konusunu genelde tarihten alsa da bakış açısı ve tekniğiyle çağdaş bir yazardır. Özellikle Virginia Woolf, Henry James ve Proust gibi modern yazarlar arasında kabul edilebilir. Zaten Virginia Woolf ve Henry James'in eserlerinden çeviriler de yapmıştır.

Yourcenar'ın edebi kişiliğini ortaya koyan en önemli iki eseri *Hadrianus'un Anıları* ve *Zenon/Kara Kitap* adlı romanlarıdır. Söz konusu eserler yazara dünyaca tanınan önemli bir yazar statüsü kazandırmıştır. Yourcenar, 20.yüzyıl Antik dönem hayranı yazarları arasında ön sıralarda yer almaktadır ve bunu birçok eserine yansıtmıştır. Başta *Hadrianus'un Anıları* olmak üzere geçmiş medeniyetler ve geçmişin önemli şahsiyetlerine eserlerinde yer verir. Eserleri, arkeolojiden sanat tarihine ya da resme kültürel öğelerle bezenmiştir.

Başta roman olmak üzere, hikâye/öykü, şiir, tiyatro, deneme ve anı türlerinde eserler verir. Türlerle göre başlıca eserleri:

Romanları:

- 1929: *Alexis ou le Traité du Vain Combat (Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı)* adlı ilk romanı yayımlanır. Türkçeye çevirisi *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı*, Çeviren: Sosi Dolanoğlu, 1999, Metis Yayınları.
- 1934: *Denier du Rêve (Düş Parası)*. Bu eseri 1958-1959 yıllarında revize edilir.
- 1939: *Le Coup de Grâce (Bir Ölüm Bağışlamak)*. Türkçeye çevirisi: *Bir Ölüm Bağışlamak*, Çeviren: Hür Yumer, 1988, Adam Yayınları.
- 1951: *Mémoires d'Hadrien (Hadrianus'un Anıları)*. Türkçeye çevirisi: *Hadrianus'un Anıları*, Çeviren: Nili Bilkur, 1984, Adam Yayınları.
- 1968: *L'Œuvre au Noir (Zenon/Kara Kitap)*. Türkçeye çevirisi: *Zenon*, Çeviren: Müntekim Ökmen, 1985, Adam Yayınları.

Öyküleri:

1938: *Les Nouvelles Orientales (Doğu Öyküleri)* adlı eseri 10 kısa öyküden oluşmaktadır. Daha sonra iki kez revize edilmiştir. Türkçeye çevirisi: *Doğu Öyküleri*, Çeviren: Hür Yumer, 1985, Adam Yayınları.

1982: *Comme l'Eau Qui Coule (Akan Su Gibi)*. Türkçeye çevirisi: *Akan Su Gibi*. Çeviren: Muhittin Karkın, 1997, İletişim Yayınları. Üç öykünün derlenmesinden oluşan bir kitap. Bu üç öykü: İlk öykü: *Anna Soror (Anna, Kız Kardeşim)*, İkinci öykü: *Un Homme Obscure (Karanlık Bir Adam)*, Üçüncü öykü: *Une Belle Matinée (Güzel Bir Sabah)*.

Masalları:

1993: *Conte Bleu (Mavi Masal)*, Çeviren: Sosi Dolanoğlu-Hür Yumer, 2000, İletişim Yayınları. Yourcenar, bu masal kitabını 1927-1930 yılları arasında kaleme alır, ancak yazarın ölümünden sonra yayımlanır. Zenginlik hırsı ve bu hırsın insanları düşürebileceği tuzaklara yer verilmektedir. Maddiyata ve bazı nesnelere sahip olma mücadelesi verilmektedir. İlk Gece bölümünde otobiyografik öğeler öne çıkarken Kara Büyü bölümünde İtalyan görenekleri ve kadın teması üzerine bir öykü anlatılmaktadır.

Şiirleri:

1921: *Le Jardin des Chimères (Boş Hayaller Bahçesi)* isimli şiir kitabı, aynı zamanda yazarın ilk eseridir.

1936: *Feux (Ateşler)* adlı şiir kitabı düz yazı şeklinde kaleme alınmıştır. Türkçeye çevirisi: *Ateşler*, Çeviren: Sosi Dolanoğlu, 1997, Metis Yayınları.

1956 yılında *Les Charités d'Alcippe (Alcippe'nin Merhameti/Sadakaları)* adlı şiir kitabı yayımlanır.

Tiyatro oyunları:

Electre (Elektra)

Denemeleri:

1938: *Les Songes et les Sorts (Düşler ve Kader)*. Türkçeye çevirisi: *Rüya ve Kader*, Çeviren: Roza Hakmen; 2008, YKY.

1961: *Le cerveau noir de Piranèse (Piranesi'nin Karanlık Beyni)*. 1921 yılında Kırmızı Kedi yayınevi tarafından Türkçeye

çevirisi yayımlanır. Çeviren: Elif Gökteke. Venedikli mimar ve gravür sanatçısı Giovanni Battista Piranesi'nin (1720-1778) *Roma Manzaraları*, *Antik Roma Eserleri* ve *Düşsel Hapishaneler* adlı eserleri üzerine analiz ve değerlendirmelerde bulunulur. Yourcenar bu eserde Roma'nın antik harabeleri arasında, saplantılı bir dehanın görsel ve metafizik dünyasını yansıtmaya çalışır.

1980: *Mishima ou la Vision du Vide* (*Mishima ya da Boşluk Algısı*).

1983/1984: *Le temps, ce Grand Sculpteur* (*Zaman, bu Büyük Heykeltıraş*). Bu deneme eserinde romanları, öyküleri ve diğer eserlerinden söz eder. Doğu ve Batı kültürleri, özellikle de Doğu felsefesi ve Budizm üzerine düşüncelerine yer verir. Yourcenar evrensel hoşgörü anlayışı ve çok kültürlülüğü benimsemesine karşın daha önce Roma İmparatorluğuna ait olan İspanya'da Müslümanlar tarafından Endülüs devletinin kurulması ile İstanbul ve Yunanistan gibi Bizans İmparatorluğu topraklarının Osmanlılar tarafından fethedilmesinden üzüntü duymaktadır. İspanya ve Yunanistan'ın tekrar Hristiyanların eline geçmesi ve Batı kültürünün bir parçası olmaları onu mutlu eder. Söz konusu deneme eserinde bu açıkça görülmektedir.

Anıları (üçleme şeklinde):

1974: *Souvenirs Pieux* (*Dindar Hatıralar*)

1977: *Archives du Nord* (*Kuzey Arşivleri*)

1988: *Quoi? L'Eternité* (*Ne? Sonsuzluk*)

Bu üç anı, özyaşam öyküsel bir üçleme şeklinde ele alınmıştır. Çocukluğundan başlayarak anılarını anlatmaktadır. Üçüncü cildi ölümünden sonra yayımlanmıştır (Taylor, 2011:261).

Diğer çalışmaları:

1931: *La Nouvelle Eurydice* (*Yeni Eurydice*), 1934'de *Pindare* ve *La Mort Conduit l'Attelage* (*Ölüm Arabayı Götürüyor*). Bu üç eser konularını Eski Çağ'dan almaktadır.

1958: *Constantin Kavafis*.

1962: *Sous Bénédiction d'Inventaire* (*Stok Altında Kâr*).

- 1964: *Fleuve Profond, Sombre Rivière (Derin Nehir, Kasvetli Irmak)*.
- 1972: Patrick de Rosbo, Entretiens Radioophoniques avec Marguerite Yourcenar, (Patrick de Rosbo'nun Marguerite Yourcenar ile Radyo Söyleşisi) Mercure de France.
- 1974-1984 yılları arasında aile geçmişini anlattığı *Le Labyrinthe du Monde (Dünya Labirenti)* adlı üç ciltlik eserini ortaya koyar (Kuyaş, 2020).
- 1981: *Les Yeux Ouverts (Açık Gözler)*: Marguerite Yourcenar, Matthieu Galey; 2008, Doruk Yayınları.
- 1986: *La Couronne et la Lyre (Taç ve Lir)*.
- 1991: Le Tour de la prison (Ceza Evi Turu), Gallimard. Marguerite Yourcenar'ın Tokyo Fransız Enstitüsünde 26 Ekim 1982 tarihinde verdiği Voyages dans l'espace et voyages dans le temps (Zaman ve mekânda yolculuklar) başlıklı konferans, Gallimard.
- 1995: Marguerite Yourcenar. Lettres à ses amis et quelques autres (Birkaç dost ve arkadaşına mektuplar) Michèle Sarde et Joseph Bami tarafından yayımlanır, Gallimard.

Bunların dışında Virginia Woolf ve Henry James gibi çağdaş Amerikan Edebiyatı yazarlarının eserlerinin çevirisini yapar. 1937 yılında, Virginia Woolf'un *The Waves (Les vagues / Dalgalar)*, 1944 yılında da Henry James'in *What Maisie Knew (Ce que Savait Maisie / Masie'nin Bildiği)* adlı eserlerini İngilizceden Fransızcaya çevirir. Ayrıca Fransa'da yaşayan ve eşcinsellik ile siyaset konularını araştıran Afro-Amerikan yazar James Baldwin'in oyunlarından birini Fransızcaya çevirir.

Gallimard yayınevi tarafından ayrıca, 2004 yılında 1951-1956 arası tarihleri kapsayan *D'Hadrien à Zenon* (Hadrianus'tan Zenon'a) başlıklı yazışmalar, 2007 yılında 1957-1960 arası tarihleri kapsayan *Une volonté sans fléchissement (Sarsılmaz bir irade)* başlıklı yazışmalar, 2009 yılında 1980-1987 tarihleri arasında *Marguerite Yourcenar ve Silvia Baron Supervielle* arasındaki yeniden yapılanma tutkusu üzerine yazışmalar, 2011 yılında 1961-1963 tarihleri arasında *Hadrianus ve Zenon* arasındaki *Persévérer dans l'être (Varlığını korumak)* başlıklı yazışmalar, 2016 yılında 1938-1980 yılları arasında *Emmanuel Boudot-Lamotte'e yazdığı*

En 1939 L'Amérique commence à Bordeaux (1939'da Amerika Bordo'da başlıyor) başlıklı mektuplar, 2019 yılında 1964-1967 tarihlerini kapsayan *Hadrianus'un Anıları ve Karşısındakiler* adlı yazışma, 2023 yılında 1968-1970 tarihlerini kapsayan kasvetli *Zenon* başlıklı yazışma yayımlanır (<https://en.wikipedia.org › wiki ›>).

1.1.4 Yourcenar'ın Önemli Eserlerinin İçerikleri

Alexis ou le Traité du Vain Combat (Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı):

Roman mektup biçiminde yazılmıştır. Yourcenar'ın 1929 yılında yayımladığı ilk romanı *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı* ünlü bir müzisyenin eşcinsel yaşamını konu alan bir eserdir. Roman kahramanı tutkularının peşinden gitmekte ve tutkuları yaşamına yön vermektedir. Eşi Monique'den ayrılmıştır ve bu ayrılışın nedenlerini iç dünyasında geçmişe dönerek sorgulamaktadır.

Roman kahramanı genç müzisyen Alexis evlenir ve bir çocuğu olur, ancak eşcinsel eğilimi güçlü olduğu için ailesini terk eder. Monique ile evliliği, aşka ya da sevgiye dayalı bir evlilik olmamıştır. “Evliliğe kendi iradesi dışında yönelişi, bu süreçte yaşadığı acıların anlatımı Alexis'in kişiliğinin bölünen yanlarını sergiler niteliktedir. Bununla mutlu olmaz” (Andaç, 2022). Evlilik deneyiminin ayrılıkla son bulması neticesinde “Alexis, yaşadığı mutsuzluğun öyküsünü anlatırken, yerleşik değerlere boyun eğişin daha beter bir şey olduğunu da anlatmaya çalışır.” (Andaç, 2022). Önyargılardan uzak, özgürce bir yaşam sürme arayışı peşindedir. Yourcenar'ın kahramanı yerleşmiş ahlak kurallarına göre yaşamayı reddeder. O, kişisel yaşamın bireysel özgürlük temeline dayanması gerektiği düşüncesindedir. “*Sıradan ahlaka göre yaşamayı beceremediğimden, hiç değilse kendiminkiyle uyum içinde olmaya gayret ediyorum.*” (Alexis, 1999:76).

Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı romanında Alexis mutsuzdur. Kurallara bağlı yaşamın zorluğu ve insan doğasına uygun olmadığı, doğal olanın insanın tutkularına göre özgürce yaşamak olduğu düşüncesi savunulmaktadır.

Denier du Rêve (Düş Parası):

Düş Parası, 1933’de Roma’da diktatörlüğün hüküm sürdüğü bir dönemde farklı insanların birbirlerine yardımcı oluşunun hikayesini içermektedir (Yalazan, 2015). Yourcenar bu romanda İtalyan faşizmini eleştirmektedir. Diktatörlük siyasetinin yarattığı ortamda insanlar mutsuz, gelecekte umutsuz ölümle eşdeğer bir yaşam sürdürmek durumundadırlar.

Roman 1930’lu yılların siyasi ortamını yansıtmaktadır. Olaylar, diktatörlük döneminde diktatöre karşı suikastlar, 1933’de Marcello Ardeati’nin suikast girişimi, Carlo Stevo’nun sürgüne gönderilmesi ve ölümü çerçevesinde geçmektedir. Roman kahramanı Paola Farina, mutlu olma hayaliyle aşğının peşinden giden karısı tarafından terk edilmiş taşralı bir gençtir. Anlatıcı onunla ilgili şöyle bir tanımlama yapar: *“Aşk satın alınamaz, satılık kadınlar kendilerini sonuçta erkeklere kiralarlar ama düş satın alınır; bu elle tutulamayan meta, çeşitli biçimlerde sürülür piyasaya. Paola Farina, her hafta Lina’ya verdiği düşük meblağla bilinçli bir yanılgıyı, yani belki de dünyada yanıltıcı olmayan tek şeyi satın alıyordu.”* (Düş Parası, 1934). Söz konusu esere bu ismin verilmesinin nedeni buradan gelmektedir, yazara göre aşk satın alınamaz ama düş satın alınabilir (Yalazan, 2015). Montaigne’ye göre “hayatı bir düş uğruna terk etmek ona gerçek değerini biçmektir”. İnsanlar düşlerini gerçekleştirmek uğruna birçok şeyden vazgeçebilmektedir. Bu durum düşleri gerçekleştirmenin bir bedeli olduğunu ortaya koymaktadır.

Le Coup de Grâce (Bir Ölüm Bağışlamak):

Bir Ölüm Bağışlamak kısa bir romandır. Roman, I. Dünya Savaşı sonrası, Baltık bölgesinde meydana gelen iç çatışmaları konu alır. Bolşevik İsyanı sırasındaki çatışmalar anlatılmaktadır. Roman kahramanı Eric, aristokrasiyi temsil etmektedir ve Bolşeviklere karşı mücadele eder. Bir Baltık kenti olan Kratovicé’yi savunmak için Eric ve Conrad yola koyulurlar ve mücadele verirler. Aynı zamanda birbirini seven üç gencin karmaşık ilişkilerinin öyküsü anlatılmaktadır.

Öykünün 3 ana kahramanı Eric von Lhomond, Sophie de Reval ve kardeşi Conrad von Reval’dır. Üçü de Rus sivil savaşına katılırlar. Eric genç bir subaydır. Conrad da askerdir. Öykü Eric’in bakış açısından anlatılır. Romanın aynı zamanda anlatıcısı konumunda da olan ana kahramanı Eric, Bolşevik Devrimine karşı bir askerdir. Bir yandan Bolşevik Devrimine karşı Baltık ülkelerindeki sivil savaşı anlatırken, diğer

yandan da bu çatışma ortamında kendisinin Conrad ve Sophie ile olan ilişkisini, tutkusunu ve kendiyi de olan mücadelesini anlatmaktadır. Roman kahramanı Eric liderliğindeki askerler zaman zaman Riga'daki karargahlarına giderler. Eric, asker Conrad ve kardeşi Sophie'nin çocukluk arkadaşıdır. Eric, Conrad'a karşı ilgi duyar, Sophie'de Eric'e aşıktır. Eric sık sık bu kardeşlerin malikanelerine gider. Sophie özgür ruhludur ve Eric'den beklediği ilgiyi bulamadığı için başka askerlerle de birlikte olur.

Sophie, Yahudi terzi Grigori Loew başta olmak üzere hem Yahudilerle hem de çevredeki Bolşevik güçleriyle temas içerisindedir. Bolşevikler için savaşıyan bir Alman yakalanır ve sorgulanarak idam edilir. Bolşevik karşıtı koalisyon, uzun süre devam edemez ve dağılmak üzeredir. Takviye güç gelmediği için Alman birliklerinin geri çekilmesi beklenmektedir. Eric, son bir saldırıya öncülük eder. Âşık olduğu Eric'in erkek kardeşi Conrad'a olan ilgisini öğrenen Sophie, bu duruma çok kızar ve Bolşeviklere katılma kararı verip saf değiştirerek düşman tarafına geçer. Sophie, cesur kadın kahraman rolünden taviz vermez. Askerlerin geri çekilmesi sırasında kurulan pusuda Conrad öldürülür. Pusuyu kuranların başında yer alan Grigori de öldürülür. Bolşeviklerin safına geçen Sophie de yakalanır. Diğer tutsaklar af dileyip kurtulmaya çalışırken Sophie af dilemeyi reddeder ve kendisini Eric'in öldürmesini ister. Eric'ten Sophie'yi öldürmesi istenir ve Eric, Sophie'nin kafasına tabancasıyla ateş ederek onu öldürür. Daha sonra Eric, İspanya'da Franco dönemi iç savaşında yer almak için yola koyuluyor.

Yourcenar'ın birçok eseri gibi *Bir Ölüm Bağışlamak* adlı romanında çatışma ve mücadelenin yanında psikik ruh hali, eşcinsellik ve ölüm önemli yer tutmaktadır. Bu romanda mücadele kadar isyan, hayal kırıklıkları ve umutsuzluklar da dikkat çekmektedir.

Mémoire d'Hadrien (Hadrianus'un Anıları):

Yourcenar, *Hadrianus'un Anıları* romanını 1924 ve 1951 yılları arasında 27 yıllık bir sürede yazar (Taleb-Khyar, 1993:111). O döneme tarihsel açıdan baktığımızda I. Dünya Savaşı sona erele henüz birkaç yıl olmuş, II. Dünya Savaşı ise bu süreçte yaşanmış ve son bulmuştur. Kendi yaşamı açısından ise Yourcenar, bu dönemde birçok seyahat gerçekleştirmiş, Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiş ve yayıncısı kadın Grace Frick ile birlikte yaşamaya başlamıştır.

Yourcenar'ın 1951 yılında yayımladığı bu roman tarihi bir romandır. Tarihsel olaylar ve yaşananlar Roma İmparatoru Hadrianus'un anıları

şeklinde kurgulanmış ve ben öyküsel anlatı tekniğiyle sunulmuştur. Antik dönemin en önemli Roma İmparatorlarından birisi olan Hadrianus'un hayatı hem devlet yönetimi hem de kişisel yaşam bağlamında doğumundan ölümüne anılar çerçevesinde anlatılmaktadır. *Hadrianus'un Anıları* tarihi roman olduğu kadar otobiyografik bir romandır da. Roman, Trajan'ın halefi ve kendi atadığı Marcus Aurelius (Marc-Aurèle)'un da selefi olan İmparator Hadrianus'un evlatlığı ve aynı zamanda varisi Aurelius'a mektup şeklinde yazdığı ve tarihsel süreç izlenerek anlattığı anılarından oluşmaktadır. 60 yaşındaki imparator Hadrianus adeta yaşamının bir muhasebesini yapmaktadır. Bütün geçmişini tüm ayrıntıları ile anlatmaya çalışır. Romanın içeriğinde sunulan Hadrianus'un anılarını dört ana grupta irdelemek mümkündür:

- 1) İmparator Hadrianus'un savaş meydanlarında yaşadığı zaferler ve başarısızlıklar,
- 2) Devlet yönetimi ve dönen oyunlar,
- 3) Hadrianus'un kişisel yaşamı ve başta Antinoüs'e olan aşkı olmak üzere yaşadığı ilişkiler,
- 4) Hadrianus'un yaşam felsefesi.

Roma İmparatorluğu, Avrupa, Asya ve Afrika olmak üzere üç kıtada hüküm sürmüştür. Hadrianus, Roma imparatorlarının en ünlülerinden birisidir. Romanda Hadrianus'un özellikle Asya ve Avrupa'da yaşanmış anıları yer almaktadır. Sık sık yolculuklara çıkan Hadrianus, yaşamının önemli bir kısmını Roma İmparatorluğunun merkezlerinden olan Suriye ve Antakya'da geçirir. 40 yaşında imparator olan Hadrianus yaklaşık 20 yıl Roma İmparatorluğunu yönetir. Görevi sırasında imparatorluğun sınırlarını sağlamlaştırır, barışı hâkim kılmaya çalışır ve halkının gönlünü kazanır.

Yourcenar, Hadrianus'u olumlu bir kahraman olarak göstermektedir. Hadrianus güzel sanatlara, şiire ve musikiye ilgi duyan, kültürlü, reformist ve gezgin bir imparator olarak sunulmaktadır (Taleb-Khyar, 1993:113). Yaptığı savaşlardan aşklarına ve ilişkilerine, seyahatlerinden okuduğu eserlere ayrıntılı bilgiler sunulmaktadır. Orta Doğu'daki karmaşa ve İsraililerin tutumu romanda öne çıkan temalardır. Dünya düzeni, Roma İmparatorluğu, toplum, insanın durumu, savaş, çatışmalar ve şiddet gibi konular üzerinde durulmaktadır. Romanda Roma İmparatorluğunun sınırlarının savunulması, savaş, güç çatışmaları, taht mücadeleleri ve

devlet reformları üzerine odaklanıldığı kadar, sanat, beden ve ruh ikiliği, aşk, cinsellik ve eşcinsellik gibi konular da ele alınmaktadır.

Romanı kaleme almadan önce Yourcenar, Antik Çağ özellikle de Hadrianus dönemi üzerine titiz araştırmalar yapmış olmakla birlikte, romanın bir tarihçi tarafından değil bir yazar tarafından yazıldığını ve *Hadrianus'un Anıları*'nın bir anı türü olmayıp kurmaca eser olan bir roman olduğunu unutmamak gerekmektedir. Romanda tarihi şahsiyetlerin yanında yazar tarafından kurgulanmış kişiler de rol almaktadır. Yazar anılara birçok düşsel eklemelerde bulunmuştur. Yourcenar, Hadrianus'u anılarında sadece bir dünya lideri olarak değil, tüm duygu, düşünce ve yaşanmışlıklarıyla ölümlü bir insan olarak sunmaya çalışmaktadır.

Hadrianus'un Anıları adlı romanda tarihsel bir döneme tanıklık edilirken aynı zamanda o dönemde yaşananlardan hareketle 20.yüzyıl dünyasında yaşananlar arasında bir bağıntı kurmak söz konusu olabilmektedir. Özellikle insanın dünyadaki durumu ve bazı devletlerin tutumu bağlamında birçok karşılaştırma yapmak mümkündür.

Hadrianus'un Anıları, II. Dünya Savaşı yıllarından bir süre sonra yayımlanmıştır. Dolayısıyla dünya savaşları, çatışmalar, güç mücadeleleri ve kumpaslar konusunda yazarın bakış açısını yansıtan göndermelere yer vermediği düşünülemez. Eser tarihi bir roman olmakla birlikte, yazar Antik dönemden 20.yüzyılın ortalarına deyin uzun bir tarihi sürece göndermelerde bulunmaktadır. Hadrianus II. yüzyılda yaşayan, 60 yaşında hasta yatağında ölmek üzere olan bir imparatorudur ve roman görünüşte Marc Aurèle yazılan ancak gerçekte tüm dünyaya seslenen uzun bir mektup şeklinde yazılmış anılardan oluşmaktadır. Mektup hem bir ders hem de bir itiraf niteliğindedir (Taleb-Khyar, 1993:114). Antik Çağda Hadrianus'un imparatorluk döneminde yaşananların benzerine 20.yüzyıl ve hatta 21.yüzyıl toplum ve yönetimlerinde rastlamak mümkündür. Yourcenar'a göre çok yönlü kişiliği, hoşgörülü tutumu, sanat severliği, adil mücadele ve adalet anlayışı ve başarılı yönetimi ile Hadrianus örnek devlet adamıdır.

Hadrianus, kendi yaşamından hareketle yaşamın anlamı ve ölüm üzerine düşüncelerine önemli bir yer vermektedir ve bunu selefine hitaben anılarında dile getirmektedir. Dolayısıyla hem imparator Hadrianus hem de selefi imparator Marcus için felsefi düşünce boyutu dikkat çekmektedir. Bu romanda Hadrianus'un hem genel yaşam hem de özel yaşam üzerine düşüncelerini bulmak mümkündür.

L'Œuvre au Noir (Zenon/Kara Kitap):

Simyadan derin izler taşıyan roman aynı zamanda tarihi bir romandır. *Zenon/Kara Kitap* adlı romanda birçok konu ve sorun ele alınmaktadır. 16.yüzyıl felsefesi ile simya ve bilime bakış yansıtılmaktadır. Her şeyden önce roman, simya yaklaşımı ve oluşum evreleriyle şekillenmiştir. 16.yüzyıl Avrupa toplumunda yaşanan çatışmalar üzerine odaklanılmıştır. 16.yüzyıl anlayışı üzerine temellenen eserde mezhep çatışmaları, evrensellik ve hoşgörü, tutuculuk ve özgür düşünce, kimlik ve benlik arayışı, burjuvazi ve aristokrasi dünyasının çıkar peşinde oluşu, veba salgını gibi konular irdelenmektedir.

16.yüzyıl Rönesans dönemi felsefe, sanat ve bilim insanları *Zenon/Kara Kitap* romanının düşünce yapısını oluşturmaktadır. Romanda gerek simya temasının işlenmesi gerekse roman kahramanı Zenon'un düşünce ve eylemleri, 16.yüzyıl Rönesans ideolojisini yansıtmaktadır. Yourcenar, tarihi arka planı romanında çok başarılı bir şekilde kurgulayarak okura yansıtmayı bilmiştir. *Zenon/Kara Kitap* ve *Hadrianus'un Anıları* iyi kurgulanmış birer tarihi romanlardır. Bu da yazarın tarih ve kültürel arka plan bilgisinin ne denli derin olduğunu göstermektedir. Yourcenar, tarihi olayların günümüz dünyasında yaşananlarla bağlantısını kurmayı başarmıştır. Eserlerinde sunduğu tarihsel perspektiften olaylarla günümüz sorunlarına ayna tutmaya çalışmış bir yazardır.

İngilizceye *Abyss*, Türkçeye *Zenon* adıyla çevrilen romanın 1988 Belçikalı yönetmen André Delvaux tarafından ilk sinemaya uyarlaması yapılmıştır.

Yazarın tüm dünyada tanınmasında önemli bir yeri olan *Zenon/Kara Kitap* adlı eserde roman kahramanı Zenon, 16.yüzyıl Rönesans döneminde bugünkü Belçika'nın Bruges kentinde 1510 yılında doğmuş bir hekim, filozof, simyacı ve bilim insanıdır. Roman, Zenon'un yaşamı üzerine kurgulanmıştır.

Roman kahramanı Zenon, Floransalı soylu bir din adamıyla burjuva dünyasından Flaman bir kumaşçı ve bankacı olan Juste Ligre'nin kız kardeşi Hilzonde'nin evlilik dışı birlikteliğinden gayri meşru bir erkek çocuğu olarak dünyaya gelir. Babası doğmadan önce annesini terk eder. Dolayısıyla toplumsal ahlak baskısının yoğun olduğu bir dönemde piç bir çocuk psikolojisi içerisinde yetişir. Çocukluk ve ilk gençlik yılları, dayısının himayesinde geçer. Din adamı olarak yetişmesi amacıyla

manastıra verilir. Ancak ergenlik döneminde, 16.yüzyılda öne çıkan bilgi ve felsefi anlayışın bilincine varan Zenon din eğitiminin onun hayal ettikleri ve düşündüklerini gerçekleştirmek için uygun bir seçenek olmadığını anlar. Kendisi için çizilen kaderi yaşamak yerine, kendi yolunu çizme ve benlik arayışına koyulur. Ülkesinden ayrılır, dünyayı dolaşır, simyaya, bilime ve hekimliğe merak sarar. Bir simyacı, hekim ve filozof olarak yaşamı boyunca mutlak bilgi arayışı içerisinde. Bu amaç uğruna birçok seyahat gerçekleştirir ve pek çok yer görür, farklı olaylara karışır ve ölünceye kadar ödün vermeden doğru bildiği yolda yürümeyi sürdürür (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> >; <https://www.superprof.fr>).

Zenon/Kara Kitap, 16.yüzyılın Flamanlarında yükselen kapitalist ekonominin, yeni bilimsel yaklaşımların, dini ayaklanmaların ve kanlı karşı-reformların, ülkeler arasındaki savaşların ve kitle halinde ölümlere neden olan veba kaosunun arka planına göndermelerde bulunurken, aynı zamanda erken modern çağın açılış dönemine ayna tutmaktadır. Bu ortamda, roman kahramanı Zenon düşünce özgürlüğü mücadelesi veren büyük zekâ ve yeteneğe sahip bir Rönesans adamı olarak tasvir edilmektedir (<https://en.wikipedia.org> >).

Romanın ikinci bölümünde Zenon, Sébastien Théus takma adıyla ve bir hekim olarak Bruges'e döner. Gerçek kimliği gibi gerçek düşüncelerini de gizlemeye özen gösterir. Cordelier manastırına yerleşir ve orada hastalara bakar. Kendisini seven ve anlayan birisi olan, açık fikirli ve hoşgörü sahibi Cordelier başrahibiyle zaman zaman derin sohbetler ederler. Ciddi bir hastalıkla boğuşan başrahip bir süre sonra vefat eder. Ölmeden önce Zenon'a Bruges'den ayrılmasını öğütler. Zenon önce Bruges'den ayrılır, ancak kaçmaktan yorulduğu için şehre geri dönmeye karar verir. Ateist arkadaşı Doktor Jean Myers ona yardımcı olur, o da yalnızca ona güvenir. Yardımcısı rahip çömezi Cyprien'in de aralarında olduğu birkaç genç rahip uygunsuz davranışlar içerisinde oldukları gerekçesiyle tutuklanır. Cyprien'in karıştığı bir olay nedeniyle Zenon'un gerçek kimliği ortaya çıkar. Papaz çömezleri ve rahiplerin tanıklıkları, Zenon'un da hapse atılmasına neden olur (<https://www.superprof.fr>).

Kimliği ifşa olan Zenon dinsizlik, katil bir suçluyu koruma ve sapkınlık suçlamasıyla yargılanır. Rahip Bartolommé Campanus, kendisini ziyaret eder ve pişmanlık duyup geri adım atmasını ister, bu şekilde engizisyon mahkemesi tarafından verilen yakılarak idam cezasından kurtulabileceğini belirtir. Bu teklifi reddeden Zenon

başkalarının yaşamına son vermesini de bir boyun eğme olarak gördüğü için intihar ederek kendi yaşamını hücrelerinde kendisi sonlandırır (<https://www.superprof.fr>).

Romanın diğer önemli karakterlerinden birisi olan Henri-Maximilien, Zenon'un dayısının oğludur. Zenon ile yakın yaşlarda olan kuzeni Henri-Maximilien de Zenon gibi arayış içerisinde ve bu uğurda kendini yollara vurur. Henri-Maximilien hayalleri ve orduya katılma arzusuyla doğduğu şehir Bruges'den ayrılır. Yolda macera arayışı için kendisi gibi yola koyulan kuzeni Zenon ile karşılaşır. Ancak burjuva bir ailenin çocuğu olan Henri-Maximilien'nin hedefi bir Sezar ya da bir İskender olmaktır. Bununla birlikte Henri-Maximilien de Zenon da mutlak olana, ölümsüzlüğe doğru yola çıkarlar, birbirlerinden ayrı yollara düşseler de ikisinin de sonunu getiren olay siyasal ve dinsel çatışmalar olur. (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> »).

Henry-Maximilien aslında macera dolu romantik bir yaşam düşler ve şiir yazar, bir şiir kitabı vardır. Bununla birlikte genç yaşta gönüllü olarak Fransa Krallığı ordularına katılır, ömrünü askerliğe adar, birçok çatışmaya katılır ve yaralanır. Siena Kuşatması sırasında İmparatorluk ordusu tarafından kurulan pusuda öldürülmesiyle yaşamı son bulur.

16.yüzyıl Avrupası tarihsel açıdan değerlendirildiğinde Reformlar, Katolik Kilisesi'nin mutlak iktidarına karşı bazı din adamlarının öncülüğünde başlatılan mücadele ve çatışmalar ön plana çıkar. Bu reform yanlısı din adamlarının başında Martin Luther gelmektedir. Bu karşı mücadelenin sonucunda Katolik Mezhebine karşı yeni bir mezhep olarak Protestanlık Mezhebi ortaya çıkar. Söz konusu çağda her iki görüşe de karşı çıkan bir üçüncü kesim olarak Anabaptistler boy göstermeye başlar. Anabaptistler, Protestanlara göre daha da radikal bir değişimden ve yenilikten yanadırlar. Onlar Tanrı'nın halka seslendiğini ve yönetimi doğrudan halka verdiğini iddia ederler. Ayrıca İsa da zenginlerden yana değil, fakir halktan yana bir tutum sergilemiştir. Bu anlayış içerisinde hareket eden Anabaptistler, Almanya ve Fransa'da büyük ayaklanmalar düzenlerler, bazı kentleri ele geçirip oralarda kendi yönetimlerini kurarlar. Mezhep savaşları romanın baştan sona birçok yerinde boy gösterir. Zenon'un üvey babası ve annesinin ikinci eşi olan Simon Anabaptist bir kişidir. Anabaptistler, Münster kentini ele geçirirler ancak daha sonra büyük bir yenilgiye uğrarlar (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> »).

Romanın Fransızca orijinal başlığı olan *L'Oeuvre au Noir* (*Kara Kitap*) simyaya göndermede bulunmaktadır. Simya disiplininde Magnum opus'a ulaşmak için katedilmesi gereken üç aşamadan ilk aşamayı sembolize etmekte olup hedef, somut açıdan değerlendirildiğinde daha az değerli madenleri altına dönüştürmekken tinsel açıdan felsefe taşına ya da ölümsüzlüğe ulaşmaktır. Yourcenar'a göre “*Kara Kitap* formülü, simyacının sürecinin en zor aşaması olduğu söylenen, maddenin ayrılması ve çözülmesini belirtir. Terimin madde üzerinde yapılan cesur deneylere mi uygulandığı yoksa zihnin her türlü rutin ve önyargıyı bir kenara atma denemelerini sembolize ettiği mi anlaşılmalıdır, henüz net değildir. Şüphesiz, dönüşümlü olarak bir veya diğer anlamı veya belki de aynı anda her ikisini de ifade ediyor olabilir.” (<https://en.wikipedia.org> ›). Özellikle roman, kahramanın yaşantısı açısından değerlendirildiğinde, Zenon'un içsel yolculuğunun ve dönüşümünün bir yansıması şeklindedir.

Nouvelles Orientales (Doğu Öyküleri):

Doğu Öyküleri adlı eserde, 10 adet tarihi ve fantastik öykü bulunur. Eser ilk olarak 1938 yılında yayımlanır, daha sonra 1963 yılında yayımlandığında bazı düzeltmeler yapılır, son olarak da 1978 yılında yazarın sağlığında üçüncü versiyonu yayımlanır. *Doğu Öyküleri* denilmesinin nedeni, bir öykü hariç yazarın yaşadığı Batı Avrupa'ya göre Yunanistan'dan Uzak Doğuya kadar farklı kültürlerden öyküler içermesidir. Öyküler, Balkanlardan Japonya'ya geniş bir coğrafyaya uzanmakta ve Arnavutluk, Yunanistan, Hollanda, Çin, Hindistan ve Japonya gibi ülkelerde geçmektedir. *Doğu Öyküleri* farklı coğrafyalarından kültür ve düşünce yolculuklarının izlerini taşımaktadır. *Wang-Fô Nasıl Kurtuldu* bir Çin masalından, *Marko'nun Gülümseyişi*, *Ölüm Sütü* ve *Marko Kralievich'in Sonu* Balkan masal ve baladlarından, *Nereidleri Seven Adam* ve *Dul Afrodisya* Yunan efsanelerinden, *Prens Genci'nin Son Aşkı* bir Japon romanından, *Kırlangıçların Meryem Anası* bir Yunan şapelinin adından, *Kafası Kesilen Kâli* ise Hint mitolojisinden esinlenerek oluşturulmuş hikâyelerdir. Sadece *Cornélius Berg'in Üzüntüsü* adlı öykü Hollanda'da geçmektedir.

Yourcenar'ın bütün eserleri, sadece Batı kültürünün değil aynı zamanda Doğu kültürünün de değer ve bakış açılarıyla şekillenmiş öğretiler içermektedir. Pagan anlayıştan Budist düşünceye değin insan üzerine derin bir düşüncenin izlerini bulmak mümkündür.

Savaş ve çatışmaların yaşandığı bir dünyada kaleme alınmış bu öykülerde yazar, mitle günlük yaşamı adeta ilintilendirerek yansıtmaya çalışmaktadır. Öyküler tarihi olayları olduğu kadar sanatı, kahramanlık konularını olduğu kadar aşk ve tutku gibi konuları da içermektedir. Öykülerde mücadele, özgürlük, tutku, ölüm, kutsal, sanat, fanatizm, iki yüzlülük, gücün etkisi ve sefalet gibi konular dikkat çekmektedir.

Doğu Öyküleri mitler, efsaneler ve yazarın yaşadığı 20.yüzyılda boy gösteren bazı olaylardan esinlenerek oluşturulmuştur. Öykülerde mit ile düş birbirine karışmaktadır. Bununla birlikte *Hadrianus'un Anıları* ve *Kara Kitap* romanlarında olduğu gibi sürekli bir gerçeğin araştırılması, insan ve insanlık üzerine büyük bir düşünce söz konusudur. *Doğu Öyküleri* adlı eserde yer alan masal ve mitlerin kahramanları bazen bilge, bazen duygusal bazen de acımasız tipler olarak ön plandadırlar. Bütün bu öykülerde Yunanistan başta olmak üzere Balkanlar ve Uzak-Doğu kültür ve medeniyetlerinin bilgi birikimi ve felsefi inanışlarının yansımalarını bulmak mümkündür. Yourcenar, öykülerine özellikle mitolojik karakterleri yerleştirmektedir.

Romanlarında olduğu gibi öykülerinde de maddi değerlerden çok manevi ve insanlık değerleri üzerinde durmayı tercih ediyor. Bir yandan insanlık durumunu sorgularken, diğer yandan kahramanlarını değerler üzerinden yüceltmeye çalışmaktadır.

Doğu Öyküleri'nin yazarı Yourcenar, sadece kitaplardan edindiği bilgilere dayanarak değil aynı zamanda öykülerin geçtiği ülkelerde bizzat yaşayarak da o ülke kültürlerinin kökenlerini tanıma olanağı bulmuştur. Edindiği bilgileri edebiyat eserlerinde sanat yoluyla kurgulayarak okurlara sunmaya çalışır. *Doğu Öyküleri* 'nin, Yourcenar'ın dünyanın birçok yerine sıkça yaptığı seyahatlerinde tanık olduğu ve kitaplardan okuduğu bilgiler ile hayal ürünün birleşiminden oluşmuş kurmaca ürünler olduğu söylenebilir. Öykülerin bir kısmı geleneksel hikâye ve masallara dayanmakla birlikte, önemli kısmı yazarın düş dünyasının ürünleridir. Bunlar içerisinde masallar, fabllar, efsaneler, miteler ve balatlar öykülerin ana omurgasını oluşturmaktadır. Öyküler:

- 1- Comment Wang-Fô fut sauvé (Wang-Fô Nasıl Kurtuldu?)
- 2- Le sourire de Marko (Marko'nun Gülümseyişi)

- 3- Le lait de la mort (Ölüm Sütü)
- 4- Le dernier amour du Prince Genghi (Prens Gengi'nin Son Aşkı)
- 5- L'homme qui a aimé les Néréides (Nereidleri Seven Adam)
- 6- Notre-Dame des Hirondelles (Kırlangıçların Meryem Anası)
- 7- La veuve Aphrodissia (Dul Afrodisya)
- 8- Kâli décapitée (Kafası Kesilen Kali)
- 9- La fin de Marko Kraliévitich (Marko Kraliévitich'in Sonu)
- 10- La tristesse de Cornélius Berg (Cornelius Berg'in Hüznü)

Başta *Wang-Fô Nasıl Kurtuldu* ve *Prens Gengi'nin Son Aşkı* olmak üzere *Doğu Öykülerinin* birçoğu fantastik hikayelerdir. Bununla birlikte öykülerde insanın mücadelesini, yasak aşkları, dini inançları, ölümü, ölümden kurtuluş yolu olarak sanatı bulmak mümkündür.

1)Wang-Fô Nasıl Kurtuldu?:

Wang-Fô Nasıl Kurtuldu öyküsü eski bir Çin Taoist savunmasından ilham alınarak kaleme alınmıştır. Bir ressamın hikayesi anlatılmaktadır. Ressam Wang-Fô ve öğrencisi Ling, Wang-Fô'nun yaptığı mavi deniz resminde kaybolurlar.

Wang-Fô Nasıl Kurtuldu? adlı öykü Çinli bir ressamın sanatla iç içe geçen yaşamının fantastik bir yaklaşımla anlatımını içermektedir. Öyküde ressam Wang-Fô, öğrencisi Ling ile birlikte Çin Hanlığı yollarındadır. Öykü yaşlı ressam ve öğrencisinin kurtulma hikayesini konu edinmektedir. Çinli bilge ressam Wang-Fô ile öğrencisi Ling arasındaki dostluk ilişkisinden söz edilir. İnsan ve yaşam üzerine derin felsefi düşüncelere yer verilmektedir. Wang-Fô bir ressamdır ve fırça ucuyla dünyayı değiştirmeye ve güzelleştirmeye çalışmaktadır. Onun resimlerinde betimlediği dünya gerçek dünyadan daha güzeldir.

Öykünün diğer kahramanı Ling, oldukça zengin bir ailenin çocuğudur, Wang-Fô'yla tanıştıktan sonra dünyaya, insanlara, hayvanlara ve bitkilere bakışı tamamen değişir. Sanatını icra etme uğruna bütün parasını, mal varlığını ve hatta dünyalar güzeli karısını bile kaybeder, zira karısı intihar ederek yaşamına son verir. Karısının ağaçta asılı cesedi karşısında dahi bu durumu resmetmeye çalışır.

Özellikle kar altındaki dağ, coşkun nehirlerin aktığı ilkbahar ve yaz aylarında ay ışığı gibi doğa manzaraları Wang-Fô ve öğrencisi Ling için ayrı bir öneme sahiptir. Wang-Fô yaptığı muhteşem resimler Han Krallığı'nın prensinin eline geçer. İmparator gerçek dünya ile ressam Wang-Fô'nun kurguladığı dünya arasındaki fark karşısında şaşırır. Wang-Fô, çok güçlü Çin imparatoru tarafından gerçek dünyadakinden daha muhteşem ancak fantastik resimler yapmakla suçlanır ve bu gerçek dışı dünyaları resmettiği için ölüm cezasına çarptırılır. Yaşlı ressam Wang-Fô, varlıkları ve nesneleri oldukları gibi betimlemek yerine, onları düşlediği şekilde resmetmeyi tercih etmektedir. İmparatora göre resimde henüz tamamlanmamış bir evren söz konusudur. Wang-Fô, ölüm cezasından kurtulmak için imparatorun hoşuna gidecek daha büyümlü resimler yapmak zorunluluğu hisseder. İmparator, Wang-Fô'yu gözlerine mil çektirerek cezalandırır, cezasını çekmeden önce yarım kalan resmini tamamlamasını ister. Resmin tamamlanması kahramanın ve çırağının fantastik kurtuluşu olur. Yourcenar burada sanat gerçeği mi yansıtmalıdır sorusunu tartışmaya açmak istemiştir (<https://www.sabitfikir.com> ›). Öyküde ressam Tanrı'nın başladığı şeyi bitiriyor, böylece evrenin yaradılışına eşlik etmiş oluyor (Blanceman, 1999:82). Wang-Fô ve öğrencisi aynı zamanda mahkûm olmalarına neden olan sanat sayesinde kurtulur. *Wang-Fô Nasıl Kurtuldu* adlı öyküde siyasal baskı, aşk ve ölüm karşısında insanın çaresiz durumu sorgulanmak istenmektedir.

2)Marko'nun Gülümseyişi:

Marko karakteri iki öyküde birden yer almaktadır: önce *Marko'nun Gülümseyişi* ve daha sonra da *Marko Kraliévitch'tin Sonu* öykülerinde.

Marko'nun Gülümseyişi adlı öyküde Marko, Balkanların Karadağ bölgesinde Müslüman istilasına karşı mücadele eden bir Hıristiyan savaşçı kahraman kimliğindedir. Marko, insan üstü güçlere sahip tarihi bir kahraman olarak sunulmaktadır. Öykü, Sırp bir kahramanla Osmanlı askerleri arasında geçen bir hikayedir ve Sırp kahraman Osmanlı askerlerinin ellerinden kurtulmaya çalışır.

Öykü, bir Orta Çağ Balkan baladıdır. Paşanın dul karısı ile Marko'nun aşk hikayesine yer verilmektedir. Marko'nun plajda ölü taklidi yaparak düşmandan kurtulmaya çalıştığı sırada genç kadının yaptığı dans üzerine gülümser ve kendini ele vermek üzeredir. Kadın hemen önüne geçerek düşman askerinin Marko'nun gülümsemesini görmesini engeller. Askerler

Marko'nun gerçekten öldüğünü düşünüp çekip giderler. Burada aşk, arzu ve ölüm arasında bir tercih zorluğu söz konusudur.

Marko'nun Gülümseyişi adlı öyküde bir yandan Batı ve Hristiyan kültür ve inancı diğer yandan Doğu ve İslam kültür ve inancı yer almaktadır. Yardımcı karakterler olarak Yunan bir arkeolog, Mısırlı bir Osmanlı Paşası ve Fransız bir mühendis farklı kültürleri temsil etmektedir.

3)Ölüm Sütü:

Öykü, eski bir Balkan baladından esinlenerek kaleme alınmıştır. *Ölüm Sütü* öyküsü Hırvatistan'ın Adriyatik kıyılarında geçer. Öyküde üç kardeş barbar saldırılarını gözetlemek ve barbar istilasını engellemek için bir kule yapmaya çalışırlar. Ancak kulenin sağlam olabilmesi için bir kurban adamları gerektiğini düşünürler. İçlerinden birisinin eşi kurban olacaktır. Ölüm karşısında anne sevgisi galip gelir ve öbür dünyaya göç eden ve gömüldüğü mezarında açık bir yer bırakılan annenin sütü akmaya devam eder. Annelerin çocuklarını yaşatmak ve büyütmek için ne denli fedakâr olduklarına ve verdikleri mücadeleye dikkat çekilmek istenmektedir. Anne ölmüş olmasına rağmen sütüyle evladını beslemektedir. *Ölüm Sütü* adlı öykü güçlü anne sevgisinin bir tür yansımasıdır.

4)Prens Gengi'nin Son Aşkı:

Prens Gengi'nin Son Aşkı öyküsü bir Japon kahramanın hikayesini içermektedir. Yaşamının sonbaharında olan Japon Prens Gengi sarayını terk ederek dağda dingin bir yaşam sürmeye karar verir. Tüm kadınların ilgisini çeken bir güzelliğe sahip olan Gengi her şeyin dış evrenindeki gibi geçici olduğunun bilincindedir. Bu yok oluş insanın mutsuzluk kaynağıdır. Elli yaşındaki Gengi gözleri görmez ve ölüm vaktinin geldiğini düşünür. Eşleri kendisini aldatmaktadır. Çok sevdiği ikinci eşi Mourasaki ona karşı birçok sadakatsizlikte bulunur, Gengi artık onun gülümsemesini hatırlamak dahi istemez. Üçüncü eşi Batı Sarayı Prensesi de onu genç birisiyle aldatır. Bunun üzerine varlığını dağıtan Prens Gengi, dağa çıkar ve orada herkesten uzakta bir yaşam sürdürmeyi tercih eder. Düşen çiçekler köyünün kadını, aşkı Gengi'yi bulmaya ve onun son aşkı olmaya karar verir, fakat Gengi birlikte yaşamak için yanına gelen bu kadını tanımaz.

Prens Gengi'nin Son Aşkı adlı öykü erkek ve kadınlar arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmaktadır. Gengi gücü ve gururu temsil ederken dökülen çiçekler köyü kadını, sevgi ve fedakarlığı temsil etmektedir.

Yourcenar öykülerinde kadınların durumuna ayna tutmak istemekte ve onların toplumda hak ettikleri değeri görmelerini arzulamaktadır. Evrensel kardeşlikten yana bir duruş sergileyen Yourcenar, feminist olmamakla birlikte kadın erkek eşitliğini savunmaktadır.

Öyküde üç aşamadan söz etmek mümkündür: 1) ölüm üzerine düşünme, burada Gengi yaşamın hızlı akıp gittiği ve varlığın bir hiç olduğu duygusuna kapılır, 2) veda, bu aşamada sevdiği kadınları hatırlar, 3) düşüş, son.

5)Nereidleri Seven Adam:

Nereidleri Seven Adam öyküsü modern Yunanistan'da geçer. Yunan kültürüne ait bir hikayedir. Nereidler zamanın dışında yaşayan mitolojik varlıklardır. Öykü, doğaüstü varlıklara inanmak gerekip gerekmediği konusu üzerine kurulur. 20.yüzyıla ait bir öyküdür. Anlatıya yer alan denizkızları Yunan Mitolojisinde Nereus ve Doris'in kızları olarak geçen deniz perileridir (Atalay, 2011:163). Öykü daha çok kadınları ve onların güzelliklerini anlatmaktadır.

Öykünün genç erkek kahramanı Panégyotis, yarı koç, yarı insan olan çobanlar ve sürüler tanrısı Pan'ı çağırıştırır. Cinsel arzusu uyanan Pan, peri, denizkızları ve genç erkeklere düşkündür. Tanrı Pan, evrenin ve evrendeki her şeyin imajını kendinde barındırır, evrenin tanrısı olarak kabul edilir (Barbier, 1998:55). Panégyotis de denizkızlarını çıplak olarak gördüğü ve aynı cinsel arzuyla sahiplenmek istediği için onlar tarafından dilsiz ve aptal bir hale sokularak cezalandırılır (Atalay, 2011:164). Öyküde zengin bir adam, dilsiz bir dilenciye dönüşür. Artık konuşamayan adam çıplak Nereidlerin imajına bürünür.

Nereidleri Seven Adam öyküsünde insan ve doğanın bütünleşmesi söz konusudur. İnsan doğada rahatlamakta ve huzur bulmaktadır. Ayrıca doğada özgür olduğunun bilincine varmaktadır. Bu nedenle Akdeniz kültürüne göre özgürce giyinmiş çıplak adam figürünü canlandırmaktadır.

6)Kırlangıçlar Meryemi:

Kırlangıçlar Meryemi adlı öykü paganizmle birlikte doğayla iç içe yaşama duygusunu kaybeden insan bilincinin trajik gelişimini ortaya koymaktadır. Bu öykü aslında eski Atina'nın kırsalında inşa edilmiş kiliseyi anlatmak üzere kurgulanmaya başlanmış olup, daha sonra giderek paganizmin, doğanın ve anaerkil dönemin izlerinin silinişine dair yazılmış bir ağıta dönüşür (<https://www.sabitfikir.com> »).

Kırlangıçların Meryemi öyküsünde Keşiş Thérapiion gençliğinde Athanası'nın en sadık öğrencisidir. Oldukça sert mizaçlı, sadece inananlara karşı iyi davranır. Mısırdaki mumyaları Hristiyanlaştırır, Bizansta imparatorlara günah çıkarttırır ve Yunanistan'da pagan kültürünü yok etme düşüncesindedir.

Öyküde ruhun hassas gerçeklerden özgürleşmesi söz konusudur. Sonunda öykünün kahramanı dünyayı ve kendisini tanır (Blanckeman, 1999:78). Gerçek bir bilgelik dersi vererek, farklı değerlere hoşgörüyle yaklaşmanın insanları ve evreni uzlaşmaya ve mutluluğa götüreceği mesajı sunar (Barbier, 1998:63). *Kırlangıçların Meryemi* adlı öyküde bir kurtarma ve iyilik hikayesi söz konusudur. Aslında bu öykü 20.yüzyıl tutsak toplumlarının durumlarına göndermede bulunmaktadır. Kırlangıçlar, fabl örneğinde olduğu gibi insanları temsil etmektedir.

7)Dul Afrodisya:

Dul Afrodisya öyküsünde hikâye Yunanistan'daki bir köyün rahibini öldüren kanun kaçağı Kızıl Kostis'in ölümüyle başlar. Dul Afrodisya'nın sevgilisi Kızıl Kostis, kocasını öldürmüştür ve kadın bu durumu bilmektedir. Köylüler Kızıl Kostis'i dağlarda yakalayıp öldürmek için plan yaparlar. Sonunda Kızıl Kostis'i yakalayıp kellesini koparırlar. Ancak köylüler, Afrodisya'nın kocasının katili Kızıl Kostis'in aynı zamanda kadının sevgilisi olduğunu bilmemektedirler. Yöre halkı bu ölümüne sevinir, ancak rahibin eşi, Kızıl Kostis'i gizliden sevdiği için onun ölümünden üzüntü duyar. Öte yandan kocasının ölümü nedeniyle onun anısına da saygı duymak zorunluluğu hisseder. Dul Afrodisya, hem kocasını hem de sevgilisini kaybetmiş, derin bir dram yaşamaktadır. *Dul Afrodisya* öyküsünde siyasi nedenlerle ortaya çıkan kötülükler ve çatışmalardan da söz edilir.

8)Boynu Vurdurulan Kâli:

Kâli, Hint mitolojisinden bir karakteri canlandırmaktadır. *Boynu Vurdurulan Kâli* adlı öykü bir büyük Hindu efsanesinden esinlenerek kaleme alınmış ve Hindu Tanrıçası Kali'nin trajik öyküsünü içermektedir. Kâli, tanrıların öfkesine maruz kalır. Kıskanç tanrılar yüzünden, Tanrıça Kâli dünyadaki iyi ve kötü tüm ikilikleri varlığında taşımak zorundadır ve bunun acısı içerisinde kıvrılır. Hindistan ovalarına sürülür. Hindistan'ın Kuzeyinde, Güneyinde, Pazar yerlerinde ve kutsal mekanlarda görünür. Kadın erkek, genç yaşlı herkes onu tanır. Hem korkunç hem de güzeldir. Adına şarkılar söylenir. Ancak yüzü gözyaşlarıyla ıslanmış ve solgun Kâli,

hep endişeli ve mutsuzdur, umutsuzluğa düşer. Her şeyden yorulmuş bir halde, bilge ile karşılaşır. Bu durumu öykünün sonunda bilge, tüm insanlığa bir ders niteliğinde şöyle açıklar (Blanckeman, 1999:81; <https://www.sabitfikir.com> >): “*Arzu, sana arzulamanın boşuna olduğunu öğretti, dedi bilge. Şimdi de pişmanlık, pişmanlık duymanın fayda etmediğini söylüyor. Sen, birer parçası olduğumuz Yanılgı; Sen, kusursuzluğun içinde kendiliğinden bilinçlenen kusurlu güzel; Sen, ille de ölümsüz olmayan Gazap... Sabret.*” (Doğu Öyküleri, 2002:97). Öyküde fiziki arzular ile temiz duygular arasındaki çatışmaya dikkat çekmek istenmektedir.

Kıskanç tanrılar Kâli’ye kötülük yapmak peşindedirler. Kâli’yi güzelliğinden dolayı kıskanan tanrılar ona ikinci bir şans vermek istemez ve onun bedenini bir orospunun bedeni ile bütünleştirerek öldürürler. “*Boynu Vurulan Kâli*, Hindu kültürü ve mitolojisinden esinlenmiş ve doğrudan mitsel bir kişiliğin adını taşıyan bir anlatıdır. Yıkıcı ve yaratıcı anne niteliklerine sahip Kâli, Hinduizm’de zaman, ölüm ve kurtuluş tanrıçasıdır.” (Atalay, 2011:166). Aslında bu öyküde Yourcenar, Hinduizm ve Budizm öğretisinden hareketle neyin ahlak ve neyin asıl ahlaksızlık olduğu konusunda bir insanlık dersi vermeye çalışır. Burada başkalarının kötülüğünü istemek eleştirilmektedir.

9)Marko Kraliéviçht’in Sonu:

Marko Kraliéviçht’in Sonu adlı öyküde Hristiyan bir kahramanın yalnız başına verdiği bir mücadeledeki ölümünden söz edilmektedir. Farklı dinlere ve din değiştirmelere sahne olan Balkan coğrafyasının mavi gökyüzünde bu sefer kilise çanları daha güçlü çalmaktadır. “*Marko Kraliéviçht’in Sonu* adlı anlatı *Marko’nun Gülümseyişiyle* benzerlik ve devamlılık gösterir. (...), farklı iki öykü olarak yer alsa da, aslında aynı coğrafyanın farklı yörelerinin yazınsal söylemlerinde karşılaşılan aynı öykünün ardışık öğeleri olarak algılanırlar. (...) Birincisi Orta Çağa ait bir balkan baladından, ikincisi ise bir Sırp baladının kesitinden alınmıştır.” (Atalay, 2011:168).

10)Cornélius Berg’in Hüznü:

Cornélius Berg’in Hüznü öyküsünde bir ressamdan söz edilir. Rembrandt’ın eski bir öğrencisi olan Cornélius Berg portre ve manzara resimleri konusunda yetenekli birisidir.

Cornélius Berg Amsterdam'a döndüğünden itibaren bir pansiyona yerleşir. Fakat ekonomik sıkıntılar nedeniyle sık sık kaldığı yeri değiştirmek zorunda kalır. Zaman zaman yaptığı tablo ve resimlerle geçimini sürdürmeye çalışır. Sağlığı günden güne daha da bozulur ve çalışamaz duruma gelir, kendisini alkole verir. Yaşlı bir insan olduğunda yeteneklerini kaybeden birisine dönüşür ve “Tanrı evrenin ressamıdır” (Doğu Öyküleri, 1978:110) diye düşünür. Gençliğindeki başarılı günlerinin sadece anılarda kaldığının üzüntüsü içerisinde. Bu durum ressama acı vermektedir.

Wang-Fô Nasıl Kurtuldu ve *Cornélius Berg'in Hüznü* adlı öykülerin kahramanları ressamdırlar ve özellikle de portre resimleri yapmaktadırlar. Ancak birisi gerçekçi bir bakış açısıyla resmederken diğeri daha çok gerçek üstü hayali bir resim yapmaktadır.

Comme l'Eau Qui Coule (Akan Su Gibi):

Bu eserde *Anna Soror (Anna, Kız Kardeşim)*, *Un Homme Obscure (Karanlık Bir Adam)*, *Une Belle Matinée (Güzel Bir Sabah)* adlı üç öykü bulunmaktadır:

İlk öykü: *Anna Soror (Anna, Kız Kardeşim)*. Hikâye, 16.yüzyılda Avrupa'nın Güneyinde yaşamış bir ailede geçmektedir. İki kız kardeş arasında enste uzanan bir aşk öyküsü anlatılıyor.

İkinci öykü: *Un Homme Obscure (Karanlık Bir Adam)*. Bu öyküde Nathanaël'in yaşam serüveni konu edilmektedir. Nathanaël'in yaşamında ve yaptığı işlerdeki değişimler ön plana çıkartılmaktadır. Nathanaël önce tamircidir, sonra uşaklığa geçer. Kültürsüz, sade birisidir. Hollanda'da yaşar ve orada ölür. Eşinin adı Sarai'dır ve Lazare adında bir oğulları vardır. Daha 15 yaşında okulda aynı yaşta Janet adında bir sevgilisi olur. Çocukluğunun geçtiği Greenwich'de koruculuk yapan ve kendisine iyi davranan bir adama karşı ilgi duyar. Nathanaël, ebeveynleri Hristiyan olmakla birlikte ne İsrail dini ne Roma dini ne de Luther ve Calvin yanlısıdır, özgür ruhludur. Foy, Nathanaël'e karşı aşk hisseder, bir erkek gibi çalışır. Foy da herhangi bir dine inanmaz. Hristiyan mahallesinde Yahudi sokağı bulunmaktadır. Léah, Yahudidir ve cumartesi kutsal gün olduğu için işyerini açmaz. Sürekli Amsterdam ve Londra arasında gidiş geliş yapar. Léo Belmonte da Yahudidir ve Sarai'nin mahallesinde

oturmaktadır. Sarai, Yahudi bir orospu olarak tanıtılır. Öykünün sonlarına doğru Sarai de ölür. Van Herzog ise kendisini araştırma ve bilime adanmış bir karakterdir. Öyküde Yahudi ve Hristiyan düşmanlığından söz edilmektedir. Duvarların üzerine Davut yıldızı işaretleri ve İsa'nın çarmığa asılma figürleri çizilmiştir. Ayrıca büyük ressamlardan söz edilmektedir.

Üçüncü öykü: *Une Belle Matinée (Güzel Bir Sabah)*. Bu öyküde bir tiyatro topluluğu, oyuncular ve oynanan oyunların izleri sürülmektedir. Son iki öykü birbirini tamamlayan niteliktedir.

Feux (Ateşler):

Bu eser düz yazı şeklinde derlenmiş aşk şiirlerini içermektedir. Geçmişten günümüze şiirlerin vazgeçilmez bir teması olan aşk tarihsel ve güncel perspektif içeren hikayeler aracılığıyla farklı duygu ve düşünceler şeklinde sunulmaktadır.

Mishima ou la Vision du Vide (Mişima ya da Boşluk Algısı):

Yourcenar bu eserinde, Japon yazar Yukio Mişima'nın yaşamı ve eserlerini, siyasi düşüncelerinden Batı kültürüne olan ilgisine, aile hayatından cinsel eğilimine, savunduğu ideolojiden 25 Kasım 1970'de önderlik ettiği darbe girişiminin başarısızlığa uğraması sonucunda intiharına, tüm boyutlarıyla irdeleyerek hikayeleştirilmektedir. Mişima II. Dünya Savaşı sonrası Japonya'nın en popüler yazarı olarak tanınmaktadır. Hayatını ülkesinin köklerine dönmesine adanmıştır. Önderlik ettiği darbe girişiminin başarısızlığa uğramasının sorumluluğunu yaşamına son vererek üstlenmiştir. Bu durum aynı zamanda yıllardır peşinde olduğu boşluk algısının Mişima'da ne düzeye eriştiğinin göstergesidir (<https://www.canyayinlari.com>). Her ne kadar farklı amaç ve şekillerde de olsa, özgürlük arayışındaki Batılı Zenon kişisel sorumluluk bilinciyle, bu eserin oluşumuna esin kaynağı olan özgürlük yanlısı Japon yazar Mişima'nın kolektif sorumluluk bilinci, intihar eylemi açısından benzer düzlemde kesişmektedir.

Mişima üzerine bir deneme yazan ve Kavafis'in şiirlerini tercüme eden Yourcenar, erkeklerin birlikte yaşadığı gizli bir bahçeden söz eder. Kadınların veya erkeklerin uzun süre birlikte bir arada yaşamaları hem yazarın yaşamında hem de eserlerinde eşcinsel eğilimleri çağrıştırmaktadır.

1.2 Pamuk'un Yaşamı ve Eserleri

1.2.1 Pamuk'un Yaşamı

Orhan Ferit Pamuk 7 Haziran 1952 yılında İstanbul'da doğar. Baba tarafından Çerkes kökenlidir. Batı kültürüne ilgi duyan, entelektüel ve varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ailesi, Atatürk'ün modernleşme ve Batılılaşma çabalarını destekler. Pamuk'un mühendis olan dedesi ve babası, Mustafa Kemal Atatürk'ün örnek aldığı Batı değerlerini benimsemiş Cumhuriyet taraftarı insanlardır. Baba tarafından dedesi, demiryolları inşa eden bir mühendis ve sanayicidir. Babası da mühendistir. Üç kardeş olan Pamuk'un bir ağabeyi ve bir de küçük üvey kız kardeşi bulunmaktadır. Pamuk'un ailesi, büyükanne, amca ve teyzelerle birlikte geniş bir aile olarak İstanbul'un Nişantaşı semtinde beş katlı bir apartmanda yaşamaktadır (<https://tr.wikipedia.org › wiki>). 22 ile 30 yaşları arası gençlik yıllarında annesiyle birlikte yaşar. 1982 yılında ilk evliliğini Aylin Türegün ile yapar ve 1991'de kızları Rüya doğar. 2002 yılında boşanırlar. 6 Nisan 2022'de ikinci evliliğini Aslı Akyavaş ile yapar. Orhan Pamuk'un ömrünün büyük kısmı doğduğu şehir olan İstanbul'da geçer. Çocukken kısa süre babasının işi dolayısıyla Ankara'da ikamet eder. İlk eşinin doktora eğitimi sırasında 1985-1988 yılları arasında üç yıl Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet etmiştir. Son zamanlarda da ABD'de ikamet etmektedir.

Orhan Pamuk, ilkokula babasının da okuduğu Işık Lisesinde başlar, ancak iki yıl sonra babasının IBM genel müdürü olarak Ankara'ya tayini çıkınca, başkentte Mimar Kemal İlkokuluna devam eder. Yeniden İstanbul'a döndüklerinde Şişli Terakki okuluna kaydolar ve oradan mezun olur. Lise eğitimini 1970'te İstanbul Robert Kolejinde tamamlar. Pamuk, üniversite eğitimine İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde başlar ve üçüncü sınıfın sonunda buradaki eğitimini bırakır. Devam zorunluluğu olmadığı için İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsüne kaydolar ve 1977'de buradan mezun olur. 6-7 yaşlarında başladığı resim çizme hobisini roman yazmaya başladığı 20'li yaşlara kadar devam ettirir. Entelektüel ve liberal bir kişiliğe sahip olan Pamuk, kendisini tarihi ve kültürel kimlik bağlamında 'kültürel Müslüman' olarak tanımlar. Bununla birlikte Tanrı ve inanç konuları onun ilgi alanlarına girmez (<https://tr.wikipedia.org › wiki>).

Pamuk'un edebiyatla ilk tanışması babasının kütüphanesindeki kitapları okumaya başlamasıyla olur. Kültürlü bir ailenin çocuğu olarak büyüdüğünü şu sözlerle dile getirir: “*Birçok romanın okunduğu bir evde büyüdüm. Babamın geniş bir kütüphanesi vardı ve Thomas Mann, Kafka, Dostoyevski ya da Tolstoy gibi büyük yazarlardan tıpkı evdeki diğer babaların generaller ya da azizler hakkında konuşabileceği gibi bahsederdi. Çocukken bile tüm bu romanlar ve yazarlar benim için Avrupa kavramıyla birdi.*” ([https://tr.wikipedia.org > wiki](https://tr.wikipedia.org/wiki/)).

Okumaya büyük ilgi duyan Pamuk, 1974 yılında 22 yaşında romancı olmaya karar verir. 1979'da ilk romanı olan *Karanlık ve Işık*'ı yayımlar. Daha sonra 1982 yılında bu roman *Cevdet Bey ve Oğulları* başlığıyla yayımlanır. Pamuk, yazmadan önce çok okuyan ve yazacağı konularla ilgili bol araştıran bir yazar olduğu için romanlarının öyküsü gerçeğe oldukça yakındır.

Romanları, altmıştan fazla dile çevrilir ve yüzden fazla ülkede yayımlanır. 1985 ve 1988 yılları arasında New York'ta Columbia Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak bulunur ve beşerî bilimler bölümünde edebî yazarlık ve karşılaştırmalı edebiyat dersleri verir.

Pamuk'un eserleri postmodern edebiyat bağlamında değerlendirilebilir. *Beyaz Kale, Kara Kitap, Yeni Hayat, Benim Adım Kırmızı* romanlarında kendisini olayların merkezine koyar. Parla'ya göre Pamuk, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay gibi Doğu-Batı sorunsalını estetik düzeyde irdeleyen yazarlardan biridir. Söz konusu sorunsalı Pamuk, kültürel ve felsefi boyutlarıyla edebiyata taşımıştır. Özellikle *Kara Kitap* romanında kültür konusu çok katmanlı bir yapı çerçevesinde ele alınmaktadır ([https://tr.wikipedia.org > wiki](https://tr.wikipedia.org/wiki/)).

Pamuk'un bazı Türk ve yabancı yazarlardan etkilendiği veya esinlendiği söylenebilir. Hatta bazı eleştirmenler Pamuk'un diğer yazarlardan alıntı yaptığını öne sürmektedirler. Bardakçı (2002)'ya göre Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanı, hikâyesi ve anlatım şekli ile Amerikalı yazar Norman Mailer'in *Ancient Evenings* adlı romanının bir kopyasıdır. Diğer bir iddia da Pamuk'un *Beyaz Kale* adlı romanının, Mehmed Fuad Carim'in *Kanuni Devrinde İstanbul* başlıklı eserinden birebir pasajlar içerdiği şeklindedir ([https://tr.wikipedia.org > wiki](https://tr.wikipedia.org/wiki/)).

2010 yılında Orhan Pamuk ve José Saramago'nun girişimleri sayesinde *Avrupa Yazarlar Parlamentosu* dünyanın dört bir yanından

yazarları İstanbul'da bir araya getirir ve bu toplantıda Türkiye ve dünyayla ilgili tarihi ve siyasi sorunlar tartışılır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>).

Türkiye topraklarında 30 bin Kürt ve 1 milyon Ermeni'nin öldürüldüğü yönünde açıklamada bulunması nedeniyle hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi uyarınca soruşturma başlatılır. Dolayısıyla Edebi eserlerinde, özellikle de *Kar* adlı romanında olduğu gibi yaşamında da siyasi konulara ilişkin beyanlarda bulunmaktan kaçınmaz. 1990'lı yıllardan itibaren Pamuk, insan hakları ve düşünce özgürlüğü konularında makaleler yazar. Bu konularda Türk devletine karşı eleştirel bir tutum sergiler (<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr>).

Pamuk üç yıl mimarlık fakültesinde okumuştur. Onun bu eğitimi eserlerinde ressam, görsel sanatlar ve mimari yapılara yer vermesinde ve yaptığı betimlemelerde etkisini göstermektedir. Sanata büyük önem verdiği için *Masumiyet Müzesi*'ni açar. *Masumiyet Müzesi*'nde sanat, tasarım ve resim gibi bölümler bulunmaktadır. Onun baskın yanı sıra yazarlık olmakla birlikte, güzel sanatlara da ilgisi olduğu görülmektedir. Bu nedenle *Benim Adım Kırmızı* romanının kahramanlarının çoğu nakkaştır. Yazar kimliği yanında Pamuk, fotoğrafçı ve müze kurucusu olarak da bilinmektedir.

Pamuk'un babası da güzel sanatlara ve edebiyata ilgi duyan ve bol okuyan kültürlü bir insandır. Evinde kocaman bir kütüphanesi bulunmaktadır. Paris'te yaşamış Avrupa'yı ve batılı birçok edebiyat ve sanat insanını tanıyan birisidir. Aynı zamanda yazılar da yazan babası, öldüğünde oğluna bir bavul dolusu el yazması bırakmıştır. Bütün bunlar Pamuk'un kendisini yetiştirmesinde ve mesleki gelişiminde önemli katkılar sağlamıştır.

1.2.2 Pamuk'un Aldığı Ödüller

Orhan Pamuk birçok ödül almıştır. Bunlar içerisinde en önemlisi 2006 yılında aldığı Nobel Edebiyat Ödülü'dür. Pamuk'un söz konusu ödülü kazanmasında *Kara Kitap* adlı romanı önemli rol oynar. Zira Nobel Komitesi Başkanı Horace Engdahl'ın Pamuk'a ödül verilmesinin gerekçesini açıklarken, yazarın en büyük başarısının *Kara Kitap* olduğuna vurgu yapar. Ayrıca bu ödülün Pamuk'a verilmesiyle ilgili "2006 Nobel Edebiyat Ödülü 'Kentinin melankolik ruhunun izlerini sürerken kültürlerin birbiriyle çatışması ve örülmesi için yeni simgeler

bulan' Orhan Pamuk'a verilmiştir.” şeklinde basın bildirisi yayımlanır. Aldığı ödüller kronolojik sıra ve aldığı eserlere göre aşağıda sunulmuştur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>; <https://www.yapikrediyayinlari.com.tr> >):

İlk olarak Antalya Film Festivali kapsamında düzenlenen bir yarışmada *Hançer* adlı hikâyesiyle üçüncülük ödülünü kazanır.

1979: ilk romanı olan *Karanlık ve Işık* ile katıldığı *Milliyet Roman Yarışması*'nda birincilik ödülünü Mehmet Eroğlu ile paylaşır. Bu roman 1982 yılında *Cevdet Bey ve Oğulları* başlığıyla yayımlanır.

1983: *Cevdet Bey ve Oğulları* romanı ile Orhan Kemal Roman Armağanı'na layık görülür.

1984: *Sessiz Ev* romanı ile Madaralı Roman Ödülü.

Bu romanın Fransızca tercümesi 1991 yılında Prix de la Découverte Européenne (Avrupa Keşif Ödülü).

1990: *Beyaz Kale* tarihi romanı ile ABD'de Independent alır. Award for Foreign Fiction ödülü.

1990 yılında yayımlanan *Kara Kitap* romanının Fransızca çevirisi ile France Culture Ödülü.

1992 yılında yayımladığı *Gizli Yüz* adlı senaryosu Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'ne layık görülür.

2002: *Benim Adım Kırmızı* romanı ile Fransız Prix du Meilleur Livre Étranger (En iyi Yabancı Kitap Ödülü).

2002: *Benim Adım Kırmızı* romanı ile İtalyan Premio Grinzane Cavour ödülü.

2003: *Benim Adım Kırmızı* romanı ile İrlanda'nın International IMPAC Dublin Literary Award ödülü (Uluslararası Dublin Edebiyat Ödülü).

2004 yılında *Kar* romanı Amerika Birleşik Devletleri'nde yılın en iyi 10 kitabı arasında bulunur.

2005: *Kar* romanı ile Fransa'da her yıl en iyi yabancı romana verilen Le Prix Médicis étranger ödülü.

2006 yılında Amerikan *Time* dergisinin 8 Mayıs 2006 tarihli sayısında *Time 100: Dünyamızı Biçimlendiren Kişiler* başlıklı kapak yazısında tanıtılan 100 kişi arasında yer alır.

2006: *Benim Adım Kırmızı* Çin'de en iyi roman seçilir.

2007 yılında 60'ıncı Cannes Film Festivali'nde jüri üyeliği yapar.

2009: *Masumiyet Müzesi*, New York Times tarafından 2009'un en iyi kitapları listesinde yer almıştır.

2012: İstanbul'da açtığı Masumiyet Müzesi ve yayımladığı müzenin kataloğu *Şeylerin Masumiyeti* ile aynı yıl "Avrupa kültürüne olağanüstü katkılarından" dolayı Danimarka'da Sonning Ödülü'ne layık görülür.

2015: *Kafamda Bir Tuhaflık* romanı ile 2015 yılında "Roman" dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Ödülü ile Erdal Öz Ödülü'nü kazanır.

2016: Tolstoy Müzesi Vakfı'nca düzenlenen Yasnaya Polnaya Ödülü'nü ("Yabancı Edebiyat" kategorisinde) alır.

2017: *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanın İtalyanca çevirisi ile Lampedusa Ödülü.

2018 yılında Amerikan Felsefe Topluluğu'na asil üye olarak seçilir.

Kitaplarının 63 dile çevirisi yapılır. Türkiye'de 2, yurt dışında 11 milyon olmak üzere bütün dünyada kitapları 13 milyon satış yapar. Pamuk, pek çok üniversiteden şeref doktora alır. 2005 yılında Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950 yılından beri verilen, Almanya'nın kültür alanındaki en seçkin ödülü olarak kabul edilen Barış Ödülü, 2005'te Orhan Pamuk'a verilir. Aynı yıl "Prospect" dergisi tarafından dünyanın 100 entelektüeli arasında gösterilir. American Academy of Arts and Letters'ın ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin şeref üyesidir. Masumiyet Müzesi, Avrupa Müzeler Forumu tarafından 2014 yılında Avrupa'nın en iyi müzesi seçilir. *Benim Adım Kırmızı* Fransa ve İtalya'da yılın kitabı seçilir (<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr> >).

1.2.3 Pamuk'un Eserleri:

Romanları:

1979: *Karanlık ve Işık*

1982: *Cevdet Bey ve Oğulları*

1983: *Sessiz Ev*

1985: *Beyaz Kale*

1990: *Kara Kitap*

1994: *Yeni Hayat.*

1998: *Benim Adım Kırmızı*

2002: *Kar*

2008: *Masumiyet Müzesi*

2014: *Kafamda Bir Tuhaflik*

2016: *Kırmızı Saçlı Kadın*

2021: *Veba Geceleri*

Senaryoları:

1992: *Gizli Yüz.* Bir film senaryosudur. Pamuk senaryoyu *Kara Kitap*'taki "Karlı Gecenin Aşk Hikâyeleri" adlı bölümden yola çıkarak yazmıştır.

2016: *Hatıraların Masumiyeti.* Belgesel film niteliğine sahip bir eser. Film birçok Avrupa ülkesinde sinemalarda gösterime girmiştir. Pamuk, söz konusu filmde yola çıkarak *Hatıraların Masumiyeti* adlı kitabı hazırlar. Kitap, film için yazdığı metinler, Emre Ayvaz'ın film için kendisiyle gerçekleştirdiği söyleşi ve filmde karelerden oluşmaktadır.

Anı ve Denemeleri:

1999: *Öteki Renkler.* Bu eserde Pamuk'un yurt içinde ve yurt dışında çeşitli gazete ve dergilere yazdığı edebi, kültürel makale, deneme ve söyleşilerden seçmeler ile "Pencereden Bakmak" adlı bir hikâyesi yer almaktadır. Söz konusu eserde yer alan yazı ve söyleşilerinde Pamuk, Doğu ve Batı, Avrupa ve milliyetçilik üzerine düşüncelerine yer vermektedir. Sevdiği yazarlar, siyasi düşünceleri ve öfkeleri, kültür ve yaşam üzerine görüşlerini de eserde yansıtmaktadır.

2003: *İstanbul: Hatıralar ve Şehir.* Deneme türü bir eserdir. Bu denemede Pamuk, bir yandan çocukluk ve gençlik yıllarındaki hatıralarına, diğer yandan da yerli fotoğrafçı ve Batılı ressamın eserleriyle zenginleştirdiği kişisel albümüne yer vermektedir.

2007: *Babamın Bavulu.* 2007 yılında Nobel ödülünü alırken yaptığı konuşması "Babamın Bavulu" ve diğer önemli ödül konuşmalarıyla birlikte *Babamın Bavulu* adı altında kitaplaşır.

2010: *Manzaradan Parçalar*. Eser, Pamuk'un yaşamı ve edebiyatla ilişkisi üzerine yazı ve röportajlarını içerir. *Öteki Renkler* adlı eserinin devamı niteliğindedir.

2011: *Saf ve Düşünceli Romancı*. Pamuk, 2009 yılında Harvard Üniversitesi'nde verdiği Eliot Norton derslerini ve konuşma metinlerini 2011 yılında *Saf ve Düşünceli Romancı* adıyla kitaplaştırır. Pamuk'un edebiyat ve sanat anlayışı üzerine görüşleri yer almaktadır. Roman kahramanlarıyla gerçek yaşamdaki insanlar arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Roman sanatı ile siyasetin ilişkisi nedir? gibi soruların yanıtlarını bulmak mümkündür.

Diğer Çalışmaları:

2012 yılında *Şeylerin Masumiyeti*. Pamuk açtığı Masumiyet Müzesi'nin kataloğunu *Şeylerin Masumiyeti* adıyla yayımlar. *Şeylerin Masumiyeti*, yazarın kendi yaşamı ve İstanbul üzerine derlediği resim ve fotoğraflardan oluşan bir eser.

2013: *Ben Bir Ağacım*. Kitaplarından seçtiği en güzel parçalardan oluşan bir çalışmadır.

2018: *Balkon*. Pamuk, İstanbul'da evinin balkonundan çektiği güzel İstanbul manzaralarından oluşan fotoğraflardan sergi açar. Fotoğraflar arasında Boğaz'ın panoraması, Haliç, gemiler, bulutların oluşturduğu muhteşem şekiller, cami minareleri dikkat çekmektedir. Bu sergide yer alan fotoğraflar *Balkon* adı altında yayımlanır.

2020: *Turuncu*. *Balkon* gibi *Turuncu* da fotoğraflardan oluşan bir eser projesidir. Bir fotoğraf albümü olarak kabul edilebilir. Eser, adını fotoğraflara yansıyan turuncu sokak lambalarından almaktadır. Söz konusu lambalar sokakları ve binaları aydınlatmaktadır. Pamuk gece İstanbul sokaklarında kamerasıyla dolaşırken kentin çeşitli semtlerinde bol bol fotoğraf çeker. En azından fotoğraflar aracılığı ile İstanbul'un değerli manzaralarını muhafaza etmek ister.

2022: *Uzak Dağlar ve Hatıralar*. Pamuk'un resimli özel hatıra defterinden seçmeler içermektedir. Eseri, hatıra defteri ya da daha doğrusu günce olarak tanımlamak mümkündür. Bu eserde yer alan metinlerde Pamuk günlük yaşamını, özel hayatını, meşgul olduğu konuları, rüyalarını ve bazı güncel gelişmeleri anlatmakta ve değerlendirmektedir. Zaman zaman resim ve yazı başta olmak üzere çeşitli konularda düşüncelerine de yer vermektedir. Pamuk, bazan roman kahramanlarıyla konuşuyor, bazan

bir rüyasını ya da bir yolculuğu anlatıyor, bazan da manzara resmi ya da mutluluk hakkında düşüncelerini aktarıyor. Böylece defter sayfaları yazılarla renklerin ve şekillerin iç içe geçtiği ve yeni anlamların oluştuğu yoğun ve benzersiz resimli sayfalara dönüşüyor. Eser, aynı zamanda Pamuk'un ressam yanını bir kez daha ortaya koyuyor. Bir rüyasından hareketle adeta bütün yaşamını bir arada birleştiriyor (<https://www.bkmkitap.com>). Bu çalışma Pamuk hakkında önemli bilgiler sunmakta ve okurun yazarı daha iyi tanımasına olanak sağlamaktadır.

1.2.4 Pamuk'un Önemli Eserlerinin İçerikleri

Cevdet Bey ve Oğulları:

Cevdet Bey ve Oğulları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında ve sonrasında İstanbul'da yaşayan bir ailenin yaşamını konu edinmektedir. Romanda 1905-1970 yılları arasında İstanbul'da yaşamış bir tüccar ailenin üç kuşağından söz edilmektedir.

Roman, Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*'ı ile benzerlikler içermektedir. Orhan Pamuk, bizzat kendisi Thomas Mann'ın beğendiği yazarlardan birisi olduğunu dile getirmektedir. Her iki romanda da tüccar bir ailenin çöküşü anlatılmaktadır. Mann, 1835-1877 yılları arasında Alman ve Hristiyan bir tüccar ailesinin yaşamını konu edinirken, Pamuk'un da 1905-1970 yılları arasında Müslüman ve Türk bir tüccar ailesini konu edindiği görülmektedir (Acehan, 2022:284).

Cevdet Bey ve Oğulları romanında aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme süreci irdelenmektedir. “Geniş bir zaman aralığında, bir ailenin üç kuşak boyunca geçirdiği değişimler gösterilirken, doğal olarak aynı süreçte devlet yapısındaki ve toplumdaki değişmelerin aileler ve bireyler üzerindeki etkileri de yansıtılmıştır.” (Kolcu, 2015:65). Roman geleneksel anlatı formatında sade bir yapı sunmaktadır. “Yüzyıl dönümü İstanbul’unda başlayan bu roman, Türk toplumunun ilk burjuva ailelerinden birinin üç kuşak süren uzun öyküsünü içerir. Geleneksel-gerçekçi özellikler taşıyan, olayları, akan bir zaman art ardalığı içinde anlatan ve gerçekle örtüşen dış dünya betimlemelerinin yer aldığı bir romandır.” (Ecevit, 1996:23). Belge (2022)’ ye göre *Cevdet Bey ve Oğulları* realizm tarzında yazılmış, hatta natüralizme de yakın bir

romandır. Ayrıca bu romanda Pamuk, daha sonra birçok eserinde dikkat çektiği İstanbul ile ilgili kent sorunlarını da yansıtmaya çalışmıştır.

Sessiz Ev:

Sessiz Ev romanı modern anlatı tekniği ile kaleme alınmış bir eserdir. Bir tek anlatıcı yerine karakterlerin monologları ve bakış açısıyla yapılandırılmıştır.

Romanda üç kuşaktan söz edilmektedir. İlk kuşak, dede Selahattin Bey ve eşi Fatma Hanım; ikinci kuşak oğulları Doğan Bey ve eşi Gül Hanım ve üçüncü kuşak onların çocukları Faruk Bey, Nilgün ve Metin. Bu karakterlerin dışında Selahattin Bey'in evlilik dışı ilişkisinden olan Recep ve İsmail adında iki oğlu daha vardır. Recep cüce İsmail ise topaldır. İsmail'in oğlu Hasan da öykünün önemli karakterlerinden birisidir. Romanda karakterler hem kendi içlerinde hem de aralarında mücadele ve çatışma yaşamaktadırlar (Pugat, <https://sercanpugatdot000webhostappdotcom.wordpress.com>). Kahramanların yaşadığı 3 nesil boyunca Türk toplumu imparatorluktan cumhuriyete rejim değişikliğine ve cumhuriyet döneminde çeşitli darbelere tanıklık etmişlerdir. Ayrıca 2 dünya savaşı da görmüşlerdir.

Sessiz Ev adlı roman 1980 askeri darbesi öncesi bir ailenin öyküsünü içeren bir eserdir. Romanda 70 yıl önce siyasi sürgüne gönderilen dedenin üç torunundan birisi, tarihçi, diğeri devrimci, bir üçüncüsü de zengin olmayı düşünen kapitalist birisidir. Dolayısıyla romanda ideolojik bir yan da bulunmaktadır.

1881-1942 yılları arasında yaşam süren Doktor Selahattin yaşadığı İttihat ve Terakki döneminde yerleşik düzen olan Padişahlık düzenine karşı başkaldıran ve mücadele eden, Doğu'nun kabullenip boyun eğmeyi yeğleyen yapısı yerine Batı'nın bilim anlayışı ve değerleri doğrultusunda hareket etmeyi yeğleyen birisidir. Toplum Batı değerleri konusunda bilinçlendirmeyi, dönüştürmeyi ve geliştirmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla dönemin koşullarının gerekli kıldığı siyasi mücadelede rol oynar. O daha bilinçli ve özgür bireylerden oluşmuş bir toplum hayal etmektedir. Ancak Talat Paşa ile anlaşamaz ve baskı sonucu İstanbul'dan ayrılarak Gebze Cennethisar'a yerleşir. (Pugat, <https://sercanpugatdot000webhostappdotcom.wordpress.com> »).

Hedefine ulaşmak için siyasi arenada sürdüremeyeceği mücadeleyi bir ansiklopedi hazırlama projesiyle sürdürmek ister. Türk toplumunun Doğu

ile Batı değerleri arasında bocalaması yerine, Batı medeniyetinin önemli yanlarını örnek alarak gelişmesinden yanadır.

Selahattin Bey'in eşi Fatma Hanım sessiz bir kişidir. 1915-1967 yılları arasında yaşayan oğulları Doğan Bey, babasının yolundan ilerleyen eğitilmiş birisidir ve kaymakam olmuştur. Doğru bulmadığı işlere karşı çıkar ve sonunda dayanamaz istifa eder. Babası gibi araştırmalara yönelir. Eşi Gül Hanım da kayın validesi gibi sessiz bir kişidir. Doğan Bey ve Gül Hanım'ın ilk çocukları Faruk üniversitede tarih doçentidir. Osmanlıda yaşanan davalarla ilgili arşivde araştırmalar yapmaktadır. İleride araştırma kitabı yazmayı planlamaktadır. Kızları Nilgün sol ideolojiyi benimseyen bir devrimcidir. Küçük çocukları Metin herhangi bir ideali olmayan, herhangi bir ideolojinin güdümüne girmeyen daha çok dedesi ve babasının aksine gününü gün etmeyi seven ve zengin olmayı düşleyen bir lise öğrencisidir. Kapitalist anlayışı benimser, bunun için ABD'ye gidip zengin olmak ister. Zengin çocukların oluşturduğu topluluğa katılır. Metin, bu toplulukta bulunan Ceylan adlı kızdan hoşlanır. Evlilik dışı ilişkiden doğan Recep ve İsmail fiziki olarak sorunu olan kişilerdir. Hasan, milliyetçilik yanı sıra ön planda olan bir kişidir. Hasan ülkücü mafya olarak tanınır. Geceleri duvarlara sosyalizm ve komünizm aleyhine afişler asarlar. Gündüzleri ise esnaftan haraç toplarlar. Sağcı Hasan ile devrimci Nilgün amca çocuklarıdır (Pugat, <https://sercanpugatdot000webhostappdotcom.wordpress.com> >; Necatigil, 1994:329-330).

Romanının öyküsü Gebze'ye bağlı Cennethisar'da bulunan eski bir konakta geçer. Evin büyük hanımı Fatma Hanım babaannedir ve özgür düşünceli birisi olan eşi Selâhattin Bey vefat etmiştir. Öykü yoğun olarak 3 çocuğun babaannelerine yaptıkları bir haftalık ziyareti ve orda yaşananları içermektedir. Bununla birlikte Selahattin Bey'in yaşadığı İttihat ve Terakki dönemine de göndermelerde bulunmaktadır. Torunların yaşadığı dönem ise 12 Eylül 1980 öncesinde sona ermektedir. Romanda bu süreçte yaşanan dönüşümler de dikkat çekmektedir. Dededen toruna toplumda insanların değişime uğradıkları gözlenmektedir. İnsanlarda idealizmin zamanla yok olduğuna dikkat çekilmektedir (Pugat, <https://sercanpugatdot000webhostappdotcom.wordpress.com> >).

Beyaz Kale:

Beyaz Kale romanı 17.yüzyıl ve Kanuni döneminden söz eden tarihi bir romandır. Romanın öyküsü birçok diğer romanında olduğu gibi İstanbul'da geçmektedir. *Beyaz Kale* romanı, 17.yüzyılda Osmanlı

korsanları tarafından Napoli'ye yapılan bir deniz seferi sırasında tutsak edilen Venedikli bir gencin İstanbul'a getirilip bir Osmanlı hocasına köle olarak satılmasını içeriyor. Eğitilmiş Venedikli köle ile Osmanlı âlimi arasındaki tartışma ve sonrasında oluşan dostlukları anlatılmaktadır. Venedikli köle Floransa ve Venedik'te bilim ve sanat okumuş, astronomiden, matematikten, fizikten ve resimden anlayan bir kişidir. Osmanlı alimi hoca da bilimle uğraşan bir kişidir. Aslında Venedikli köle ile Osmanlı alimi arasında benzerlik bulunduğu için dayanışma içerisinde bulunurlar. Venedikli köle ile Osmanlı alimi hoca arasında, Doğu-Batı veya ben ve öteki üzerine tarihsel ve kültürel bağlamda değerlendirmeler yapılmaktadır. Romanda Venedikli köle ile Osmanlı alimi hocanın arasında yapılan tartışmalarda ben ve ötekinin yer değiştirebilmesi, evrensellik anlayışı ile açıklanabilecek bir durumdur. Zamanla Venedikli genç, Hoca gibi, Hoca da Venedikli genç gibi hareket etmeye başlar.

Roman, 1982 yılında Gebze Kaymakamlık arşivinde bulunan bir elyazması yazıya dayandırılır. Yazıda dünya ile ilgili bakış açıları ve görüşler yer almaktadır (Argunşah, 2016). Romanda elyazmasını keşfeden kişi Faruk Darvinoğlu, aynı zamanda ansiklopedi yazarı olarak sunulmaktadır.

Beyaz Kale romanında bilime ve araştırmaya önem verilmekte, aslında romanın yazıldığı dönem açısından değerlendirildiğine bu durum bir şekilde cehalet ve gericilikle mücadele olarak da kabul edilebilir. “*Hoca artık ‘öğretmek’ kelimesini kullanmıyordu: Birlikte araştıracaktık, birlikte bulacaktık, birlikte yürüyecektik.*” (Beyaz Kale, 1993:33). Öğretmek bilinenin ve var olanın tekrarını içerirken, keşfetmek araştırmayı, farklı bakış açıları ve alternatifler geliştirmeyi gerektirmektedir. Bu durum başkalarının fikir ve düşüncelerine açık olmayı da öngörmektedir. Rönesans sonrası Avrupa’da önem kazanan bilime, önem verilmesinin altı çizilmektedir. İnsanların gelişimi ve toplumun ilerlemesi için bilim adres olarak gösterilmektedir.

Beyaz Kale tarihi roman olmasına rağmen postmodernist devirle bağlantılı birçok yeniliği içeren bir “postmodern” roman özelliği taşımaktadır. Belge (2022)’ye göre bu eseriyle Pamuk, Türk romanını tarih yazımsal üst-kurmacayla tanıştıran ilk romancı olmuştur.

Kara Kitap:

Pamuk’un romanları arasında özellikle *Kara Kitap* postmodern tarzda yazılmış bir romandır. Birçok yapıttan alıntılar bulunmaktadır. *Kara*

Kitap edebi, tarihsel ve kültürel açıdan yoğun bir metinlerarasılığa dayanan bir çerçeve hikâye içermektedir (Belge, 2022). *Kara Kitap*, Batı modern roman tekniği ile çok katmanlı, farklı parçalar ve tekrarlardan oluşan karmaşık bir eserdir. Tek bir ana öykünün hâkim olduğu sade bir anlatım içermemektedir. Bu nedenle de olay kurgularını çözümleyip anlaması biraz zordur okur için.

Kara Kitap'ta İstanbul'un geçmişi, sokakları ve dokusu, kayıp karısını arayan bir avukat tarafından sunulmaktadır. Roman, kahramanı Galip'in karısı ve aynı zamanda kuzeni olan Rüya'nın kayboluş öyküsü ile başlar. Avukat Galip, bir gün karısı Rüya'nın kendisine küçük bir not bırakarak evi terk ettiğini fark eder. Rüya'nın üvey erkek kardeşi olan ve Milliyet gazetesinde köşe yazarlığı yapan Celâl de ortadan kaybolmuştur. Şehrin birçok yerinde onu bulmak için ip uçları bulmaya çalışır. Karısı Rüya'nın Celâl ile birlikte olduğundan şüphelenir. Romanda ana kahramanın Galip ve ana temanın aşk olması, 18.yüzyıl Divan şairlerinden Şeyh Galip'i anımsatır. Galip'in Rüya'yı arayışı ile Şeyh Galip'in uzun şiiri *Hüs-n-ü Aşk*'ı arasında benzerlik bulunmaktadır. Roman karakterlerinden Celâl ise 12.yüzyıl Divan şiiri klasiklerinden Mevlâna Celâleddin Rumi'yi çağırıştırır. Mevlâna, Şeyh Galip'in mensubu olduğu Mevlevî tarikatının kurucusudur (Belge, 2022). Daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse "Galip, tıpkı Şeyh Galip'in Mevlana'dan etkilenmesi gibi romanda kendini Mevlâna gibi gören Celâl'den etkilenir. Nitekim burada Celâl, ismiyle de Mevlâna Celâleddin ismi arasında bir benzerlik vardır. Şeyh Galip, Mevlana'dan çok etkilenmiş, *Hüs-n-ü-Aşk* mesnevisinin ilhamını Mesnevi'den almış ve bunu da şu beytinde dile getirmiştir. "*Esrarını Mesnevi'den aldım/ Çaldım veli miri malı çaldım*" (Şeyh Galip, 2000:348). Yine Galip'te Celâl'in köşe yazılarından çok etkilenir ve hatta onları ezberler. En sonunda ise onun kimliğine bürünerek onun adına gazeteye yazılar yazar." (Çavuş, 2021:272).

Galip, Celâl'in dairesine yerleşir, onun kıyafetlerini giyer ve gazetede onun köşesinde yazmaya başlar. Böylece Celâl olarak yaşayıp, Celâl'in nasıl düşündüğünü anlayabileceğini, ayrıca hem Celâl'i hem de karısı Rüya'yı bulabileceğine inanır. Galip'i birisi sürekli telefonda arar. Bu kişinin, Celâl ile karısının ilişkisi olduğunu öğrenen kıskanç koca Mahir İkinci olduğu anlaşılır. Galip aracılığı ile Celâl'i bulmaya çalışır ve bu yüzden Galip'i takip etmektedir. Bu ana öykünün dışında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde İstanbul ile ilgili hikayelere de yer verilir (<https://en.wikipedia.org> > wiki >).

Bu romanda kimlik arayışı öne çıkan bir temadır. Galip bir kimlik arayışı içerisinde bu nedenle Celâl'in kimliğine dönüşmek ister. Oysa Celâl de başka birisi olmayı arzulamaktadır. Bunu gazetede yazdığı köşe yazılarından anlamak mümkündür. Bu durum her iki kahramanın da değişim peşinde olduğunu göstermektedir. Zaten yaşadıkları kent olan İstanbul da geçmişten günümüze sürekli hem fiziksel hem de kültürel değişim geçirmektedir. İstanbul, Doğu ile Batı kültürünün, geleneksel ile modernin, İslam ile laikliğin sürekli çatıştığı bir mekân durumundadır. Celâl Salik gazete köşesinde İstanbul'un ruhuna dair yazılar da yazar. Kahramanların kimlik arayışı ve İstanbul'da yaşanan değişimler aslında Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk milletinin kimlik arayışını da sembolize etmektedir denilebilir. Türk ulusal kimliği yaratma sürecinde karşılaşılan sorunlar; Batı ve Doğu kültürlerinin ne denli benimseneceği, geleneksel kültürün ne denli korunacağı tartışmalarına romanda göndermede bulunmaktadır (<https://en.wikipedia.org/wiki/İstanbul>).

Osmanlıda II. Abdülhamit döneminde Bedii Ustanın yaptığı cansız mankenler Allah'ın yarattığının bu kadar mükemmel yapılmasından çekinen şeyhülislam tarafından hoş karşılanmaz ve Bedii Usta işinden olur. Bedii Usta bir gayri müslim mahallesine sürgün edilir ve sanatını orada icra etmeye başlar. Cumhuriyet döneminde de halkın kıyafet tarzının değişmesi nedeniyle Bedii Usta'nın mankenleri ilgi ve talep görmez (Özdemir, 2020). Hem şehir hem de insanlar değişmektedir. Halkın giyim tarzı ve anlayışı değişmiştir. Millet nezdinde kültürel değişim kentin çehresini değiştirirken aynı zamanda kentteki değişim insanların giyim, kuşam ve yaşam tarzında değişikliklere neden olmaktadır. Türk halkı için kitlesel bir değişim söz konusudur.

Yeni Hayat:

Yeni Hayat romanında da bir arayış söz konusudur. Başlıca karakterler Osman, Canan, Mehmet ve Dr. Narin'dir. Romanın ana kahramanları mühendislik öğrencisi Osman ve genç öğrenci Canan'dır. Dr. Narin'in oğlu Mehmet, aynı zaman da Canan'ın sevgilisidir. Dolayısıyla hem ailesinin statüsü hem de beğendiği kızın sevgilisi olması nedeniyle Osman, Mehmet'in yerinde olmak ister. Kendisi ile Mehmet arasında karşılaştırma yapan Osman, kendisinin Mehmet'e göre zayıf olduğunun bilincindedir, bu durum kendisi açısından üzücü olmakla birlikte Osman azimli birisi olarak rekabet içerisinde (Birlik ve Diğ, 2021: 330-331).

Romanın adından da anlaşıldığı gibi ana tema 'yeni hayat' tır. "Roman boyunca, Osman'ın ulaşmak istediği yeni hayatın nasıl bir hayat olduğu ve

Osman için neyi temsil ettiği sorusu önem kazanmaktadır. Osman'ın hayatında önemli bir rolü olan ve Osman'ın babasının iş arkadaşı olan Demiryolcu Rıfki Amca, Osman'ın severek okuduğu ve *Yeni Hayat* romanında sıkça bahsedilen çocuk kitaplarını yazmaktadır. Rıfki Hat, Batılılaşma yanlısıdır ve ulusalcı bir yaklaşımla çocukları yönlendirmeye çalışır. (...) Osman'ın okuduğu kitabın adı da “Yeni Hayat’tır” ve o kitabı Osman'ın hayatını yazma amacıyla Demiryolcu Rıfki Amca yazmıştır. (...) Canan, Osman’a ilk kez kitabı gösteren ve Osman'ın ilk gördüğü an âşık olduğu kadındır. Osman, yeni hayatı aradığı yolculuklara” (Birlik ve Diğ, 2021: 328) çıkar. Canan'ı bulmak için Anadolu'nun yollarına düşmüştür. Osman sadece Canan'ı aramak için yollara düşmez, aynı zamanda hayatında arayış içerisinde. *Yeni Hayat*, Türkiye'nin yakın tarihine göndermeler içerir.

Yeni hayat ile ilgili “Mehmet, Osman’a kitabın sonunun hiçbir yere varmadığını, her şeyin boş olduğunu ve öyle bir dünyanın olmadığını söyleyen kişidir. Yani Mehmet, Osman'ın eksiğine işaret eden kişidir. Osman, Mehmet'i öldürerek aslında “eksiği” (Birlik ve Diğ, 2021: 332) yok etmek istemiştir.

Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ve Cumhuriyet döneminde ulusal birlik ve toplumsal bütünleşme çabaları, yaşanan bazı sorunlar irdelenmeye çalışılmaktadır. Osman, ziyaret ettiği birçok yerde çirkin taş bloklardan oluşan tek düzelikle karşılaşır. Burada Pamuk, kültürel ve mimari açıdan zayıflığı eleştirmektedir (Belge, 2022). Yazara göre Cumhuriyet kurulmuş, ancak kültürel yönden istenen gelişme tam anlamıyla gerçekleşmemiştir.

Yeni Hayat romanında Osman'ın gözünden yazar, özellikle kadının iş yaşamındaki yerine dikkat çekmek istenmiştir. Türk kültüründe uzun dönem kadının rolü evinde iyi bir anne ve iyi bir eş olarak görülmüştür. Son dönemde artık kadın da iş hayatında yerini almakta ve üretime katılmaktadır. Toplumda kadın yaşamı açısından bir dönüşümü söz konusudur ve bu romanda da dikkat çekmektedir.

Benim Adım Kırmızı:

Benim Adım Kırmızı romanı da *Beyaz Kale* gibi tarihi bir roman olarak kabul edilebilir. Orhan Pamuk'un bu romanı, yazarın dünyada en çok satan, en çok farklı dillere çevrilen ve adından en çok söz ettiren eseridir. İtalyan yazar Umberto Eco'nun *Gülün Adı Kırmızı* romanından esinlendiğini iddia eden eleştirmenler bulunmaktadır. Romanın teması ve

kurgusu bazı içerikler açısından Marguerite Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* romanı ile de benzer özellikler göstermektedir.

Romanın öyküsü İstanbul'da 1591 yılında dokuz gün süren karlı bir kış mevsiminde geçiyor. Roman, nakkaşlar arasında gerçekleşen bir cinayet olayının anlatımı ile başlamaktadır. Cinayete kurban gitmiş ölü bir nakkaş okura seslenmektedir. Romanda Osmanlı nakkaşlarının yaşamları ve sanatları üzerine odaklanılmaktadır. Sultan III. Murad, saray nakkaşanesinden bağımsız olarak Frenk üstatlarını şaşırtacak ölçüde görkemli bir gizli kitap hazırlatmak ister. Bu görevi Enişte Efendi'ye verir. Padişahın emri üzerine Venedik Doç'una hediye olarak gönderilecek kitabın hazırlık çalışması ve kitaba yerleştirilecek resimler konu edinilir. Enişte Efendi saray nakkaşı Üstat Osman'ın dört nakkaşına birbirinden habersiz olarak Batılı ve Acem üstatların tekniklerini içeren karma çizimler yaptırır. Toplamda on adetten oluşan bu resimler, nakkaşlar arasında bir imza ve üslup tartışmasına neden olur. Perspektif teknikleri ve portreciliğin söz konusu edildiği bu tartışmalarda, geleneksel minyatür ressamlığı bir duruş ve algılama şekli olarak kabul görür. Üstat Osman resimde üslup değişikliğine karşıdır. Ancak Enişte Efendinin önderliğinde padişahın istediği kitabı hazırlayacak olan nakkaşların bazıları Batılı ustaların perspektif tekniklerini ve geleneksel olmayan kural dışı betimlemeleri benimsemişlerdir. Romanın odağını sanat oluştururken ölüm, aşk, evlilik ve mutluluk temaları da öyküye zenginlik kazandırmaktadır. Nakkaşlardan birisinin kızı olan Şeküre'nin kocasının 4 yıldır savaştan dönmemesi üzerine kayını Hasan ve teyzesinin oğlu Kara'nın ona karşı olan aşk mücadeleleri romana ayrı bir boyut kazandırmaktadır. Şeküre'nin nakkaş olan babasının evine gelen usta nakkaşlar onun kontrolü altında Osmanlı Padişahının gizlice yaptırdığı kitap için Frenk etkisi taşıyan tehlikeli resimler yapmaktadırlar. Nakkaşlardan biri öldürülür, ancak katil belli değildir. Şeküre'nin teyzesinin oğlu Kara nakkaş haneye gelmeye başlar. Kara eskiden beri Şeküre'ye aşıktır. Geceleri bir kahvede toplanan nakkaşlar ve hattatlar sivri dilli bir meddahın anlattığı hikâyeleri dinleyerek eğlenirler. Öte yandan ölülerin ve eşyaların dillenmesi ise romana fantastik bir boyut kazandırmaktadır (<https://saglamart.com> > orhan-pamuk-benim-adim-kirm; <https://www.yapikrediyayinlari.com.tr> >).

Romanda Enişte Bey, Batı sanatını benimseyen ve Batı yanlısı bir rol üstlenmiş gibi gözükmektedir. Hazırlanan kitap için nakkaşlar Enişte Bey'in istediği resimleri çizerler, ancak Enişte Bey onların yaptıkları resimleri

birbirlerine göstermez. Bu çizilen resmin ortasına da Enişte Bey padişahın portresini yerleştireceğini belirtir. Sonuçta perspektif ve portreye yer veren Batılıların yaptığı tarzda bir eser ortaya konacaktır (Türedi, 2022).

Öykü kahramanlarından Kelebek, Zeytin ve Leylek takma adlı nakkaşlar kitabın nakışlarını, Zarif Efendi de tezhibi yapmakla görevlendirilir. Saray hattatları ve nakkaşları arasında birilerinin hazırlanan kitap için gizlice Frenk etkisi taşıyan resimler yaptığı ortaya çıkar. Bu durum sorgulanır.

Kitabın hazırlanma sürecinde yapılacak nakış ve resim işinin İslam'a aykırı olup olmadığı konusu tartışılır. Nakkaşlardan Zarif Efendi yapılan nakşın şeytan işi olduğunu söyler, bunun üzerine nakkaşlardan biri kitaba zarar vereceğinden endişelenerek onu öldürüp bir kuyuya atar. Enişte Efendi baldızının oğlu Kara'yı hazırlanacak kitaba katkı sağlaması amacıyla İstanbul'a çağırır ve aynı zamanda Kara'yı Zarif Efendi'nin katilinin bulunması ile görevlendirir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>). Dini inanış gerekçesiyle yapılan bir yorum cinayete neden olur.

Benim Adım Kırmızı romanında Pamuk, Doğu ve Batı'nın resim sanatlarını karşılaştırmalı olarak irdeler. Resimde perspektif konusu Osmanlı resim sanatı açısından bir sorun olarak görülür. Oysa Batı resim sanatında perspektif büyük öneme sahiptir. Osmanlı'da resimde perspektife karşı olunmasının temel nedeni İslâm'da ikonun yasak oluşu ile ilintilendirilir. İslâm, yaratma eyleminin sadece Allah'a özgü olduğu gerekçesiyle insanı olduğu gibi betimleyen realist resmi yasaklar. Bu yaklaşım tutucu çevrelerce Allah'ın yerine insanı koymak olarak kabul edilmektedir (Belge, 2022).

Nakkaşlar realizm anlayışını benimsemezler. Görünen gerçeklik yerine inanılan gerçekliği incelemektedirler. Ancak bu yaklaşım Pamuk tarafından pek kabul görmemektedir. Romanda gözün kör edilmesi söz konusu, bunun nedeni körlük ve hafıza sayesinde dünyayı tıpkı Allah'ın gördüğü gibi göreceklere inanırlar. Üstat Osman ünlü nakkaş Behzat'ın kullandığı iğneyle kendini kör eder ve dünyayı hafızasında gördüğü şekliyle hatırlar.

Batı 15.yüzyıldan itibaren Rönesans ile birlikte sanatta merkezi perspektif tekniğini kullanmaya başlar. Perspektif tekniği bir derinlik ve yanılsama içermektedir ve minyatür sanatında bu derinlik bulunmamaktadır. İslam dünyası minyatür sanatında Batı'nın resimleme sanatında önemli yer tutan perspektif tekniğini kullanmaz (Adıgüzel

Toprak, 2020:60). İslam'da portre resmi yapılmasının yasak olduğu öne sürülmektedir.

Benim Adım Kırmızı romanında Osmanlı minyatürlerine ilişkin betimleme ve yorumlara geniş yer verilmektedir. Minyatürde birden fazla bakış açısı varlık göstermektedir. Perspektif kurallarına aykırı olan çoklu görme biçimi, minyatürün gerçeklik anlayışını ortaya koyan ve minyatürü diğer bütün görme biçimlerinden ayıran özellik olarak kabul edilmektedir (Adıgüzel Toprak, 2020: 60-62). Minyatür sanatına özgü bu çoklu bakış açısı, *Benim Adım Kırmızı* romanının öykü anlatımında açık bir biçimde kendini göstermektedir. Yazarın öyküyü karakterlerin gözünden ayrı ayrı anlatması ile minyatür sanatının çoklu görme biçimi arasında bir bağ kurulmaktadır romanda. (<https://www.ithafsanat.com> › orhan-pamukun-benim-adi).

Pamuk, Doğulu minyatür algısına yönelik birçok örneğe romanında yer verir. İsfahanlı Musavvir Şeyh Muhammed ile ilgili anlatılan öyküde Muhammed'in şeytanları, boynuzlu cinleri resmettiği ve portre ressamlığını savunduğu, ancak sofı bir şeyhin müridi olduktan sonra içinde çok sayıda resminin bulunduğu bir kütüphaneyi ateşe verirken çıkan korkunç yangında kendisinin de yanarak can verdiği söylenmektedir. Burada sanat yapıtlarının kültür ürünü olarak var olmaları yerine, toplumsal baskı kaygısı ile yok edilmeleri eleştirilmektedir. Zira Şeyh Muhammed ölmeden önce, kendi resimlerinin yakıp yok edildikçe daha da çoğaldıklarına, kendinden sonra gelen kuşakların onun üslûbuyla dünyayı görmeye başladıklarına tanık olur. Konuyla ilgili bir diğer durum ise romanın sonunda Üstat Osman, önce reddettiği, hünlerden yoksun bulduğu teknikle çizilmiş bu resimlerin, kendi ustaları tarafından neden resimlendiğini anlamaya çalışır. Resimlerde başkalaşan at çizimine odaklandığında, at resmine bakar gibi değil de ata bakar gibi baktığını şaşkınlıkla fark eder (<https://saglamart.com> › orhan-pamuk-benim-adim-kirm.). Burada ilk kez gerçeklikle karşı karşıya kalır.

Pamuk, *Benim Adım Kırmızı* romanı ile görsel sanatlar konusunda ne denli bilgi birikimine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Romanın öyküsünde anlatım ve betimleme düşünsel ve görsel bir yapı oluşturmaktadır.

Kar:

Kar romanı Türkiye'deki siyasi ve etnik sorunlar üzerine yazılmış siyasi bir romandır. Pamuk bizzat kendisi *Kar* romanının siyasi olduğunu

“ilk ve son siyasi romanım” sözleriyle doğrulamaktadır. Romanın öyküsü Kars şehrinde geçmektedir. Siyasal İslamcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçiler arasında yaşanan ve gerilim içeren olaylar anlatılmaktadır. Romanda birçok ideoloji kendini göstermektedir. Özellikle laiklik ve siyasal İslam konusuna bağlı çatışmalar ele alınmaktadır. Siyasal İslam ve militanlar gerçekçi bir bakış açısıyla sunulmuştur. Kars’ta yaşanan siyasi olaylar, başta Ka (Kerim Alakuşoğlu) olmak üzere herkesi etkiler. *Kar*, siyasi roman olmakla birlikte güdümlü bir roman değildir. Zira herhangi bir ideoloji ya da tarafın bariz bir şekilde savunulması söz konusu değildir. Birçok romanı gibi *Kar* romanı da postmodern özelliği taşımaktadır.

12 yıldır Almanya’da siyasi sürgün yaşamı sürdüren romanın ana kahramanı Ka, 4 gün önce Türkiye’ye dönmüştür. Dönüşünden 4 gün sonra Cumhuriyet gazetesinin Kars’ta genç kızların intihar nedenlerini araştırmak üzere Kars’a gönderilir. Karakterlerden Teslime’nin, türban baskısı yüzünden intihar ettiği iddiası yer almaktadır. Türban direnişi her yerde konuşulan bir konudur. Kars insan kalabalıklarıyla dolu çayhaneler, dışarıdan kente gelmiş ve kar nedeniyle mahsur kalmış tiyatro oyuncuları, intihar eden kızlar, türban direnişi, siyasal İslamcılar, milliyetçiler, bölücüler, sol hareketler, darbeci gruplar ile tanıtılır. Aynı zamanda mekân olarak Karpalas Oteli ve sahibi Turgut Bey ile kızları İpek ve Kadife de öyküde önemli yer tutmaktadır. Romanın ana kahramanı Ka ile Turgut Bey’in kızları arasında bir aşk hikayesine de yer verilmektedir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kar>). Laikler ve cumhuriyetçiler siyasal İslam geliyor diyerek uyarıda bulunurken, siyasal İslamcılar ise ‘Allah’ın, dinin emrettiğini sonuna kadar yapmalıyız’ diyerek direniş gösterip şiddete başvururlar. Karşıt iki grup arasında sürekli bir gerilim söz konusudur. Kendisinden farklı düşünene hain gözüyle bakılmaktadır. Bir grup siyasal ve radikal İslamcı, diğer grup askeri darbe peşinde koşuyor gözükmektedir. Herkes birbirinden ispiyoncu olarak şüphelenmektedir (<https://www.turkededebiyati.org>). Pamuk’un da romanın “Sonsöz” bölümünde belirttiği gibi 1980’den romanın yazıldığı 2000’li yıllara kadar Kars kentinde yaşananlar aslında bütün Türkiye’yi yansıtmaktadır.

Ka, Almanya’da uzun süre sığınmacı olarak yaşadığı için artık siyasi olaylarda rol almak istemez, ancak aynı zamanda yaşanan siyasi olaylar onu etkilemektedir. Pamuk babasının görevi nedeniyle çocukluk yıllarında Kars kentinde yaşamıştır, dolayısıyla romanı yazarken gözlem ve

anılarından yararlanıştır. Ka karakterinin yazar Pamuk'u yansıttığı söylenebilir (Yılmaz ve Yılmaz, 2018:503).

Kar romanı “ateist sosyalizm büyük bir yenilgiye uğradıktan sonra siyasal ortamda meydana gelen boşlukta iki tarafa ayrılan eski sosyalistleri ve bunların içine düştükleri kaosu anlatmaktadır. Bir kısım sosyalistler (Muhtar ve Lacivert örneğinde olduğu gibi) siyasal İslâm'da iyilik ve adalet istemlerini bulmaya çalışırken, diğer bir kısım sosyalistler ateist, laik, Batıcı, liberal karışımı bir fikir senteziyle aydınlığa kavuşacak bir Türkiye hayalini gerçekleştirmeye çalışmışlardır.” (Mukadder Yakupoğlu, 2021)

Almanya'dan dönen Ka, bir zamanlar kendisine karşı hisler beslediği üniversiteden arkadaşı İpek'in babası Turgut Bey'in otelinde bir araya gelir. Mevsim karlı bir kış mevsimidir ve kar yağışı nedeniyle kentin tüm yolları kapanır. Ka ve İpek, Eğitim Enstitüsü müdürünün bir siyasal İslamcı tarafından vurulmasına tanık olurlar. Ka, İpek'in eski kocası Muhtar'ı ziyaret eder. Muhtar ideoloji değiştirmiş ve muhafazakâr kimliğe bürünmüştür. Belediye seçimlerinde adaydır. Cinayeti, soruşturan polis sorgulamak için Ka ve Muhtar'ı alır ([https://tr.wikipedia.org > wiki > Kar](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kar)).

Daha sonra Ka, Lacivert karakteri ile buluşmak amacıyla gizli bir adrese getirilir. Lacivert siyasal İslamcı terörist olarak tanıtılmaktadır. Dini bir lisede öğrenci olan Necip, Lacivert'in takipçilerinden birisidir. Necip ve arkadaşları, Ka'ya ateizm üzerine sorular yöneltirler ([https://tr.wikipedia.org > wiki > Kar](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kar)).

Ulusal Tiyatroda Sunay Zaim, oyuncu Funda Eser ve topluluğu tarafından “Vatanım mı, Başörtüm mü” adlı bir oyun sahnelenir. Bu oyun, oyunu protesto etmek için etkinliğe katılan siyasal İslamcılarını kızdırır ve gerginlik yaşanır. Bunun üzerine askerler sahneye çıkar ve ateş ederek karşılık verir. Çatışmada Necip'in de aralarında bulunduğu birkaç kişi ölür. Sunay Zaim, sıkıyönetim ilan ederek bir darbe başlatır. Sunay Zaim, şüpheli kişilerin toplanması ve soruşturmasını organize eder. Kars'ın izolasyonu ve Zaim'in yerel garnizonun başındaki subayla olan eski dostluğu, onun hem gerçek hayatta hem de sahnede devrimci bir diktatör olmasına katkı sağlamıştır ([https://tr.wikipedia.org > wiki > Kar](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kar)).

Ka, sonunda İpek ile birlikte olur. İpek'in kardeşi Kadife de Lacivert ile birlikte. Ka, Lacivert ve Kadife ile bir araya gelirler. Katliam ve darbeye karşı İslamcılarının bir bildirisini yayınlamakla ilgilenen bir Alman dergisinin temsilcisi gibi hareket eder. Ka, Sunay Zaim ile Kadife'nin

Zaim'in Thomas Kyd'in İspanyol *Trajedisi* prodüksiyonunda rol alması ve gösteri sırasında canlı televizyonda başörtüsünü çıkarması koşuluyla Lacivert'in serbest bırakılmasına yönelik bir anlaşma yapar. Daha sonra Ka askerler tarafından tren istasyonuna götürülür ve oradan hareket edecek ilk trene bindirilmesi planlanır. Ka, bunu kabul eder ancak İpek'i ona getirmeleri için asker gönderir. İpek babasına veda ettiği sırada Lacivert ve Hande'nin vurulduğu haberi gelir. İpek çok üzülür ve polisi Lacivert'in saklandığı yere götürdüğü için Ka'yı suçlar. Sonuç olarak Frankfurt'tan İstanbul'a büyük umutlarla, oradan da Kars'a heyecanla iri kar taneleri altında gelen Ka, umutsuz ve mutsuz bir şekilde Frankfurt'a geri döner. Hayranlık duydukları liderleri Lacivert'in ölümünü öğrenen siyasal İslamcı militanlardan birisi, liderlerinin ölümünden sorumlu tuttıkları Ka'yı öldürür (Kaya, 2012; <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kar>). Ka da kar gibi yok olmuştur sonuçta.

Kar romanının başlığı gerçekte yağın karı sembolize etmenin yanında romandaki faili meçhul terörist eylemleri ya da Türkiye'nin terör saldırılarıyla ve darbelerle yaşadığı toplumsal yaşamdaki kötü günlere de göndermede bulunuyor olabilir. Zira roman ana kahramanı Ka İstanbul'da yaşamış, Almanya'ya sığınmış ve Kars'a gelmiştir. Sürgünden 12 yıl geçmesine karşın Türkiye'ye döndüğünde ideolojik çatışmaların hala devam ettiğine, buna bir de siyasal İslamcılarının eklendiğine tanık olmuştur.

Pamuk'un roman kahramanına bir ad vermeyip iki harfle belirtmesi 1950'li yıllarda Yeni Roman Ekolüne bağlı yazarların romanlarında sıkça karşılaşılan bir durumdur. Ka burada gelecekle ilgili bilinmezliği, karmaşayı ya da karışıklığı sembolize ediyor da olabilir.

Kars'ın tarihi ve kültürel yapısı da yansıtılmaya çalışılmıştır. *Kar* romanında tarih bağlamında Selçuklular dönemine ait kale ve tarihî yıkıntılar ile Rus yapısı eski taş binalardan söz edilmektedir. Ka, aynı zamanda şairdir hem kar adlı şiir yazar hem de aynı adı taşıyan kitap yayımlar.

Kar romanında siyasal ve ideolojik sorunları ortaya koymaya çalışırken Pamuk, Doğu ya da Batı kültür ve değerleri arasında bir tercih yapmaz. Bunu Batı yanlısı ve aşırı Kemalist militan tiyatrocusu Sunay Zaim ve Doğu'yu temsil eden siyasal İslam'ın şehirdeki yeraltı örgütlenmesinin temel aktörü Lacivert'i aynı tonda eleştirmesinden anlamak mümkündür (İrızık, 2021: 412-413; Cengiz ve Gürel, 2023:45).

Masumiyet Müzesi:

Orhan Pamuk romanlarının birçoğunda öykülerin kurgusunda aşk temasına önemli bir yer vermektedir. Bununla birlikte *Masumiyet Müzesi* adlı romanı için bir aşk romanıdır denilebilir. Ancak müze ve müzede sergilenen eşyalar romanı aynı zamanda kültür ve sanat boyutuyla da öne çıkarmaktadır.

Masumiyet Müzesi, romanın ismi daha çok kültür ve sanatı çağrıştırıyor olmakla birlikte bir aşk romanı olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında resim, aşk, arkadaşlık, cinsellik, evlilik, tutku, aile ve mutluluk gibi temalar da romanda öne çıkmaktadır. 1975 yılına uzanan öyküde bir tekstil zengini olan Basmacı ailesinin 30 yaşındaki okumuş oğulları Kemal ile uzaktan akrabaları olan yoksul Keskin ailesinin 18 yaşında tezgahçılık yapan güzel kızları Füsun arasındaki aşk ve ilişki anlatılmaktadır. Kemal ile Füsun uzun süre Kemallerin Nişantaşı'nda bulunan Merhamet Apartmanındaki evlerinde buluşup birlikte olurlar. Ancak daha sonra ikisi de başka kişilerle evlenirler. Kemal sınıf arkadaşı Sibel ile nişanlanır. Bunu öğrenen Füsun izini kaybettirmek için başka bir yere taşınır. Füsun, Feridun ile evlenir. Adreslerini öğrenen Kemal sık sık Füsun'ları ziyarete gider. Füsun'un annesi Nesibe Hanım, Kemal'e Füsun'un evliliğinin bir aşk evliliği olmadığını geçici bir anlaşmalı evlilik olduğunu söyler. Bunun üzerine Kemal tekrar birlikte olacaklarını ümit eder ve sürekli onları ziyarete gider. Füsun, Feridun'dan ayrılır. Kemal ve Füsun birlikte olmaya karar verirler ve sözlenirler. Füsun, Kemal, Füsun'un annesi Nesibe Hanım ve Basmacıların şoförü olan Çetin Bey Paris'e gitmek için arabayla yola koyulurlar. Babaeski'de Büyük Semiramis Oteli'nde geceyi birlikte geçiren çift, sabah bir tartışma yaşar. Sabah tekrar yola koyulduklarında Füsun'un kullandığı ve Kemal'in de içinde bulunduğu araç kaza yapar. Füsun ölür, Kemal ise ağır yaralanır. Böylece yıllarca hayallerini kurdukları evlilikleri gerçekleştiremez, ölüm onları ayırır.

Kemal iyileştikten sonra yeni seyahatlere çıkar. Bu seyahatlerinde kuracağı müzenin alt yapısına yönelik fikirler edinir. Gezdiği kentlerdeki müzeleri ziyaret eder. Sonunda yıllar boyunca topladığı eşyayı sergileyeceği bir müze açmaya karar verir. Füsun'un ailesiyle birlikte yaşadığı Çukurcuma'daki evini müze haline getirir. Roman, Kemal'in "*Herkes bilsin, çok mutlu bir hayat yaşadım*" sözleri ile son bulur. Romanın öyküsü 1975-2000 yıllarını kapsıyor gözükse de anılara ve

geçmişe dönüşlerle birlikte bu süre 1950-2000 yılları arasındaki yarım asırlık süreyi kapsar.

Pamuk, biriktirdiği nesneleri sergilemek için 28 Haziran 2012 tarihinde İstanbul'da romanı ile aynı adı taşıyan bir de müze açar. *Masumiyet Müzesi*, Orhan Pamuk'un hem yazdığı bir roman hem de kurduğu bir müze olarak varlık göstermektedir. Romandaki öyküde yer alan öğelerin çoğu kurulan müzede de kendilerine yer bulmuşlardır. Pamuk geçmişle bağların kurulmasında rol oynayan müzelere önem verdiğini ve sevdiğini belirtir.

Romanın kapağı daha sonra açılacak müzede sergileyeceği fotoğraflardan bir kolaj içermektedir. Bu kolajda İstanbul'a yer verilmesi manidardır. Yazarın İstanbul sevdasını ortaya koymaktadır. *Masumiyet Müzesi*, Pamuk'un 2008 yılında yayımladığı romanıyla başlayan, ardından romanla aynı adı taşıyan müzesinin açılmasıyla ve müzeye ait bir katalog olarak tasarlanan *Şeylerin Masumiyeti* kitabıyla devam eden üç aşamalı bir proje olarak gerçekleşir.

Radikal gazetesinin *Kitap* ekinde kitabın eleştirisini yapan Türkeş'e göre anlatıcının konumu ve üzerinde durulan temalar açısından *Masumiyet Müzesi*, Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı eserini çağrıştırmaktadır. İngiltere'de yayımlanan *Financial Times* ise kitabı James Joyce'un *Ulysses*'i, Tolstoy'un *Anna Karenina*'sı ve Nabokov'un *Lolita*'sına benzetir ([https://tr.wikipedia.org › wiki Masumiyet_Müzesi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Masumiyet_Müzesi)).

Kafamda Bir Tuhaflık:

Kafamda Bir Tuhaflık romanı Mevlut'un 40 yıllık İstanbul yaşamını konu edinir. Mevlut 12 yaşında babasıyla birlikte 1969 yılında Konya'dan İstanbul'a göç eder. Romanda Mevlut'un 2012'li yıllara kadar uzanan öyküsüne yer verilmektedir Roman, 1950-1960'lı yıllarda İstanbul'a yapılan yoğun göç ve bunun İstanbul'un kentleşme ve yaşama yansımaları irdeleyen bir içerik sunar. Belli bir işte tutunamayan Mevlut akşamları seyyar bozacılık yapmakta ve gündüzleri de yoğurt satmaktadır. Mevlut'un seyyar satıcı olarak gezdiği yerler ve taşındığı farklı semtler aracılığı ile İstanbul'un tarihi dokusu ile gözlemlenen fiziki ve toplumsal değişimler yansıtılmaktadır. *Kafamda Bir Tuhaflık*, kırk yıllık zaman diliminde şehrin toplumsal değişimini betimleyen bir modern pikaresk olarak da tanımlanabilir (Belge, 2022). Yazar, İstanbul yaşamını birçok karakterin bakış açısından sunmaktadır.

Konya'dan babası ile birlikte İstanbul'a taşınan ve İstanbul'da boza ve yoğurt satıcılığı yapan Mevlut Karataş bir düğünde görüp âşık olduğu Samiha'ya yıllarca mektup yazdıktan sonra yanlışlıkla ablası Rayiha'yı kaçırmaması ve onunla İstanbul'da evlenip sürdürdüğü yaşamı konu edinmektedir. Bu özel ve aile yaşamının dışında toplumsal yaşam bağlamında ise 1950 sonrası Anadolu'dan İstanbul'a yoğun göç nedeniyle oluşan gecekondulaşma ve bunun ranta dönüşmesi süreci, bu sürecin aile ve şehir kültüründe neden olduğu değişiklikler ortaya konulmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>). Aynı zamanda genel bağlamda roman köyden kente göç ve bunun ortaya koyduğu sıkıntıya da göndermede bulunmaktadır.

Roman yoğun akrabalık bağları içermektedir. İlk önce Konya'dan İstanbul'a gelen iki kardeş Hasan Karataş ve Mustafa Karataş'tan söz edilmektedir. Bu kardeşler, iki kız kardeş olan Safiye ve Atiye ile evlidirler. Bu soyağacına göre, Hasan Karataş ve Safiye Karataş çiftinin Korkut ve Süleyman adında iki oğlu vardır. Büyük oğulları Korkut ile Vediha evliliğinden Bozkurt ve Turan, küçük oğulları Süleyman ve Melahat evliliğinden de Hasan ve Kâzım adında ikişer torunları doğmuştur. Mustafa Karataş ve Atiye çiftinin isimleri belirtilmeyen iki kız çocuğu ve Mevlut adında bir de erkek çocukları vardır. Mevlut ve Rayiha evliliğinden Fatma ve Fevziye adında iki kız torunları olduğu anlaşılmaktadır. Amca oğulları olan Korkut'un eşi Vediha ile Mevlut'un eşi Rayiha da kardeştir. Samiha da onların üçüncü kız kardeşleridir. Önce Ferhat, ablası ölünce de eniştesi Mevlut ile evlenmiştir. Ferhat'tan önce, Mevlut'un amca oğlu Süleyman da aynı zamanda hem abisinin hem de amca oğlu Mevlut'un baldızı olan Samiha ile evlenmeyi çok istemiştir. Bu üç kızın babaları ise Abdurrahman Efendi'dir (Tütak, 2024:258).

Kafamda Bir Tuhaflık romanının adı, roman kahramanı Mevlut'un yaptığı tuhaf eylemlerden kaynaklanıyor olabilir. Mevlut aşk mektupları yazdığı Samiha yerine yanlışlıkla ablası Rayiha'yı kaçırmış ve onunla evlenir. İki çocuğunun annesi Rayiha öldükten sonra, kocası Ferhat öldürüldüğü için Samiha ile ikinci evliliğini yapar. Diğer bir tuhaflık ise Mevlut hem ülkücü olan amca oğulları Korkut ve Süleyman hem de solcu arkadaşı Ferhat ile iyi geçinir. Gündüzleri amca oğullarıyla birlikte olurken geceleri de yakın arkadaşı Ferhat ile sol söylem içeren afişler asar. Bu romanda Pamuk, 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye'nin durumuna ayna tutmak istemiştir. Sağcı ve solcu gençler arasındaki ideolojik çatışmalar 1970-1980 yılları arasındaki Türkiye tarihini yansıtmaktadır.

Mevlut ve amca oğullarının ikamet ettiği Duttepe mahallesi, sağcı ve Türkçü grupların hâkim olduğu bir alan iken, Mevlut'un arkadaşı Ferhat'ın ikamet ettiği Kültepe mahallesi solcu ve komünist grupların güçlü olduğu bir yer olarak tanıtılmaktadır (Kolcu, 2015:74).

Müteahhitlerin hızlı bir şekilde boş arazilere bina yapıp yüksek karla satmaları, 1990 ve sonrası yıllarda İstanbul'daki çarpışık kentleşmeye dikkat çekmektedir. 1994 yılında İstanbul sokaklarında boza satarken Mevlut kabadayılar tarafından soyulur. Buradan hareketle Pamuk bugünün de Türkiye'sinin ciddi bir sorunu olarak varlık gösteren İstanbul yaşamındaki mafya ve birilerinin malına çökme sorununa göndermede bulunmaktadır. Romanın Türkiye'nin güncel toplumsal sorunlarına ayna tuttuğu ve toplumun huzuru için bu sorunlarla mücadele etmek gerektiği düşüncesini öne çıkardığından söz edilebilir.

İstanbul'un yaklaşık yarım asırlık bir sürede yaşadığı hızlı ve çarpıcı dönüşüm hem aile yaşamı hem de toplumsal yaşam ve kentin çehresindeki değişimler açısından sunulmaktadır. Mevlut'un bütün bu değişimlere rağmen sokakta gezerek boza satmaya devam etmesi yazarın geçmiş kültüre bağlılığa verdiği önemi ortaya koymaktadır denilebilir.

Bu romanda üç kız kardeş, üç farklı durumu temsil etmektedir. En küçükleri Samiha kadın güzelliğini, ortanca Rayiha davranışlarıyla inanmışlığı ve hoşgörüyü, en büyük kardeş Vediha ise kadınların halini ve her koşulda nasıl sabırlı olabildiklerini göstermektedir. Samiha kendisini evlendirmek istedikleri gençle evlenmeyi reddederek aynı zamanda kadın özgürlüğünü sembolize etmektedir.

Kırmızı Saçlı Kadın:

Kırmızı Saçlı Kadın romanında psikolojik bir boyut bulunmaktadır. Romanın ana kahramanı Cem, 1980'li yıllarda bir lise öğrencisidir. Cem'in annesi bir gün ona babasının bir daha gelmeyeceğini söyler. Bu duruma üzülen Cem, maddi sıkıntı çekmemek ve üniversiteye gidebilmek için dersane ücretini ödeyebilmek amacıyla iş aramaya koyulur. Önce bir kitabevinde çalışmaya başlamıştır, daha sonra ise kuyu kazma işinde çalışır. “Babasızlığın yarattığı maddi ve manevi sıkıntıları gidermek amacıyla yola çıkan Cem, her şeyden önce kendisine yeni bir baba arar. Bu arayışın sonucunda Mahmut Usta'nın yanında kuyucu çırağı olarak çalışmaya başlar.” (Köker, 2017:208). Roman karakterlerinden Hayri Bey, tekstil fabrikası kurmak için alanda önce bir sondaj çalışması yaptırmak ister ve bunun için kuyu kazma işini Mahmut Usta'ya verir. Bir delikanlı

olan Cem, yaşlı ve tecrübeli kuyu kazma ustası Mahmut'a çırak olur. Mahmut ustayı evi terk eden babasının yerine koyar. Ancak bir gün kuyu kazarken kuyunun içinde Mahmut ustanın kafasına bir kova düşer. Cem, ustası Mahmut'u çıkarmak için çaba harcamaz ve onu orada ölüme terk eder.

Cem, Ayşe Hanım'la evlenir. Ayşe aynı zamanda Cem'in iş ortağıdır. Sührap adında bir şirket kurar ve inşaat için birçok yerden arsa satın alırlar. Bu arsalardan biri de Öngörendedir. Kocasıyla sık sık Avrupa seyahatine çıkarlar, burada müzeleri ziyaret edip Oidipus efsanesinden Oidipus'un babasını ve Firdevsi'nin Şehname'sinden etkilenirler, babasının Sührab'ı öldürmesiyle ilgili resimleri araştırırlar. Cem'in babalar ve oğullarla ilgili takıntısının olduğu görülür (Ayhan, 2019:98).

Cem, aktris olan kırmızı saçlı bir kadınla tanışır. Kadının adı Gülcihan'dır ve Serhat Bey ile evlidir. Kocasının evde olmadığı bir zamanda Cem, kırmızı saçlı kadın ile kadının evinde birlikte olur. Yıllar sonra Cem müteahhitlik yapar ve bir iş için Öngörene gider. Daha önce ilişki yaşadığı kırmızı saçlı kadından Enver adında bir oğlu olduğunu öğrenir. Kadın çocuğun babasının kim olduğu hakkında itirafta bulunur. Tesadüfen babasının Cem olduğunu öğrenen Enver, elektronik ortamda onunla yazışır. Zira babasının zengin bir iş insanı olduğunu da öğrenir. Ancak Cem onunla ilgilenmez. Enver, tanımadığı babasına karşı öfkeli. Cem'in babasının, uğruna evi terk ettiği kadının aynı kırmızı saçlı kadın olduğu ortaya çıkar. Cem ve babası aynı kadınla yatmıştır. Cem ayrıca ustasının ölmediğini, kuyudan tırmanıp çıktığını ve ölene kadar insanlardan saygı gördüğünü, kendisinin ise hain olarak bilip nefret edildiğini öğrenir (Belge 2022).

Öngören'e giden Cem, tiyatrodaki kırmızı saçlı kadın ile yıllar sonra tekrar bir araya gelir. Cem, Öngören'de Mahmut ustayla kazdıkları kuyuyu görmek ister. Kırmızı saçlı kadın, Serhat diye tanıttığı tiyatrocu arkadaşlardan birini Cem'in yanına kuyuyu göstermesi için gönderir. Cem, Serhat'ın oğlu Enver olduğunu bilmemektedir. Enver, Cem Bey ile birlikte 30 yıl önce ustası Mahmut Efendi'yi terk ettiği kuyunun bulunduğu araziye doğru sohbet ederek yürürler. Birden sohbet tartışmaya dönüşür ve genç, Cem'in öz oğlu Enver olduğunu itiraf eder. Ortam iyice gerilir ve Cem tabancasını çıkarır. Enver engel olmak için babasının üstüne atlar, tabancayı elinden almak istediği sırada Cem'i öldürür (Dağ İlhan ve Avcıoğlu, 2016:357).

Kırmızı Saçlı Kadın romanında oğul-baba cinayeti Yunan tragedyasındaki babasını öldüren “Oedipus” kompleks ile eski İran efsanesinde oğlunu öldüren Rüstem ile Sührab öyküsünü çağrıştırmaktadır. “Cem yaşamış olduğu ensest ilişki yönüyle de Oidipus’a benzer. Oidipus, babası Laios’u öldürünce onun dul kalan eşi İokaste ile evlenir ve bu evlilikten iki erkek, iki kız çocuk sahibi olur. Oidipus hem annesi hem karısı olan kadından hem kardeş hem de evlat sahibi olarak kompleks bir ilişkinin içine girmiştir. *Kırmızı Saçlı Kadın*’da ise Cem, Gülcihan adlı kırmızı saçlı kadınla birlikte olur. Bu ilişkiden Cem, bir erkek çocuk sahibi olmuştur.” (Köker, 2017:209). Öte yandan “Gülcihan, Cem ve Enver açısından değerlendirecek olursak, Cem, Rüstem karakterine benzetilmektedir. Çünkü Rüstem de atını ararken gittiği Semengân’da misafir edilir ve orada karşılaştığı Semengân padişahının kızıyla birlikte olur ve o birliktelikten hiç görmediği bir oğlu doğar, Cem de eğitim masraflarını karşılamak için gittiği Öngörende karşılaştığı kırmızı saçlı kadından etkilenir ve ondan bir oğlu olur.” (Dağ İlhan ve Avcıoğlu, 2016:358). Cem bir yandan babası yerine koyduğu Mahmut Usta’yı ölüme terk ederken, diğer yandan da aynı yerde oğlu Enver tarafından öldürülüyor. Enver’in babasını öldürmesi bir hesaplaşma ve başkaldırıyı temsil etmektedir.

Veba Geceleri:

Veba Geceleri romanının öyküsü 1901 yılında Osmanlı’nın 29. Vilayeti kurmaca Minger adasında geçmektedir. Eser, tarihi bir roman olma özelliği taşımaktadır. Tarihte gerçekte yaşanmış veba salgını ve karantina yanında, siyasi olaylar ve aşk konusu da romanın öyküsünde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle devlet yönetimi, kamu, dini grup ve tarikatların yönetimi elde etme çaba ve girişimleri dikkat çekmektedir.

1901 baharında Osmanlı İmparatorluğu’nun 29. Vilayeti Minger Adası’nda veba salgını baş gösterir. Bunun üzerine II. Abdülhamid, salgın hastalıklar konusunda deneyimli ve başarılı olan Sağlık Başmüfettişi Başkimyager Bonkowski Paşa’yı Minger adasına gönderir. Bonkowski Paşa ve asistanı Doktor İlias İstanbul’dan Çin’e yola çıkan Aziziye adlı gemi ile Minger Adası’na gelirler. Bonkowski Paşa adada olumsuz bir durumun varlığından şüphe etmiştir. Adada veba salgınına benzer bulguların olabileceği yönünde endişe taşımaktadır. Zira daha önce İzmir’de görevli iken benzer bulgulara rastlamış ve durumun veba salgını olduğunu ortaya koymuştur. Bonkowski Paşa İzmir’de henüz salgın

ilerlemeden uyguladığı karantina tedbirleri sayesinde kısa sürede salgının yayılmasını önlemiştir. Bu nedenle Bonkowski Paşa, Vali Sami Paşa'dan acilen karantina heyetinin toplanmasını ve adada karantina sürecinin başlatılmasını istemiştir. Ancak halkın tepkisinden çekinen Vali Sami Paşa bunu hemen kabul etmez. Aynı zamanda bazı grupların bu karantina ve çıkabilecek kaos ortamından yararlanarak kışkırtıcı provokasyonlarda bulunabileceği endişesi taşır. Bir anda Başkimyager Bonkowski Paşa'nın ölüm haberi duyulur. Cinayetten şüphelenilir. Zira Bonkowski Paşa'nın adaya gelişi bazı kesimler tarafından hoş karşılanmaz. Osmanlı padişahı V. Murat'ın üçüncü kızı Pakize Sultan, amcası II. Abdülhamid tarafından Doktor Nuri ile evlendirilmiştir. Pakize Sultan ve eşi Doktor Nuri Paşa Çin'e yapılan ziyaretteki heyetin içinde yer almaktadırlar ve Aziziye gemisi Minger Adası'nda Bonkowski Paşa'yı ve asistanı Doktor İlias'ı bıraktıktan sonra İskenderiye Limanı'na demir atar. Bonkowski Paşa'nın öldürüldüğü haberi üzerine Padişah II. Abdülhamid, damadı Doktor Nuri Paşa'ya şifreli bir mesaj gönderir ve ona Minger Adası'na dönerek bu sır cinayeti açıklığa kavuşturma ve adadaki salgını bertaraf etme emrini verir. Bunun üzerine Doktor Nuri Paşa eşi Pakize Sultan ve Kolağası Mingerli Kâmil ile birlikte Minger Adası'na döner. Doktor Nuri Paşa, aslında Başkimyager Bonkowski Paşa'nın öğrencisidir. Dolayısıyla hocasının bu ani ölümü Doktor Nuri Paşa'yı üzer. Vali Sami Paşa, Bonkowski Paşa'nın ölümüyle ilgili cinayet şüphesiyle tekke şeyhi olan Şeyh Hamdullah'ın üvey kardeşi Ramiz'i tutuklatır. Bonkowski Paşa'nın asistanı Doktor İlias ve yakın arkadaşı Eczacı Nikiforo da gözaltına alınır. Ancak Doktor Nuri Paşa göreve başlayınca Doktor İlias ve Eczacı Nikiforo serbest bırakılır. Doktor Nuri Paşa da Bonkowski Paşa gibi adada salgının yayılmasını önlemek için Vali Sami Paşa'dan kısa süre içerisinde Karantina Heyeti'ni toplamasını ve karantina tedbir kararlarının alınmasını ister. Salgın hızı yavaşlamayınca Osmanlı hükümeti adaya başka bir vali atar (Karabulut ve Karasu, 2022: 20-21). Eski Vali Sami Paşa Kızkulesi'nde tecrittedir. Yeni vali İbrahim Hakkı Paşa, Ramiz ve adamları tarafından oradan kaçırılarak vilayet binasına götürülür. Ramiz'in ağabeyi Şeyh Hamdullah da o sırada valilik binasında konuşma yapacaktır. Eski Vali Sami Paşa gelişmeleri fark eder. Karmaşa üzerine çatışma çıkar. Çıkan çatışmada yeni vali öldürülür. Ramiz ve adamları idam cezasına çarptırılır. Kolağası Kâmil komutan bu kaostan yararlanarak Minger gülü olan bir bez parçasını bayrak olarak sallayarak bağımsızlık ilan eder. Bağımsızlık ve cumhuriyetin ilan edilmesiyle Kolağası Kâmil, Minger Adasının cumhurbaşkanı olur. Cumhurbaşkanı Kâmil de vebadan ölür. Sonra Şeyh Hamdullah

cumhurbaşkanı, adamı naibi Nimetullah Efendi ise baş nazır olarak yönetimi ele geçirirler. Onlar karantinayı kaldırır ve bu dönemde veba daha da hızlı yayılır. Şeyh Hamdullah, Damat Doktor Nuri'yi içeri attırır ve güçlü olduğunu herkese göstermek amacıyla Pakize Sultan ile evlenir. Veba salgınından ölenlerin sayısı daha da artar. Halk iyice kaygı ve korku içerisindedir. Vali Sami Paşa, yıllar önceki Hacı Gemisi İsyanı nedeniyle idama mahkûm edilir ve asılarak öldürülür. Şeyh Hamdullah'ın yönetiminde olduğu sırada Nikiforo da asılarak idam edilir. Şeyh Hamdullah da veba hastalığına yakalanarak ölür. Nimetullah Efendi yönetimi Doktor Nuri'yi serbest bırakır. Sonunda Doktor Nuri baş nazır, Pakize Sultan kraliçe olur. Doktor Nuri karantina ilkelerini sıkıca uygular ve hastalık yavaş yavaş son bulur. Murakabe Nazırı Mazhar Efendi, Avrupalı devletlerin kordonu kaldırdığını, II. Abdülhamid'in adaya çıkartma yapacağını söyleyerek kraliçe ve baş nazırı sözde korumak amaçlı yönetimden uzaklaştırır ve adaya geldikleri Aziziye gemisine bindirerek Çin'e gönderir. Pakize Sultan ve Doktor Nuri uzun yıllar Çin'de yaşarlar. Eski Murakabe Nazırı Mazhar Bey Minger'in cumhurbaşkanı olur. Türkiye'de cumhuriyet ilan edilip saltanat mensuplarının ülkeye girişleri yasaklanınca aile Fransa'ya göç eder. Pakize Sultan ve Doktor Nuri'nin Melike isimli kızları olur ve Osmanlı hanedanından bir şehzade ile evlenir. Anlatıcı Mîna Mingerli onların torunudur. Mîna Mingerli'nin büyük annesi Pakize Sultan'la görüşür ve Bonkowski Paşa'nın Abdülhamid tarafından infaz edilmek üzere adaya gönderildiğini öğrenir. Pakize Sultan, Komutan Kâmil'in bağımsızlık ilanı sırasında balkonda ne dediğini Mîna Mingerli'ye sorar. Onun cevap olarak "Yaşasın Minger! Yaşasın Mingerliler! Yaşasın Hürriyet!" demesiyle roman son bulur (Aker, 2021: 282-283; Karabulut, 2022, 362).

Adada ikamet eden tutucu tarikat mensupları, vebanın bulaşıcı bir salgın hastalık olduğuna inanmazlar ve hastaların dua ile iyileşeceğine inanmaktadırlar. Karantinaya karşı çıkarlar. Dolayısıyla tutucular karantina yasaklarına itaat edilmesi için çaba harcayan insanlara karşı ayaklanırlar. Veba salgınıyla mücadele eden bilim insanları ve ada yöneticilerine karşı kumpaslar kurmakta ve onları ölümle tehdit etmektedirler (<https://www.bkmkitap.com> › Edebiyat Kitapları › Roman).

Veba Geceleri romanında yazar işkenceye de dikkat çekmektedir. Sorunların çözümünde hukuktan söz edilmezken işkence, sopa ve idam, bir cezalandırma yolu olarak tercih ediliyor. Veba gibi önemli bir salgın olayı kadercilikle geçiştirilmeye çalışılıyor (Özkul, 2021). Kadercilik

anlayışı yazar tarafından eleştirilmektedir. Dolayısıyla ne cinayetler sonucu ölenler ne de veba salgını kaynaklı ölümlerle ilgili gerekli araştırma yapıp bunların önlenmesi yolunda yeterli irade ortaya konamıyor.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş aşamasında karşılaşılan karmaşa ve düzensizliklerin *Veba Geceleri* romanının öykü kurgusunun temelini oluşturduğu söylenebilir. Pamuk'un *Veba Geceleri* romanında toplumda etkili olan gruplar bağlamında yöneticilere, bürokratlara, tekkelere, şeyhlere, askerlere ve Rum topluluğuna dikkat çekilmektedir.

Minger adasındaki ölüm korkusu ve endişeli bekleyişlerin hüküm sürdüğü hapishane Osmanlı zindanlarını anımsatmaktadır. Gerçek hapsin dışında Veba salgını nedeniyle adada sürdürülen yaşam da adeta bir hapishane yaşamına benziyor. Öte yandan Pakize Sultan otel odasından çıkamıyor, çıktığı zamanda zırhlı landosuyla dolaşmak zorunda kalıyor. Minger adasının durumu ve adada yaşananlar tamamen Osmanlı İmparatorluğu'nu sembolize etmektedir (Özkul, 2021).

Romanda zaman zaman çatışma sahneleri de dikkat çekmektedir. Özellikle gücü ve yönetimi ele geçirme mücadelesi söz konusudur. Bu çerçevede Vali Sami Paşa, Kolağası Kâmil, önemli bir dini otorite olarak Hamdullah Efendi ve Ramiz öne çıkmaktadır.

Ada, tarih boyunca Venediklilerin, Bizanslıların, Arapların ve Türklerin egemenliği altında yaşamış. Halende Hristiyanlar ve Müslümanlar ayrı mahallelerde de olsa tek bir yönetim altında yaşamaktadır. Bu da yazarın çok kültürlülük bakış açısını ortaya koymaktadır. Minger Ulus Devletinin bayrağı Minger'in kültürel değerleri üzerine oluşturulmuştur. Burada Pamuk ulus devletlerin de çok kültürlü yapı içerebileceğine dikkat çekmek istemiş olabilir.

Roman öyküsünde az da olsa aşka da yer verilir, Kolağası Kâmil, Zeynep'e aşıktır. Zeynep kendisini aldatan Ramiz'den boşanır ve çocukluktan beri kendisine âşık olan Kâmil ile evlenir. Vali Sami Paşa ile Marika arasında da yasak aşk söz konusudur.

İstanbul: Hatıralar ve Şehir:

İstanbul: Hatıralar ve Şehir, özyaşamöyküsel belge niteliğinde anılardan oluşmaktadır. “Pamuk’un 2003 yılında yayımladığı hem hatıra kitabı hem de deneme türünde yazılmış eseridir. Kitapta Pamuk, çocukluğundan yirmi iki yaşında romancı olmaya karar verdiği güne

kadarki süreyi, bu dönemin İstanbul’unu ve kendisinin şehirle kurduğu bağı anlatır.” (Kılıçkaya, 2023:3). Anılarında Osmanlı’dan Türkiye’ye ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde gözlemlenen kültürel dönüşüm, geleneksellik ile modernlik arasındaki mücadeleye odaklanmaktadır yazar. Özellikle İstanbul ve İstanbul yaşamındaki kültürel değişime dikkat çekilmektedir. İkinci baskısı 2015 yılında *Resimli İstanbul: Hatıralar ve Şehir* başlığı ile yayımlanır. Bu baskısında İstanbul üzerine fotoğraflara da yer verilir. Geçmişe yönelik olarak özellikle geniş aile geleneğinden övgüyle söz etmesi, Pamuk’un geçmişe ait bazı kültürel değerlerin yaşatılmasına yönelik arzusunu yansıtmaktadır.

Babamın Bavulu:

Orhan Pamuk’un Nobel Ödülünü aldığı sırada yaptığı “Babamın Bavulu” isimli konuşma metninin başlığı daha sonra kitap başlığı olarak yayımlanır. Kitap, yazarın Nobel ödülünü alırken yaptığı konuşma metni dışında Almanya Yayıncılar Birliği Barış Ödülü’nü alırken yaptığı “Kars’ta ve Frankfurt’ta” ve Oklahoma Üniversitesi Puterbaugh Konferansı’nda yaptığı “İma Edilen Yazar” başlıklı konuşmalarının metinlerini de içermektedir.

Babamın Bavulu adlı konuşmasında yazarın görevini “*Benim için yazar olmak demek, içimizde taşıdığımız, en fazla taşıdığımızı biraz bildiğimiz gizli yaralarımızın üzerinde durmak, onları sabırla keşfetmek, tanımak, iyice ortaya çıkarmak ve bu yaraları ve acıları yazımızın ve kimliğimizin bilinçle sahiplendiğimiz bir parçası haline getirmektir*” (Akt. Eren, 2006) şeklinde tanımlamaktadır. Bu konuşmasında kendinden, babasından söz etmekle kalmaz, aynı zamanda yaşadığı Türk toplumunu da sorgular ve değerlendirmelerde bulunur.

Saf ve Düşünceli Romancı:

Stendhal’e göre roman yol üzerinde gezdirilen bir ayna iken Orhan Pamuk’a göre roman hayattır. Harvard Üniversitesinde sunduğu Norton konferans notlarına “*romanlar ikinci hayatlardır*” (Kopuz, <https://www.literaedebiyat.com> › post › orhan-pamuk-s) diye başlar. Pamuk eserlerinde gerek bireysel gerekse toplumsal yaşamı yansıtmaya çaba göstermektedir.

Pamuk, eserlerinde yazarın anlatmak istediklerini sunmak için hem kelime ya da kavram hem de görsellüğün gücünden yararlanmanın en etkili yöntem olacağı düşüncesindedir. Bununla birlikte bazı yazarlar her iki yola

da başvururken, bazıları kelime boyutu, diğerleri ise görsel boyutu önceleyebilmektedirler. Romanda görsellik, öyküyü daha canlı kılmaktadır. Pamuk, görsel boyuta verdiği önemi özellikle *Benim Adım Kırmızı* romanı ile ortaya koymaktadır.

Şeylerin Masumiyeti:

Eser içerisinde resim ve fotoğraflar bulunmaktadır. Adeta Pamuk'un kurduğu müzenin hikayesi ve kataloğu niteliğinde bir eserdir. Kitabın konusu, Pamuk'un masumiyet müzesi içerisinde yer verdiği eşyalardan hareketle İstanbul ve kendi yaşamı üzerine yoğunlaşmaktadır. Eserde yazar birçok farklı mekân, eşyaya ve anıya değinmektedir. İstanbul sokakları, eksi İstanbul taksileri ve kalabalık aile fotoğrafları dikkat çekmektedir. Mekanların, eşyaların ve günlük yaşamın tuhaf yönleri irdelenmektedir. Eserde birbirinden ilginç çeşitli hikayelere yer verilmektedir. Hikayesinin birinde Osmanlı Padişahı V. Murat'ın küçük torunu olan şehzade üzerine odaklanılmaktadır. Yazar hikayelerinde gerçek yaşamışlıklardan ve birçok siyasiden de söz eder. Eseri okurken okuyucu, bir yandan geçmişe yolculuk yaparken diğer yandan da Pamuk'un yaşamını daha yakından tanımaya çalışmaktadır (<https://kitapdiyari.com.tr> › roman› seylerin-masumiyeti).

Ben Bir Ağacım:

Ben Bir Ağacım adlı eserde Pamuk, çocukluk ve okul hatıraları ile tarihin esrarlı sayfalarına yer verir. Diğer eserlerinde de söz ettiği bazı metinler üzerinde değişiklikler ve eklemeler yaparak yeniden düzenleyip yayımlar. Bir Osmanlı padişahının kıskançlığı ve Osmanlı döneminde bir cellattan söz ediyor, bir ağacı, bir resmi konuşturuyor (<https://tr.wikipedia.org> › wiki›).

2. BÖLÜM

MÜCADELE

Marguerite Yourcenar sol görüşlü bir yazardır. Ancak eserlerinin öykülerini oluştururken olaylara çok yönlü perspektiften bakabilmektedir. Bunda yazarın evrensellik, hoşgörü ve çok kültürlülük yaklaşımlarının etkisi bulunmaktadır. Eserlerini güdümlü bir yaklaşımla kaleme almaz. Bu nedenle de eserleri farklı kesimler tarafından beğeniyle okunmaktadır. Toplum ve insanların, belirli ideolojilerin çizdiği sınırlar içerisinde ve onların yönlendirmesi doğrultusunda yaşam sürdürmelerine karşı olan Yourcenar, eserlerini genelde ideoloji temeli üzerine odaklandırmamaktadır. Bununla birlikte bazı eserlerinde doğru bulmadığı baskı, ideoloji ve tutumlara karşı mücadele ettiği görülmektedir. Ayrıca dünya barışı, nükleer savaş karşıtlığı, sivil haklar ve çevrenin korunması gibi konularda aydın bir yazar kimliği ile mücadele eder.

Yourcenar, insanın başarı, sıkıntı, ızdırap ve acılarını yansıtmaya çalışmaktadır. Ona göre, insanlık bazı saçmalık ve sıkıntılarla karşı karşıyadır, bunlarla mücadelenin sonu başarısızlıkla son bulsa dahi bu durum karşısında mücadele etmekten vazgeçmemek gerekmektedir. Eserlerinin çoğunda kahramanlar ya dış dünyaya karşı ya da kendi iç evrenlerinde mücadele vermek zorunda kalırlar. Özellikle insan yazgısı ve gücü konularında ortaya koydukları mücadeleyle ön plana çıkarlar. *Zenon/Kara Kitap*, *Düş Parası* ve *Bir Ölüm Bağışlamak* gibi romanlarda mücadele ruhu daha bir ön plana çıkmaktadır.

Orhan Pamuk siyasi görüşünü şu şekilde açıklar: “*Ben çok fazla iddialı olmadan kendimi solcu olarak görüyorum. (...) Benim bildiğim solculuk demek, toplumu eleştirmektir. Solculuk demek, tarihte ne varsa, onlara eleştirel bir tavır almaktır. Bu tarihin içinde cumhuriyet de var. Solculuk demek, yalnızca Osmanlı tarihini eleştirmek değildir*” (Pamuk, 1995b).

Pamuk da Yourcenar gibi güdümlü bir yazar değildir. “*Ben doğrudan politikayla ilgilenmek isteyen bir yazar değilim, hiçbir zaman da olmadım*”

(Pamuk, 1995c). Ancak, entelektüel bir kimliğe ve zengin bir kültürel birikime sahip olan Pamuk, normal yaşamında söyleşi ve eserlerinde tarihsel, siyasal, ideolojik ve dini konulardaki görüşlerini eleştirilere maruz kalacağını bilmesine rağmen açıkça yansıtmayı tercih etmektedir. Pamuk'un Kürtler ve Ermenilerle ilgili yaptığı açıklama birçok kesimden tepki çekmiştir.

Evrensel değerleri ve çok kültürlülüğü benimseyen bir yazar olarak Pamuk, eserlerinde topluma bu yönde mesajlar vermeye çalışmaktadır. Fanatizm ve ideolojik saplantılara karşı bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Pamuk'un eserlerinin birçoğunda kahramanlar siyasal, ideolojik, ekonomik ya da bireysel açıdan mücadeleler vermektedirler. “*Benim bütün kitaplarımda politik bir yan vardır*” (Pamuk, Kırmızı Koltuk). *Kar, Kafamda Bir Tuhaflık* ve *Veba Geceleri* bu konuda öne çıkan romanlardır.

2.1 Siyasal Mücadele

Düş Parası adlı romanın yazıldığı 1930'lu yıllarda İtalya'da diktatörlük hüküm sürmektedir. Halk bu diktatörlüğün hüküm sürmesinden rahatsızlık duymaktadır ve bu ortam insanları mutsuz kılar. Diktatöre karşı suikastlar planlanır. “Yourcenar'ın *Düş Parası* adlı romanı mitolojik anıştırmalar yönünden oldukça zengindir. Roman 1933 yılında, Roma'da diktatörlük döneminde Marcella Ardeati adlı kadın kahramanın faşist devlet başkanına karşı gerçekleştirmeyi planladığı suikastın merkezini oluşturduğu olayları ve kişileri anlatır” (Büyükşahin, 2016:73). Carlo Stevo'nun sürgüne gönderilmesi ve ölümü romanda dikkat çekmektedir.

Düş Parası romanında toplumun sömürülmesinden söz edilmektedir. Faşizm, siyaset ve dine karşı bir eleştiri söz konusudur. Anarşistler, sosyalistler, komünistler mücadele içerisindeyler. Marcella'nın babası anarşist bir militandır ve babası Bologna'da ölür. Marcella ve Massimo arasında geçen konuşmada yeni bir dünya düzeni özlemi dile getirilmektedir:

“Biliyor musun” dedi Massimo alçak sesle, “bazen saf olmayan biziz diye düşünüyorum; yoksun bırakılmışlar, kirletilmişler biziz, hiçbir şeye sahip olmadan her şeyi kaybeden biziz, yurtsuzlar, partiszler. İsa'nın saltanatını başlatabilecek olanlar... Artık yozlaştıramayacakları, kandıramayacakları biziz. Hemen başlasak, yalnız ikimiz. Diğer bütün dünyaları kendiliğinden çöktecek kadar

farklı bir dünya; hak mücadelesinin, gaddarlığın, en önemlisi yalanın olmadığı bir dünya. Ama öldürmenin de olmadığı bir dünya (Düş Parası,2023 :85).

Marcella garibanların kuracağı bir dünya düzeninin daha adil ve daha yaşanabilir dünya olacağı öngörüsünde bulunarak, az sayıda kişiyle de olsa bu hedefe ulaşmada mücadelenin önemine vurguda bulunmaktadır.

Bir Ölüm Bağışlamak romanında Baltık ülkeleri ve Rusya'daki iç savaş ve karışıklıklar açık bir şekilde yansıtılmaktadır. Savaş ve devrim bir mücadele şekli olarak romanda önemli yer tutmaktadır. 1922-1927 yılları arasında Rus iç savaşı sırasında Baltık ülkelerinde yaşanan çatışmalar konu edinmektedir. Bolşevik devrimine karşı Baltık ülkelerindeki sivil savaş sunulurken, Rus iç savaşı ile bağıntılı Letonya bağımsızlık savaşı sırasında verilen mücadele anlatılmaktadır. Olaylar Baltık ülkesi Letonya'da geçer. Letonya'nın bağımsızlık savaşında Alman kökenli Baltıklılarla Bolşevikler karşı karşıya gelirler. Almanlar da savaş ve çatışmalara dahil olurlar. Roman kahramanı Alman kökenli Eric ve arkadaşları Bolşeviklere karşı savaşır. Hem gençliğinde Baltık ülkelerindeki savaş ve çatışmalara hem de Hitlerin neden olduğu savaş ve çatışmalara tanık olmuştur Eric. Savaş ve çatışmaların boy gösterdiği açlık ve sefaletin hüküm sürdüğü zor koşullar, roman kahramanlarını zorlamaktadır.

Kratovicé kenti, roman boyunca çatışma ve mücadele ile ön plandadır. Romanın başlıca kahramanları Eric, Conrad ve Sophie'dir Bolşeviklere karşı savaşır. Bolşeviklerle aristokrasi düzeni arasında iç çatışma yaşanmaktadır. Daha sonra Sophie, aristokrat köklerine rağmen komünistlere ilgi duymaya başlar ve onların safına katılır. *Bir Ölüm Bağışlamak* romanının başlığı ile Sophie'nin düşman safına geçmesi suçunu bağışlamaya göndermede bulunulmak isteniyor olabilir (Sarnecki, 2004:21).

Baltık ülkelerinin Bolşeviklerin eline geçmesi üzerine Eric, ülkeyi terk edip Kanada'ya gitmeyi düşünür. Daha sonra karar değiştirip İspanya'da Franco'nun başlattığı savaşa katılmak için yola koyuluyor. Conrad ise idealist olduğu için ülkede kalıp mücadeleye devam etmeyi, daha sonra da ülkenin yeniden ayağa kaldırılmasına yardımcı olmayı planlamaktadır (Bussière, 2023:56). Ancak Conrad askerlerin geri çekilmesi sırasında pusuya düşürülerek öldürülür. Sophie, Bolşeviklere karşı savaşanların eline tutsak düşer. Daha önce onlarla savaşırken ihanet edip düşman safına geçtiği için verilen emir üzerine Sophie, Eric

tarafından kafasına kurşun sıkılarak öldürölür. Çatışmada Bolşevik yanlısı birçok asker de öldürölür:

Hitler'in Orta Avrupa'da boy göstermesiyle sonuçlanan çeşitli hareketlere katılmış, Chaco ve Mançurya cephelerinde bulunmuş, Franco ordusundaki hizmetinden önce de, bir zamanlar Kurlandiya'da, Bolşeviklere karşı savaşıan gönüllü birliklerden birine kumanda etmiş. (...) Bolşeviklere karşı düşmanlığım belki bir kast meselesiydi (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:11-14).

Kratoviç'e Rus göçmenlerin gelişı ve Kratoviç'in Ruslardan geri alınışı. Bir avuç asker, ambarlardan birinin asma katındaki samalıkta direnmeyi sürdürüyordu. Kazıkların taşıdığı asma kat, suyun hücumuna dayanamayarak bel vermeye başlayınca, sonunda, dev bir kazığa tutunmuş birkaç adamla birlikte yere indi. Boğulmakla kurşuna dizilmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalan felaketzedelerin kaderlerine boyun eğmekten başka çareleri kalmamıştı (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:86-87).

Sonra kafamı çevirdim. Noel gecesi çatapat patlatan bir çocuk gibi galiba. İlk kurşun yüzün sadece bir parçasını götürdü; bu nedenle, Sophie'nin ölürken hangi ifadeyi aldığını hiçbir zaman bilemeyeceğim. İkinci kurşunda her şey bitti (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:94).

Yourcenar, romanlarının çoğunda olduğı gibi *Bir Ölüm Bağışlamak* romanında da tarihi olaylara yer vermektedir. *Bir Ölüm Bağışlamak* Yourcenar'ın ilk tarihi romanı olarak kabul edilebilir. Burada amacı insan ve toplumların tarihte yaşanan savaş, çatışma ve benzeri insanlığı tehdit eden olayları gündeme getirerek, insanları daha evrensel hoşgörünün kabul gördüğü bir dünya yaratmaya teşvik etmektir (Méo, 2007:157-158). Yourcenar barış yanlısı bir yazardır.

Hadrianus'un Anıları romanının kahramanı Hadrianus siyaset, toplum ve insanla ilgilenen hekimlik bilimine karşı yoğun ilgisi olan birisidir. Matematik ve sanatı sever. Hukuk alanında da bilgisi olan Hadrianus, imparatorluğu süresince mümkün olduğunca adil olmaya özen gösterir. Zeki, cesur, usta politikacı, savaşmak yerine barışı yeğleyen, hatta savaşı barışa ulaşmanın bir aracı olarak gören, halkın durumunu iyileştirmeyi amaçlayan ve bu doğrultuda reformlar yapmaya çalışan, gücün arkasına sığınmaktan hoşlanmayan bir devlet adamı portresi çizmektedir. Dünyayı daha yaşanabilir kılmanın yolunun, barış, hoşgörü ve özgürlüklere saygılı olmakla ve bütün insanlığı eğitmekle mümkün olacağına inanmaktadır. İktidar olan Hadrianus, bir yönetici olarak insanları ve hatta insanlığı düşünmek zorunda olduğunu vurgular.

Hadrianus'un politikası insanlığın mutluluğu üzerinedir, bunun için mücadele eder ve kararlar alır.

İmparatorluk topraklarına yeni katılan yerler olan Ermenistan, Mezopotamya ve Asur'dan vaz geçer ve Partlarla barış imzalar. Bu hedef doğrultusunda Asya'da süren fetihlerine son vermek amacıyla Suriye kralı Osroës ile anlaşmaya varır. Selefî Trajan savaşı tercih ederken, Hadrianus barışı ve hümanizmi yeğlemektedir. Aynı zamanda imparatorluğu dolaşarak imparatorluk içerisindeki ayaklanma ve huzursuzluklara son verir. Başta hukuk olmak üzere birçok alanda reformlar uygular. Otoriter bir devlet anlayışı yerine cumhuriyetçi bir yönetim anlayışını benimser ve bu doğrultuda birçok yetkiyi devletin kurumları arasında paylaşır. Bazı kesimlere tanınan ve adil olmayan ayrıcalıkları kaldırır. Kültüre, sanata ve bilime büyük önem verir (Taleb-Khyar, 1993:116).

Bir yanda Mağribilerin tacizi ve Sarmatyalıların akınları, diğer yanda Suriye ve Filistin olmak üzere Mısır ve Britanya'da kargaşalar söz konusudur. Bu durum karşısında Hadrianus, Fırat ve Dicle'nin ötesinde bulunan bütün ülkeleri terk etmeye karar verir. Ona göre insan gücünün boşa harcanması anlamına gelen savaş, ekonomik ve toplumsal yaşama zarar verdiği gibi umut ve hayallerin de yıkılmasına neden olmaktadır. Ayrıca hiçbir savaş kesin bir zafer anlamına gelmez. Ordunun görevi sınırları korumaktan çok Roman ve Yunan uygarlığını korumak olmalıdır (<https://cpp.numerev.com> >). Savaşa karşı barışı yeğleyen bir imparator olarak barış uğruna her şeyi yapmaya hazır bir devlet adamıdır. Barış ruhunun tüm dünyada yayılmasından yanadır:

Antik Roma'dan ayrılmak istiyordum, Benden öncekiler yalnız savaş için ayrılmışlardı; benim için büyük girişimler, barış eylemleri, kendi hayatım, Roma sınırları dışında başlıyordu (Hadrianus'un Anıları, 2024:105).

Barıştan ve hoşgörüden yana bir tutum sergileyen Hadrianus, Yahudi Savaşında Yahudilere merhamet göstermez. Hadrianus, Kudüs'ü Roma yerleşim planı tarzında yeniden inşa etmek ister. Ancak buna karşı Yahudiler örgütlenir ve Akiba aracılığıyla imparatora karşı protesto gösterisi ve silahlı direnişte bulunurlar. Yahudiler uzlaşmaya yanaşmazlar (Taleb-Khyar, 1993:117). Kudüs'te çatışma yaşanır. Kudüs'e dönen imparator Hadrianus, Yahudi ayaklanmasını bastırır. Bu karmaşada çok sayıda Yahudi ölür. Yahudi memleketi Juda, Filistin'e dönüştürülür. Büyük isyan, Yahudiler açısından başarısızlıkla sonuçlanır, ancak bu aynı zamanda onlar açısından büyük Yahudi diasporasının başlangıcı da sayılır.

Oysa bu ayaklanmayı bastırırken Hadrianus dini farklılığı dikkate almaz, zira o bütün inançlara açık ve saygılı birisi olarak tanıtılmaktadır. Ancak Yahudilerin aşırılıklarından dolayı dini ayinlerini yasaklar ve şehre Aelia Capitolina adını verir (<https://lettres.ac-versailles.fr> >). Hadrianus'un antisemitizm politikasını benimsediği söylenebilmekle birlikte yine de bu durum onun hümanist yaklaşımına gölge düşürmez:

İskenderiya Yahudileri, Yahuda'daki dindaşlarının kışkırtılarak, zaten kötü olan durumu ellerinden geldiğince şiddetlendiriyorlardı. Kudüs Sinagogu, en saygı değer üyesi Akiba'yı bana elçi yolladı. Yunancayı hiç bilmeye, hemen hemen doksanlık bu adam, Yerusolim'de başlatılmış olan tasarlardan beni vazgeçirmek için görevlendirilmişti. (...) isteklerini kabul etmemiştim; benim düşüncelerimi anlamak için kendisi hiçbir çaba göstermedi. (...) Bu bağınaz adam kendi ileri sürdüğü önermelerden başka önermelerin de olabileceğini düşünemiyordu. Akiba'ya göre Yerusolim, sonsuza kadar, insanüstü bir tanrının, bir milletin kalesi olarak önemini korumakta kararlıydı. (...) Kurnazca İsrail'in üstünlüğünü anlatan uzun bir nutku dinlemek zorunda kalmışım. (...) Akiba'nın bilgisizliği, kutsal kitapları ya da kendi insanları dışında herhangi bir şeyi kabul etmemekte direnmesi... (Hadrianus'un Anıları, 2024:180).

Yahudiler, kendi ırklarının ve kültürlerinin üstünlüğünü savunurlar. Başkalarıyla uzlaşmaya yanaşmazlar. Roma-Yunan kültürünü benimsemezler. Yahudilerle Romalılar arasında yaşanan mücadelede Hadrianus, Yahudi isyanını yatıştırmaya çalışır. Aslında doğulu ve batılı halkların bir arada hoşgörü içerisinde yaşamalarını arzular. Bununla birlikte Yahudi tehdidi, insanların evrensel hoşgörü anlayışı içerisinde yaşamasına engel oluşturmaktadır. Yahudi isyanı göstermektedir ki Yahudiler hüküm sürdükçe barış ve hümanizmin yeryüzünde hüküm sürmesi oldukça güç (Marseglia, 2023) gözükmektedir.

Yahudiler hizipçi bir millet olarak sunulmakta ve Perslerle Yahudiler arasındaki çatışmalardan söz edilerek Hadrianus'un Yahudi aşırılıklarına karşı yasal önlem almasına dikkat çekilmektedir:

Yahudi olayları kötüden de beter haldeydi. Hiziplerin şiddetli karşı koymalarına karşın Yerusolim'de yapılan işleri sürdürüyorlardı. (...) Yahudi Yani Yıl Şölenleri, her yıl kavgalara ve kan dökülmesine yol açar; (...) onun için de yetkililerimiz (...) düşmanlarına karşı vahşi bir katliamı kışkırtan Yahudi kadın kahramanın yiğitliklerini dile getiren destanın kamu önünde okunmasını yasaklamışlardı. (...) Perslerin ve Yahudilerin gaddarlıkta başa baş güreştikleri bu

barbar öykü, Yahudi hizipçilerinin milliyetçilik ateşlerini körükledi. (Hadrianus'un Anıları, 2024:217).

Romanda Hadrianus imparator olmadan önce, Trajan'ın yerine tahta geçecek kişinin belirlenmesi sürecinde iç siyasal oyunlara ve entrikalara başvurulması karşısında verilen siyasi mücadele de dikkat çekmektedir. Hadrianus diğer rakiplerini saf dışı bırakmayı başararak imparator olabilmektedir.

Yourcenar, İmparator Hadrianus'u pek çok yönüyle sunsa da ağırlıklı olarak onun politik kişiliğine odaklanır. Bunun nedeni yazarın dünyadaki savaş, yıkım ve insanın içinde bulunduğu olumsuz koşulların sorumlusu olarak politikacıları ve devlet yöneticilerini görmesidir. 20. Yüzyıl bu açılardan dünya tarihindeki en sorunlu dönemlerden birisi olmuştur. Yourcenar (1995:291)'a göre bu bağlamda Hadrianus, Stalin ve Hitler karşıtı ve hoşgörü sahibi bir imparator kimliğiyle sunulmaktadır. Toplumunu yönetme biçimi ve insanların mutluluğuna yönelik yaklaşımı ile örnek bir deha olarak tanıtılmaktadır.

Zenon/Kara Kitap romanında olayların yaşandığı 16.yüzyıla damga vuran üç önemli gelişme; savaş, başkaldırı ve bilim olarak dikkat çekmektedir (Andersson, 1989:165). Söz konusu romanda 16.yüzyıl ruhu yansıtılmaya çalışılmaktadır. Orta Çağ anlayışından Rönesans dönemine geçildiği bu süreçte Avrupa'da yaşanan mezhep çatışmalarına dayanan din savaşları, *Zenon/Kara Kitap*'ta önemli yer tutmaktadır. Zira 16.yüzyıl keşifler, din savaşları, anarşi ve sapkınlık gibi konularla öne çıkmaktadır (Blot, 1981:137).

16.yüzyılda kiliseyi zayıflatan olaylar bağlamında Protestan mezhebinin reformları, Luther'in kiliseye başkaldırısı ve Anabaptislerin ayaklanması dikkat çekmektedir. Luther'in fikirlerini benimseyen Anabaptisler, kilisenin otoritesine karşı toplumda isyan başlatırlar. Bunun üzerine kilise, otoriteye ve öğretilerine karşı çıkanları engizisyon mahkemelerinde yargılayarak cezalandırır. Böylece otoritesinin sarsılmasına müsaade etmeyeceğini göstermek ister. Siyasi güç ve ellerinde tuttıkları yargı da kiliseyi destekler. Burjuva sınıfı da bu yönde tutum sergiler.

Romanda siyasi ve dini açıdan var olan düzene karşı bir başkaldırı söz konusudur. Zenon'un dayısı banker Henry-Juste örneğinde olduğu gibi burjuva kesimi, reformlara karşı kilisenin düzenini ve dogmaları desteklemektedir. Katolik kilisesinin kural ve öğretilerini kabul etmeyen

Anabaptistler ise kiliseye karşıdırlar (Nysenholc, 1988:27). Anabaptistler, Katolik mezhebinin din konusundaki birçok yaklaşımına karşı oldukları gibi aynı zamanda siyasi güçlere ve zengin burjuva dünyasına da karşıdırlar. Bu yönüyle görüşleri Karl Marx'ın düşüncelerine yakındır (Pelckmans, 1993:191). Her konuda reformlar üzerine odaklanılmaktadır, Martin Luther'in görüşleri dikkate alınmaktadır. *Zenon/Kara Kitap* romanında başta kilise ve yönetimin önyargı ve baskılarına, burjuvanın kontrolsüz davranışlarına rağmen yazar, siyasi bir görüş öne sürmemektedir.

Romanda “Münster’de Ölüm” başlıklı bölüm tarihi bir olaydan esinlenerek kurgulanmıştır. 1534-1535 yıllarında Münster’in Anabaptistler tarafından ele geçirilmesi olayı, 16.yüzyılda Avrupa’nın Kuzeyinde gerçekleşen dini çatışmalarla bağlantılıdır (Biondi, 1997:131). Münster’de Anabaptistler anarşik bir düzen içerisinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu durum kilise tarafından kabul edilemez bulunur:

“Kiliseye ihanet edenler er geç hükümdarlarına da isyan ederler” diye bağladı sözü. Madam Marguerite, oturduğu yerden kalkarak; rahiple yaptıkları konuşma da Reform’u mahkum eden bu sözlerle kapanmış oldu. (...) öbür yanda Türkler her gün biraz daha ilerliyorlardı; mezhep ayrılıkları kiliseyi parçalıyordu. (Zenon/Kara Kitap, 2023:44).

Luther, reforme ve özgürlük yanlısı başkaldırlar, geleneksel kiliseyi, aristokrasi ve burjuva dünyasını endişelendirir. Kilise, özgürlükleri toplumsal düzenin devamı açısından tehdit ve tehlike olarak görür. Bu nedenle romanda Münster baskını ve katliamı gerçekleştirilir (Rosse, 1994:52-55). Münster, psikopos ordusu tarafından kuşatılır. Psikopos, elebaşları canlı ele geçirmek ister. Askerler halka eziyet eder. Sürekli isyan çıkarılan Münster, tekrar otorite tarafından ele geçirilir. Münster baskınında birçok reform yanlısı Anabaptist öldürülür. Bunlar arasında Zenon’un annesi Hilzonde, üvey kardeşi Martha ve Simon Adriaensen de bulunmaktadır:

Bir sevinç çılgılığı koptu; çökük göğüsten ilahiler yükselmeye başladı; bunlar Hollanda’da ve Gelderland’da toplanmış olan ve Bernard Rottman ile Hans Bockhold’un geleceklerini müjdelemiş oldukları Anabaptist ordusundan başkası olamazdı. Kardeşler, kardeşlerini kurtarmaya mı geliyorlardı? Ama bu alaylar kaşla göz arasında, Münster’i kuşatma altında tutan psikopos ordusuyla kardeştiler; mart rüzgarında dalgalanan sancaklar arasında, birisi Hesse prensinin flamasını tanıdı; bu Lutherci de ermişler halkını yok etmek için putataparlarla birlik

oluyordu. (...) Psikopos'un askerlerinin kente girdikleri gece Hilzonde gece yarısına doğru, boğazlanan bir nöbetçinin feryadıyla uyandı. (...) Kent bütün gün, askerlerin ağır kunduraları altında inledi (Zenon Kara Kitap, 2023:71-72).

Otoritelerin bu baskını üzerine başrahip kamu işlerini eleştirir. Hükümdarın Tanrı adına yurtseverleri öldürmesi Cordelier başrahibi tarafından doğru bulunmaz. Saray siyaseti baskı üzerine kuruludur:

Başrahip mendilini çıkartıp gri yün dokuma üstlüğüünü sildi. Armentiers'de Tanrı'ya karşı geldiler diye kadın erkek üç yüz cana kıydılar," diye mırıldandı, sanki istemeyerek söylüyormuş gibi, "okuyunuz dostum. Zenon Kağıtları Başrahibe geri verdi. (...) Başrahip acılı bir öfke içinde, "Doğru" dedi, "dün ayinden sonra rahip arkadaşlarımla, Notre Dame'ın önündeki meydanda geçerken kamu işlerine dokunan bir şey söylemek patavatsızlığında bulundum. İstisna mahkemelerinin amaçlarını, hatta araçlarını bu kutsal insanlar, onların kanlı aşırılıklarına ancak yarım ağızla bir şeyler gevelediler (Zenon/Kara Kitap, 2023:188).

"Size dikkatli olmanızı söylememe gerek yok sanırım. Kuşkudan hakareten korunabilmek için hiç kimse yeteri kadar yukarıda ya da yeteri kadar aşağıda değildir. Bu konuştuklarımızı kimse bilmesin." "Kendi gölgeme bile ağızımı açmam" diye yanıtladı Doktor Theus (Zenon/Kara Kitap, 2023:192).

Geçmişte, bugünkü Belçika ve Hollanda'nın bulunduğu topraklar, İspanyol işgaline karşı savunma ve özgürlük mücadelesi veren bir bölgedir. Romanda Hollanda da İspanyol işgaline karşı ayaklanmalar çerçevesinde sergilenen mücadeleler de dikkat çekmektedir. Hollanda'da ulusalcılarla İspanyol işgalciler arasında mücadele ve çatışma yaşanmaktadır. Roman kahramanlarından Henri-Maximilien, Hollanda'daki savaşta omzundan yaralanır.

Halkla askerler arasında çıkan çatışmada bir yüzbaşıyı öldüren ve kendisi de bacağından yaralanan Han adında bir genç tedavi için gizlice özel bir yere götürülür. Han samanlıkta yatmaktadır. Zenon Rahibin de desteğiyle yaralı genci tedavi ederek kurtarır:

Başrahip damdan düşer gibi sordu: "Bu çocuğun paçayı kurtarabileceğini sanıyorsunuz Doktor Bey? "Bu benim güvenliğimi de ilgilendiren bir sorun olmakla beraber," diye karşılık verdi şaka yollu Sebastien Theus, (...) Yaptığınız işin bozulmasını ben de istemem. Size gerekli olanı şu çekmecenin içinde bulacaksınız." Zenon çamaşırların altına saklanmış olan keseyi alıp içinden biraz para ayırdı. (...) Başrahip ağır bir itirafta bulunmak zorunda kalmış bir kişi tavrıyla, "Oğlum da

kralın hizmetinde bir subay,” dedi, “eğer o da dükün ordusunda değilse bu bir mucize olur. Hepimiz bulaşmış durumdayız kötülüğe (Zenon/Kara Kitap, 2023:201-202).

Yourcenar'ın eserinde siyah renk sadece simyayı sembolize amaçlı değil aynı zamanda Avrupa toplumundaki çatışma koşulları ve olumsuz durumlara göndermelerde bulunmak amacıyla da kullanılmaktadır.

Orta Çağın karanlık döneminden sonra Antik dönemdeki hümanizm düşüncesi, 16.yüzyılda Rönesans'la birlikte yeniden yaşatılmaya çalışılır. Ancak kilise ve aristokratlar başta olmak üzere toplumda buna karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Katolikler ve Protestanlar arasındaki mezhep çatışmaları, sivil çatışmalar ve ülkeler arasındaki savaşlar hümanizmin kısa sürmesine neden olur (Remise, 1994:97). Ancak 16.yüzyılda verilen bu mücadeleler sonucunda Kuzey Avrupa'da dini ya da inanç reform hareketleri hızlıca yayılır. Özellikle düşünce özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı adına Avrupa'da önemli gelişmeler gerçekleşir.

Batıda Hristiyanlaştırma politikaları ve çalışmalarına karşı, laiklik bilincini yerleştirmeye çalışan çevre ve insanların sayısı oldukça fazladır. Özellikle yazarlar, sanatçılar ve düşünürlerin çoğu bu yönde mücadele vermektedirler. Zira din ve mezhep savaşları ve dini bağnazlıklar yüzünden Orta Çağdan itibaren Avrupa çok sıkıntılar yaşamıştır. Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* adlı romanını bu perspektiften de değerlendirmek gerekmektedir.

Doğu Öyküleri kitabında yer alan Marko'nun *Gülümseyişi* ve Marko Kraliëviç'in *Sonu* adlı öykülerde Sırp kahraman Marko, bir yandan Balkanlar'da Hristiyan grupların Osmanlıya karşı mücadelesini anlatırken aynı zamanda Haçlı seferlerine de göndermede bulunmaktadır. Marko, hem Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık savaşı hem de Müslümanlara karşı Hristiyanlığın galip gelmesi için verilen savaşın kahramanlarından birisi olarak sunulmaktadır. Topraklarını Türklerden kurtarıp özgürleştirmek için mücadele veren Hristiyan topluluğunu sembolize etmektedir:

Bir zamanlar Arnavutluk Müslümanlarının boyunduruğu altında yaşamış olan şu isyankâr Kotor. (...) Marko Kraliëviç'i duymadım demeyeceksiniz herhalde bana. (...) Marko, Osmanlılara karşı bir savaşta öldü. Bosna'da ya da Hırvatistan topraklarında. Son isteği Ortadoksluğun Sina'sı olan o yerlere gömülmekti (Doğu Öyküleri, 2023:26).

Doğu Öyküleri'ndeki Slav hikayeleri, konularını Orta Çağ baladlarında yer alan Hristiyan ve Müslüman çatışmalarından almıştır (Primozich, 1995:179). Yourcenar'ın eserinde efsaneler bir öykü olarak okura sunulmuştur. Hristiyan Marko, Bosna Hersek'te Müslüman Osmanlılara karşı bir savaşta ölür. Ancak, Marko ölümle adeta dans etmektedir, çünkü inancı uğruna savaşmak kutsal bir görevdir.

Yourcenar'ın öykülerinde Türkler, Balkanlar'da istilacı olarak tanıtılıyor, öykü karakterleri de onlara karşı mücadele eden kahramanlar olarak sunuluyor. 1389 Kosova'nın Türkler tarafından alınması ve Müslümanlaştırılması olumsuz bir durum olarak gösteriliyor.

Öte yandan öyküde Marko, Osmanlı Paşasının dul eşi Ayşe (Haishé) ile gönül ilişkisi yaşıyor. Ayşe onu etrafı sarılı Türk askerlerinden korumaya çalışıyor. Bu durum Türk sinema filmlerinde konu edinilen Müslüman kahramana Hristiyan yöneticinin akrabalarından bir kadının âşık olduğu senaryonun tam tersi bir kurgu içeriyor.

Cevdet Bey ve Oğulları, Osmanlının son dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan siyasal olayları içermektedir. “Sırasıyla, II. Meşrutiyet'in ilanından 3 yıl öncesi, 1930'lu yılların ikinci yarısı ve 1970 yılı ve bu süreç zarfında vuku bulan siyasal ve toplumsal değişimler, bu romanda kahramanları kuşatan gerçekliğin unsurları olarak sunulmaktadır.” (Kolcu, 2015:65). II. Meşrutiyet'in ilânı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş yıllarındaki siyasi olaylar romanda dikkat çekmektedir.

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı'da değişim ve dönüşüm hem siyasal hem de toplumsal bağlamda gerçekleşmeye başlar. Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma, merkezileşme, laikleşme, özgürleşme gibi devletin modernleşmesine yönelik konularda bazı yapısal değişikliğe gidilir (Çakır, 1994:22). II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte genel özgürlük ortamı çerçevesinde vatandaşlık ve kadın eşitliği konularında tartışma ve mücadeleler başlatılır (Göle, 1992:24; Soysal Eşitli, 2021a:92).

Sessiz Ev romanında İttihat ve Terakki'nin izlediği politikaya ayrı bir yer ayrılır. İttihat ve Terakki otoriter ve baskıcı bir hareket olarak tanıtılır. Roman kahramanlarından Doktor Selahattin Bey, bu yüzden Talat Paşa'nın baskılarına dayanamayıp İstanbul'dan göç etmek zorunda kalmıştır. İttihat ve Terakki yönetimini beğenmeyen, özgür düşüncenin gücüne ve pozitivizme inanan bir doktordur.

Doktor Selahattin, kendisine Rousseau'yu örnek alır, Rousseau gibi taşındığı Gebze Cennethisar'ın doğasında daha özgür yaşayacağına ve istediği gibi düşünebileceğine inanır. İstanbul'daki iktidar mücadelesinin çalışmasına engel olduğunu düşünür, toplumun dönüşümüne ve modernleşmesine siyasi yönden sağlayamadığı katkıyı ansiklopedi yazarak bilimsel ve kültürel yönden vermeye çalışır. Yazdığı ansiklopedi sayesinde insanları bilinçlendirerek karanlık uykudan uyandırmak ister (Soysal Eşitli, 2021b:310-311). Doktor Selahattin her koşulda mücadele etmek gerektiğine inanan bir aydındır:

Artık bilimlerin Batı'da gösterdiği inanılmaz ilerleme sonunda (...). Doğu'nun hâlâ Orta Çağ'ın derin ve iğrenç karanlıklarında uyuyor olması, bizi, bir avuç aydını umutsuzluğa değil, tam tersi büyük bir çalışma heyecanına sürüklemelidir (Sessiz Ev, 1986:26).

Siyasal bağlam önce gelenek ve modernleşme çatışmasına, daha sonra da ideolojik olarak ülkücü (sağcı) ve komünist (solcu) çatışmasına dönüşmektedir. Türk toplumunda var olan bu durum daha dar çerçevede *Sessiz Ev* romanında Doktor Selahattin Bey'in ailesi içerisinde yaşanmaktadır. Doktor Selahattin, Batı kültür değerlerini, modernliği ve bilimimin üstün gücünü benimsemiş aydın birisi olarak demokrasi yanlısıdır. Eşi Fatma ise geleneksel değerlere bağlı muhafazakâr görüşe sahiptir. İnançlı birisi olarak tanıtılmasına karşın üvey çocuklarına karşı kötü davranışlar sergiler. Dönemin siyasi olayları bu iki ana karakterin karşıtlığı üzerinden sunulmaya çalışılmaktadır. Doktor Selahattin Bey ve Fatma'nın öz torunu olan Nilgün komünist, Doktor Selahattin Bey'in hizmetli kadından torunu olan Hasan ise ülkücü kesimi temsil etmektedir.

Romanın öykü zamanı II. Meşrutiyet yıllarına uzanmakla birlikte anlatı zamanı 12 Eylül 1980 askeri darbesinden kısa bir süre öncesi bir haftalık zamanı kapsamaktadır. Doktor Selahattin ölmüş, hanımı Fatma sağdır, torunları konağa onu ziyarete gelmişlerdir. Aile üyeleri ve çevrelerindeki insanlar arasında siyasi görüş farklılıklarına ve ideolojilere bağlı mücadele ve çatışma yaşanmaktadır.

Kara Kitap'da siyasi olaylara pek yer verilmemekle birlikte roman kahramanı Celâl'i karısı ile ilişkisi olmakla suçlayan ve bu nedenle de Celâl'i onun öldürdüğü tahmin edilen emekli Albay Mahir İkinci, 1960 askeri darbesinden söz etmektedir. Celâl yakın arkadaşlarına eşleriyle birlikte olarak ihanet etmekle suçlandığı gibi askeri darbeye de ihanet etmekle suçlanır:

Kıyamet, ihtilâl, Doğu'nun kurtuluşu filan?' (...)' 'Önceki gün, 1960'lı yılların başında birlikte bulaştığınız o askeri darbeyi anlatırken, Celâl de sizden hep sevgiyle söz etti.' 'Yalan. Darbeye ihanet ettiği için benden de, hepimizden de nefret eder o,' dedi ihtiyar köşe yazarı (Kara Kitap, 2008:320).

Askeri darbeyi yapanların arkasında dinci bir örgüt ve tarikatın olduğunu öne sürmektedir Mahir İkinci. Aynı zamanda 'Esrarın Kaybı' adlı Hurufilik kitabının da yazarıdır. "*Kara Kitap*'ta Celâl'in ve Rüya'nın öyküleri de gizli Hurufi-Bektaşî ayaklanma planlarına, cuntacı darbe girişimlerine, sol örgütlerin yeraltı faaliyetlerine karışmıştır." (Koçak, 1996:145). Roman ağırlıklı olarak bir arayış romanıdır, ancak bu arayış içerisinde az da olsa siyasal mücadele de dikkat çekmektedir.

Kar romanında Pamuk, Türkiye'de yaşanan güncel toplumsal ve siyasal sorunları irdelemeyi tercih etmiştir. Öykü, baştan sona çeşitli grupların siyasal mücadelelerini içermektedir. "Yazarın Nobel ve başka konuşmalarını içeren Babamın Bavulu'nun tanıtım sayfasına göre "*Kars şehrinde, siyasal İslâmcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki şiddeti ve gerilimi hikâye eden*" *Kar*, Pamuk'un "ilk ve son" siyasal romanıdır" (Riley, 2007:1).

Romanın ana kahramanı Ka, İstanbul Nişantaşı'nda cumhuriyetçi ve laik bir ailede yetişmiştir. Ka'nın babası avukattır. Batı edebiyatı eserlerini okuyarak yetişen Ka, özellikle şiire büyük ilgi duyar ve şiir yazar. 12 Eylül darbesinden sonra kendi yazmadığı ve aceleyle okumadan yayımladığı bir siyasi makale yüzünden mahkûm olur. Bu nedenle otuz yaşında Almanya'ya kaçır. Frankfurt'ta yaşamını, aldığı mülteci maaşı ve akşamları yaptığı şiir okumaları ile sürdürür. Zamanının önemli bir kısmını Frankfurt Belediye Kütüphanesi'nde İngilizce edebiyat okuyarak geçirir. Almanya'da 12 yıl kalan Ka annesinin ölümü üzerine İstanbul'a döner. İstanbul'a döndükten sonra Cumhuriyet Gazetesi için bazı siyasal olayları araştırmak amacıyla Kars yolculuğuna çıkar. Ateist bir kimliğe sahiptir. Ka'nın âşık olduğu eski üniversite arkadaşı İpek de Kars'ta yaşamaktadır ve babası eski bir komünisttir. Orada birçok siyasal olaya tanık olur ve zaman zaman kendisini olayların içerisinde bulur (Riley, 2007:1-18). Roman kahramanı Ka'nın kendi yazmadığı bir makaleyi yayınladığı için mahkûm olması ve Almanya'ya kaçması 1980 askeri darbesine bir göndermedir.

Kar, postmodern bir darbe romanı olarak kabul edilmektedir. "Daha çok "postmodern darbe" olarak adlandırılan 28 Şubat sürecine odaklanan

Pamuk, Türkiye'nin güncel politik atmosferini bu bağlamda ele alır. İlk kez bir romanında güncel politikayı bu kadar net bir biçimde tartışan Pamuk, Türkiye'nin 1990'lı yılların ortasındaki siyasi panoramasını Kars şehri bağlamında ve daha çok liberal demokrat bir bakış açısından değerlendirir." (Demir, 2011:955-956). Pamuk, güdümlü bir yazar olmadığı için olayları yansız bir bakış açısıyla aktarmaya çalışmaktadır. "Türkiye'nin 1990'lı yılların başından itibaren yoğun bir biçimde tartışmaya başladığı, siyasal İslam, laiklik, darbeler, Kürt sorunu gibi önemli siyasi meselelerini işleyen *Kar*, alışagelmış politik romanlarda olduğu gibi belirli bir görüşün sözcülüğünü yapmaz." (Demir, 2011:955-956).

1980 askeri darbesi üzerinden henüz 10 yıl geçmesine rağmen, 1990'lı yıllarda siyasal İslam, cemaatler ve tarikatlar toplumda çok hızlı bir şekilde yayılmaya başlar. Özellikle eğitim alanına el attıkları için gençleri kendi ideolojileri yönünde yetiştirmeye çalışırlar. Bu yıllarda aynı zamanda PKK'nın bölücülük ve terör faaliyetleri de ivme kazanır. Artık sadece dağ ve köylerde değil, kentlerde de PKK ve Hizbullah terör örgütleri faaliyetler gerçekleştirir.

Romanın ana kurgusu Kars'ta gerçekleştirilen ve üç gün süren dar kapsamlı ve hafif dozda bir darbeye dayanır. Bu yönüyle 28 Şubat Darbesi olarak adlandırılan gizli müdahaleyi anımsatır. Zira 28 Şubat sürecinde, 12 Eylül 1980 darbesinde olduğu gibi açık ve devletin tüm kurumlarına yönelik kapsamlı bir müdahale gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla *Kar* romanındaki darbe, daha çok 28 Şubat dönemi müdahalesine bir gönderme olarak görülmektedir (Demir, 2011:956).

Siyasal İslamcı hareket tek bir yapı olarak sunulmamaktadır. Farklı siyasal İslamcı grupların farklı eğilimleri ve siyasi yaklaşımları olduğuna dikkat çekilmektedir. İçlerinde ılımlı ve radikal gruplar vardır. Refah Partisi ve bu partiden aday olan eski komünist Muhtar, siyasal İslamcılarının ılımlı kanadını temsil ederken, diğer bir eski komünist olan Lacivert ve arkadaşları daha radikal siyasal İslamcı grubu temsil etmektedir. Muhtarın ılımlı İslamcı tavrı, radikal İslamcı grubu temsil eden Lacivert tarafından eleştirilmektedir (Demir, 2011:957).

Romanın ana odağında olan ve dönemin askeri ve farklı birçok kesimi tarafından siyasal bir simge olarak kabul edilen türban konusunda laik ve İslamcı kesim farklı görüş ortaya koymaktadırlar. Laik enstitü müdürü, kadının başörtüsünü çıkarması durumunda, toplum içinde daha saygın bir

yer edineceğini iddia ederken, enstitü müdürünü öldüren İslamcı militan ise kadının başını örttüğü zaman toplum içinde daha mutlu olduğunu savunur. Pamuk’a göre başörtüsü sorununu kadın hakları ve özgürlükler bağlamında değerlendirmek daha doğrudur (Demir, 2011:957-958). Yazar, toplumda uzun süre önemli bir sorun olarak varlık gösteren türban konusunu farklı kesimlerin bakış açısından yansıttıktan sonra, konuya ilişkin kendi yaklaşımını da ortaya koymaktadır.

Kar romanında diğer bir politik tema da Kemalizm’dir. Kemalist kimliği ile tanınan ve darbenin yöneticisi konumunda olan Sunay Zaim (Demir, 2011:956) laik Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı olan her tür faaliyet karşısında en sert tedbirlerin alınmasından yanadır:

“Şerefli ve aziz Türk milleti,” dedi Sunay Zaim. Aydınlanma yolunda çıktığın o büyük ve soylu yolculuktan kimse seni döndüremez. Merak etme. Tarihin tekerine gericiler, pislükler, örümcek kafalılar asla çomak sokamaz. Cumhuriyete, özgürlüğe, aydınlığa uzanan eller kırılır.” (Kar, 2007:155).

Pamuk, Kemalizm adı altında jakoben bir tutumun ortaya konmasını ve bireysel özgürlüklerin devlet için feda edilmesi anlayışını da doğru bulmaz. Hiçbir konuda zalim olunmasını onaylamaz:

Zalim olmayın (...) ama ihtilalin ve devletin güçlü olduğunu, kimseye pabuç bırakılmayacağını hissettirin.” (Kar, 2007:197)

Siyasal İslam kadar baskın olarak ele alınmamakla birlikte *Kar* romanındaki bir diğer siyasal mücadele konusu da bölücü PKK terör sorunudur. PKK sorunu da 1990’lı yıllar Türkiye’inde hem siyasal hem de toplumsal bağlamda geniş etki yaratmıştır. 1970’li yıllarda Ka’nın solcu arkadaşlarından Ferhat, PKK’ya katılmış ve çeşitli eylemler düzenlemiştir. Hande’nin evleneceği yakışıklı bir delikanlı ise siyasetle bağıntılı olarak öldürülmüştür. Farklı siyasal görüşleri temsil eden Kürtler arasındaki çatışma ve mücadeleye de dikkat çekilmektedir. İslamcı Kürtler ile Marksist milliyetçi Kürtler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmaktadır. Siyasal İslamcı Lacivert’e göre batılı gazeteciler, Marksist ve ateist Kürt milliyetçilerini desteklerken, İslamcı Kürt milliyetçilerini görmezden gelmektedirler (Demir, 2011:958).

Kısaca, siyasal bir roman olan *Kar*, farklı kesimlere yönelik farklı algılar oluşmasına olanak sağladığı için farklı tepkilerin doğmasına da neden olabilir (Alpay, 2002: 8). Roman adeta Türkiye’deki siyasi çatışmaların ve mücadelelerin ortaya konduğu bir laboratuvar gibidir (Yıldırım, 2002:70). Bu laboratuvarda mümkün olduğunca 1990’lı yılların

tüm siyasal sorunları, yazar tarafından bir müdahalede bulunulmaksızın gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Veba Geceleri romanının öyküsü Türkler, Rumlar ve Gürcü kökenli ufak bir grubun yaşadığı ve bir Osmanlı valisi tarafından yönetilen bir Akdeniz adası olan Mingerde geçiyor. Adada bir Osmanlı subayı adada ikamet ediyor. Adada siyasi aktörler arasındaki birçok entrika ve çatışmaya olay örgüsünde yer verilmektedir (Belge, 2022).

Özkul (2021)'a göre roman “ulusal alegori” okumasına olanak tanıyan bir boyut içermektedir. Romanda II. Abdülhamid devrinden erken Cumhuriyet dönemine kadar uzanan birçok dolaylı ve dolaysız gönderme bulunmaktadır. Bunlara örnek Kolağası Kâmil ile Mustafa Kemal arasındaki kariyer benzerliği gösterilebilir. Fransız İhtilali'nden etkilenmiş olan Kâmil, kolağası olarak geldiği adada yerli halktan askerlerle (Karantina Neferleri/Kuvva-i Milliye) Ada'nın yönetimine el koyar. Buradaki karantina neferleri ile Kuvva-i Milliye askerleri arasında bir çağrışım söz konusudur. Adada Türklerin dışında Rumlar başta olmak üzere başka etnik kökenli gruplar da bulunmaktadır. Karantina neferleri “Minger Mingerlileridir” diye adanın geleceğini savunmaktadırlar tıpkı Kuvva-i Milliyecilerin başta Yunanlılar olmak üzere düşmana karşı Türk ulusunun geleceğini ve Türk topraklarını savundukları gibi. Merkezi idareye karşı isyan çıkarıp köylere ve Arkaz'a baskın düzenleyen Ramiz ve adamları Çerkez Ethem ayaklanmasını çağrıştırmaktadır. Düvel-i muazzamanın Ada'yı ablukaya alması ise Mütareke İstanbul'una bir göndermedir. *Veba Geceleri* romanında Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli dönemlerinde sergilenen siyasal yaklaşımlara da göndermeler bulunmaktadır. Adada yaşayan Rumların mallarına el konması, insan hakları ihlallerini eleştiren Mina Mingerli'nin pasaportunun iptal edilmesi, gazetecilerin hapse atılması bunlar arasında gösterilebilir. “Telgrafhane Baskını, Türk tarihindeki 31 Mart Vakası'nı andırmaktadır. 31 Mart Vakası sonucunda Sultan II. Abdülhamid'in tahtı bırakması, isyanı bastıran ordunun kurmaylığını ise Kolağası Mustafa Kemal'in yapması benzerlikler olarak zikredilebilir. Zira Telgrafhane Baskını, işi Minger'in bağımsızlığına kadar götürmüş ve adanın Abdülhamid'i olan Vali Sami Paşa yönetimin en tepesini bu baskın sırasında kolağası olan Kâmil'e bırakmıştır. Romanın geneline yayılan alegorik yapı burada da kendini göstermektedir” (Aker, 2021:306). Baskı, başkaldırı ve mücadele *Veba Geceleri* romanında en çok dikkat çeken konudur. Romanda siyasal güçler

arasında sürdürülen otoriteyi ele geçirme mücadelesinin en yoğun yaşandığı sahne bir devrim niteliğindedir:

Yeni vali İbrahim Hakkı Paşa'nın muavini hatıralarında, kapı açılır açılmaz bir müsademe olacağını hissettiğini ve belindeki Nagant tabancayı çekip ateş etmeye başladığını söyler. "İkinci cepheyi ilk olarak epidemiyoloji odasının koridora bakan kapısından zorla içeri giren Sami Paşa'nın adamları açmıştı. (...) Baskını haber alan Sami Paşa'nın balkondaki karantina konuşmasının güvenliğini tehlikeye atmamak için saldırgan Ramiz ve adamlarını tek tek, sessizce tutuklamak gibi çocukça hayalleri vardı. O kapıdan baskıncıları basmak planının püf noktasıydı. İlk saniyelerde Ramiz'in bazı adamları vurulsalar bile kendilerine bir şeyleri siper edip geri ateş ettiler. (...) Ama bir süre sonra silahları tamamen sustular. Sami Paşa'nın adamları, özellikle büyük salon kapısından onları kurşun yağmuruna tutup sindirmiş ve öldürmeye başlamıştı. (...) Yeni vali Hakkı İbrahim Paşa alnına yediği bir kurşunla düşüp ölmüştü. (...) Kolağası bir elinde Nagant tabanca, bir elinde kırmızı keten bayrak Salgınthane salonunun toplantı odasını geçip balkona yürüyüşünü gösteren birçok yağlı boya resim vardır. (...) Şeyh, üvey kardeşinin baskında az önce vurulup, yaralanmış olduğundan ne kadar haberdardı. (...) Minger Milleti sözü ve Abdülhamid karşıtlığı ada tarihinde ilk defa kalabalık önünde yüksek sesle ifade ediliyordu (Veba Geceleri, 2021:317-323).

Kolağası Kâmil komutanın bıyığı, İttihatçıların, Enver Paşa ve bir dönem Atatürk'ün de taşıdığı Prusya tipi bıyıktır. Bu tarihi şahsiyetlerden hareketle Pamuk'un romanında ulusal ideolojiye de önemli göndermede bulunduğu söylenebilir. *Veba Geceleri* romanı veba salgını kadar ulus-devletleşme sürecini konu alan bir romandır. II. Abdülhamid'den gerçek kişi olarak doğrudan söz edilirken, Mustafa Kemal Atatürk ise kurguda Kolağası Kâmil üzerinden temsil edilmektedir. Romanda ulus devlet inşası ve karakter oluşturmada bir alegori söz konusudur. *Veba Geceleri*'nde Kolağası Kâmil Minger ulusunun önderi rolündedir. Ramiz, Kâmil'e karşı öfkeli. Vilayatte çıkan baskın ve çatışma sırasında Ramiz ve adamları büyük bir yenilgiye uğratılır. Çatışma esnasında yaralanan Kâmil, adanın bağımsızlık bayrağını binanın balkonundan sallıyor. Bu ulus devletin bağımsızlığını sembolize eder. Ulus devlet kurulduktan sonra Kâmil ulusun kahramanı ilan edilir (Bingöl ve Yılmaz, 2021:182; Güngör, 2021:18).

Bağımsızlık ilanından sonra Minger Devleti'nin kurucu Cumhurbaşkanı olur, eski Vali Sami Paşa'yı baş nazır atar ve Murakabe

Müdürü Mazhar Efendi'yi de yanına çeker. O göreve geldikten sonra bir yandan salgınla mücadele daha ciddi bir şekilde sürdürülürken, diğer yandan da yeni kurulan ulus-devletin güçlenmesine yönelik çalışmalar hız kazanır. Bununla birlikte demokrasi ve özgürlükler açısından bir düzenleme söz konusu değildir. Dolayısıyla Pamuk, Kolağası Kamil'in Cumhurbaşkanlığı dönemini de ideal bir yönetim olarak yansıtmamaktadır. Onun döneminde de halkta huzursuzluk vardır ve sorunları güç kullanarak çözmeye eğilimi söz konusudur (Güngör, 2021:28):

Minger İhtilali'ni büyük dünya tarihi olaylarına benzetmeyi seven milliyetçi tarihçiler Minger'de ondan sonraki günleri "Fransız İhtilali'nin Jakoben Terörü" dönemine benzetirler. Mahkemeleri ve ölüm cezalarını toplumu hızla sindirmek için kullanma niyeti bakımından doğrudur bu, "ihtilalin ideallerinin" ancak ona karşı olanlara şiddet uygulanırsa başarıya ulaşacağına içten bir inancın bir siyasi irade olarak ortaya çıkması bakımından da (Veba Geceleri, 2021:356).

Pamuk, otoriter rejimin toplumda yarattığı olumsuzluklara dikkat çekmektedir. Bu bağlamda toplumun antidemokratik, baskıcı ve hileye başvuru yollarla yönetilmeye çalışılmasına vurgu yapılmakta ve siyasi rejim eleştirilmektedir. Vilayet Meydanı'na kurulan darağacında Ramiz ve arkadaşlarının idam edilmeleri, Komutan Kâmil tarafından jakoben baskıların uygulanması sonucunda olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla bir yandan II. Abdülhamid, diğer yandan da İttihatçılar gerçekte demokrasiden uzak otorite yanlısı ve baskıcı bir siyaset anlayışını temsil etikleri iddiası ortaya konmaya çalışılmaktadır. Adada Mengerce'nin tek resmi dil olması, Cumhuriyetle birlikte Türkçe'nin tek resmi dil oluşuna bir gönderme olarak kabul edilmektedir. (Parla, 2021, Payza, <https://www.gercekedebiyat.com> > yazi-detay> orhan-pa). Burada Pamuk'un hümanist bir bakış açısından çok, ulus devletin kuruluşundaki bazı uygulamalara yönelik eleştirel bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Bu eleştirel tutumunun altında yatan ise yazarın demokrasi ve özgürlük konularındaki yaklaşımıdır (Yücel, 2021). Her tür yönetimin, hukuk tanımayan yanı Pamuk'u endişelendirmektedir.

Oysa Minger İhtilalinden önce Kolağası Kâmil, Mizancı Murat'ın *Fransız İhtilali ve Hürriyet* başlıklı eseri başucundan ayırmadığı bir kitaptır. Buradan Kolağası Kâmil'in henüz Minger'de ihtilal yapıp komutan ve cumhurbaşkanı olmadan önce özgürlükçü fikirlere ilgilendiği anlaşılmaktadır (Aker, 2021: 292). Dolayısıyla bazen yeni bir düzenin

kurulmasının normal koşulların dışında hareket etmeyi gerekli kıldığını da dikkate almak gerekmektedir:

Kolağası Harbiye’de ihtilalci öğrencilerin Padişah karşıtı bildirilerini de okumuştur. Elden ele gezen Napolyon biyografisini bir gecede bitirmiş, Fransız İhtilali’nin kahramanlarının “liberté, égalité, fratemité” diye haykırırken ne istediklerini anlamış ve zaman zaman içtenlikle hak vermişti onlara” (Veba Geceleri, 2021:86).

Ulusalıcıları temsil eden Kolağası Kamil’in ölümüyle son bulan iktidarı sonrası, bu kez de iktidar dinci tarikatçıların eline geçer ve “karşı-devrim” süreci başlar. İslamcı yönetim, lider Şeyh Hamdullah ve onun naibi Nimetullah’tan oluşmaktadır (Güngör, 2021: 29). Dinciler döneminde veba salgını daha da artmış, uygulamalardan halk daha da rahatsızlık duymaya başlamıştır.

Veba Geceleri romanında Pamuk tarihe göndermelerde bulunurken amacı burada tarihi kahramanlıklardan söz etmek olmayıp tarihte yaşanan bazı durumlara eleştirel yaklaşmaktır. Hem Osmanlı hem İttihatçılar hem de dinciler için romanda eleştirel öğeler bulunmaktadır. Hatta Pamuk’un *Veba Geceleri* romanının hiciv üzerine kurulu olduğu iddia edilmektedir. Romandaki çöküş sahneleri Osmanlı’yı, mücadelelerde ulaşılan bazı başarı durumlarının ise Cumhuriyeti temsil ettiği öne sürülmektedir. Parla’ya göre Veba salgını siyasal bir boyutta Osmanlı’nın çöküşünü sembolize etmektedir (Parla, 2021, Payza, <https://www.gercekedebiyat.com> > yazi-detay > orhan-pa).

Romanda otoriter baskı, demokrasi ve özgürlükler bağlamında Pamuk, II. Abdülhamid dönemi ile günümüz Türkiye Cumhuriyeti’ni yöneten iktidar arasında da üstü örtülü bir bağ kurmaya çalışıyor. *Veba Geceleri* romanında II. Abdülhamid’in baskıcı ve özgürlük düşmanı olduğunu gösteren en önemli ip uçlarından birisi V. Murat’ın kızı olarak kurgulanan yeğeni Pakize Sultan’ın evliliğine ancak Yıldız Sarayı’nda kendi yanına yerleşmeleri koşuluyla izin vereceğidir (Bingöl ve Yılmaz, 2021:1819). Ancak saraya başkalarının girip çıkmasını istemez:

Evhamlı ve zalim Padişah, ağabeyini hapsedtiği küçük saray binasına evlilik hazırlıkları gibi makul bahanelerle bile kimsenin girip çıkmasını istemez (Veba Geceleri, 2021:65).

Romanın birçok yerinde II. Abdülhamid’in siyasi baskı ve korku salan yönetiminden söz edilmektedir. Minger adası bağımsızlığını kazanana kadar cinayetler de dahil adada yaşanan olayların birçoğunun arkasında II.

Abdülhamid yönetimi bulunmaktadır. Bonkowski Paşa ve yardımcısı Doktor İlias'ın ölümlerini bizzat II. Abdülhamid tezgahlar ve adaya salgın bahanesiyle gönderilmeleri bu cinayetin bir parçası olarak planlanmıştır (Güngör, 2021:21). Nedeni ise işlerini çok iyi yapan bu insanların bir gün padişaha zarar verebileceği düşünce ve korkusudur:

Sami Paşa İstanbul'a sadık, kafası karışık bu memurları tek tek tanıyor, neşesiz, keyifsiz hallerinin arkasındaki, bir gün Abdülhamid'in verebileceği cezaların dehşetini ve karısını, çocuğunu bir daha görememe, eve hiç dönememe korkusunu yüzlerinde görüyordu (Veba Geceleri, 2021:344-345).

Romanda suikastlar ve soruşturmalar da ayrı bir öneme sahiptir. Bonkowski Paşa'yı ölüme götüren olaylar Sultan II. Abdülhamid devrindeki olaylarla benzerlik gösteriyor. II. Abdülhamid döneminde ortadan kaldırılmak istenen paşalar bir bahaneyle sürgüne gönderilmekte sonra da bir şekilde öldürülmektedirler, buna en çarpıcı örnek Mithat Paşa'nın durumudur (Özkul, 2021). *Veba Geceleri* romanındaki suikast ve sonuca varamayan soruşturmalar aslında II. Abdülhamid döneminde izlenen politikayı ve faili meçhul cinayetleri ortaya koymaktadır:

Abdülhamid, ağabeyinin tahttan indirilip kendisinin tahta çıkarılmasında etkili, bürokrasinin en parlak ve Avrupalı veziri ve valisi Mithat Paşa'yı önce Taif zindanına sürmüş, sonra da zindanda boğdurtmuştu ama bunu öyle bir şekilde yapmıştı ki, kimin yaptığı anlayamamıştı (Veba Geceleri, 2021:194).

Veba Geceleri romanında ilk bakışta veba salgını ile yapılan mücadele anlatılıyor gibi gözükse de derinlemesine irdelendiğinde siyasi olaylar, ideolojik çatışmalar ve aşk hikayeleri de dikkat çeken konular arasında bulunmaktadır. Batılı Başkimyager Bonkowski Paşa ile Doğulu Vali Sami Paşa arasındaki anlaşmazlık, Osmanlı'da son döneminde yaşanan karışıklıklar, hanedanlık içerisinde boy gösteren hesaplaşmalar ve mücadele romanın içeriğinde dikkat çekmektedir (Karabulut ve Karasu, 2022:17). Veba salgını üzerinden Pamuk adada yaşayan insanların korku ve endişelerini dile getirmektedir. Her ne kadar ön planda veba ve ölüm korkusu dikkat çekse de arka planda siyasi mücadele bağlamında baskı ve özgürlüklerin kısıtlanması kaygısı ortaya konmaktadır. Tutsak olma ve ölüm korkusu romanda baskın bir şekilde hissedilmektedir. “Minger Adası yöneticilerinin vebayı saklama çabaları otoriter rejimlerin antidemokratik uygulamalarını örtme taktiklerinin bir yansımasıdır da. Çünkü vebanın sembolize ettiği şeylerden biri de siyasi veba, yani baskıcı rejimlerdir. Romanın başlığı da herhalde bu yüzden Veba Günleri değil Veba Geceleri,

çünkü Minger Adası’nda yönetim, hesap verilebilirliği olmayan, her türlü hile ve desiseyle yürütülen, antidemokratik bir “gece” yönetimidir” (Parla, 2021:16).

Bonkowski Paşa’nın ölümünden sonra Eczacı Nikiforo ve Doktor İlias’ın da esrarengiz ölümü akıllara siyasi cinayet şüphesini getirmektedir. Romanın sonunda kimyager Bonkowski Paşa’nın ölümünün arkasında II. Abdülhamid’in olduğu açıklanır:

Kitabımızın sonuna gelene kadar aslında Damat Doktor Nuri’nin sezgilerinin yerinde olduğunu ve hem Eczacı Nikiforo hem İstanbul’daki ressamın hem de Doktor İlias’ın siyasi nedenlerle öldürüleceklerini ne yazık ki göreceğiz okurlarımız (Veda Geceleri, 2021:101).

Romanda askerler ile şeyhler arasındaki mücadele de dikkatlerden kaçmamaktadır. “*Veba Geceleri*’nde zaman zaman asker ve şeyhler karşı karşıya gelmektedir. Askerler baskı kurarak salgını bitirmeyi amaçlayan devlet görevlileri, şeyhler de bu kurallara genelde riayet etmeyen halktan kimseler olarak karşımıza çıkmaktadır” (Kesova, 2021:347).

Pamuk romanda adada isyancı Ortodokslara da yer vererek Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminin genel bir manzarasını yansıtmaya çalışmaktadır. Öyküdeki olayların arkasında yatan temel neden, 20.yüzyılın başlarında Osmanlı Devlet düzeninin çöküşü ve padişahın devleti yönetememesi sorunu olarak gösterilmektedir. Bürokrasiyi temsil edenler, İstanbul’u huzursuz etmeme adına yapılması gerekeni de yapmamaktadır. İstanbul yönetiminin önceliği ise Minger Adası’nı vebadan korumak yerine Batılı devletleri yatıştırmaktır. Ayrıca, Vali Sami Paşa, diğer Osmanlı valileri gibi devletin menfaatleri doğrultusunda istediği gazeteyi kapatabilmekte, muhalif olanları zindana tıkabilmektedir (Bingöl ve Yılmaz, 2021:1816-1817). Öte yandan vali “Sami Paşa, Müslüman cemaati ile Hristiyan cemaati arasında denge kurmaya çalışır. Vali Sami Paşa’nın bu tutumu bir nevi Osmanlı yönetim sistemini temsil etmektedir” (Karabalut ve Karasu, 2022:20). Bu yaklaşımla, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu’nun çok kültürlülük ve hoşgörü anlayışı yansıtılmaktadır.

Veba salgını romanında başka mücadeleler de yer almaktadır. Adaya İngilizler, Fransızlar ve Ruslar dışarıdan müdahale etmeye çalışırlar. Tekkeler ölü yıkamaya açılır. Rum cemaatinin kimsesiz çocuklar için yetimhane kurar, halkı salgına karşı uyarmak için Adada yaşayan farklı

inançlardan temsilciler toplanarak halkı uyarmak amacıyla onlara hitaben konuşma yaparlar (Nakıboğlu, 2021:324).

Nakıboğlu (2021:326-327)'na göre siyaset ve salgın arasında iktidar ve güç mücadelesi bağlamında bir ilişki bulunmaktadır. Romanda bu iki açıdan ortaya konulmaktadır: Birincisi başta II. Abdülhamid ve alt güçlerin iktidarlarını sürdürme ve iktidarı ele geçirme mücadelesi şeklindedir. II. Abdülhamid'in iktidarını koruyabilmek için cinayetler dahi tertiplemekte olduğu belirtilmektedir. Sultan V. Murat'ın kızı Pakize Sultan'ın imparatorluğun her yerinde işlenen cinayetlerde amcası Sultan II. Abdülhamid'in mutlaka bir payı olduğunu düşünmektedir. Alt güç grupları da kendi aralarında iktidar mücadelesi vermektedirler. İkinci güç mücadelesi ise Osmanlı Devleti ile Batılı devletler arasında, bir başka deyişle Batı ve Doğu arasında yaşanmaktadır.

Romanda bazı eleştirilere rağmen karantina, bağımsızlık, bilim, ulus devlet olumlu değerler olarak sunulurken, istibdat, kuşatma, kadercilik, korku, güvensizlik olumsuz yanlar olarak gösterilmekte. Kolağası Kâmil, Doktor Nuri, Pakize Sultan ve Zeynep ideal karakterlerken, II. Abdülhamid, Vali Sami Paşa, Şeyh Hamdullah ve Nimetullah Efendi sorunlu karakterler olarak yansıtılmaktadır (Aker, 2021:302).

Kolağası Kamil'in gerçekleştirdiği Minger ihtilal ve Cumhuriyet'in ilanı modernitenin kabulüne yönelik önemli bir siyasal gelişmedir. Siyasal bir devrim gerçekleşmiştir. “Hem Padişah Abdülhamid'in “muhafazakâr modernlik” anlayışı hem de Şeyh Hamdullah'ın “Müslüman anti-modern” tavrı, devrimin epistemolojik ve siyasal düzleminde artık geri döndürülemez ve onarılmaz bir yara almıştır” (Cengiz ve Gürel, 2023:44). Romanın sonunda siyasal İslam'ın etkisi ortadan kaldırılmıştır.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Yourcenar'ın roman ve öykülerinde siyasal mücadele hem iç karışıklıklar hem de ülkeler arası çerçevede sürdürüldüğü görülmektedir. *Düş Parası*'nda 1930'lu yılların İtalya'da baş gösteren diktatörlük, iç siyaset sorunu olarak irdelenmektedir. *Bir Ölüm Bağışlamak* romanında Baltık ülkelerindeki özellikle Litvanya'daki iç savaş ve bu iç savaşa Rus Bolşevikler ve Alman güçlerin müdahalesi anlatılmaktadır. Aynı zamanda İspanya'da Franco taraftarlarının eylemlerine göndermede bulunmaktadır. *Hadrianus'un Anıları*'ı romanında imparator Hadrianus komşu ülkelerle siyasal görüşmeler gerçekleştiriyor ve Yahudiler dışındaki topluluklarla sorunları müzakereler yoluyla çözüyor. *Zenon/Kara Kitap*'ta

bir yandan Hollanda ve Belçika topraklarının İspanya tarafından işgalinden söz edilirken, Katolik mezhebi taraftarları ile Anabaptistler arasında yaşanan din savaşları yansıtılmaktadır. Ayrıca, kilise ve tutucu çevrelerin özgürlüklere karşı mücadeleleri de dikkat çekmektedir. *Doğu Öyküleri*'nde yer alan iki öyküde ise Balkan kökenli Hıristiyan kahraman Marko'nun Osmanlı Devleti ve Türklere karşı mücadelesi konu edinilmektedir.

Pamuk'un romanlarında siyasal mücadele iç politika bağlamında ele alınmaktadır. Başta *Kar* ve *Veba Geceleri* romanlarında siyasal mücadele eserlerin odağında bulunmaktadır. *Cevdet Bey ve Oğulları* romanında II. Meşrutiyetle birlikte gelişen siyasal gelişme ve değişimler kahramanların yaşamıyla bağıntılı olarak sunulmaktadır. *Sessiz Ev*'de II. Meşrutiyet dönemi ve İttihat ve Terakki'nin politikalarına yer verilmektedir. Doktor Selahattin Bey dönemin politikasından etkilendiği gibi torunları da siyasal fraksiyonların etkisinde mücadele vermektedirler. *Kar* romanında bir yandan postmodern darbe faaliyetlerinden, diğer yandan da siyasal İslamcıların gerçekleştirdiği eylemlerden söz edilmektedir. *Veba Geceleri*'nde ise dolaylı olarak II. Abdülhamid'in siyasetine ve Ulus Devletin Kurulması aşamasında yaşananlara göndermelerde bulunmaktadır. Yourcenar'ın romanında olduğu gibi Pamuk'un *Kar* ve *Veba Geceleri* romanlarında siyasal İslamcı, tutucu cemaat ve tarikatların siyasal mücadeleleri ve toplumu sindirme faaliyetleri dikkat çekmektedir.

2.2 İdeolojik Mücadele

Düş Parası adlı romanda faşizm ideolojisi üzerinde odaklanmaktadır yazar. Roman, 1933'de Roma'da diktatörlüğün hüküm sürdüğü bir dönemde zulüm ve baskı karşısında insanların birbirlerine yardımcı oluşunun hikayesini içermektedir. *Düş Parası* 20.yüzyılda dünyanın birçok yerinde boy gösteren faşizmin gerçeklerini Avrupa coğrafyasında ortaya koyan bir roman olarak ilgi çekmektedir (Yalazan, 2015). Roman bu tür baskılar karşısında dayanışmanın ve güç birliği oluşturmanın önemini vurguluyor.

Bir Ölüm Bağışlamak, Baltık ülkelerindeki iç çatışmalara yer verilen bir roman olarak Marksist ideoloji üzerinde durmaktadır. Bolşevikler üzerinden Marksist ideolojinin yayılması gündeme getirilmektedir. Aristokrat Sophie Marksist bir solcu olarak tanıtılmaktadır. Eric ve Sophie Marksizm üzerine tartışır:

O kendi yalnızlığında, ben kendi yalnızlığımda, içimizdeki gerçek duyguları bastırma ihtiyacından doğan o şiddetle birlikte, Marksizmin geleceğini tartışıyorduk. Sophie siyasi tercihlerini gizlemiyordu benden (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:37).

Zenon/Kara Kitap romanına göre Rönesans dönemi olmasına rağmen din hala siyasetin hizmetindedir. Buna karşın Rönesans'ın soyluları ve entelektüelleri, dinden daha çok hümanizme karşı hayranlık duyarlar ve umutludurlar. Antik dönem Yunan kültürü, Romen kültürü, Hristiyanlık kültürü, Rönesans aydınlanma çağı kültürü, engizisyona karşı bilim kültürü, vb. (Berthelot, 1993:78; Duguesne & Mertens, 2003:71) çatışma ve mücadelelerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Zenon dışında annesi Hilzonde ve üvey babası Simon Adriansen Anabaptist ayaklanması sırasında, kuzeni Henri-Maximilien Siena kuşatmasında sergiledikleri mücadeleyle öne çıkmaktadır. Cordelier başrahibi ise örnek din adamı olarak dünyadaki kötülöklere karşı adalet ister. Hadrianus'un Anıları romanında daha çok Hadrianus'un yaşamı ön plandayken, *Zenon/Kara Kitap* adlı romanda Zenon'un yaşamı dışında önemli başka temalara da odaklanılmaktadır.

Hadrianus'un Anıları'na göre *Zenon/Kara Kitap* daha ideolojik ve felsefi bir boyut içermektedir. Romanda Yourcenar, dönemin ideolojisi ve entelektüel anlayışını yansıtmaya çalışmaktadır. Orta Çağın sona ermesine rağmen Rönesans döneminde dini fanatizm ve toplumsal yasaklar özgür düşünceleri engellemeye devam etmektedir. Dini dogmaların kurbanı olan Zenon, Reform karşıtları tarafından ateist olmakla suçlanmaktadır. Oysa o, Antik dönemde öne çıkan, insana karşı hoşgörü anlayışını benimsemektedir. Roman kahramanı Zenon, batıl inançlar ve fanatizm yerine akıl ve bilimin insan yaşamı ve toplumu yönetmesini arzular. Dini fanatizm ve ateizm çatışması romanın her yerinde dikkat çekerken "Innsbruck'de konuşma" bölümünde özellikle düşünce özgürlüğü önemli bir konu olarak vurgulanmaktadır. Entelektüeller korkudan rahat hareket edememekte ve düşüncelerini serbestçe açıklayamamaktadırlar.

Zenon, Orta Çağın dini ve felsefi görüşlerine karşı çıkar. Bununla birlikte Bruges rahibi ile iyi anlaşır. Bu da Zenon'un kişilere değil, dogma düşüncelere karşı mücadele verdiğini gösteriyor. Yourcenar kendisiyle gerçekleştirilen radyo söyleşisinde Rosbo'nun kendisine yönelttiği soruda Zenon'daki Hristiyan bilgisini nasıl yorumladığı

sorusuna verdiği yanıtta Zenon'un tamamen vizyoner, laik ve ateist bir bilgeliğe sahip olduğunu belirtiyor (Yourcenar, 1971:133).

Zenon'un Doktor Jean Myers'den aldığı kitaplar pagan felsefesi özetlerini içerir ve Hristiyanlığı eleştirir. Zenon'un kendini yetiştirmesinde bu kaynakların önemli rolü vardır:

Gece gidip defterleri aldı, bunlar Jean Myers'ten getirmişti. Çoğu, Bruges'de rahibin gözetimi altında öğrenim yaparken, titiz bir gizlilikle kopya edilmiş pagan felsefe özetleriydi. Ve ruhun yapısı ve Tanrı'nın yokluğu üzerine insanı günaha sokan bir hayli düşünceyle doluydular (Zenon/Kara Kitap, 2023:55).

Cordelier başrahibi kendisini iyi yetiştirmiş, Kral Charles Quin'in sarayında diplomatlık yapmış açık görüşlü bir Hristiyan. İnsanlara yardım etmek isteyen Hristiyan bilgeliğine sahip bir insan olarak dikkat çekmektedir. İnsanlık durumundan endişeli ve Zenon'un durumuna da üzülen Cordelier başrahibinin çabalarına rağmen elinden bir şey gelmemektedir (Yourcenar, 1971:133-135).

Dini fikirler ile felsefî görüşler arasında bir çatışma söz konusudur. Cordelier başrahibi ve eski hocası Companus ılımlı din adamları ve reformlar konusunda pozitif düşüncelidirler. Ancak Kilise kimliğine sahip bir insanının da açık fikirliliği belli sınırlar dahilindedir. İnsanların acılarına karşı duyarlı olmakla birlikte Kilise'nin de kurallarının bilincindedirler. Katolik din görüşüne göre sonsuz olan Tanrı'dır, başta insanlar olmak üzere bütün canlılar fanidir (Evano,1993:216). Oysa felsefeciler dünyanın sonsuz ve Tanrı'nın her yerde olduğu fikrinde değildirlere. Dini konudaki tartışmalar, 16.yüzyıl boyunca sürer. Din adamları açısından inançsızlık önemli bir sorun olarak görülürken, reform yanlıları açısından Kilisenin tutumu toplumda bir sorun olarak görülmektedir (Delcroix et Piozza, 1993:224).

Evano (1993:211-215)'ya göre, Zenon ile İtalyan filozof Giordano Bruno arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Her ikisi de Rönesans ruhuna sahiptirler. Kutsal ve insan, insanla evren, evrenle sonsuzluk arasında arayış içerisindeyler. Her ikisi de simya ile ilgilenirler. Zenon'a göre şayet Tanrı yeryüzünde gözükmiyorsa, bu durumda Tanrı doğadır. Bruno'ya göre de doğa kutsaldır.

Zenon ve Cordelier başrahibi, dönemin elit entelektüelleri olarak sunulmaktadır. Bu iki karakterin davranış ve tutumlarından hareketle dönemin kültürel yapısı hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir

(Cavazutti, 1993:245). Rönesans döneminde inanç ve akıl arasındaki uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Yourcenar'a göre benzer uyumsuzluk 20.yüzyıl toplumlarında da devam etmektedir. Zenon hem Rönesans ruhuna hem de modern dönemin ruhuna uygun hareket eden bir karakterdir.

Erasmus ve Alman din adamı Martin Luther Protestan reformu aşırılıklara karşı harekete geçip mücadele ederler. Katolik ideoloji, Protestan ideoloji, Anabaptist ideoloji romanda dikkat çekmekte ve birçok çatışmanın temelinde yer almaktadır. Katolik bilgelik, Anabaptist bilgelik ve simyacı bilgelik romanda baskın bir şekilde işlenmektedir (Spencer-Noël, 1981:109). Anabaptistlerin hoşgörü anlayışı Katoliklere ve hatta Protestanların reformlarına karşı çok ileri düzeydedir.

Hristiyanlık dışında Doğu dinlerini de inceleyen Yourcenar, dini hoşgörüsüzlük ve fanatizme karşı bir yazardır. Adaletsizliklerin de insanlık durumuna büyük zarar verdiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Yazar, Zenon özelinde, insan örneğinden hareketle bütün dünyayı ilgilendiren evrensel insanlık durumuna ayna tutmaya çalışmaktadır. Bilim ve özgür düşünce yanlısı olan yazar, insanlığın ortak aydınlık geleceğinin bu değerlere bağlı olduğu düşüncesindedir. Yourcenar ve kahramanlarının reform yanlısı devrimci düşüncelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Hristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık dinleri Zenon tarafından kabul görmez, o Luther yanlısı bir ateisttir. Yourcenar (1995:494) Hristiyanlıkta özellikle de Katolik mezhebinde dogmaların daha çok olduğunu, İslam dininde ise daha basit dogmalardan söz edilebileceğini, Budizm inancının ise daha özgürlükçü olduğunu belirtmektedir.

Yourcenar, insanları yönlendirmeyi içermeyen Hinduizm dışındaki bütün dinlere karşı bir duruş sergiler. Çünkü Hinduizmi hoşgörü anlayışına dayalı bir din olarak değerlendirmektedir (Spencer-Noël, 1981:126-127). Bu nedenle Zenon, Hinduizm inancından esinlenen Derviş Darazi ile iyi anlaşır.

Zenon/Kara Kitap romanında İspanya Yahudileri için Yourcenar hiçbir şey söylemez. Zira Yahudilerle ilgili eleştiri Avrupa'da sıkıntı yaratabilmektedir (Yourcenar, 1995:681). Bununla birlikte Gide gibi Yourcenar da Yahudileri insanlık tarihi açısından pek masum bulmaz. Onları barbar sınıfına ait halklar arasına koyar ve fanatizm yanlısı olduklarını vurgular. Yourcenar'ın kahramanlarından Alexis, çağdaş

yazarlardan André Gide’i beğendiğini söyler. Gide’in Yahudiler hakkındaki düşünceleri olumsuzdur:

Yahudi ırkının kalitesi Fransız ırkıyla bir olamaz. (Gide, Journal I, 397).

Psikolojik ve tarihsel açıdan antisemitizmin haklı nedeni var. (Gide, Journal II, 320).

Bununla birlikte Amerika’da yaşamaya başladıktan ve Auschwitz ve Belsen ziyaretlerinden sonra Yahudilere karşı biraz daha ılımlı bir yaklaşım sergiler (Sarfe, 1995:76). Zaten Yourcenar’ın yaşamının bir kısmında Yahudi karşıtlığı yasaklanmıştır. Bu konuda Yourcenar’ın düşüncesi, sadece Yahudilere değil evrensel bir bakış açısıyla herkese karşı yapılan kötülüklerin karşısında olmak gerekmektedir. Hümanizm bunu gerektirmektedir.

Kırlangıçların Meryemi öyküsü Yunanistan’da geçmektedir. Eski pagan inançlar ve Hristiyanlık iki düşünce biçimi olarak karşı karşıya getirilmektedir. Öykü “mitsel ve söylencesel yaratıklar olan periler ile insanların, özellikle dinsel ilişkiler çerçevesinde bağlantılarını ortaya koyar. Kasabanın keşişi Thérapion, verdiği mücadeleyle perileri dağa çekilmeye zorlar. Periler bir mağaraya çekilirler ve Thérapion mağaranın ağzını duvarla kapatarak oraya bir kilise inşa eder. Öykünün başından itibaren okur, dinsel bir içeriğe yönlendirilir. Öykünün de adını oluşturan Kırlangıçlar Meryem’i aslında küçük bir kilisenin adıdır. Anlatıda, çok tanrılı Yunan Mitolojisi ile tek tanrılı Hristiyan mitolojisinin bir arada bulunabileceği düşüncesi verilir. Mitlerin güncellenerek ya da güncel konulara yönelik olarak değiştirilerek özellikle birtakım ideolojilere veya din öğretilerine hizmet edebileceği üstü örtük biçim de belirtilir.” (Atalay, 2011:165). Böylece Pagan miti Hristiyanlık mitine evrilmektedir (Benoit, 1995:19-20). Bu mite göre bir yandan farklı düşünce ve inançlar arasında uzlaşmanın önemine vurgu yapılırken, diğer yandan da ideolojilere göre kadınlara bakış açısına göndermede bulunmaktadır.

Pamuk, bazı romanlarında başta Türkçülük olmak üzere, ulusalcılık, komünizm ve siyasal İslam gibi ideolojilere geniş yer vermektedir. Türk düşünce ve siyaset tarihinde önemli ve etkili bir hareket olarak ön plana çıkan Türkçülük Pamuk’un *Cevdet Bey ve Oğulları*, *Sessiz Ev* ve *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı romanlarının kurgusunda değişik açılardan ele alınmaktadır (Kolcu, 2015:64).

Cevdet Bey ve Oğulları romanının kahramanlarından Mahir Altaylı sağlık nedeniyle ordudan ayrılır, Kasımpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapmaktadır. Mahir Altaylı, diğer bir roman karakteri olan Muhittin'i Ötüken dergisine davet eder. Muhittin, bu görüşmeden üç gün sonra Ötüken dergisini ziyaret eder ve Türkçü olmaya karar verir. Türkçülükle ilgili kaynakları okumaya başlar. Beşiktaş'taki meyhanede görüştüğü askerlere Türkçülüğü aşılar. Türkçü profesör Gıyasettin Kağan'ı Üsküdar'daki evinde ziyaret eder. Daha sonra Mahir Altaylı ve çevresiyle bağını koparır. Gıyasettin Kağan'la beraber Altınışık dergisinin yayını sürdürmek ister. Kendisinin kafatasçı olarak bilindiğini söyler (Kolcu, 2015:67-68).

Cevdet Bey, ticarete Yahudileri örnek alır ve Yahudi tüccarlarla iş birliği yapar. Müslüman sülaleden gelen Selanikli bir Yahudi ailesinden ve mason olan Fuat Bey ile hem maddi çıkar hem de gelecek planları için dost olur. Bu dostluk ona hem ticari hem de çevre edinme bakımından çok şeyler kazandırır (Acehan, 2022:297). Cevdet Bey, ideolojiye göre hareket etmeyen maddi çıkarları önceleyen bir karakterdir. Pamuk, Yahudilere karşı olumsuz bir tutum sergilemez.

Thomas Mann'ın *Buddenbrook* romanı ile Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları* üzerine araştırma yapan Acehan (2022:300), iki yazarın ideolojik bağlamda düşünce farklılığına dikkat çekmektedir. Mann, Katolikliğe biraz ilgi duymakla birlikte ateşli bir Protestan olarak yaşamını sürdürmüştür. Cevdet Bey ise özellikle yaşamının son dönemlerinde herhangi bir dini inanışla uğraşmaz, onun ilgisini çeken tek şey maddiyat ve daha çok para kazanmaktır.

Sessiz Ev, İmparatorluktan Cumhuriyete, dededen toruna bireysel ve toplumsal değişim ve dönüşümün romanı olarak kabul edilebilir. Bu değişim ve dönüşümler ideolojilerle de bağıntılı olarak gerçekleşir.

İttihat ve Terakki'nin uygulamalarından rahatsızlık duyan devrimci bir kimliğe sahip olan Doktor Selahattin Bey, Osmanlı'da yönetimin merkezi olan İstanbul'dan uzaklaşarak Gebze Cennethisar'a yerleşir. "İstanbul'dakilerle mücadele edecek güçten yoksun olan Selahattin, yeni bir dünya kurma umuduyla İstanbul'dan ayrılır ve yeni bir dünyada bilgi sayesinde muktedir olacağını umut eder ancak başarısız olur." (Soysal Eşitli, 2021b:312). Selahattin Bey, pozitifizme ve modern değerlere inanırken eşi Fatma Hanım geleneksel İslamcı Osmanlı'yı temsil etmektedir. Bu ailenin üç torunundan, Faruk, Doğu ile Batı arasında kalmış

değerleri paylaşan Türk toplumunu, Nilgün devrimci sosyalist hareketi ve Metin kapitalist anlayışı temsil etmektedirler. Selahattin Bey'in hizmetçi kadından olan büyük oğlunun oğlu Hasan milliyetçi-Türkçü fraksiyonlardan birine mensuptur. Hizmetçi kadından olan diğer oğlu Recep ise hümanizmin temsilcisidir. (Pugat, <https://sercanpugatdot000.webhostappdotcom.wordpress.com> ›). Romanda her bir kahramanın bir düşünce ve ideolojiyi temsil ettiği görülmektedir: Batı yanlısı ya da modernist, muhafazakâr, devrimci, sosyalist ve hümanist.

Pamuk bu eserine birden fazla ideolojik grup ekleyerek ve bu grupları karşı karşıya getirerek, kitabın temel taşlarından biri olan Doğu-Batı ikilemini desteklemiştir. Yazar eski-yeni, Doğu-Batı, milliyetçi-devrimci gibi karşıt unsurları karşı karşıya getirerek ve bunu tarafsız bir bakış açısıyla sunarak bu toplumsal sorunları kurmacanın içerisinde gerçek bir zemine oturtmaya çalışmıştır (Cengiz, 2010:69-70).

Roman karakterlerinin ideolojik yaklaşımları daha ayrıntılı irdelendiğinde Doktor Selahattin toplumu dogmalara ve otoriter güçlere karşı bilimle aydınlatmaya çalıştığı ve bu yolla mücadele ederek galip gelineceğine inandığı görülür:

Ne yazık ki bu Doğu'da insan hiçbir şey olamaz (...). Fatma hiç dikkat ettin mi lodostan önce deniz nasıl yükseliyor ve poyrazdan önce nasıl çekiliyor, insan hep dikkat etmeli, gözlemeli, çünkü bilim ancak böyle ilerler ve kafalarımızı da ancak böyle terbiye edebiliriz; yoksa, kahve köşelerinde pinekleyen onlar gibi, koyunlar gibi (...). 48 ciltlik ansiklopedime benim ve asıl tanrısal şeyin artık bu ciltler olduğunu, ben olduğumu anlayacaklar Fatma Evet, ben Doktor Selahattin, yirminci yüzyılda O'nun yerine artık bütün Müslümanların yeni tanrısı niye olmayayım ki? Çünkü bilimdir artık yeni tanrımız (Sessiz Ev, 1986:152-154).

Selahattin Bey, kendisi tarafından ortaya konacak olan bilginin Tanrı'nın yerini alacağına inanır. Bilimi dinin yerine, kendisini de Allah'ın muktedir konumuna koyar. Kendisi bilgiye sahip olduğu için, iktidara da sahip olacağını düşünür (Soysal Eşitli, 2021b:311). Dini eleştirirken bilimi kutsamaktadır, evinde kurduğu laboratuvar ile bilime katkı sunacağı kanısındadır.

Romandaki asıl çatışma ülkücü-komünist çatışmasıdır. Nilgün komünist ideolojiye sahipken üvey amcasının oğlu Hasan ülkücü ideolojiyi benimser. “Hasan adlı genç 1970’li yılların sonlarındaki milliyetçi-Türkçü fraksiyonlardan birine mensuptur ve arkadaşlarıyla

birlikte bulundukları yörede komünistlerin değil, kendilerinin hâkim olmasını istemektedirler” (Kolcu, 2015:72).

Hasan, Serdar ve Mustafa'nın da yer aldığı ülkücü gençler, toplumu mafya türü davranışlarla sindirmekle eleştirildiği görülmektedir. “Esnafı ve diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde buyurucu tavırlarının arkasındaki temel kaygı da bu hâkimiyet mücadelesidir. Hasan'ın aralarına yeni katıldığı Serdar ve Mustafa ile birlikte iki ay öncesinin tarihini taşıyan davetiyeleri esnafa biraz da tehdit iması taşıyan sözlerle satmalarının anlatıldığı 3. Bölümde özellikle manavla yaptıkları konuşmalar bu açıdan dikkat çekicidir. Aynı şekilde duvarlara ideolojik yazılar yazdıkları bir gece Metin'in kullandığı arabanın altında kalmaktan kıl payı kurtulan Hasan ve arkadaşları, Metin'in arabası bozulduğunda onu anımsarlar ve aralarında bir konuşma geçer. Bu konuşmadan aşağıda alıntılanan ifadeler Hasan ve arkadaşlarının hayata ne denli ideolojik baktıklarını göstermesi açısından önemlidir” (Kolcu, 2015:72). Hayata ideolojik açıdan bakmak eleştiri konusudur:

“Sen bizim kim olduğumuzu biliyor musun?” dedi Mustafa. “Biliyorum,” dedim. “Ülkücüsünüz!” “Aferin!” dedi Mustafa. “Bizim derdimiz nedir, onu da biliyor musun?” “Milliyetçilik filan!” “O, filan, ne demek ulan?” “Türk değil galiba bu oğlan! Dedi Serdar. “Sen Türk müsün ulan, anan baban Türk mü?” “Türküm!” “Bu ne oluyor o zaman?” Ceylan'ın unuttuğu plağı gösterdi Serdar, heceledi: “Best of Elvis.” “Plak oluyor bu,” dedim. “Ukalalık etme, çakarım!” dedi Serdar. (Sessiz Ev, 1986: 274-275).

Ülkücü gençler yabancı müzik dinlediği için Metin'i eleştirirler, ayrıca parasına da el koyarlar. Pamuk, burada ülkücüleri baskıcı ve toplumu huzursuz eden tipler olarak sunmaktadır. Mustafa, Serdar ve Hasan zorla Metin'e bilet satmaya çalışırlar ve on iki bin lirasını gasp ederler:

“Spor ve Sergi Sarayı'nda gece düzenliyoruz. Gelir misin?” dedi Serdar. Gelirim dedim “kaç para?” -500 liralık. (...) Bu 12 bin lirayla da, tam yirmi dört davetiye alabilirsin. (...) Bari bana 1000 lira bırakın” diyorum. – “Kafamızı bozuyorsun ama bak,” diye bağırды Serdar (Sessiz Ev, 1986:276-277).

Sessiz Ev romanında ülkücü gençlerin ideoloji adına gerçekleştirdikleri en büyük olay ise bakkaldan Cumhuriyet gazetesi aldığı için Nilgün'ü darp edip ölümüne neden olmalarıdır. Hasan, amcasının kızı Nilgün'e çok aşiktir. Ancak kız ona aşık değildir. Aşkı ile ideolojisi

arasında bocalayan Hasan, Nilgün'ün Cumhuriyet gazetesi aldığını görür ve hayal kırıklığına uğrar. Ülkü ocağından arkadaşlarına anlatır. Bunun üzerine Nilgün'ü ve Cumhuriyet gazetesi satan bakkalı cezalandırmak gerektiğine karar verirler. İçlerinden Mustafa, bir plan kurar ve plan uyarınca Nilgün, Cumhuriyet gazetesini bakkaldan istediği sırada Hasan'ın gazeteyi elinden alarak anti-komünist propaganda yapması istenir. Nilgün'e tuzak kurarlar. Ancak öncesinden Nilgün'le konuşmak isteyen ve beklediği karşılığı alamayan Hasan bakkala gittiğinde Mustafa ile beraber bütün Cumhuriyet gazetelerini isteyip yırtar ve bir daha bu gazeteyi satmaması konusunda onu uyarırlar.” (Soysal Eşitli, 2021b:320; Kolcu, 2015:73). Hasan, Nilgün ile konuşmak için yanına gider, fakat Nilgün'ün tavırlarına dayanamayıp sokak ortasında onu ciddi bir şekilde darp eder. Ertesi sabah Nilgün beyin kanaması geçirerek ölür.

Kara Kitap romanın öyküsünde doğrudan bir ideolojik mücadele bulunmamakla birlikte, Hurufilerden, Bektaşî ve Nakşibendi tarikatından söz edilmektedir (Demir, 2020). Arnavutluk'ta Enver Hoca, Mao, Marksist ve Leninist ideoloji, Bektaşî tarikatı ile Alevilik ve Devrimcilik arasındaki bağıntılara romanda yer verilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeniçerilere göndermede bulunmaktadır. Türkiye tarihsel iç çatışmalar bağlamında düşünüldüğünde hep bir kurtarıcının beklenmesi düşüncesine dikkat çekilmektedir. Celâl'in “Hepimiz onu bekliyoruz” başlıklı yazısı da bu bağlamda değerlendirilebilir. Zamanında bir grup subay Celâl'in Mehdi olduğuna inanır ve Mahir İkinci bu subaylar arasında yer alır (Yaprak, 2015:136). Kurtarıcı beklentisi, devrimci subayların beklentileriyle örtüşmektedir.

Bektaşîliğin peş peşe değişimlerine göndermelerde bulunulurken önce Nakşibendi tarikatının kisvesine bürünüyor, sonra Arnavutluk yanlısı Marksist-Leninist Devrimci fraksiyonuna bürünüyor. Anlatıcı geriye dönüş tekniği kullanarak Rüya'nın fraksiyon liderlerinden biriyle üç yıllık evliliği boyunca militanlık etmesinden söz ediyor, böylece ideolojik söylemlerin ve fantezilerin çlgın yıllarına dönülüyor (Goytisilo,1996:303). Bektaşîlik ve Arnavutluk komünizmi arasında bulunan bağıntıdan söz ediliyor:

Bu siyasi örgüte katılan gençler Bektaşî olduklarını bilmiyorlardı; hayır, bütün bu işin orta kademe parti yöneticileriyle Arnavutluk'taki bazı Bektaşî şeyhleri arasında yapılmış gizli bir anlaşmayla düzenlendiğinden büyük çoğunluğun, belki de üç-beş kişi den başka kimsenin haberi

yoktu; hayır örgüte katılarak günlük alışkanlıklarını, hayatlarını tepeden tırnağa değiştiren bütün o iyi niyetli fedakar gençlerin, törenler, ayinler, birlikte yenen yemekler, yürüyüşler sırasında çekilen fotoğrafların Arnavutluk'taki bazı Bektaşî babaları tarafından tarikatlarının bir uzantısı olarak değerlendirildiği akıllarının köşesinden bile geçmiyordu (Kara Kitap, 1986:83-84).

Romanda öykü, 1980 darbesiyle son bulmaktadır. Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesinden sonra Tarikat ve Cemaatlerin daha çok güçlendikleri ve yaygınlaştıkları gerçeğinden hareketle romandaki bakış açısıyla bağıntı kurularak okuma ve değerlendirmede bulunulabilir.

Yeni Hayat romanı karakterlerin ve bazı konuların devamlılığı açısından *Kara Kitap* romanının devamı niteliğindedir. Bu kapsamda Hurufilik ve Nakşibendi tarikatına bu romanda da yer verilmektedir. *Kara Kitap* ve *Yeni Hayat* romanlarına odaklanılan arayış, sadece kayıp kişilerle ilintili olmayıp aynı zamanda bir yol ve ideoloji arayışını da kapsamaktadır.

Pamuk, toplumda tarikatların dini faaliyetlerini göstermesinden yanadır. Onların ideolojilerini toplumda yayma çabalarını bir tehlike olarak görmez. “*Tarikatların faaliyet göstermesine Türkiye’de izin yoktur ve bu bir hoşgörüsüzlüktür*” (Pamuk, Kırmızı Koltuk) der. Bununla birlikte tarikatların ve dinci grupların bazı uygulamalarına ve siyasal güç odakları olmalarına yönelik eleştirilerini de yapmaktan kaçınmamaktadır. Ecevit (1996:197-198)’e göre *Yeni Hayat* romanında Rıfkı Hat’ın yazdığı kitaptan dolayı öldürülmesi, Kuran ciltleri ve vites kutularına yerleştirilen bombalarla yakın tarihlerde öldürülen Bahriye Üçok ve Uğur Mumcu olaylarını, 7. Bölümde Cumhuriyet ve millet düşmanlarının çıkartacağından kuşku duyulan yangının denetimden çıkarak yayılması korkusu da Sivas’ta yakılan aydınları çağrıştırmaktadır.

Bir diğer mücadeleyi ise D.Narin kapitalizme karşı vermektedir. Pamuk, sol görüşlü liberal entelektüel bir kimliğe sahip olmakla birlikte, kapitalizmin toplumları ve bireyleri ezmesine karşıdır. Dr. Narin Batı’da kurulan ve dünyanın diğer bölgelerinde de sömürü düzenini yaygınlaştırmaya çalışan kapitalist sisteme savaş açar (Ecevit, 1996:208). Bu bağlamda küresel şirketler ve firmaların dünya genelinde tekelleşmeleri, ülkelerin ve toplumların geleceği açısından sakıncalar doğurabilir. “İnsanın kendisi olmasını önleyen teknolojik yaşam biçimine karşı köktenci bir yaklaşımla savaş veren Dr. Narin, romanda birey insanın

temsilcisidir, uluslarüstü tekellerin Büyük Kumpasını etkisiz kılmaya çalışır (...). Tüm bunları ise, kurduğu bir örgüt aracılığıyla, güç kullanarak yapmayı dener, bir devrimcidir Dr.Narin. Kimi yerde kapitalist sisteme karşı bir kurtuluş savaşı örgütleyen Mustafa Kemal'den izler taşır.” (Ecevit, 1996:207). Burada Pamuk'un Mustafa Kemal'in Emparyalist güçlere karşı mücadelesini ve ulusalcı yaklaşımını benimsediği görülmektedir.

Dr. Narin dışında Cumhuriyet'in ilk kuşak aydınlarından olan Rıfki Hat da din sömürücülerine karşı mücadele veren devrimci bir aydın olarak sunulmaktadır. Halkı romanda sözü edilen demiryol davası konusunda bilinçlendirmek isteyen idealist bir kişidir. Roman içerisinde söz edilen *Yeni Hayat* romanının yazarıdır ve yazdığı bu romanla insanların hayatını değiştirir. Batılılaşma yanlısı, aydınlanmacı, laik, ulusalcı ve Atatürkçü bir kimliğe sahiptir (Ecevit, 1996:210).

Her iki roman kahramanı Dr. Narin ve Rıfki Hat ülkenin ve toplumun geleceği açısından tehlikeli güç ve ideolojilere karşı mücadele veren devrimci kimlikleriyle ön plandadırlar. Dr. Narin küresel güçlere karşı savaşırken, Rıfki Hat bedeli ölüm de olsa düşünce düzeyinde dinci gruplara karşı savaş verir.

Benim Adım Kırmızı romanında doğrudan bir ideolojiden söz edilmemekle birlikte farklı iki görüş arasındaki mücadele romanın kurgusunu oluşturmaktadır. Roman 16. yüzyıl Osmanlı toplumundaki sanat anlayışına dayalı tarihi bir romandır ve “Yeni Tarihsevciler, tarihî metinleri, ideolojinin ürünü olarak değerlendirirler. (...) Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*'da tarih-ideoloji ilişkisi üzerinde durur. Romanda, Yeni Tarihsevcilerin savunduğu tarihî metinlerin ideolojinin ürünü olduğu anlayışının izleri görülür” (Ergeç, 2022:1819-1820).

Padişahın Frenklere çizdirdiği resmi, yine Frenk usulleri ile nakşetmek isteyen nakkaşlar ile buna karşı olan nakkaşlar arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Nakkaşların bir kısmı Batı değerlerini kabul ederken bir kısmı geleneksel Doğu değerlerini savunmakta ve bunun gerekçesini de İslam dinine dayandırmaktadırlar. Dine ve geleneğe aykırı olduğu iddiasıyla, Frenk usulü nakkaşlığa ve onun üslubuna karşı çıkılır. Gelenekçilerle modernliği savunanlar arasında çekişmeler yaşanır. Bu fikir çatışmasına dayalı olarak çıkan anlaşmazlık neticesinde muhafazakâr görüşü savunan nakkaş Zarif öldürülür. Modern Frenk usulünü benimseyenler, sadece geleneksel tarzı benimseyenler tarafından değil

aynı zamanda toplumdaki mutaassıp çevreler tarafından da hoş karşılanmazlar. Bu düşüncede olan Nakkaş Zarif, diğer usta nakkaşlar (Zeytin, Leylek, Kelebek) tarafından yapılan Frenk usulü çizimlere karşı çıkar ve yaptıklarının günah olduğunu iddia eder (Güzel, 2012: 587-589). Nakkaş katil Zeytin ile nakkaş Zarif arasında ölmeden önce geçen diyalog:

“Yaptığınız resim çok büyük günahdır biliyor musun?” dedi saflıkla. “Kimsenin cüret edemediği bir küfür, bir zındıklık. Cehennem’in en dibinde yanacaksınız. Azabınız, acılarınız hiç dinmeyecek. Beni de ortak ettiniz.” Bu sözleri iştirken dehşetle anlıyordum ki, pek çok kişi ona inanacaktı (Benim Adım Kırmızı, 2008:27).

Nakkaş Zarif’in modern usule karşı olmasının altında yatan neden kendisinin de mensubu olduğu Erzurumîler olarak bilinen mutaassıp grubun bu yeni üslup girişiminden haberdar olmalarından korkmasıdır. Ayrıca öldürülen nakkaş Zarif Efendi tutucudur ve Erzurumlu Nusret Hoca taraftarlarından olduğu için Enişte Efendi’nin resimlerine tepki gösterir (Yanardağ, 2006:17). Romanda geleneksellik ve modernlik kapsamında “Erzurumlu Nusret Hoca ve taraftarlarının padişahın emriyle Enişte Bey’e yaptırılan ve padişahın da Frenk usulü bir resminin bulunacağı nakış kitabına gösterdikleri tepki, bu toplumsal tepkinin romandaki versiyonudur.” (Cengiz, 2010:81). Romanda sözü edilen Baş nakkaş Osman da nakkaşların üslup sahibi olmalarına olanak sağlayan ve geleneksel anlayıştan ayrılan yeni tekniklere karşıdır (Güzel, 2012: 589-592). Gelenegın sürdürölmesi gerektiğini savunurlar. “Batı’nın yenilikçi sanat anlayışı karşısında Osmanlı kültür ve sanat anlayışının dayandığı din eksenli muhafazakâr yapıdır.” (Erol, 2015:230). Karşı olmalarının nedeni ise geleneksel nakkaşlara göre Allah’ın yarattığı yüzü perspektif tekniğıyle canlandırmak günahdır. İslam dinine göre tek yaratıcı Allah’tır, bu nedenle, minyatür sanatçılarının insan yüzünü belirgin bir şekilde resmetmeleri uygun bulunmaz ve yaptıkları takdirde öbür dünyada cezalandırılacaklarına inanılmaktadır (Karali & Adji,2021:2).

Muhafazakâr kesimi temsil eden Erzurumîler, toplumda baskılarını meddahlık sanatı üzerinden de sürdürürler. “Pamuk’un romanında meddah kadın kılığına girdiğinde ona “bir erkek kadın gibi giyinemez” diyenlere karşı çıkar. Fakat meddahın bu davranışı onun sonunu da hazırlar, çünkü meddah bunu sanat için yapıyor olsa da Müslümanlıkta bir erkeğin kadın gibi giyinmesi ve davranması hiçbir şekilde kabul edilemez. Başka bir deyişle, nakkaşlar gibi meddah da kendi sanatının sınırlarını bilmelidir” (Uzundemir, 2001:115). Pamuk bu yasaklar konusunda şöyle düşünür:

Kitabımın kendi gözükmeyen, sesi gözüktür esas kahramanı Meddah'tır aslında ve kitabımın en kırılğan yanı da onun hazin sonudur. Ben de meddah gibi hissedirim; yani baskı altında. Onu yazma, bunu yazma, onu yazarsan şöyle de, annen kız, baban kız, devlet kız, yayınevi kız, gazete kız.... Bizim gibi yarı kapalı, yarım yamalak demokrasisi olan, yasakları bol bir toplumda roman yazmak, benim, Meddahımın rolüne birazcık sıvanmaktır, yani illaki siyasi yasaklar değil, tabular, aile ilişkileri, dini yasaklar, devlet, pek çok şey yazarı zorlar. Tarihi roman bu bakımdan bir tür kıyafet değiştirme isteğidir (Pamuk, 1999:154).

Erzurumiler kahve basıp nakkaşları ve meddahları öldürürler. Onlara göre portre resmi yapmak günahdır. Diğer neden, portre resmi bireysellik içerir oysa tarikatlar da toplu hareket etme (sürü) psikolojisi söz konusudur. Meddahların düzenlediği eğlencelerdeki giyim ve kuşamları da dine uygun değildir. Bu etkinliklere günah diye karşı olan Erzurumiler tarikatında başta şeyhleri olmak üzere eşcinsel ilişkiler yaşanmaktadır. Tarikat mensupları esrar da kullanmaktadırlar:

Zavallı Zarf Efendi'yi gece yarısı bu tekkeye getirerek! (...) Oğlancılık, esrarcılık, serserilik, ve her türlü rezilliği yapan dağıtılmış bir tarikatın son yolcusu olduğunu görünce, sanki zavallı Zarf Efendi, benden daha korkacak (Benim Adım Kırmızı, 2008:449).

Romanda modern görüşün savunucu konumunda olan ve Padişahın hazırlanmasını istediği kitaba yerleştirilecek minyatürlerden sorumlu Enişte Efendi diplomatik görevi gereği Avrupa'ya gitmiş, Venedik'i görmüş ve Avrupa kültüründen etkilenmiş bir karakterdir. Dolayısıyla olaylara daha evrensel bir bakış açısıyla bakabilmektedir. Bu nedenle minyatür sanatında perspektife yer verilmesine karşı hoşgörülle yaklaşmaktadır. Nakkaş Enişte, geleneksel-modern bir başka deyişle Doğu-Batı sentezini savunur. Batı sanatında önemli bir yeri olan portre ve perspektif tekniği, sanatçının bireyselliğini ve özgünlüğünü yansıttığı gibi sahibinin ölümsüzleşmesine olanak sağlar.

Benim Adım Kırmızı romanı, resim ve minyatür sanatı üzerinden bir Doğu-Batı değerler çatışmasına odaklanıyor. Modern Türkiye'nin kuruluşunda ve kimlik oluşumunda bazı Batı değerleri benimseniyor. Ancak kökten dinci kesimler buna karşı çıkıyor. Romanın öyküsü her ne kadar 16.yüzyılda III. Murad döneminde geçiyor olsa da aslında Pamuk modern Türkiye'nin kuruluşundan bu yana devam eden bu fikir çatışması ve ayrıma da göndermede bulunuyor (Çiçekoglu 2003:16; Karali & Adji,

2021:9). Kültürel kimlik değişimi ve buna karşı bir direnç söz konusudur. Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* romanında Rönesans döneminde kilisenin reformlara karşı açtığı savaş ve gösterdiği direnç gibi.

Romanda geleneksel anlayışın temsilcisi olan Zarif Efendi perspektif tekniğini ve portre sanatını kabul eden nakkaşların cehennemde yanacağını iddia eder. Batılı tarzı benimseyen nakkaşlar ise savunmalarında, baskı altında kalmadan özgün eserler yapacaklarını belirtirler. Doğu geleneğini temsil eden Üstat Osman'a göre de nakkaş kendi üslubum olsun anlayışında olmamalıdır. Bazı nakkaşlar gibi Üstat Osman da gözünü kör eder. Belki de körler görmedikleri için dünyayı kendi gördükleri gibi göremeyecekleri için kişisel bakış açısından söz edilemeyeceği düşünülmüş olabilir, ancak algılama ve akli kullanma da kişiseldir, dolayısıyla farklı bakış açısı kullanmak ve farklı görmek her zaman mümkün olacaktır (Türedi, 2022). Karşı tezi savunan nakkaşlar, savunmalarında akıl ve özgürlüğü ön plana çıkarmaktadırlar.

Zenon/Kara Kitap ile *Benim Adım Kırmızı* romanlarında benzer motifler, olaylar ve bakış açıları söz konusudur. Yourcenar'ın romanında manastır olay örgüsünde önemli bir odak noktasıyken *Benim Adım Kırmızı* romanında nakkaşhane önemli bir mekandır. Her iki romanda da dini değerleri benimsemeyenleri cezalandırma yaklaşımı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte *Benim Adım Kırmızı* romanında öldürülen kahramanlardan biri olan nakkaş Zarif muhafazakâr, diğeri ise kalem işleri yapan modern görüşü savunan Enişte'dir, sonuçta farklı her iki görüşten insan da zarar görür. Burada adalet talep edilmektedir. Adalet, inanç ve ideolojilerin üzerinde değerlendirilmektedir. Zira adaletin olmadığı yerde umudun da olamayacağı vurgulanmaktadır.

Romanda bohçacı Ester Yahudi'dir ve etnik kimliği ile ön plandadır. Ester'in Müslümanların çoğunlukta olduğu bir şehirde yaşamaktan memnun olmadığı vurgulanmaktadır (Özcan, 2018: 16). Ester, Yahudi mahallesinde yaşamaktadır. Her iki yazar da roman karakterleri arasında Yahudilere de yer verir. Yahudi karakter bohçacı Ester hem Şeküre ve Kara hem de Şeküre ve Hasan arasındaki mektupları götürüp getiren kişidir. Şeküre'nin Kara'ya ve Kara'nın da Şeküre'ye yazdığı mektupları onlara vermeden önce Hasan'a götürür ve Hasan okur. Kimliğine vurguda bulunan Yahudi Ester, insanları birbirine düşürebilecek, entrikacı ve olumsuz bir karakter olarak sunulmaktadır.

Kar hem siyasal hem de ideolojik bir romandır. Bununla birlikte yazar herhangi bir önyargı ile hareket etmez. “*Kar*’ı sıradan propagandadan sanat düzeyine yükselten öğelerden biri, kitabın sadece belli bir görüşe değil, hemen hemen her görüşe hem yer vermesi hem de hepsine birden karşı çıkmasıdır” (Riley, 2007:88).

Laik-siyasal İslamcı çatışması üzerine odaklanılan romanda siyasal İslamcılar dine dayalı devlet kurmak hedefinde olduklarını bazı eylemleriyle görünür kılarlar. Askeriye başta olmak üzere bazı kesimler dine dayalı devlet düzeni kurma çabalarına karşı tepki ortaya koymaya çalışırlar (Cengiz, 2010:83). Roman kahramanlarından Ka sol ideolojiyi yansıtırken, bu yüzden 12 yıl Almanya’da kaçak durumda yaşamış, 12 yıl aradan sonra Türkiye’ye gelmiş ve daha sonra tekrar Almanya’ya dönmüş, ancak Kars’ta dinci bir teröristin darbeciler tarafından öldürülmesine neden olduğu gerekçesiyle Frankfurt’ta söz konusu terörist grubun bir üyesi tarafından vurularak öldürülmüştür. Sonuçta karşı bir ideolojiye sahip kişiler tarafından öldürülür.

Eski komünist yeni siyasal İslamcı bir terörist olarak tanıtılan Lacivert de Kars’ta ideolojik faaliyetlerde bulunur ve özellikle siyasal İslam’ın sembolü olarak değerlendirilen türban karşıtı olanlara karşı mücadelede yer alır. “Lacivert halkın isteğine göre hem olumlu İslamcı kurtarıcı rolünü hem de olumsuz “gözü dönmüş, eli satırlı İslamcı” rolüne razıdır (Riley, 2007:77-78). Okulda türbana izin vermeyen ve laikliği savunan enstitü müdürünün öldürülmesi eyleminde yer alır. Sonunda darbeci Sunay Zaim ve ekibi tarafından tuzağa düşürülerek öldürülür. Siyasal İslamcılarının davranışları toplumun diğer kesimlerini endişelendirmektedir:

“Zavallı budala” demişti Turgut Bey. Sonra Ka’ya dikmişti gözlerini. “Dinciler hepimizi teker teker temizlemeye başladılar. Canınızı kurtarmak istiyorsanız bir an önce Allah’a daha da çok inansanız iyi edersiniz. Çünkü Kars’ta kısa bir süre sonra korkarım ılımlı bir dindarlık eski bir ateistin paçasını kurtarmasına yetmeyecek” (Kar, 2007:132).

Romanda çok yoğun olmamakla birlikte Kürt milliyetçiğinden de söz edilmektedir. Kürt milliyetçilerinin farklı iki ideolojide mücadele verdikleri vurgulanmaktadır. Bir grup Marksist Kürt milliyetçiğini, diğer grup ise İslamcı Kürt milliyetçiliğini temsil etmektedirler (Riley, 2007:91). Lacivert aynı zamanda İslamcı Kürtler arasında yer almaktadır. Lacivert’in uluslararası İslamcı bir örgütün temsilcisi olduğu söylentisi de söz

konusudur. Her iki grubun da nihai hedefi Doğu'da bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasıdır:

İslamcı Kürtler ile Marksist milliyetçi Kürtler arasında önceleri ağız dalaşları, küfürleşme, adam dövdürme, sokak kavgaları şeklinde başlayan sürtüşme, birçok şehirde bıçaklanmalara, satırlamalara dönüşmüş, son aylarda ise taraflar birbirlerini kurşunlayarak öldürmeye, birbirlerini kaçırp işgenceli sorgudan geçirip boğmaya başlamışlardı (Kar, 2007:74).

Lacivert'in uluslararası bir İslamcı terörist şebekesinin Türkiye bağlantısı olarak hareket ettiğini hayal edenler de vardı (Kar, 2007:74).

Romanın sonunda hiçbir ideoloji mücadelesinde belli bir hedefe ulaşamaz, darbeciler sınırlı düzeyde bir başarı gösterir.

Masumiyet Müzesi daha çok bir aşk romanı olmasına karşın romanda 1970-1980 yılları arasında Türkiye'de yoğun bir şekilde yaşanan sağcı-solcu çatışmalarından söz edildiği görülmektedir:

1978'de artık bizim mahallelerde de geceleri bombalar patlıyordu. Tophane'ye ve Karaköy tarafına uzanan sokaklar milliyetçilerin, ülkücülerin denetimindeydi ve gazeteler buralardaki kahvelerde pek çok cinayetin yapıldığını yazardı. Çukurcuma yokuşundan yukarıya, Cihangir'e doğru çıkan parke taşı kaplı çarpık çurpuk sokaklarda ise Kürtler, Aleviler, çeşit çeşit sol fraksiyona yakınlık duyan küçük memurlar, işçiler ve öğrenciler yuvalanmıştı. Onlar da silah kullanmayı severdi. Bu iki takımın kabadayıları bir sokağın, bir kahvenin, bir küçük meydanın hakimiyeti için bazan silahlı çatışmaya girer (Masumiyet Müzesi, 2008:397).

İstanbul'un bazı bölgelerinin farklı ideolojiye sahip gruplar tarafından hakimiyet alanı olarak görülmesinin toplumda yarattığı huzursuzluklara dikkat çekilmektedir.

Kırmızı Saçlı Kadın romanın anlatıcısı Cem'in babası solcu, Maocu, devrimcidir. Kırmızı saçlı kadın marksisttir. Cem'in oğlu Enver ise milliyetçi-muhafazakardır. Anlatıcı Cem ve oğlu Enver arasında muhafazarlık, din, laiklik ve modernlik tartışması yaşanır:

Buna babamın solculuğunun etkisi diyebilirim. Servetimiz hızla artarken hala bir Renault Megane ile idare ediyorduk (Kırmızı Saçlı Kadın, 2016:126).

Hilal, Pınar gibi ılımlı muhafazakâr edebiyat dergilerinde şiirler yayımlıyordu. Evde, Ayşe'ye göstermeden bu şiirleri okurken, acaba babam sağ olsaydı torunu

hakkında ne düşünürdü. (Kırmızı Saçlı Kadın, 2016:148-149).

“Nedir senin modernlerle derdin?” “Aslında benim kimseyle ve hiçbir şey ile bir derdim yok!” dedi sakinleşerek. “Kendimi düşmanlarla, sağcı, solcu, dinci, modernci gibi zıtlıklarla tanımlamadan kendim olmak istediğim için insan içine çıkmadan şiir yazıyorum (Kırmızı Saçlı Kadın, 2016:167).

Cem’in babasının tutumundan hareketle solcuların, gösterişe önem vermediği, modern insanların muhafazakârlar tarafından olumsuz insanlar olarak nitelendirilmesinin ve ideolojilere göre ayrımcılık yapılmasının doğru bir yaklaşım olmadığı savunulmaktadır.

Kafamda Bir Tuhafılık romanı bir yandan ana kahraman Mevlut’un aşk ve ekonomik geçim mücadelesi üzerine odaklanırken, diğer yandan da adeta *Sessiz Ev* romanında olduğu gibi sağ ve sol ideoloji çatışmasını, Alevi mezhep farklılığını da ekleyerek sürdürmektedir. Dolayısıyla *Kafamda Bir Tuhafılık* adlı romanı sosyolojik bağlamda Alevi-Sünni, Kürt-Türk, sağcı-solcu gibi dini, etnik ve ideolojik çatışmalar açısından (Karal, 2017:156) incelemek mümkündür.

İstanbul’da kurmaca olarak adlandırılan Duttepe ve Kültepe arasında farklılıklara dayalı mücadele, Türkiye’nin dört bir yanında 1970’li yıllarda yaşanan çatışma ortamını yansıtmaktadır (Karal, 2017:164). Duttepe ülkücülerin ortamı, Kültepe ise solcuların ortamı olarak sunulmaktadır. Ülkücülerin yoğun olarak yaşadığı Duttepe’de sol görüşlü Alevilerin geceleri sol içerikli afiş asmalarıyla başlayan olaylar, daha sonra şiddetli çatışmalara evrilmektedir. Sol görüşlü Hüseyin Alkan’ın Duttepe’de ülkücüler tarafından kahveden dönerken öldürülmesi ile artan gerilim afişlere de yansır (Karal, 2017:165). Roman kahramanı Mevlut insanların ideolojik kimliklerine göre değerlendirilmesinden üzüntü duyar:

Hüseyin’in Alkan’ın kim olduğunu bilmiyordu Mevlut, ama onun da Ferhat ve Ali gibi Alevi olduğunu, onların kendilerine solcu denmesini istediklerini anlıyor ve kendi de Alevi olmadığı için hem suçluluk hem de bir üstünlük duyuyordu (Kafamda Bir Tuhafılık, 2013:104).

Mevlut farklı dünya görüşlerinin birbirleriyle çatıştığı bu ortamda ilk önce, bir gece solcu arkadaşı Ferhat ile ülkücüler tarafından öldürüldüğü öne sürülen solcu gencin intikamının alınacağını belirten komünist

propaganda afişlerini asmaya gider. Duttepe mahallesinde Hacı Hamit Vural Camii'nin duvarı dahil birçok yere bu afişleri asarlar:

Bu sokaklarda afiş asa asa tepenin yukarlarına çıktılar. Hacı Hamit Vura Camiinin meydana bakan duvarında (...), milliyetçi ülkücü derneklerin “Tanrı Türkü Korusun” diyen afişleri ve Kuran kursu duyuruları yapıştırılmıştı. Mevlut bütün bu kağıtların üzerine zevkle yapışkan sürdüve kısa sürede bütün duvarı kendi afişleriyle (sol görüşün) doldurdular. Süleyman, Ağabeyimin dediği gibi: Eceli gelen Alevi cami duvarında komünist afişi yapıştırmış. Aslında Aleviler kimseye zararı olmayan sessiz, çalışkan insanlardır ama Kültepe'deki bazı maceraperestler komünist parasıyla aramıza fitne sokmak istiyorlar. Bu Marksist-Leninistlerin aklında ilk Vurallar'ın Rize'den getirdiği bekâr hemşerilerini komünistlik ve sendika davasına kazandırmak vardı (Kafamda Bir Tuhaflık, 2013:105).

Akrabalarının ve çevresindeki insanların ağırlıklı olarak ülkücülerden oluştuğu Mevlut, herhangi bir görüşe mensup değildir. Bir taraf olmak da istemez. Bazen samimi arkadaşı olan Alevi ve solcu Ferhat ile bazen de Türk, Sünni ve ülkücü olan amcasının oğlu Korkut ile geceleri afiş asmaya çıkar. Her iki grupta da ilişkisini sürdürdüğü için romanda adeta iki grubun da eylemlerinden haberdardır. Mevlut'un solcularla arkadaş olduğunu öğrenen amca oğulları Korkut ve Süleyman onu solcuların arasından kurtarmak isterler (Kolcu, 2015:66-74). Korkut ve Süleyman yanlarına Mevlut'ü de alıp duvarlara ülkücü slogan yazmaya çıkarlar:

Korkut gözünü kestirdiği yere elindeki fırçayla bir slogan yazmaya başlıyordu. Mevlut ona elindeki kovayla boya tutarken bir yandan da duvara yazılan sloganın ne olduğunu tahmin etmeye çalışırdı. TANRI TÜRK'Ü KORUSUN. Mevlut'un da en çok hoşuna giden ve hemen öğrendiği bir dilekti. (...) Korkut DUTTEPE KOMÜNİSTE MEZAR OLACAK diye yazarken, Mevlut burada kastedilenin Ferhat ve arkadaşları olduğunu seziyor (Kafamda Bir Tuhaflık, 2013:109).

Mevlut, her iki tarafla olan yakınlığının nedenini ise “Aslında komünistlerin fakirleri korumasını seviyorum,” dedi Mevlut. “Ama Allah'a niye inanmıyorlar?” (Kafamda Bir Tuhaflık, 2013:117) şeklindeki sözleriyle açıklar. Tarafsızlığını her iki gruba da bir zarar vermeden sonuna kadar sürdürür.

Olaylar karşılıklı olarak mahallelere afiş asmak ve slogan yazmakla sınırlı kalmaz, Alevilerin ev ve işyerlerine karşı da taciz eylemleri gerçekleştirilir. Alevilerin oturduğu evlerin kapılarına X işareti konarak hedef haline getirilirler:

Önceki akşam Kültepe'deki ve Alevilerin kalabalık olduğu tepelerdeki kahvelere yeniden saldırı olmuş, iki kişi vurulup ölmüştü. Kahvelerin, dükkânların çoğu kepenkleri indirmiş, bazıları hiç açılmamıştı. Harekât sırasında basılacak Alevi evlerinin üzerine gece X işareti konacağı söylentisini de işitti Mevlut... (...) Ferhat: Alevilerin dükkânlarını yağmalamaya başladılar. Üç ev, dört dükkân, Dersimlilerin bakkalı hep yanmış. Bizimkiler de damlara çıkıp ateş açmaya başlayınca gece geri çekildiler. Ama ortalık aydınlanınca gene geleceklerini sanıyoruz (Kafamda Bir Tuhaflik, 2013: 114-115).

Bu çatışmaların yoğunlaşması ve gecekondu bölgesi arazilerini müteahhitlerin ucuza kapatma ve çökme girişimleri sonucunda Duttepe ve Kültepete'de yaşayan Aleviler, Sivas ve Maraş'takilerine benzer şekilde Gazi Mahallesi'ne göç ederler. Mevlut'un ülkücü görüşe sahip amca oğulları ve Rizeli müteahhit burada boşalan arazilerin yeni sahipleri olurlar (Kara1, 2017:167).

Türkçülük konusu Pamuk'un birçok romanında yer verdiği bir temadır. “*Cevdet Bey ve Oğulları*”nda 1930’ların son yıllarındaki Türkçü faaliyetleri yansıtan yazar, *Sessiz Ev* ve *Kafamda Bir Tuhaflik* adlı eserlerinde 1970’li yılların sonundaki ve 12 Eylül 1980 darbesinin hemen öncesindeki milliyetçi fraksiyonların davranışlarından kesitler sunar” (Kolcu, 2015:75). Söz konusu romanlar, 1900’lü yılların başından 1980’li yıllara kadar Türkçülerin davranışlarını yansıtmaya çalışmaktadırlar. Bu üç roman arasında ülküçülere en geniş kapsamda ve eylem boyutunda *Kafamda Bir Tuhaflik* romanında yer verilmektedir denilebilir. Romanda ülkücü kimliği ile tanınan amcasının oğlu Korkut çocuklarına Türkçü isimler verir. Oğullarının adları Bozkurt ve Turan’dır.

Aslen Konyalı olan Mevlut inanç yönü güçlü bir karakter olarak sunulmaktadır. Boza sattığı dönemde Fatih Çarşamba semtinde boza satarken Efendi Hazretleri ile tanışır, zaman zaman onun dergahında sohbetlerine katılır. Oradakilere ücretsiz boza ikram eder. “Efendi Hazretleri Mevlut’un hayatından ölünceye kadar çıkmayacaktır. (...) Ta ki, dışarıdan ithal siyasal dindarlık ya da dincilik, bu tarihsel yapının tabiliğini ve sevecenliğini de gölgeleyinceye kadar” (Budak, 2014: 85). Daha sonra Tarikat sohbetlerine katılmayı bırakır. Dini temiz duygularıyla tanıtılan Mevlut, cemaat ve tarikatların inanç dışında başka işlerle ilgilenmesinden rahatsızlık duyar. Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği gibi ona göre din inanç dışında başka işlere bulaştırılarak kirletilmemeli, bir başka deyişle siyasallaştırılmamalıdır:

Mevlut en son altı ay önce dergâha uğramıştı. Efendi Hazretleri erişilemeyecek bir mesafede, hayran kalabalığının arasında çok uzaklardaydı artık ve söylediklerini işitmek, anlamak mümkün değildi. Son on yılda evinin çevresi, Çarşamba sokakları da çeşit çeşit tarikatın renk renk kıyafet giyen adamıyla dolmuştu. Bunlar İran'daki, Arabistan'daki gibi eski dini kıyafetleri giyyordu. Mevlut onların siyasi dindarlıklarından ürkmüş, bir daha gitmemişti o mahallelere (Kafamda Bir Tuhaflık, 2013:439).

Tarikatları, kültürel ve toplumsal bir değer bağlamında değerlendiren Pamuk, cemaatlerin ve tarikatların dini faaliyetleri dışında başta siyaset olmak üzere, eğitim, ticaret ve uluslararası ilişkiler gibi faaliyetlerle uğraşmalarından ve misyonlarının dışında hareket etmelerinden de rahatsızlık duymaktadır. “*Kafamda Bir Tuhaflık*’ta Çarşamba cemaatinin ele alındığı düzlemin, yazarının bu yaklaşımına paralel düştüğü söylenebilir. Peşin peşin, yaygın ve alışlageldik gerici, bağnaz, ürkütücü cemaat söylemiyle değerlendirmemiştir onları. Tarikatlar, şeyhler, dergâhlar İstanbul’un manevi iklimini oluşturan un surlar arasındadır. (...) Ama bu köklü kurumlar da tarihsel bağlarından koparılmış, son zamanlarda siyasi bir güç manivelasına dönüştürülmüşlerdir. Orhan Pamuk, şehrin tekke ve dergâh kültürüne saygısını belli eden bir duruşla yerel niteliklerini yitirip yozlaşmış tarikatları, şeyhleri ve müritlerini bilvesile cesurca gündeme taşımış, konumlarını tartışmaya açmıştır.” (Budak, 2014: 86).

İstanbul’un yıllar içindeki değişimi üzerine kendisine sorulan bir soruya verdiği “*Haliç’in öte tarafındaki bazı mahalleler de Siyasi İslam’ın ve koyu dindar tarikatların etkisine girmişler*” (Pamuk) şeklindeki yanıt Pamuk’un siyasal İslam ve tutucu dindar tarikatların İstanbul’un bazı semtlerinde etkili olmasından endişe duyduğunu göstermektedir (Yücel, 2021). Sonuç olarak *Kafamda Bir Tuhaflık* romanında Pamuk hem siyasal hem de dini bağlamda ideolojileri tartışmaya açmış bir sosyolog rolü üstlenmiş gibidir.

Veba Geceleri romanında Şeyh Hamdullah ve müritleri modernlik karşıtı bir görüşe sahip olan cemaatleri temsil etmektedirler. Tekkeler, veba salgınını ciddiye alıp bilimsel yöntemleri kabul etmezler, kaderci bir bakış açısıyla salgının Allah’tan geldiğine inanıp çaresinin de dua ve muskalar olduğu inancındadırlar. Genel bir değerlendirme yapıldığında *Veba Geceleri* romanında siyasal İslam, anti-modern bir bakış açısı

sergilemekte ve bu yönde mücadele vermektedir (Cengiz ve Gürel, 2023:39):

Veba ve salgın hastalıklar konusunda İslam âleminde iki fikir hâlâ birbiriyle maatteessüf şiddetle çatışmaktadır. Birincisi, ‘Veba Allah’tan gelmektedir ve ondan kaçış hem beyhudedir hem de kaderden kaçmaya kalkmak gibi zor ve tehlikelidir’ görüşüdür. (...) Avrupalılar böylelerine maatteessüf hiç anlamadan ‘kaderci’ derler. İkinci fikir ise vebanın bulaşıcı olduğu kanaatidir. Kişi ister Müslüman, ister Hristiyan olsun, ölmek istemiyorsa, o hastalıklı yerden, o havadan ve o insandan kaçmalıdır (Veba Geceleri, 2021:286-287).

Şeyh Hamdullah, tekkenin karantina memurları tarafından ilaçlanmasına şiddetle karşı çıkar. Ayrıca, Vali Sami Paşa ve Dr. Nuri, Şeyh Hamdullah’tan Cuma hutbesinde karantınayı desteklemesi istendiği zaman, hoca Minger Adası’ndaki karantina uygulamasının Müslüman cemaat tarafında hiçbir zaman gönüllü olarak desteklenmeyeceğini bildirir. Cuma hutbesinde Şeyh karantınayı destekler tek bir söz etmez. Adanın Yönetimini ele geçirdiğinde ise karantina uygulamasına son verir (Cengiz ve Gürel, 2023:40). Cemaatler toplumun ortak yaşamını ilgilendiren konularda sorumluluklarını yerine getirmemekle ve duyarsızlıkla suçlanmaktadırlar:

Veba anarşisi denilen başıbozukluk öyle azmış, ölü sayısı o kadar artmıştı ki (...). Başta Halifiye, Rıfai ve Kadiri tekkeleri olmak üzere bütün tekkelerin bahçeleri, hele akşamüstleri, tıpkı Kale hapishanesinin avlusu gibi sıra sıra dizilmiş cesetlerle doluyordu (Veba Geceleri, 2021:435).

Dini çevrelerle ilgili romanda dikkat çekilen bir diğer durum da yönetim üzerinde baskı oluşturmalarıdır. Romandakine benzer durum, günümüz Türk toplumunda baskın bir şekilde hissedilmektedir. Vali Sami Paşa devletin bir valisi olmasına karşı şeyh ve müritleri karşısında el pençe durur:

Sami Paşa bir başnazır gibi değil, basit bir memur gibi keçe külahlı Nimetullah Efendiyi kapıya kadar geçirdi. Şeyh Hamdullah Efendi hazretlerine saygılarını yolladı (Veba Geceleri, 2021:360).

Sonuç olarak “Şeyh Hamdullah’ın temsil ettiği bu yaklaşım Minger Adası’na ve özellikle de Müslüman cemaate hem toplumsal hem de politik düzeyde yıkım getirir.” (Cengiz ve Gürel, 2023, s.40). Şeyh Hamdullah vebadan ölürken iktidarı da cezalandırılarak son bulur.

Yourcenar ve Pamuk arasındaki benzerlik ve farklılıklar:

Yourcenar ve Pamuk, her iki yazar da dine dayalı tutucu ideolojileri ve fanatizmi eleştirmektedirler. Siyasal ideoloji bağlamında Yourcenar, Baltık bölgesinde Bolşeviklere karşı yürütülen mücadeleye yer verirken, Pamuk farklı romanlarında ülke içerisinde iç çatışmalara neden olan sağcı-solcu ideoloji mücadelelerine odaklandığı görülmektedir. Yourcenar ve Pamuk romanlarında farklı ideolojilere yer vermekle birlikte, tarafsız olmaya özen göstermektedirler.

2.3 Bireysel Mücadele

Bir Ölüm Bağışlamak'da savaş ve çatışmaların boy gösterdiği açlık ve sefaletin hüküm sürdüğü zor koşullar insanları zorlamaktadır. Aynı zamanda romanın ana kahramanı Eric'in kadın ve erkeklerle sürdürdüğü birliktelik, yaşamına bir başka hareket katmaktadır. Eric sadece savaş ve çatışma alanlarında mücadele vermek zorunda kalmaz, aynı zamanda duygularına karşı da mücadele etmek zorunda kalır.

Çatışmaların olduğu Kratovicè'de, Sophie, Prusyalı genç subay Eric'e âşık olur. Ancak Sophie'nin büyük aşkına karşı Eric ilgisizdir. Eric daha çok Sophie'nin erkek kardeşi ve aynı zamanda kendisi gibi asker olan Conrad'a ilgi duyar. Eric, Sophie ve Conrad arasında tehlikeli bir aşk durumu söz konusudur. Güzel bir vücuda sahip olan Conrad aynı zamanda yumuşak huylu birisiyken kız kardeşi Sophie sert bir karaktere sahiptir. Eric'in duyguları karışıktır. Zira hem Sophie'ye karşı ilgisizdir hem de Sophie Volkmar'a sarıldı diye onu tokatlar. Sophie başka erkeklerle de ilişki yaşar. Savaş ortamında bir de karışık aşk durumundan söz edilmektedir. Roman kahramanları trajik bir kadere sahiplerdir ve yaşamlarındaki mücadeleleri mutlu bir sonla bitmez. Üç arkadaşın sonu ayrılık olur. Conrad çatışma ortamında öldürülürken, Sophie de Eric tarafından vurularak öldürülür.

Hadrianus'un Anıları romanını Yourcenar, 1924 ve 1951 yılları arasında 27 yıllık bir sürede yazar. Dolayısıyla 2 dünya savaşını ve sonuçlarını deneyimlemiş bir yazar olarak bu eserini kaleme almıştır. Savaşın yıkımları, yazarı din ve inanç konusunda olumsuz bir yaklaşım benimsemeye sevk etmiştir. Yourcenar, Flaubert gibi artık Tanrı'nın ve İsa'nın olmadığı bir dünyada yaşanıldığına, insanın her şeyle kendisinin mücadele etmesi gerektiğine inanmaktadır (Taleb-Khyar, 1993:111-112).

Çok genç yaşta kariyer basamaklarına başlayan Hadrianus daha 17-18 yaşlarında hukuk davaları ile ilgilenir. Ardından başarılı bir askeri kariyeri olur ve askeri mahkemelerde görev yapar. Yukarı Moesia'da elçilik ve Almanya'da başkomutanlık görevi yürütür. Daha sonra selefi Trajan'ın devlet kadrolarında görev alır. Trajan'ın Daçyalılara karşı başlattığı savaşta ona eşlik eder. Birçok görevden sonra imparatorun Senato'daki temsilcisi olur. Daha sonra ise Suriye'ye imparatorluk valisi olarak atanır. Trajan öldüğünde Suriye ve Pannonia valisidir. Hadrianus'un büyük annesi Trajan'ın halasıdır, dolayısıyla oğlu olmayan Trajan yeğenini imparator ilan etmiştir. Zaten Trajan'ın Domotia Paulina isimli küçük yeğeni ile evlenir.

Hadrianus'un Anıları romanında Hadrianus imparator olabilmek için mücadele etmek zorunda kalır. Her ne kadar özellikle Partlara karşı kazandığı zaferde gösterdiği kahramanlıklarla kendisi de deneyimli bir asker olan İmparator Trajan'ın güvenini kazanmış olsa da onun imparator olmasına engel olmak isteyen düşmanlarından kurtulması gerekir. Romanın ilk başlarında imparator olmak için mücadele ettiği görülmektedir (Lee, 2002:71). Bu uğurda önce İmparatoriçe Piotina ve dört düşman konsülü öldürür ve daha sonra Senatodaki düşmanlarından kurtulur. Bu süreçte dostları Praetorium Valisi Attianus ve melez bir Arap olan Quietus ona yardımcı olur, Piotrinus ve Attianus ise onun imparator olarak atanmasını sağlar.

Yourcenar'ın en önemli eserleri olan *Hadrianus'un Anıları* ve *Zenon/Kara Kitap* adlı romanların kahramanları Hadrianus ve Zenon açık zihinli, zeki, meraklı ve gelişmeye açık, eylem ve düşünce adamları olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte Hadrianus, Antik Çağda toplumun üstünde bir güce ya da her şeye sahip insan kral veya insan tanrıçayı temsil ederken, Zenon ise 16.yüzyıl insanlık çağında bir yandan gayri meşru bir çocuk, diğer yandan bir dönem kimliğini saklamak zorunda kalmış baskı, gericilik ve hoşgörüsüzlük altında ezilmeye çalışılan bir bireyi temsil etmektedir. 16.yüzyıl Rönesans ve Reform hareketleriyle hümanist bir dönem olarak tanıtılsa ve bazı önemli değişimler gözlemlense de Yourcenar hala Orta Çağ anlayışıyla mücadelenin ve insanın bir birey olarak var olma mücadelesinin yoğun bir şekilde sürdüğünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Zira Avrupa'yı dolaşan Zenon her yerde zulme, barbarlığın ve ölümün zaferine tanıklık eder. Dar görüşlülüğün, hoşgörüsüzlüğün, adaletsizliğin, zalimliğin ve akıl dışı inançların hüküm sürdüğü yıkıcı bir dünyada derin bir dehşetin pençesinde olan hekim ve simyacı Zenon bu durumdan kurtuluşu ve

özgürlüğe ulaşmayı yaşamına son vererek bulur (<https://www.superprof.fr>). Zenon, ateizmin odun ateşinde yakılarak cezalandırıldığı ve simyanın büyücülüğe benzetildiği bir çağda ateist ve deneyci kimliğiyle var olmaya çalışmakta, bedeli ölüm de olsa geri adım atmamaktadır. Böylece simya örneğindeki benzer şekilde Zenon toplumun kendisi için planladığı bir varlık olmaktan akılcı ve özgür bir birey olma dönüşümünü gerçekleştirmiştir.

Zenon'un yaşadığı dram kişisel bir örnek olmakla kalmayıp aslında 16.yüzyılda Orta Çağ zihniyetinden kurtulamamış bütün bir Avrupa'yı sembolize etmektedir. Yourcenar farklı eserlerinde benzer sorunları bütüncül bir bakış açısıyla irdelemeye çalışır.

Yazarın romanda zaman olarak 16.yüzyılı seçmesinin amacı bir yandan Orta Çağın kötülük ve yıkımlarını hatırlatırken diğer yandan da Rönesans döneminden beklenenler ve bunların ne ölçüde başarılabilirdiğini ve 20.yüzyıla uzanan etkilerini ortaya koymaya çalışmaktır. Bir başka ifadeyle inanç ve ideolojik kökenli her türlü baskıya karşın insan özgürlüğü ve aydınlığa kavuşmak için ne pahasına olursa olsun mücadele etmek gerektiği ve bunun birden gerçekleşmesinin ne denli güç olduğu gerçeği vurgulanmak istenmektedir. Yazara göre, yerleşmiş düzen, inanç ve ideolojileri değiştirmek güç olsa ve bu uğurda yaşamlar feda edilse de değişim ve dönüşüm hedefinden vaz geçmemek ya da pes etmemek gerekmektedir.

Zenon/Kara Kitap insanın koşullarına dikkat çeken bir romandır. Dini dogma ve baskı karşısında entelektüel ve özgür bir duruş sergilemenin güçlükleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Başta roman kahramanı Zenon olmak üzere, karakterlerin bazıları Katolik inancı ve kilisenin tutucu tutumuna karşı mücadele verirler. Zenon bu baskı ve dogmalara karşı başkaldıran ve mücadele eden bir kahraman rolünü üstlenmektedir (Rosse, 1994:45). Romanda kendi iradesi dışında oluşmuş kurallara karşı, insanın başkaldırı ve mücadelesi söz konusudur. Yourcenar, bütün eserlerinde insanın durumunu sorguluyor, sorunlardan kurtuluşun yolu olarak da aklı rehber gösteriyor.

Yourcenar'ın karakterleri her ne kadar kendi sorunlarıyla mücadele ediyor gibi gözükseler de aslında tüm insanlığı ilgililen sorunlara karşı savaşılmaktadır. Zenon hem insan hem toplum hem de tarih açısından insanlık durumuyla ilgili bir misyonu üstlenmiş gözükmektedir. Yerleşmiş düzene karşı hareket edebilen, insan denen varlığı yansıtmaya çalışmaktadır.

Zenon/Kara Kitap romanında Yourcenar, insan varlığını sunmaya çalışıyor (Berthelot, 1993:102). Bunu özellikle de kahramanı Zenon üzerinden gerçekleştiriyor. Zenon'un anne rahmine düşüşünden ceza evi hücreesindeki ölümüne kadarki yolculuğu birçok şeyi içermektedir. Her şeyden önce gayrı meşru bir çocuk olarak var oluyor. Daha annesinin karnındayken babası tarafından terk ediliyor. Sonra dini okula veriliyor. Tanrı ve ruh gibi konularda sorgulamaya başlayan Zenon, din okulundaki eğitimini yarıda bırakıp, simya ve tıp bilimi ile ilgilenmeye başlıyor. Yasak şeylere karşı ilgi duyuyor, kitaplar, bilgi ve bilgelik onun dünyasını oluşturuyor. Tıp bilimi, cerrahlık ve anatomi üzerinde duruyor. Öte yandan klasik Antik dönem araştırmalarına ve kültürüne ilgi duyuyor, hümanist kültürü benimsiyor ve çok yönlü bir eğitimi hedefliyor. Zenon'un asıl hedefi, zafer ve özgürlük arayışından öte simyanın da peşinde olduğu varlığın sonsuzluğa ulaşma uğraşıdır (Berthelot, 1993:22-37).

Zenon, mücadeleci, ateist, eşcinsel ve simyacı kimliğiyle döneminde ve hatta 20.yüzyılda bile normal bir insan portresi dışındadır. Ancak özgürlüğün koşulu zaten başkalarının müdahalesini, öngördüğü çerçeveyi veya güdümünü reddetmekle doğru orantılıdır. Kilise'nin suçlamaları karşısında Zenon, kaçmayı bir zayıflık olarak gördüğü için vazgeçip Bruges'e dönüyor. Ona göre boyun eğmek de bir zayıflık göstergesidir. İnsanın cahilliğinin, hoşgörüsüzlüğünün, bazı inanç ve ideolojilerin bağınazlığının kurbanı olan Zenon, güçlü kişiliği ve metanetli duruşu sayesinde hiçbir şekilde bunlara boyun eğmiyor.

Gençlik yıllarına kadar dini eğitim alan Zenon, yetişkin olduktan sonra her türlü dini hoşgörüsüzlüğe karşı çıkıyor. Bununla birlikte din adamları rahip Bartholommé Campanus ve Cordelier başrahibi ile samimi dostturlar (Golieth, 1998:111).

Zenon'un üvey kız kardeşi Martha ve eşi Philibert, rahip Campanus'un çağrısına rağmen Zenon'u idamdan kurtarmaya yanaşmazlar. Hocası rahip Campanus, Zenon'un geleceğinden endişeli olduğu için cezaevinde onu ziyaret eder ve onu kurtarmak için ikna etmeye çalışır. Zira Cordelier başrahibi ölüm döşeginde rahip Campanus'tan Zenon'u kurtarmaya çalışmasını ister. Campanus'un çabaları için kendisine teşekkür eden Zenon, ancak ihtiyarın onu kurtarma önerilerini kabul etmez. Zenon, Campanus'un önerisini kabul etmesi durumunda engizisyon mahkemesinde kendisinin affedilmesi için iki yüzlü davranmış olacağını bildirir. Böyle bir durumun kimliğini ve kişiliğini inkâr etmek

anlamına geleceğini iki yüzlü olmaktansa ölmeyi tercih ettiğini açıklar. Bunun üzerine Campanus ve Zenon birbirlerine sarılırlar. Rahip üzgün bir şekilde ayrılır.

Rahip Campanus da insanlıkla ilgili ilerlemeye inanmaktadır. Zenon'un idam nedeninin aslında insanlık adına yaptığı eylemlerle ve özellikle de yerleşmiş düzene karşı ortaya koyduğu fikirleriyle bağıntılı olduğunun farkındadır (Berthelot, 1993:102). Campanus, Zenon'u tanıyan bir hocası olarak bilime merakını bildiği için onun bilime yönelmesine engel olmak istemez, zira rahip Campanus ileri görüşlü bir din adamıdır.

Zenon'un davranışlarında aynı zamanda modern dönemde önemi ön plana çıkacak olan bireyseldiliği görmekteyiz. Her ne kadar eski hocası Cordelier başrahibi kendisine yardım etmeye çalışsa da Zenon mücadelesini tek başına vermektedir.

Müslümanlıkta olduğu gibi Hristiyanlıkta da intihar günahıdır. Ancak Zenon yaşamındaki son eylemini de Hristiyanlıkla ilgili bir kurala karşı gerçekleştirmiş oluyor. Ölümünün mutlak olacağını anladığında Antik dönem kültüründeki gibi bunu başkalarına bırakmayıp kendi yaşamına kendisi son veriyor. Orta Çağ ve Kilise anlayışına karşı, Antik dönem kültürünün bir kez daha Zenon aracılığı ile kutsandığı görülmektedir. Zenon ölüm şeklini kendisi belirlediği gibi bir hekim olarak ölümünün her anını da kendisi yönlendirmektedir. Bu aynı zamanda insanın özgürlüğü yanında insan iradesinin gücünü de göstermektedir.

Yourcenar, *Zenon/Kara Kitap* adlı romanında “*zaman ve sonsuzluk aynı şey*” diyor. Dini anlamda olmamakla birlikte sonsuzluk fikrini evren ve kozmos açısından değerlendiriyor. Sonunda Zenon sonsuzluğa erişiyor. Zenon, simyadaki “büyük eserin” aşamalarını gerçekleştirme misyonunu tamamlamaya çalışan bir kahramandır (Yourcenar, 1995:291).

Direnmeyi ve mücadele etmeyi seven Zenon. Rönesans döneminin kahraman yüzünü yansıtmaya çalışıyor. Verdiği mücadelenin daha sonraki dönemlerde tohum olup yeşermesini ve ileriki kuşaklara yarar sağlamasını arzulamaktadır. Doktor Zenon, bedeli ölümden olsa verdiği mücadelenin gelecekte mutlaka insanlık adına meyvesini vereceğine inanır. Bu nedenle hem bir hekim hem de filozof olarak yatırımını insana ve onun geleceğine yapar. Zenon'un birçok konudaki düşünceleri ve eylemleri Rönesans'la birlikte toplum tarafından beklenen gelişmelere ışık tutmaktadır. Zenon'un eylemleri 1970'li yılların zihniyetiyle de örtüşmektedir (Pelckmans, 1990:19). Zenon'u 1968 kuşağı ile de karşılaştırmak mümkündür.

Rönesans döneminde yaşananlarla 20.yüzyılda yaşanan bazı olaylar benzerlik göstermektedir. 16.yüzyılda olduğu gibi 20.yüzyılda da insanlık birçok açıdan çatışma yaşamakta ve kötü koşullardan kurtulmanın mücadelesini vermektedirler.

Başta *Wang-Fô Nasıl Kurtuldu* ve *Prens Genci'nin Son Aşkı* olmak üzere *Doğu Öyküleri* 'nin birçoğu fantastik hikayelerdir. Bununla birlikte öykülerde insanın mücadelesini, yasak aşkları, dini inançları, ölüme karşı direniş ve ölümden kurtuluş yolu olarak sanata yönelme şeklinde bulmak mümkündür. Yourcenar'ın bütün kahramanları korkusuzca mücadele etmektedir. Örneğin ressam Wang-Fô imparatora karşı mücadele verir.

Yourcenar farklı kültürleri tanıdıkça onlara hayran kalır. Bu nedenle eserlerinde Doğu ve Batı'dan birçok değişik kültürü sunar. Aynı zamanda Balkanlar'daki dini amaçlı etnik çatışmalarda *Doğu Öyküleri* adlı eserinde yer almaktadır. Burada Hristiyan topraklarının Müslüman Türkler tarafından işgal edildiği ve buna karşı Hristiyan kahramanların mücadele verdiği vurgulanıyor (Mesnard, 1989: 52-55). Genelde herhangi bir dini inancı olmaması, belki doğuştan ve yetiştiği ortam açısından kültürel kimliği Hristiyan olan Yourcenar özellikle *Marko'nun Gülümseyişi* ve *Marko Kralievich'in Sonu* adlı öykülerde Hristiyanları kahramanlaştıran bir yaklaşım izliyor. Söz konusu öyküler siyasi ve ideolojik bir boyut içermektedir. *Ölüm Sütü* öyküsünde Slavların Türklere karşı mücadelesi anlatılıyor. Eserinde bu öykülere yer vererek Yourcenar özellikle I. Dünya Savaşını yaşamış bir yazar olarak Hristiyanların birlikteliği arzusunu gündeme getirmek istemiş olabilir. Her ne kadar bu öyküler Sırp mitolojisine dayansa da onun görüşündeki bir yazar evrensel hoşgörü ve çok kültürlülüğü benimsediği için daha farklı bir yaklaşım izleyebilirdi, en azından bu tür mitolojilere eserlerinde yer vermeyebilirdi. Zira Osmanlı İmparatorluğu topraklarının birçok bölgesinde farklı inanç ve etnik yapıya sahip insanlar hoşgörü anlayışına dayalı olarak huzurlu bir yaşam sürdürmekteydiler.

Yourcenar, Sırlar ve Yunanlılar karşısında Türkleri yeriyor. Balkanların Müslümanlaşmasında Türklerin etkili olmasından üzüntü duymaktadır. Türkleri barbar olarak nitelendiriyor. Ayrıca Bizans imparatorluğunun başkenti İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden de rahatsızdır. Sonuçta geçmişte buralar Roma İmparatorluğu topraklarıdır. Vaktiyle Paris'e kadar ilerleyen Atilla'nın torunları 1071'den itibaren Roma İmparatorluğu topraklarını ele

geçirmeye başlamış, özellikle de İstanbul'un fethinden itibaren antik Yunan kültürünün yeşerip kök saldığı topraklar Türklerin eline geçmiştir.

Yourcenar'ın *Doğu Öyküleri* eserinde yer alan Marko karakteri, Orta Çağ hikayelerinden ve Tarihten alınmış bir karakterdir. Kralj Marko 1335'te doğmuş bir Sırp kralıdır. 1371'den 1395'te ölünceye kadar krallık yapmıştır. Rovina Savaşında Türklere karşı savaşmıştır. Türklere karşı müttefik olan Arnavutluk ve Adriyatik kıyılarını yöneten Makedonya ailesinin üyesidir. Rumen, Bulgar, Arnavut baladlarında ve Sırp kahramanlık şiirlerinde bu savaşçı kahramandan söz edilmektedir. Kahramanlık şiirleri ve baladlarda Türklerin büyük düşmanı ve bölgeyi Türklerden özgürlüğüne kavuşturan kahraman olarak bilinir. Yourcenar, *Marko'nun Gülümseyişi*, *Marko Kraliévitch'in Sonu* ve *Ölüm Sütü* öykülerini kaleme alırken Orta Çağ Sırp baladlarından yararlanmıştır (Carles, 2003:143).

Doğu Öyküleri'nde Hristiyan Sırp kahraman Marko, Müslüman Türklere karşı ölümden korkmadan mücadele vermektedir. *Marko'nun Gülümseyişi* ve *Marko Kraliévitch Sonu* öyküleri bazı ortak öğeler içermektedir. İki öykünün de kahramanı aynı kişi olabilir. Öykülerin özü Hristiyanların özgürlük mücadelesine dayanmaktadır.

Marko'nun Gülümseyişi öyküsü dini içerikli bir kahramanlık hikyesidir ve Marko şehit olarak sunulmaktadır. İslam ile Hristiyanlık arasındaki düşmanlık ve mücadele anlatılmaktadır (Meulder, 1994:36-37). Öykü kahramanı "Marko, Osmanlıya karşı koyan ülkelere yardım etme suçundan, çok sayıda silahlı insan tarafından izlenen bir kaçaktır. Kendisine özgü bir davranış biçimi vardır. Hemen hemen her mitsel kahramanda karşılaştığımız herkesin düşüncesini okuyabilecek, özel şeyleri duyabilecek insanüstü yeteneklere sahiptir. Yaşlı dul metresinin ele vermesiyle yakalanır, kendisini götürmesinler diye askerler karşısında ölü numarası yapar. Askerler gerçekten ölü olup olmadığını kontrol etmek için ona işkence uygularlar, ancak o, normal bir insanın katlanamayacağı işkenceler karşısında herhangi bir acı belirtisi göstermez. (...) Önünde dans etmesi için bir dansöz getirildiğinde gülümsemekten kendini alıkoyamaz. Görür görmez kendisine âşık olan genç kız, kaçığın yaşamını kurtarmak amacıyla gülümsemesini saklamak için bir mendille yüzünü örter ve askerler çekip gider. Marko ayağa kalkar, kendisini ihbar eden kadını öldürür ve yaşamını kurtaran genç kızla evlenmek için kaçır." (Atalay, 2011:160-161). Marko Balkanlar'da Osmanlılara karşı verilen

savaşta öldüğü söylenen bir masal kahramanıdır. Daha sonraları Osmanlılara karşı direnişin canlı tutulması için mitsel bir kimlik kazandırılır (Barbier, 1998:39).

Marko Kraliyeviç'in Sonu adlı öyküde genç, âşık ve yenilmez kahraman Marko, bir kadının ihanetiyle zor durumda kalır. *Marko'nun Gülümseyişi* adlı öyküde ölümsüz gibi görünen bir kahraman söz konusuysen *Marko Kraliyeviç'in Sonu* öyküde varlığını korumaya çalışan, ancak varlığının sona ermesine tanık olan bir kahraman bulunmaktadır. *Marko Kraliévitch'in Sonu* öyküsünde Marko verdiği bütün mücadelelerden galip ayrılır, ancak ölüme karşı mücadele etmeyi arzulamak boşunadır (Meulder, 1994: 41). İlk öyküdeki Marko daha hayali bir kahramanken, ikinci öyküdeki Marko daha gerçekliğe yakın bir kahramandır (Atalay, 2011:168).

Prens Genci'nin Son Aşkı öyküsünün 50 yaşına gelen kahramanı prens Genci kadınlarla olan ilişkilerine son verip ölümü beklerken dingin bir yaşam sürmeyi düşünüyor. Bunun için iç dünyasında mücadele veriyor. Prens Genci'yi gerçekten seven Çiçekleri Dökülmüş Köyün Hanımı, prensin kendisiyle yaşamasını kabul ettirebilmek için çeşitli mücadeleler dener, birçok kez kovulmasına rağmen sonunda Chiyo adıyla prensin yanında kalmayı ve onunla birlikte olmayı başarır. Öykü, başarmak için mücadeleden vaz geçmeme öğretisini içermektedir.

Yourcenar'ın bazı eserlerinde kadın karakterler üstlendikleri mücadeleciler rolle dikkat çekmektedirler. *Ölüm Sütü* öyküsünde genç Arnavut kadın, kaleyi Türk yağmacılara karşı koruyan kocası ve kardeşleriyle birlikte mücadelede yer alır. *Düş Parası* 'nda Marcella, *Anna Soror* 'da karşı reform yanlısı Anna bunlara örnek verilebilir.

Sessiz Ev romanı kahramanlarından Doktor Selahattin Bey, II. Meşrutiyet sürecinde önce İttihat ve Terakki ile birlikte hareket edip mücadele verebileceğini düşünür. Durum düşündüğü gibi olmaz, İttihat ve Terakki iktidarı ile ters düşer, bunun üzerine ülkenin modern geleceği adına yazacağı ansiklopedi ile mücadelesine devam etmek ister.

Selahattin Bey'in torunu üniversite sosyoloji bölümü öğrencisi Nilgün, solcu fikirleri doğrultusunda hareket eden bir genç karakterdir. Türkiye'deki 1970-1980 yılları arasında boy gösteren ideolojik gelişmeleri basından takip eder. "Kadının okuyarak değişmesinin ataerki toplumsal yapıda değeri yoktur. Bu düşünceye göre kadın, toplumsal olarak üzerine düşen görevleri yerine getirmeli ve okuma, düşünme, fikir beyan etme gibi

eylemleri erkeğe bırakmalıdır. Nilgün de okuyarak dinamik bir değişim sürecine girmiş, kendi benliğini bulmak üzere bir yolculuğa çıkmıştır.” (Soysal Eşitli, 2021a:98-99). Yolculuğundan vaz geçmemesi ve fikirlerinden taviz vermemesi üzerine ülkücü kimliğe sahip üvey kardeşi Hasan’ın kendisini darp etmesi üzerine ölür. “Bu şiddet, Nilgün’ün Hasan’la mücadele edecek güçten yoksun bulunmasından kaynaklanan, keyfiliğin hüküm sürdüğü, ölümle son bulan bir şiddettir” (Soysal Eşitli, 2021a:103). Fikir yönünden güçlü olan Nilgün, hem fiziki açıdan hem de babaannesini ziyarete giden misafir konumunda olduğu için Hasan ve çevresindeki gruba göre güçsüz konumdadır.

Faruk, kardeşi Nilgün’ün ülkede yaşanan toplumsal ve siyasal olayları gazete okuyarak takip etmesini eleştirir (Soysal Eşitli, 2021a:99) ve bunun bir yararı olmadığını düşünür. Faruk, mücadele etmenin boşa olduğuna inanır.

Kara Kitap romanın konusunu “İstanbul’da yaşayan Galip’in kaybolan karısı Rüya’yı ararken karşılaştığı manzaralar ve olaylar ile öykündüğü köşe yazarı Celâl’in yazılarının da etkisiyle içine düştüğü arayış teşkil eder. Galip’in bu arayış serüveninde en büyük rehberi Celâl olurken, yaşadığı açmazlar ve sorgulamalarla da o, yine Celâl gibi bir ruhsal olgunlaşma sürecinin içine girmiş olur” (Demirel, 2017:3). Roman kahramanı Galip, hep arayış içerisindedir. Bir yandan karısı Rüya’yı bulma, diğer taraftan da Celâl gibi olma mücadelesi vermektedir.

Beyaz Kale romanında Dr. Narin ve Rıfkı Hat, düşünceleri doğrultusunda mücadele eden kişilerdir. Dr. Narin küresel güçlerin toplumları dizayn etmesine karşı mücadele vermektedir. Rıfkı Hat ise Cumhuriyet’in ilk kuşak aydınlarından, o da din sömürücülerine karşı kişisel mücadele veren devrimci bir karakterdir. Toplumda insanları bilinçlendirmek için uğraş verir, yazdığı Yeni Hayat romanıyla insanların hayatını değiştirmeye çalışır. Resimli romanlardaki çocuk kahramanları, din sömürücülerine karşı savaşırlar. Kendilerini okuma-yazma seferberliğine adanarak toplumun aydınlanmasına katkıda bulunurlar. Öz güveni yüksek ulusalcı ve Batı modernizmini benimseyen toplum yaratılması için uğraş verilmektedir. Ancak Rıfkı Hat’ın, yayımladığı kitaplarla verdiği mücadele başarısızlıkla son bulur, zira önce sindirilir ve daha sonra da vurularak öldürülür (Ecevit, 1996:210-211).

Kar, romanında her ne kadar siyasal ve ideolojik mücadeleler ön planda olsa da roman kahramanlarından bazılarının verdiği bireysel

mücadeleler de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda roman kahramanı Ka ve Kadife'nin verdiği türban mücadelesi örnek verilebilir. Cumhuriyet gazetesi tarafından Kars'ta yaşanan olayları araştırması için Kars'a gönderilen Ka bir yandan işi nedeniyle kızların intihar nedenlerini araştırırken, diğer yandan da İpek'in gönlünü kazanıp onunla evlenmek için mücadele verir. İpeği kendisiyle evlenmeye razı etmeye çalışır. Tam razı etmişken Hande ve Lacivert'in öldürülmesi üzerine İpek, Ka ile birlikte gitmekten vaz geçer. Ka'nın aşk mücadelesi başarısızlıkla son bulur.

İpek'in kız kardeşi olan ve babaları da eski bir Marksist olan Kadife başını kapatır. Laikler ve darbeciler televizyonda canlı yayında başını açmasını ve bu konuyla ilgili bir konuşma yapmasını isterler. Zira Türban sorunu 1990'lı yılların önemli bir toplumsal sorunudur ve toplumda çatışmalara neden olur. Siyasal İslamcılar türbanı vatanlarından bile daha kutsal görüp her yerde serbest olması için mücadele ederken, laik ve Kemalist kesim devlet kurumlarında türbanın yasak olmasını savunurlar. Teslime örneğinde olduğu gibi kızların türban baskısı nedeniyle intihar ettikleri öne sürülmektedir. Bu atmosferde Kadife, Lacivert gibi dinci grupların etkisiyle kapanmıştır. Ancak başını açıp açmayacağına kendi özgür iradesiyle karar vermesi gerektiği düşüncesindedir. Dolayısıyla darbeci Sunay Zaim'in bu konuda aracı olarak görevlendirdiği Ka'ya, ne terörist Lacivert'in zoruyla başını örtmeye devam etmeyi ne de darbecilerin zoruyla açmayı kabul etmediğini, başını açacaksa buna kendi özgür iradesiyle karar vereceğini söyler. Bununla birlikte Lacivert'e karşı bir şey yapmayacakları konusunda darbecilerin garanti vermesini ister. Özgür irade konusunda direnç gösterir.

Masumiyet Müzesi bir aşk romanıdır. Söz konusu romanda verilen mücadele aşk mücadelesidir. Roman kahramanı Kemal, Nişantaşı'nda sözlüsü Sibel'e bir çanta almak için girdiği butikte tezgahçılık yapan Füsun adındaki genç kıızı görüp ona âşık olur. Daha sonra bu kızın uzaktan akrabaları olduğunu ve üniversite sınavına hazırlandığını öğrenir. Kızın gönlünü kazanır ve Nişantaşı'ndaki Merhamet Apartmanındaki evlerini garsoniyer olarak kullanıp birlikte olmaya başlarlar. Kemal'in Sibel ile nişanlanması üzerine Füsun izini kaybettirmek için hem butikte çalışmayı bırakır hem de başka bir adrese taşınırlar. Bu duruma çok üzülen Kemal, Sibel'den ayrılır ve uzun bir süre sonra Füsun'un adresini bulur ve Feridun adında biriyle evlendiğini öğrenir. Füsun'un boşanması için yoğun uğraş verir ve sonunda Füsun da onu unutamadığını itiraf eder. Füsun eşinden

boşanır, Paris'te evlenmeye karar verirler. Geçirdikleri trafik kazasında Füsun'un ölmesi üzerine mücadeleleri mutlulukla son bulmaz.

Kafamda Bir Tuhaflık romanında Pamuk, yoksulluk nedeniyle Anadolu'nun köylerinden İstanbul'a gelen insanların yaşam mücadelesini ve kent kültürüyle bütünleşme uğraşlarını ortaya koymaktadır. İki kardeş oğullarını da alarak para kazanmak amacıyla Konya'nın bir köyünden İstanbul'a çalışmaya gelirler. Büyük ağabey Hasan iki oğlu ve eşiyle İstanbul'a gelirken, küçük kardeş Mustafa oğlu Mevlut ile İstanbul'a gelir (Kula, 2016:33).

Mevlut, romanın ana kahramanı rolündedir. Daha çocuk yaşta çıktığı bu yolculukta aynı zamanda teyzesi de olan amcasının hanımı onun beslenme ve çamaşırlarının temizlenmesinde ona yardımcı olur. Çocuk yaşta bir yandan eğitim alırken diğer yandan da çalışmaya başlar. Mevlut yeni bir ortamda yaşama tutunma mücadelesi verir. Özellikle Duttepe-Kültepe onun kimliğini ve hayata dair duruşunu şekillendirdiği bir çevre olur. İlk çocukluk yıllarını köyde geçirdikten sonra ortaokul eğitimini sürdürmek için yazıldığı okuldan başlayarak bu yerleşim alanlarının sosyal yaşamı; ekonomik, kültürel ve ideolojik çatışmalar Mevlut'un yaşamını, hayata bakış açısını etkiler. Kırk yılı aşkın bir süre İstanbul sokaklarında yoğurt, boza, pilav satıcılığı, otopark bekçiliği, büfe müdürlüğü, dondurma satıcılığı, elektrik tahsildarlığı gibi pek çok çeşitli iş yapar (Tütak, 2024: 259). Bireysel bağlamda Mevlut yoğun bir şekilde kişiliğinden taviz vermeden ailesini geçindirme mücadelesi vermektedir. Yazarın deyişiyle, bütün uğraşı, “onuruyla şehirde ayakta kalmak” tır (Kula, 2016:36). Ekonomik zorluklar yaşar, ancak bunu mümkün olduğunca ailesine yansıtmaz, hiçbir güce boyun eğmez ve ne akrabalarını ne de arkadaşlarını satar.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Yourcenar'ın kahramanları kişisel mücadelelerini daha çok ideolojik ve siyasal bağlamda verirlerken, Pamuk'un kahramanlarının ideolojik ve siyasal mücadeleler yanında ekonomik geçim ve aşkları için de bireysel mücadeleler verdikleri görülmektedir.

2.4 Ekonomik Mücadele

Zenon/Kara Kitap romanında dönemin toplumunda burjuvanın yükselişi, kilise ve yönetim üzerindeki etkisi önemli bir yer tutmaktadır.

Burjuva, Kilise ve kraliyet ailesinin kararlarına etki edebilmektedir. Zenon dayısı Henri-Juste para düşkünü burjuva sınıfından bir bankerdir ve krallara borç verir. Kilise ve kraliyet ailesi arasındaki çatışmalarda da burjuva rol oynayabilmektedir. Örnek, Henri-Juste'nün oğlu Henri-Maximilien yolculuğa çıktığı zaman kuzeni Zenon ona, “*Baban zengin, isterse size Kayzer Charles'ın en iyi Landsknecht bölüğünü satın alır*” (Zenon/Kara Kitap, 2020) der. Henri-Maximilien ise bunu umursamadığını Sezar olmak istediğini açıklar. Bununla birlikte yine de gittiği yerde soylu beyler bölüğüne yerleştirildiği görülür (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> »).

Burjuva dünyası ile işçi sınıfı arasında da bir mücadele söz konusudur. Henri-Juste'nün dokuma fabrikaları için getirttiği makineler işçiler tarafından tahrip edilir. Bunun üzerine önemli tartışmalar yapılır ve makinelerin parçalanması suçunu işleyen işçilerden birisi idam edilmekle karşı karşıya kalır. Olay makinaların gitmesi, buna karşın işçilerin daha az paraya ancak daha kalabalık şekilde çalışmayı kabul etmeleriyle son bulur (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> »).

Zenon'un annesi Hilzonde'un ikinci eşi Simon Adriaensen de zengin birisidir. Ligre ailesi gibi Fugger ailesi de toplumda büyüyen burjuvaziyi temsil etmektedir. Kızları Marta ve eşi de zengindirler. Zenginler toplumda yaşanan her türlü olayı kazançlarına kazanç katmak için lehlerine kullanmayı başarırlar:

Eniştesinin tasarılarını haber alan Martha, Zébédée'nin çalıştığı mağazaya indi. İsviçrelilerin talihi rastgidiyordu; Fransa ile savaş yakındı, kendisi Cenevre'ye gidip orada yerleşecek ve Martin'in Fransız sarayından alacaklı olduğu paralarla ilgili işlemleri yürütecekti. Zébédée salgın sırasında kendi hesabına da bazı kazançlar sağlamıştı, artık gençlik günahlarının unutulmuş olduğunu sandığı kendi ülkesine hatırı sayılan bir burjuva olarak dönebilirdi (Zenon/Kara Kitap, 2023:98).

Zenon, Bruges'de dayısının da içerisinde yer aldığı burjuva dünyasına karşıdır. Zenon dayısı ve annesi tarafından burjuva olan kökleri yerine, aklın egemenliğini ve kalp zenginliğini tercih eder. Bu nedenle Zenon'un zengin akrabalarına, bankerlere, burjuvaya eleştirel yaklaşır. Yourcenar maddiyatın ön plana çıkartılmasına, yaşamın ve ilişkilerin maddiyata göre değerlendirilmesine karşıdır.

Cevdet Bey ve Oğulları romanı Pamuk'un beğendiği yazarlardan birisi olan Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar* adlı romanı ile karşılaştırılmaktadır. “Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*'ı 19. Yüzyılın ilk üç çeyreğinde Almanya'da, Orhan Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'de burjuvazinin yükseliş ve düşüş hikâyeleridir” (Acehan, 2022:300). Ticarete dayalı gelişen Türk burjuva sınıfının öncülerinden olan Cevdet Bey, kültürel, siyasi ve toplumsal konulara pek ilgi duymaz (Demir, 2009:148). Cevdet Bey parayı çok seven birisidir, ona göre para her türlü değerın üstündedir. Kendi inanç çevresinden kopmuş, gayrimüslimlerle ekonomik güç yarışına kendini odaklamıştır. Sadece işinin geleceğini düşünen bir kişilik olarak sunulur.

Sessiz Ev'de Selahattin Bey'in torunu “Metin, Doğan'ın küçük oğludur. Küçük bir çocukken anne ve babasını kaybetmiştir. Amerikan Koleji'nde okumakta, Amerika'da üniversiteye giderek çok zengin bir adam olmanın hayalini kurmaktadır. Cennethisar'daki arkadaşları, roman boyunca sosyetikler olarak adlandırılan zengin ailelerin çocuklarıdır. Metin ise yazın arkadaşlarıyla vakit geçirmek için gereken parayı kış boyunca zengin çocuklarına özel ders vererek biriktirmiştir.” (Soysal Eşitli, 2021b:314). Metin ailesinin maddi durumundan sıkılmış, bir an önce büyüüp, Amerika'ya gidip zengin olmak istemektedir. Bu nedenle “ders çalışmayı, hedeflerine ulaşmasını sağlayacak en önemli araç olarak görür (Soysal Eşitli, 2021b:314).

Selahattin Bey'in hizmetçi kadından olan oğlu İsmail'in oğlu Hasan da amcasının oğlu gibi zengin olma hayali içerisinde. “Yoksul bir ailenin ferdi olan Hasan, içinde bulunduğu yaşamdan memnun değildir. Herkesin saygı duyduğu ve korktuğu, çok zengin bir adam olmak ister. Ancak tembel bir öğrenci olan Hasan, matematik ve İngilizce derslerini verememiş, liseden mezun olamamıştır.” (Soysal Eşitli, 2021b:318). Dolayısıyla her iki kuzenin de zengin olma hedefi, hayal düzeyinden ileri geçemez.

Kafamda Bir Tuhaflık romanı 1950'li yıllardan itibaren köyden kente yoğun göçle birlikte başta İstanbul olmak üzere büyük ve sanayi kentlerinde başlayan yoğun gecekondulaşma ile ekonomik mücadeleye dikkat çeken bir romandır. Taşra illerinden İstanbul'a çalışmaya gelen insanlar daha çok buralara yerleşirler. Buralarda kent kültürüne yabancı bir kültür ve yaşam biçimi şekillenir. Bu bağlamda söz konusu “roman gecekondulaşma ve kentsel mücadeleleri ele alması bakımından da

edebiyat sosyolojisi ve kent sosyolojisi için başvurulacak edebi kaynaklardan biridir.” (Kara1, 2017:159).

Kafamda Bir Tuhaf1ık romanının ana kahramanı Mevlut’un babası Mustafa ve amcası Hasan da ekonomik nedenlerle para kazanma amacıyla Konya’nın bir köyünden İstanbul’a göç etmiştir. Duttepe’de tapusuz arazi üzerinde kendilerine gecekondu inşa edip ilk başlarda çocuklarıyla birlikte iki kardeş aynı gecekonduda yaşam sürdürmeye başlamışlardır. Mevlut’un babası köyde yaşayan ailesinin geçimini sağlamak için kışları İstanbul’a gelip yoğurt satan biridir. Yazları köyüne döner. Göçün nedeni fakirlik ve işsizlik olarak gösterilir:

1950’lerde Gümüşdere, Cennetpınar ve civardaki diğer üç köyde yaşayan bizlerin ekseriyesi, çok fakirdik. Kışları bakkala borçlanır, baharı zor getirirdik. Baharda bazı erkekler inşaatlarda çalışmaya İstanbul’a giderdik. Kimimizin parası olmadığı için Kôr Bakkal İstanbul’a otobüs biletimizi de alır, borç defterinin en tepesine yazardı. 1954’te, bizim Gümüşdere köyünden İstanbul’a giden uzun boylu, geniş omuzlu dev Yusuf İstanbul’da inşaat işçiliği yapmış önce. Sonra tesadüfen yoğurtçu olmuş ve sokak sokak yoğurt satıp çok para kazanmış. Önce kardeşlerini, amcaoğullarını, İstanbul’a yanına, bekar evlerine yatıp çalışmaya çağırđı. (...) çoğumuz İstanbul’a gidip yoğurt sattık (Kafamda Bir Tuhaf1ık, 2013:46).

Gecekondularda sürdürölen yaşamda birçok açıdan mağduriyetler içermektedir. Birçoğunun elektrik ve suyu olmadığı gibi, doğru dürüst yolu da bulunmamaktadır:

Bizim buradaki hayatımızın ne çetin geçtiğini anlasın diye Kültepe ve karşıdaki Duttepe hariç diğer tepelerin hiçbirinde hâlâ resmen elektrik olmadığını anlattım oğluma. Amcasıyla altı yıl önce biz buralara ilk geldiğimizde hiçbir yerde elektrik, su, lağım tesisatı olmadığını söyledim... (Kafamda Bir Tuhaf1ık, 2013:56).

Romanda “göçün ekonomik ve sosyal imkanlar açısından daha iyi bir yaşam sağlaması gibi beklentilerle beraberinde getirdiğı sıkıntıları, uyumsuzlukları ve hayal kırıklıklarını da işlediğı iddia edilebilir (Lidar, 2015:105-108). Mevlut’un ilk eşi Rayiha her koşulda yaşamayı kabul ederken, kardeşi olan Mevlut’un ikinci eşi Samiha İstanbul’un daha lüks semtlerinde yaşamak ister. Aynı şekilde Samiha’nın büyük ablası ve Mevlut’un amcasının oğıu Korkut’un eşi olan Vediha da lüks semte taşınma arzusundadır.

Kırmızı Saçlı Kadın adlı romanda Cem'in eczacı ve siyasi bir geçmişli olan babası evi terk eder. Babası ortadan kaybolan Cem, ekonomik sıkıntılar yaşar. Dolayısıyla hem lise eğitimini sürdürmek hem de çalışmak zorunda kalır. Beşiktaş'ta Deniz Kitabevi'nde çalışır. Ardından Adapazarı'na teyzelerinin yanına taşınır ve tarlada bekçilik yapmaya başlar. Burada çalışırken Mahmut Usta adında bir kuyu ustası ile tanışır ve Öngören kasabasında onunla kuyu kazma işine girer. Eğitimini jeoloji mühendisi olarak tamamlar. Müteahhitlik işine başlar ve Ayşe adında bir kadın ile evlenir. Sührap adında bir şirket kurarlar ve birçok yerden arsa satın alıp inşaat yaptırırlar. Bir gece birlikte olduğu tiyatrocu kırmızı saçlı kadından iler ki yıllarda Enver adında bir oğlu olduğunu öğrenir. Oğlu internet üzerinden kendisine ulaşır ve ona destek olmasını ister, fakat Cem evlilik dışı ilişkiden olan ve varlığını sonradan öğrendiği oğluna yardımcı olmaya yanaşmaz.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Hem Yourcenar hem de Pamuk eserlerinde toplumda maddiyata bakışı ve bu uğurda verilen mücadeleleri ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Burjuva sınıfının sunusuna geniş yer veren Yourcenar bireylerin ekonomik açıdan verdikleri mücadeleye yer vermez, buna karşın Pamuk özellikle 1960'lı yıllarda Türk toplumunda ekonomik sıkıntılar yaşayan bireylerin durumunu sosyolojik bağlamda ele almaya çalışmaktadır. Kapitalizmin acımasızlığı ve aç gözlülüğü her iki yazar tarafından da eleştirilmektedir.

3. BÖLÜM

HOŞGÖRÜ VE ÖZGÜRLÜK

Her ne kadar doğuştan Fransız ve daha sonra da Amerikan vatandaşı olsa da anne tarafı Belçikalı olan Marguerite Yourcenar, hem dünyanın birçok yerine yaptığı seyahatler hem de okudukları eserler sayesinde dünyadaki birçok kültür ve medeniyet üzerine kendisini donanımlı yetiştirmiş bir entelektüel kimliğe sahiptir. Bu nedenle esenlerini hümanist bir yaklaşımla kaleme almaya çalışmıştır.

Hadrianus, hoşgörü sahibi bir imparator olarak savaş yerine barışı yeğler. Hem ülke içerisindeki hem de komşu ülkelerle olabilecek sorunları anlaşma yoluyla çözmeye çalışır. Zenon bir ara İstanbul'da ikamet eder ve Eyüp'te Derviş Darazi ile tanışır. İran kökenli derviş Darazi hoşgörü anlayışı ile Zenon'u etkiler. Darazi örneğinde olduğu gibi evrensel hoşgörü yaklaşımlarını *Zenon/Kara Kitap*'ta bulmak mümkündür. Cordelier Manastırı başrahibi de hoşgörü örneğini temsil etmektedir. Yourcenar'ın eserlerinde hem Antik Yunan kültüründeki hem de 16.yüzyıl Rönesans'ındaki hümanizmi bulmak mümkündür. Hadrianus ve Zenon ikisi de hümanist karakterlerdir. Hadrianus ve Zenon'un yaşamları ile Yourcenar'ın yaşam felsefesi birbirleriyle uyumaktadır.

Yourcenar çevre dostu bir yazardır, çevrenin ve eko sistemin korunmasına yönelik çaba sarf eder. Bu nedenle yapılarında zaman zaman temiz doğa ve insana verdiği huzur ve dinginliğe yer vermektedir. O doğanın, suyu, toprağı, doğal bitki örtüsü ve hayvanlarıyla korunmasından yana bir tutum sergiler. Aynı zamanda insanın da doğal ve özgür yaşamasından yanadır, insanın yaşam tarzına başkaları tarafından müdahale edilmesini istemez.

Evrensel bir bakış açısına sahip olan Orhan Pamuk, kendisini çok yönlü yetiştirmiş bir entelektüeldir. Hem Doğu hem de Batı, hem geleneksel hem de modern kültürlere eserlerinde yer vermektedir. Kültürlerin bir arada barış içerisinde yaşamasından yana bir tutum sergiler.

Bütün uygarlıklara karşı hoşgörüyle yaklaşan Pamuk, aynı zamanda dini ve etnik ayrımcılığa da karşıdır. “*Ben bir uygarlığı bir diğerine anlatmak için yazmıyorum romanlarımı. Uygarlıklar ve kültürler arasında bir uyum sağlayabilmek değil benim güdülerim. Bununla birlikte benim siyasi bakışım buna çok da uzak değil, Doğu ile Batı arasında bir çatışma olmamalı.*” (<https://www.turkedebiyati.org> >) der.

İdeolojilerin de birer çatışma aracı olmaktan çıkmasını arzular. Başkalarını rahatsız etmediği ya da başkalarına zarar vermediği sürece herkesin kendi fikirlerini özgürce savunabilmesi ve yaşaması taraftarıdır. Yazara göre insanlar kendilerine dayatılan yaşamı değil kendilerinin tercih ettiği hayatı yaşayabilmelidirler. Buna özgürce kendileri karar vermelidirler.

3.1 Toplumsal ve Bireysel Hoşgörü

Hadrianus'un Anıları adlı roman, Antik çağda pagan kültürü ve hümanist anlayışın etkili olduğu bir dönemi yansıtmaktadır. Yourcenar, Greko-Romen Antik Çağı hayranı bir yazardır, dolayısıyla eserini bu temele oturtmak istemiştir.

Yunanistan, Roma İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra Romenleştirme yerine Roma toplumunun Helenleştirilmesi söz konusu olur, çünkü Helen medeniyeti yüksek medeniyet olarak kabul edilir. II. yüzyılda Roma’da genelde Yunan dil ve kültürüne karşı ilgi büyüktür. Hadrianus bu atmosferde eğitim görmüştür. Antik dönem bilgi ve eğitimiyle yetişir. Seçkin Yunanlı hocalardan felsefe ve askeri disiplin eğitimi alır. Bu eğitim onun başka kültür ve düşünceleri tanınmasında çok önemli rol oynamıştır. Roman kahramanı Hadrianus’un kişiliğinde ve davranışlarında Antik Yunan kültürünün izleri kendini göstermektedir. Hadrianus’un yetişmesinde ve kişiliğinin oluşmasında Atina demagoglarından Sparta krallarına, Yunanlı filozoflardan sanatçılara Yunan kültürünün etkisi büyüktür. İspanyol kökenli olmasına karşın, Yunan medeniyeti ve kültürünü benimser. Dolayısıyla bir imparator olarak siyasetçi kimliği ile de Antik Yunan medeniyetinin hümanist felsefe anlayışını dünyada hâkim kılma çabası içerisindedir. Siyasetin, günü birlik ve sığ yaklaşımlardan uzak kültürel bir derinliğe sahip olması düşüncesindedir. Bir başka deyişle siyaset yapmanın yolu kültürel birikimi gerektirmektedir (Calandra, 1996:104).

Hadrianus, Roma İmparatorluğu içerisinde var olan farklı kültürleri de seyahatleri sırasında tanır ve onlara hoşgörüyle yaklaşır. Çok kültürlülüğü benimseyen Hadrianus, Doğu kültürlerine karşı sempati duyar ve kültürler arası iletişimin güçlenmesinden yanadır. Bu bağlamda imparatorluk içerisinde düzen ve barışın ya da hoşgörünün eş güdümlü sürmesini arzular. Böyle bir denge üzerine kurulmuş devlet yönetimini hâkim kılmak ister. Hadrianus'un ideal imparatorluğu barış ve hümanizm odaklıdır.

Hadrianus din ve inanç konusunda da fanatik değildir. Bu konuda fanatik olan Yahudilere karşı mücadele verir. Roma'yı ve Roma İmparatorluğunu bütün halkların ve kültürlerin barış, hoşgörü ve özgürlük içerisinde yaşayacakları yer olarak düşlemektedir. Bütün çabaları bu yöndedir. Bununla birlikte özellikle Yahudi Savaşları kapsamında liderleri Haham Akiba ve Simon Bar Kochba'nın Roma'ya karşı olmaları ve fanatik Yahudilerin anlaşmaya yaklaşmamaları Hadrianus'a Yahudilere karşı mücadele etmenin dışında bir seçenek bırakmaz. Yahudilerin ve İsrail'in kendilerini diğer ırklardan üstün ve ayrıcalıklı görmesi İmparator Hadrianus'u rahatsız eder (Levy, 2022, <https://www.lacauselitteraire.fr> >).

Hadrianus'un Anıları romanı, sadece tarihi roman olma özelliği ile değil aynı zamanda güçlü bir hümanizm anlayışı ile de ön plana çıkan önemli bir eserdir. Hadrianus eser boyunca zekâsı ve Yunan kültüründen esinlenen hoşgörü anlayışı ile güzellikler üzerine kurulmuş bir dünya hayal etmektedir. Bütün medeniyetlerde hoşgörü ve evrensel düşünce sahibi insanların her dönem hayal ettiği bir dünyadır bu. Hadrianus'a göre akıl, duygu ve iradenin uyumu ile bunu gerçekleştirmek mümkündür.

İmparator Hadrianus, Yunan-Roma medeniyetinin değerlerinin evrensel barıştan yana olduğu düşüncesiyle hareket eder. Barbarları Helenleştirme programı izlemek ister ve Roma'nın izlediği barış politikasının her yerde hâkim kılınmasını amaçlar. Hedefi sadece Roma imparatorluğu ve diğer barbar halklar arasında barışı sağlamakla sınırlı değildir, aynı zamanda İmparatorluk içerisindeki halkların da barış ve huzur içerisinde yaşamasıdır. Mısır'da Yunan halkı ile Yahudi halkının barış içerisinde yaşamasını arzular (Poignault, 2015:7-9).

Fakir halkın, kölelerin ve kadınların durumlarının iyileştirilmesi için yasal düzenlemeler yapılmasını, sosyal adaletsizliklerin ortadan kaldırılmasını ister. Yunan-Roma uygarlığını evrensel bir uygarlık olarak değerlendirir ve bu değerlerin bütün dünyada benimsenmesini hedefler (Poignault, 2015:9).

Roma düşmanlarıyla görüşüp uzlaşmak ister, Parta kralı ile birleşir. Partalılar, Yahudilerle olan savaşa katılmaz. Sadece Yahudiler, Hadrianus'un evrensellik politikasına karşı çıkarlar. Antinoös'ün ölümü ve Hadrianus'un hastalığı üzerine iktidarının sonlarında barıştan yana olmayan Yahudiler ayaklanır ve savaş çıkarırlar. Yahudiler selefi Trajan zamanında da ayaklanıp savaş çıkarmışlardır. Bütün Yahudi mezhepçiliği ve fanatizmine rağmen Hadrianus sorunu müzakere yaparak barışçıl yolla çözmek ister. Bunun için Yahudilerin temsilcisi Akiba ile görüşür, Kudüs'ü ve Yahudilerin mabedini onarmayı teklif eder. Simon cinayetleri ve Akiba'nın çılgınlıkları son bulmaz. Yahudilerle savaş başlar, sonunda savaştan Yahudiler rehin alınır, Yahuda'ya son verilir, topraklar Suriye ve Filistin olarak adlandırılır. Yahudilerin ancak senede bir gün Kudüs'e girmelerine izin verilir. Böylece Hadrianus imparatorluğun toprakları içerisinde tekrar barış ve huzuru sağlar (Poignault, 2015:11-15). Bu durum Roma İmparatorluğunun her tarafında sevinçle karşılanır ve Roma'da zafer kutlaması gerçekleştirilir:

Rufuf, Yahudi yasasını fesatçılıkla suçlayarak yasaklamaya karar verdi; yasağa aldırmayan Akiba, birkaç gün sonra tutuklanarak öldürüldü. Yahudi hizbinin yüreği ve ruhu sayılan öbür dokuz ahit alimi de ortadan yok oldular. Tüm bu ölümleri başımı sallayarak onaylamıştım. (...) Kaleyi savunan son insanların, bitkin, zayıf, iğrenç ama yine de yılmayan insanların ağırbaşlılığıyla tek tek çıkışını seyrettim. Aynı ayın sonunda, ellerinde silahlarıyla yakalanan kent merkezlerindeki isyancıların toplanıp açık artırmayla satılacakları İbrahim'in kuyusunun olduğu yere taşıttım kendimi; daha şimdiden amansız inançlarla çirkinleşmiş, öfkeli çocuklar, alay ederek meydan okuyorlar, düzinelerce askeri öldürmüş olmakla övünüyorlar (...). Yerusaleim'in bulunduğu yere konan bir yazı, ölüm sancısı çekmekte olan Yahudilerin bu moloz yığını üzerine yeniden yerleşmelerini yasaklıyordu; kelimesi kelimesine daha önceden tapınağın kapısına kazılmış ibadet ayinini engelleyen sözler yeniden yazılmıştı. Yılda bir gün, Ab ayının dokuzuncu günü Yahudilerin gelip, yıkıntı halindeki bir duvarın önünde ağlamaya hakları vardı. En dindarları ana yurtlarından ayrılmayı reddettiler; ellerinden geldiğince yeniden yerleştiler. En bağnazları Part topraklarına göçtüler; diğerleri Antakya'ya, İskenderiye'ye, Bergama'ya gittiler; en akıllıları, onları bolluğa kavuşturan Roma'ya gittiler. Yahuda haritadan silinmişti ve benim buyruğumla Filistin adını aldı. (...) Roma benim için bir zafer şöleni hazırlamıştı (Hadrianus'un Anıları, 2024:230-234).

Yourcenar, daha doğmadan önce Batıda Yahudilerle ilgili ünlü Dreyfus olayı Fransa'yı sarsmış. Daha sonra 20.yüzyılın ilk yarısında

Hitler tarafından Yahudi katliamı ve dışlanması yaşanmıştır. Zaman zaman bazı entelektüeller, sonuçlar kadar nedenlerin de değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ardından Avrupa'nın birçok yerinde Yahudi karşıtlığı yasaklanmış. Bu kadar olaylarla anılan Yahudiler Yourcenar'ın da dikkatini çekmiş ve Yourcenar'ın eserlerinde zaman zaman Yahudilerden söz edildiği görülmüştür.

Yourcenar, Yahudiler üzerine farklı yazılar yazmıştır. Özellikle *Hadrianus'un Anıları* romanında Yahudilere geniş yer verilmektedir. Bu romanda Yahudiler dünyayı ele geçirmeye çalışan komplocu olarak tanıtılmaktadır. Bir *Ölüm Bağışlamak* romanında Yahudi karşıtı öykü kahramanı, Yahudileri Wardi tarafından temizlenen stereo tipler olarak sunuyor (Sarde, 1995:71-72). *Karanlık Bir Adam* adlı eserde Yahudi kimliği ile tanıtılan Sarah, Nathanaël'i aldatmaktadır. Yahudilerle ilgili genel bir olumsuz yargının olduğundan söz edilebilir.

Yourcenar, dört beş tane iyi Yahudi dostu olduğunu söyler. Bununla birlikte Hitler olayından sonra Yahudiler hakkında olumsuz eleştiriler yapılamamasını doğru bulmaz. Ayrıca kurulan İsrail Yahudi devletinin güçlü bir şekilde silahlanması da yazarı endişelendirmektedir (Yourcenar, 1995:429-430).

Roma İmparatorluğu döneminde Yahudilerin İmparatorluğa karşı sürekli sorun çıkarması, Yunanlılar tarafından sevilmemeye nedeni olabilir. Günümüzde de Yunan halkının İsrail ve Yahudileri sevdiği pek söylenemez. Yunan kültürüne hayran olan Yourcenar'ın Yahudileri pek sevmeme nedeni buna da dayanabilir.

II. Dünya Savaşı *Hadrianus'un Anıları* romanının kaleme alınmasında önemli bir rol oynar. Romandaki Trajan savaşı ile II. Dünya Savaşı arasında bir paralellik bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı imparatorun siyasi düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Yourcenar, Trajan'ın başarısızlıklarından sonra Hadrianus'un yaptığı gibi, 1939-1945 yılları arasında katliamların yapıldığı II. Dünya Savaşından sonra daha adil bir dünya düzeni kurulabileceği, hümanizm anlayışının ve evrensel barışın hüküm süreceği bir dünya hayal eder. Yourcenar, Hadrianus karakterinden dünyada barış için çaba harcayan aktif bir imparator karakteri sunar. Selefî Trajan'ın tersi bir politika ortaya koyar (Poignault, 2015:1-2). Trajan asker-imparator kimliği taşıırken, Hadrianus daha çok sivil imparator kimliği taşımaktadır. Trajan, sorunları askeri operasyonlarla çözmeye çalışırken, Hadrianus müzakerelerle çözmeye çalışır. Ona göre şiddet

şiddeti doğurur ve savaş barbarların işidir. Çok zorunda kalınmadıkça savaşa karşıdır. Barış adına Ermenistan ve Mezopotamya'dan çekilmeyi planlar. Ayrıca halklar birbirleriyle dostturlar:

Daçyalılara karşı ilk sefer bir yıl sonra başladı. Savaşa dayalı bir politika benim siyasal inanç ve seçeneklerime her zaman ters düşmüştür (Hadrianus'un Anıları, 2024:53).

Yabancı şeylere karşı sevgim beni bu amaca daha da yöneltti (Hadrianus'un Anıları, 2024:49).

Hadrianus Doğulu – Yunanlı ayırımı yapmaz herkesle aynı hamama gider. Hadrianus'a göre devletin ayakta kalmasının koşulları halka verilen önemle bağlantılıdır. Ilımlı, alçak gönüllü ve demokrat bir imparatorudur. Görevi sırasında insanlığı dönüştürmeyi amaçlar. Yasaların insanların yararına değişmesi gerektiğine inanır ve değiştirir. Adalet ve eşitlik, sosyal devlet anlayışını benimser. Devleti, milletin hizmetine sunma, insan severlik, erdemli olma onun temel ilkeleridir:

İnsanlık aleminin çıkarları için eski reçetelerin yeniden değerlendirilmelerinin zamanı geldiği anlaşıyordu. (...) Kentin lağımalarını temizleyen kölelerden, sınırlarda aç susuz dolaşan barbarlara kadar en sefillerin bile Roma'nın hayatını sürdürmesinde çıkarları olmasına kararlıydım (Hadrianus'un Anıları, 2024:109-110).

Dünyanın geleceği artık endişelendirmiyor beni; (...) Bela ve yıkıntı gelecek; düzensizlik zafere ulaşacak ama zaman zaman düzen de başarıya ulaşacak. İki savaş dönemi arasında yeniden barış kurulacak; İNSANLIK-ÖZGÜRLÜK-HAKSEVERLİK sözcükleri onlara vermek istediklerimiz anlama orada burada yeniden kavuşacaklar. Kitaplarımızın tümü yok olmayacak, heykellerimizin de (Hadrianus'un Anıları, 2024:109-272).

Yourcenar, bir süre Yunanistan'da ikamet eden, antik Yunan filozofların eserlerini okuyan ve eski Yunan şiirlerinden çeviriler de yapan bir yazardır. Her türlü çatışmaya ve kötülüğe karşıdır. Bu bağlamda II. Dünya Savaşından rahatsız olduğu gibi, savaş sonrası ABD ve Rusya arasındaki soğuk savaş ve bunun çeşitli toplumlara yansması ve insanların huzursuz olması da onu kaygılandırır.

Evrensel yurttaş bakış açısına sahip olan Yourcenar, *Zenon/Kara Kitap*'ta ülkeler arasında aşılması zor sınırların olmasına karşı bir tutum sergilediği gibi Katolik ve Protestanlık gibi dini ideolojilerle insanlar ve toplumlar arasında duvarlar örülmesine de karşıdır. Yazarın en büyük ideali özgürlük olduğu için somut veya soyut tüm sınırlamalara karşıdır.

Zenon/Kara Kitap 16.yüzyıl Avrupa yaşamı ve felsefesini yansıtmaktadır. Bununla birlikte bu romanda Yourcenar zaman ayrımı olmaksızın evrensel insanlık durumuna dikkat çekmeye çalışmaktadır (Delgado, 1995:252-255). Yazar, Orta Çağın sona ermiş olması ve Rönesans dönemine rağmen insanlığı tehlikede görmektedir. Hatta bu tehlike durumu romanın yazıldığı 20.yüzyılda da ciddi bir şekilde devam etmektedir.

Romanda fanatizm çok yönlü olarak yansıtılmaya çalışılmaktadır. Katolik kilisesi engizisyon döneminde insanları odun ateşinde ölüme mahkûm etmektedir. Bu duruma karşı Zenon'un din eleştirisi şu sözlerinden anlaşılmaktadır: *"Tanrı neredeyse hiç duymuyor. Beni duyuyor musunuz?"* diye haykırır. Protestanlar ise daha ılımlı bir yol izlemektedirler. Protestanlığın daha uç uzantısı olarak kabul edilen Anabaptistler ise Tanrı'nın dünya işlerine karışmadığı düşüncesindedirler. Bu baskı ve çatışma ortamında insanlarda bir korku ve sinme durumu söz konusudur:

Katoliklerin dua kitabı ile Reformcuların İncil'i arasındaki çatışmayla ilgili konularda duygularını gizlemek yolunu tutmuştu (Zenon/Kara Kitap, 2023:145).

Bununla birlikte kilise din adamları arasında az da olsa hoşgörü sahibi örnek din adamları da vardır. Cordelier başrahibi kilisenin bölünmesine üzülür. Ancak aynı zamanda vatansever, döneminin gelişmelerini anlamaya çalışan bilge bir şahsiyet, iyi yürekli din adamıdır. Rahibin, insanlık durumu ve kamu işlerinin düzensizliği nedeniyle endişesi artar. Kutsal olanları bir tarafa bırakıp insanlığın yaşadığı sıkıntılara odaklanır (Wasserfalen, 1990:105-107). Zenon ve Cordelier başrahibi arasında hoşgörüye dayalı samimi bir ilişki bulunmaktadır. Oysa bir Katolik din adamının ateist bir insanla normalde dost olması pek olası bir durum değildir. Bir inanç ve düşünce insanı olarak zaman zaman var oluş konusunda şüpheye düşmektedir. İnsanların hep mutlu olmasını isteyen hoşgörü sahibi din adamı, insanlar için Tanrıya dua etmektedir:

Garip bir şeydi ama, ona öyle geliyordu ki, koca kentte özgür düşüncenin ışılandığı tek yer Cordelier manastırı başrahibinin hüccesidir. Önceleri dost olarak, sonraları hekim olarak gidip gelmeye başlamıştı (Zenon/Kara Kitap, 2023:152).

Başrahip yeniden söze başladı. (...) Bir din adamına açmayacağım bir şeyi itiraf edeceğim size, (...) Artık sabrım tükendi dostum Sebastien. İsa'nın yeryüzüne inişinden buyana neredeyse onaltı yüzyıl geçmiş olacak ve istavrozu yastık gibi

başımızın altına çekmiş, uyuyoruz... Bir kez İsa insanlığı kurtardıya herşey oldu bitti, yoluna girdi gibi, sanki herkes başının çaresine bakacak, o kadar. (...) Ümit şölenleri yapıyoruz; sofalara altın değerinde ümitler satıyoruz. Ama merhameti düşünen var mı? (Zenon/Kara Kitap, 2023:207).

Kurbanların en çirkini yerine ya da onun yanında darağacına, diri diri yakılmak üzere odun yığınının üzerine tırmansa, belki de kendimizi bir başka dünyada, bir başka ve yeni gökyüzü altında bulurduk... kötülerin en kötüsü ya da kafirlerin en zararlısı, benim yanımda, benim İsa'nın indinde olduğumdan daha aşağı olamaz (Zenon/Kara Kitap, 2023:207-208).

Başrahibin sesinde bir titreme oldu. "Şüphe ediyoruz" dedi. "şüphe etik... Nice geceler kafamdan atmaya çalışmışımdır, Tanrı'nın üzerimizde bir zorba, beceriksiz bir müstebit olduğu fikrini... Tanrı'yı yadsıyan bir tanrıtanımaz var bir tek, ona sövmeyen (Zenon/Kara Kitap, 2023:208-209).

Cordelier başrahibi ile Zenon zeki ve iyi kalpli insanlardır. Başrahip bilge, Zenon bilge ve hekim, başrahip hümanist, Zenon hümanist ve filozof (Delcroix et Piozza, 1993:226). Zenon'un insanlık için endişesine, Cordelier başrahibi de üzülmemektedir. Cordelier başrahibi hümanist, iyi bir din adamı olduğu için dini fanatizme ve aşırılığa karşıdır. Bazen Zenon ile diğer şüpheli ve inkarcılar gibi düşünmenin sınırına gelir (Berthelot, 1993:78-79). Katolik kilisesinin aşırılıklarına ve saçma kararlarına karşı din adamları da isyan eden ederler (Bourbonnais, 1990:112). Cordelier başrahibi Jean-Louis de Berlaimont hastalanınca dostu Zenon, onu ölüm döşğinde bırakıp gitmez, onun ağırları ile ilgilenir. Başrahip ise dostunu korumak amacıyla Zenon'a kaçıp kurtulmasını söyler. Buradan her ikisinin de insanlık yanının oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Zenon'un manastırda dini eğitim aldığı hocalarından birisi olan rahip Bartholommé Campanus da örnek bir din adamıdır. Bilgili ve iyi bir insan, hümanist kültürü benimseyen birisidir. Okuma tutkunudur ve odası kitaplarla doludur. İnsanlığın sıkıntı ve ızdıraplarına duyarlı olan bir karakterdir. Roman boyunca her iki rahibin de insancıl yaklaşımlarından söz edilmektedir:

Bruges'de Saint-Donatien rahibi olan kayınbiraderi Bartholommé Campanus'e emanet etti. Dua etmekle, okuyup yazmakla aşınmış bu bilgin adam, o kadar yumuşaktı ki ihtiyar sanırdınız. Öğrencisine Latince, kendisinin de az buçuk bildiği Yunanca bir de simya öğretti (Zenon/Kara Kitap, 2023:25).

Dini çatışmalar ve fanatizm Avrupa toplumlarında boy gösterdiği bir dönemde ilk önce manastırda dini eğitim alan Zenon, daha sonra bu

eğitimini bıraktığı gibi sonunda herhangi bir dine ya da mezhebe mensup olmama durumuna gelir. Farklı kültürleri tanınması, özellikle Antik Yunan pagan kültürü ve Doğu bilgeliği Yourcenar gibi roman kahramanı Zenon'u da etkilemiş ve onun değişmesinde rol oynamıştır.

Zenon/Kara Kitap romanında baş kahraman Zenon, hoşgörüsüzlüğün ve cehaletin boy gösterdiği bir toplumda olaylara bir simyacı ve bilgin gözüyle yaklaşmaktadır (Pelckmans, 1990:18). Zenon insanın ne olduğunu araştırır. Bunu tinsel boyutu ile ilgili İstanbul'da tanıştığı İran kökenli Darazi'nin düşünceleri, fiziki yaratılışı ile ilgili Jean Myers'in bilgileri ona ışık kaynağı olur. Darazi'den öğrendikleriyle uzun uzun insan varlığı üzerine düşünür:

Darazi'nin usullerini uygulayarak iradesini beyinden, bir ülkenin başkentinden, uzaktaki bir taşra kasabasına gider gibi, vücudunun öbür bölgelerine kaydırıyordu. Bu karanlık galerilerin şurasına burasına biraz ışık tutmaya çalışıyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:167).

Eskiden o da Jean Myers ile birlikte insan makinesinde bir işçi Tanrı' patentini gören kabasofularla alay ederdi, ama tanrıtanımaazların, insan doğası saydıkları bu rastlantısal başesere karşı gösterdikleri saygı, şimdi ona ağız dolusu gülünecek bir şey gibi görünüyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:167).

Hümanist bir kimlik sahibi olan Zenon garibanların hekimi olur. Doktor Zenon, bütün insanlara yardımcı olmaya ve onları dertlerinden kurtarmaya çalışır. Hipokrat yemine sadık bir doktor olarak insan yaşamının kutsallığına inanır. İsyen sırasında işgalci İspanyol yüzbaşısı vurup kaçak konumuna düşen bir kişiyi tedavi eder, sığınmacılarla ilgilenir. Bu davranışlarından dolayı Zenon uzun süre Bruges'den ayrıldıktan sonra, geri döndüğünde Doktor Sébastien kimliğiyle kendisini tanıtır. Bir kaçağı tedavi etmesi engizisyon tarafından idam cezasına çaptırılmasına neden olan sebeplerden birisidir.

Dini bağnazlık nedeniyle insanların Hristiyanlığa geçmelerine rağmen Yahudilikten kopamadıkları gerekçesiyle ya da inançsız olmaları nedeniyle yakılarak idam edilmeleri eleştirilmektedir:

Hristiyanlığa döndükleri halde, gizliden babalarının dinine bağlı kalmakla suçlanan dört Yahudiyle kutsama ayinlerinin geçerliliğini yadsıyan birisini yakmışlardı. (...) bir dumanla sarılı halde öksürüyordu. Dimdik kalkan kararmış bir bacak

görülyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:152). (Zenon/Kara Kitap, 2023:152).

Zenon'un Proteoriler (Öngörüler) kitabı boş inançlara ve doktrinlere karşı araştırma ve incelemeyi öngörür. Kilisenin dogmalarına karşı eleştiriler içermektedir. Proteoriler kitabı sapkınlık izleri taşıdığı gerekçesiyle Paris Sorbon tarafından yakılma kararı verilir. Proteoriler kitabından bir tanesi yakılmaktan kurtulur. Latincesi Almanya'ya ulaşır ve Almanca'ya çevrilir. Zenon, Almaya'ya Lumberk'e gitmek ister:

“Kulağıma çalınanlara bakılırsa, benim Öngörüler kitabım hakkında soruşturmalar yeniden başlıyor (Zenon/Kara Kitap, 2023:122).

Papalık'la ilgili boş inançlara savaşacak güçte oldukları gibi, kendi kurtarıcı inanç ve doktrinlerini de destekliyordu. Proteoriler onların elinde azıcık yoldan sapmış ve araç olmuştum ama insan zihnini karıştıran her kitapta bu kadar olurdu, hatta eğer nerede olduğu öğrenilebilse Zenon'a bir Sakson üniversitesinde felsefe kürsüsü önerilmesi bile söz konusuydu (Zenon/Kara Kitap, 2023:262).

Zenon'un kitapları: kapalı dinsizlik, duygu ve cinsel hazlar içermektedir. Zenon'un kitaplığında bulunan kitaplar, Rahip Campanus ve Psikopos'un da kitaplığında bulunuyorlar:

Sanığın yazılarını tarayıp saygısız, sapık ya da açıkça dinsiz önerilerinin dökümünü yapacak olan tanrıbilimcilerin görevlerini bihakkın yaptıklarına kuşku yoktu (Zenon/Kara Kitap, 2023:278).

Zenon hakkındaki suçlamalar: oğlancı, yabancı casusu, bir isyancıya yardım etme, büyücü, dönek, dini sapkınlık. Zenon, Muhammed'in dinine geçme ve sünnet olmakla da suçlanır. Oysa Zenon Osmanlı İmparatorluğuna ajan olarak gönderilmiştir:

Böylesi bir dinsel sapkınlık davası ancak Roma'daki engizisyon mahkemesinde görülebilirdi. Sanık, Roma'daki Santa Maria Sopra Minerva Manastırı'na gönderilmeli ve oradaki zindanlardan birisine kapatılmalıydı. Akli başında kimselerse tersine, Bruges'de doğmuş, sonra oraya uydurma bir adla geri gelmiş olan ve böyle dini bütün ortamda karışıklıklar çıkarmasına neden olabilecek bir inançsızın yine burada yargılanmasını istiyorlardı. Bu Zenon iki yıl Majesteleri İsveç Kralının sarayında kalmıştı. Belki Kuzey'in casusuydu; dinsiz Türklerin ülkesinde de bulunmuştu, belki dinden de dönmüştü söyledikleri gibi, kim bilir. Bir sürü suçlama birikiyordu üzerinde, davanın görülmesi uzayabilir, belki yıllarca sürerdi.

Bu gürültü patırdı içerisinde Sebastien Theus'ün tutuklanmasına yol açan asıl olay ikinci sıraya düşmüştü. Zaten büyüculük suçlamasına katılmayan piskopos aşk iksiri öyküsünü ciddiye almıyordu. (...) Cyprien ile aralarında çirkin bir yakınlık olasılığı vardı, ama mahallede herkes hekimin dürüst, ahlak sahibi ve namuslu bir adam olduğuna tanıklık ediyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:274).

Melekler davasında gece eğlencelerine katılan diğer 5 mahkûm da öldürülür. Zenon mahkûmların diri diri yakılarak ölmelerini engelleyip boğularak öldürülmelerini sağlamaları için cellatlara para verir:

Cyprien, François de Bure ve öbür iki çömezden biri, bu sayede diri diri yakılmaktan kurtuldular; ama Florian ve öbür çömez için iş yürümedi, cellat imdatlarına koşma fırsatı bulamamıştı feryatları hemen hemen yarım saat sürdü (Zenon/Kara Kitap,2023:277).

Zenon hamam sefalarına katılmadığını söyler. Ateistlik suçundan mahkûm olur. Rahip Bartholommé dine karşı bilime dayalı eleştirilerin olabileceğini savunur. Monsenyör, Zenon'a dinsel konağa kapatılma cezası verilmesini doğru bulur. Rahip ve Zenon insan üzerindeki baskıyı eleştirir. Rahip, Zenon'u idamdan kurtarmak için kiliseye gelip günah çıkarmaya ikna etmeye çalışır:

Psikoposa, Magnum Opus'un sizin için, insan ruhunu olgunlaştırmaktan başka bir amacı olmadığını söylediniz, ben de inanmalı mıyım buna? Eğer öyleyse siz bize Monsenyör'ün ve benim sanmaya cesaret edemeyeceğimiz kadar yakınsınız demektir ve bu simyagerlerin, benim ancak uzaktan uzağa görebildiğim gizleri de kilisenin kendine inananlara gece gündüz bellettiği şeylere benzemektedir (Zenon/Kara Kitap,2023:312-313).

“Fazla ümitlenmeyin” dedi rahip sakınarak. “Size verilecek olan şey özgürlük değil. Ama Monsenyör sizin, kendi seçeceği bir dinsel konağa kapatılmanızı sağlayabileceğini sanıyor (Zenon/Kara Kitap,2023:313).

Rahip Bartholommé Campanus, Zenon'u idamdan kurtarmak için çok çaba sarf eder, ancak Zenon onun tekliflerini geri çevirir. Başkalarına boyun eğerek var olmayı kabullenmez. Burada Derviş Darazi ve Budizm başta olmak üzere Doğu felsefesinden de esinlendiği söylenebilir (Remise, 1994:106).

Zenon'un daha hoşgörülü bir toplum ve aydın bireyler yaratmak için sergilediği eylem ve mücadeleler, aynı zamanda modern çağın evrensel değerlere ve özgürlüklere saygılı toplum yaratma çabalarıyla

örtüşmektedir. “Zenon, Rönesans döneminin kurgusal bir kahramanı olmasına rağmen, aslında aynı zamanda çağımızın ideal aydın insanını temsil etmektedir. Bu nedenle L’Oeuvre Au Noir klasik bir eser olarak kabul edilebilir” (Oral, 2021:2).

Yourcenar’ın eserlerini okuyanlar, yüksek kültürlü hümanist bir yazarla karşılaşmaktadırlar. *Zenon/Kara Kitap* ve *Hadrianus’un Anıları* romanlarında okurlara özellikle hümanizm anlayışı, ısrarlı bir şekilde empoze edilmeye çalışılmaktadır (Duguesne et Mertens, 2003:74). Bu durum yazarın hem kendi yaşantısında hem de birçok kahramanının yaşantısındaki cinsel eğilimler konusunda daha belirgin bir şekilde yansımaktadır. Konuları tarihe ve mite dayanan eserlerinde dahi yazar, olay ve konulara hoşgörülü ve özgürlükçü bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Zenon’un evrensellik anlayışı felsefeden bilime, kutsal metinlerin incelenmesinden ateizme çağdaş bilgilerin köklerini oluşturmaktadır (Wasserfallen,1995:255). *Zenon/Kara Kitap* adlı romanda Zenon’un düşünceleri modern düşüncelerin ve bilimin kökenleri ile örtüşmektedir:

Uçan makineler düşünüyordu uzun uzun, dalan makineler, seslerin insan belleği gibi, bir makine aracılığıyla kaydedilmesini (...). Belleğini, muhakemesini canlandırarak cerrah olarak yaptığı ameliyatlara gözlerinin önüne getirmeye zorlandı. Diyelim ki şu birinden öbürüne kan geçirme işi...
(Zenon/Kara Kitap, 2023:284).

Romanda dini inanç ve ayrıştırıcı fikirlere eleştirel yaklaşılmakta, evrensel hoşgörü ve özgürlük anlayışının benimsenmesiyle insanlığı geleceğinin daha aydınlık olacağına inanılmakta ve bu yönde gelişmelerin olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

Zenon’dan hareketle Yourcenar, evrensel yurttaş örneği yaratmaya çalışmaktadır. Eserlerinde yer verdiği Léonard da Vinci ve Erasmus gibi şahsiyetler de evrensel hoşgörü ve özgürlük yanlısıdır.

Doğu Öyküleri adlı eserde Avrupa ve Asya medeniyetlerinden birçok kültürel değere yer verilmektedir: Antik dönem, Hristiyan, Müslüman, Uzak Doğu. Hollanda, Balkanlar, Hindistan, Çin, Japonya öykülerin geçtiği coğrafyalardır. “Başka kültürlere değer verir. Özellikle Hindistan ve Çin’e, bir felsefe içeren dinleri bünyelerinde barındırdıkları için ilgi duyar. Hinduizm, Budizm, Taoizm onun ilgi alanı içinde yer alır” (Atalay, 2011:157). Bu dinlerin evreni kutsallaştıran anlayışı, onun görüşleri ile örtüşmektedir. Ancak onun hoşgörü evreninde Türkler ve Müslümanlar

yer almaz. “Adı geçen coğrafyada neredeyse bir ülkeden diğer ülkeye, bir limandan ötekine birer birer geçilirken, Yunanistan’dan sonra Doğuya yapılan yolculukta Türk ve İslam kültürünün görmemezlikten gelinmesini, olumsuz imajlar dışında yazarın anlatılarında bu coğrafya ve kültürler yer vermemesini sorgulamak gerekir.” (Atalay, 2011:157).

Yourcenar’ın eserlerinde Yahudiler gibi Türkler de barbar insanlar olarak sunulmaktadır. Bunu özellikle *Doğu Öyküleri*’ndeki *Marko’nun Gülümseyişi*, *Marko Kraliévitch’in Sonu* ve *Ölüm Sütü* öykülerinde görmekteyiz (Gueorguieva-Dıkranian, 1995:63). Yourcenar’ın Türklerle karşı hoşgörülü olmamasının altında yatan neden de Türklerin uzun dönem Yunanistan ve Balkan coğrafyasını yönetmesi olarak düşünülebilir. Çünkü beslendiği kaynaklar çoğunlukla Yunan kültürü ağırlıklıdır. Öte yandan toplumda etkin olan dini fanatizme ve dogmalara karşı evrensel hoşgörü anlayışını benimseyen Yourcenar, Yahudi ve Türkler söz konusu olduğunda Hristiyanlardan yana bir duruş sergilediği görülmektedir. Bu da yazarın toplumsal yaşamda dini dogmalara karşı bir duruş sergilerken kültürel kimlik bağlamında Yunan pagan kültürü yanında Roma Hristiyan kültürünü içselleştirdiğini göstermektedir.

Yourcenar *Kuzey Arşivleri* adlı eserinde hümanizm ve evrensellik üzerine vurguda bulunarak insanoğlunun bütün toprakların evrensel mirasçısı olduğuna dikkat çekmektedir (Yourcenar, 1991a:974). İnsanın fiziksel ve düşünsel olarak farklı kültür ve medeniyetlere sahip insanlardan oluşabildiğinin altını çizmektedir. Benzer bir yaklaşımla Hadrianus da bir imparator olarak dünyadaki devamlılığın kan bağı üzerinden değil de bütün topraklarda ve ruhlarda inşa edilecek evrensel değerler üzerinden sürdürülmesi anlayışını benimser.

Sessiz Ev romanında Selahattin Bey’in iki torunu arasındaki düşünce farklılığı, aile içerisinde dahi cinayetle sonuçlanmıştır. Nikahlı eşi Fatma Hanım’dan olan oğlundan torunu Nilgün solcu olduğu için, Selahattin Bey’in hizmetçi kadından olan oğlunun oğlu ülkücü Hasan tarafından darp edilerek öldürülür. Oysa ikisi de daha çok gençtir. Nilgün üniversite sosyoloji bölümü öğrencisi, Hasan lise öğrencisi. Hasan’ı aynı ideolojideki arkadaşları Nilgün’e karşı kışkırtmaktadırlar. Farklı fikirlere karşı hoşgörülü olamama hem aile içerisinde hem de toplumda huzur ortamının sağlanamamasına neden olmaktadır. 12 Eylül 1980 darbesi öncesi karşıt fikirlere karşı hoşgörülü olamama neticesinde romandaki gibi kardeşler

arasında ya da baba evlat arasında bu tür dramlar yaşanmıştır. Pamuk, o yıllara göndermede bulunmaktadır.

Pamuk'un eserleri arasında özellikle *Beyaz Kale* romanı kültürel bağlamında hoşgörü ve evrenselliğe göndermede bulunmaktadır. "Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale*, Diderot'un *Kaderci Jacques* ile Efendisi romanlarında karşılaşılan Efendi-Köle, Hoca-Köle diyalektiği bu bağlamda değerlendirildiğinde insanı temel alan insanca bir yaklaşım/eksiklik olduğu ancak bir süre sonra metinde yok olduğu ve diyalektiğinde kalktığı görülür" (Dilber, 2014:110). Sonunda Hoca Efendi İtalyan değerlerini, İtalyan köle de Türk değerlerini benimser.

Kar romanında türban üzerinden farklı ideolojilerin fanatizminden ve hoşgörü anlayışının toplumda benimsenmeyişi yarattığı sorunlardan söz edilmektedir. Romanda yaşanan dinci ve devrimci mücadelesi, darbecilerin müdahalesine neden olur. Bu hoşgürsüzlük başta genç kızların intiharı olmak üzere birçok insanın ölümüne neden olmuştur. Karşı görüşteki insanlar ötekileştirilip düşman olarak algılanmaktadır. Halk Partisi eski belediye başkanı Muzaffer Bey'in karşı tarafa bakışı:

"Çarşaflılar, başörtülüler, türbanlılar dolduruyor Kars sokaklarını" diye eklemişti Muzaffer Bey. Başlarında siyasal İslam'ın simgesi o bayrakla derslere giremedikleri için intihar ediyorlar (Kar, 2007:26).

Farklı ideolojilere sahip grupların benimsedikleri siyasal etiketler ve aidiyetler, toplumda huzursuzluklara neden olmakta ve toplumsal barışın sağlanmasını engellemektedir. Oysa farklılıklar ayrışma yerine, zenginlik olarak kabul edilebilse toplumsal barışın gerçekleşmesi mümkün olabilecektir.

Kafamda Bir Tuhaflık romanında da toplumsal bağlamda hoşgürsüzlük eleştirilmektedir. Ülkücü gençler ile Alevi solcu gençler arasında yaşanan ideolojik çatışma ölümlere neden olduğu gibi, ülkücülerin ağırlıkta yaşadığı Duttepe'de yaşama olanakları pek mümkün olmaz. Olayların artmasıyla birlikte kendilerinin yoğun olarak yaşadıkları Kültepe'yi de terk ederek Gazi Mahallesine taşınmak zorunda kalırlar. Sağcı ve inançlı olarak tanıtılan ve kapitalist düşüncedeki müteahhitler Alevilerin arazilerini ucuza kapatıp zenginliklerini artırmanın hesabı peşindedirler. Siyasi düşünce ve mezhep farklılığına karşı beslenen düşmanlık ve hoşgürsüzlük toplumda huzursuzluklara neden olduğu için

insanları kurulu düzenlerinden eder. Oysa aynı milletin bireyleri olarak enerjilerini toplumun daha ileri düzeye erişmesi yönünde harcaabilirler.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Evrensellik ve çokkültürlülüğü ilke edinen Yourcenar, eserlerinde insanlık durumunun yüzyıllardır süren sorunlarına ayna tutmaya çalışırken en çok insan, insanlık ve evrensel hoşgörü anlayışı üzerinde durmaktadır. Yourcenar, günümüz insanını değerlendirmek ve yargılamak için, geçmişin insanını örnek olarak ele alıp bir ahlakçı gözüyle gözlemler. Geçmişten günümüze farklı dönemlerden kesitler sayesinde 20.yüzyıl insanı, toplumu ve olaylarını daha açık görme ve yorumlama olanağını yakalar (Barbier, 1998:13; Atalay, 2011:156).

Pamuk, farklı görüşlere ve kültürlere hoşgörüyle bakabilen evrensel insanlık anlayışını benimsemiş bir yazardır. Bunu eserlerinde farklı gruplar arasında yaşanan mücadeleler karşısında sergilediği tarafsız tutumundan anlamak mümkündür. Geleneksel ve modern her kesimi eleştirebildiği gibi olumlu yanlarını da benimsemektedir. Ayrıca eserlerinde hem Doğu hem de Batı'dan birçok yazar, sanatçı ve düşünürü yer vermektedir, bu bir yandan onun evrensellik anlayışını diğer yandan da çok kültürlülük yaklaşımını ortaya koymaktadır.

3.2 Bireysel Özgürlük

Yourcenar'ın *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı* adlı ilk romanında roman kahramanı Alexis yaşadığı toplumda kendisini mahkûm hissetmektedir. Çünkü yaşam tarzı toplumun öngördüğü yaşam tarzıyla örtüşmemektedir. Kendisinin özgürce yaşadığını varsaydığında, bu kez de toplumun kurallarına boyun eğenler kendi özgür arzuları doğrultusunda yaşayamadıkları için ona göre tutsak yaşamı sürdürmektedirler (Andersson,1994:3). Yazara göre 20.yüzyılın modern dünyasında insanlık birçok açıdan ve birçok yerde hapishanelerin dışında da tutsak yaşamı sürdürmektedir adeta.

Andaç (2022)'a göre Alexis sanlarıyla bedeninin ve ruhunun yalnızlığını yaşamaktadır. “*Herkes sırlarını ve hayallerini hiç itiraf etmeden, hatta kendine bile itiraf etmeden sessizce büyütüyor...*” (Alexis, 1999:76). Roman, sorgulama yerine anlaşılmayı, ruhun ve bedenin özgürlüğünü anlamayı hedef olarak göstermektedir. Bu sorun, günümüz

toplumlarının birçoğunda insanların karşılaşmaya devam ettiği bir sorundur.

Alexis müzikle uğraşmasının nedenini de kendisini bu yolla ifade etmeye çalışmak olarak nitelendirir. Onun için müzik bedensel ve ruhsal özgürlüğü dışı vurum aracı olarak değerlendirilmektedir:

Her sessizlik söylenmemiş sözlerden oluşur. Belki de bu yüzden müzisyen oldum (...). Ne var ki, aktardığımız sadece kendi huzursuzluğumuzdur: insan daima kendinden söz eder (Alexis, 1999:20).

Bir Ölüm Bağışlamak romanında özgürlük mücadelesi sadece Bolşevik yanlılarına ve İspanya'daki diktatör rejimine karşı verilmez. Aynı zamanda roman kahramanları bireysel yaşamlarında da çeşitli özgürlük mücadeleleri vermektedirler. Conrad'a karşı ilgi duyan Eric hem düşmandan hem de Sophie'den kurtularak özgürlüğünü kazanmak ister. Sophie de hem çatışmada yer alacağı taraf hem de ilişki kuracağı erkekler konusunda özgürce hareket etmekten yanadır.

Hadrianus, Roma'nın dünya medeniyetinin başkenti olmasını arzular. Medeniyetin kaynağı olarak da hümanist Antik dönem Yunan kültürünü adres gösterir. Söz konusu kültür özgür düşünceyi ve bireyin özgürlüğünü temel alır. Dolayısıyla Hadrianus'a göre bu kültür diğer kültürlerden daha üst bir medeniyete sahiptir.

Hadrianus'un sikkeler üzerine bastırdığı üç söz “İnsanlık, Özgürlük, Hakseverlik/Mutluluk” şeklindedir. Aslında bu kavramlar sadece Hadrianus'un dünyaya bakış açısını değil aynı zamanda herhangi bir Yunan filozofun, her kültürlü Romalının bakış açısını yansıtmaktadır. Dolayısıyla Hadrianus insani bakış açısını Yunan kültürüne dayalı olarak geliştirmiştir (Marseglia, 2023).

Hadrianus'un Anıları romanında yazar, Hadrianus'u birinci tekil şahıs anlatıcının bakış açısından bütün yaşamı ile sunmaya çalışmaktadır. İmparator Hadrianus, geleceğin imparatoru olacak olan evlatlığı 17 yaşındaki Marcus Aurelus'a hitaben özel yaşamından devlet yönetimine tüm yaşamını, duygu ve düşüncelerini anıları şeklinde anlatmaktadır. Hadrianus'un tutum ve davranışları hümanist bir imparator olduğunu ve özgürlükten yana bir tavır ortaya koyduğunu göstermektedir (Vialle, 2025, <https://www.musanostra.com> >). Kölelerle ilgili düzenlemesi bunu göstermektedir:

Bir kölenin kurmuş olduğu aile bağları dikkate alınmaksızın, adsız bir mal gibi satılmasını ya da bir yargıcın yeminli savunmasını almadan bir köleye alçak bir nesneymişçesine işkence yaptırmasını engelledim. Saygın olmayan ya da tehlikeli mesleklere kölelerin zorla sokulmasını önledim; onların gladyatör okuluna, genelev sahiplerine satılmalarını yasakladım (Hadrianus'un Anıları, 2024:111).

Hadrianus insanın koşullarının iyileştirilmesinden yanadır. Bunun için adalet, şeffaflık ve iyilik severlik önemli unsurlardır. Barbarları iyilikseverlik eylemleriyle köleleri de onlara daha fazla özgürlük vererek ve koruma sağlayarak toplumla bütünleşmelerini sağlamaya çalışır. Köle ticaretini yasaklar. Mallarını istedikleri gibi yönetme ve kendi istekleri kişileri eş olarak seçme konularında kadınlara daha fazla özgürlük tanır (<https://cpp.numerev.com> »).

Hadrianus'un Anıları romanında yazarın ilk hedefi, II. yüzyılın özgür bir insanını betimlemektir. II. yüzyılda düşünce özgürlüğü günümüzdekinden daha geniştir. Hadrianus, iktidarından çok özgürlük anlayışı ile ön plandadır. Bir başka deyişle güçten çok özgürlük arayışındadır (Lee, 2002:71). Hadrianus güçlü olmaksızın özgür olmayı yeğler:

Güçlü olmayı da yalnızca özgürlüğe yol açtığı için istemişimdir. Özgür insan felsefesinden çok tekniği beni ilgilendirmiştir. Düzenin, doğamızı sınırlayacağına güçlendireceği noktayı, isteklerimizle yazgılarımızın buluşup bir arada eyleme geçeceği yeri keşfedeceğimi ummuşumdur (Hadrianus'un Anıları, 2024:44-45).

İmparator Hadrianus'un çevresi filozof, şair, müzisyen, ressam, tarihçi, astrolog ve bilim insanlarıyla doludur. Onlar hem danışmanlarıdır hem de onlarla dostluk ilişkisi içerisinde. Şairler imparatorun duygusal yönüne ilham verirken, filozoflar düşünce ve özgürlük açısından destekçi olmaktadır.

Hadrianus, yaşamı boyunca iki önemli bilge ile karşılaşır. Bunlardan birisi filozof aziz Epictète, diğeri ise bir Hindu münzevidir. Romanda filozof aziz Epictète, II. yüzyıl Yunan ve Latin kültüründe özgürlük üzerine düşüncesiyle tanınmaktadır. Gençliğinden itibaren Hadrianus bu filozofu ve düşüncelerini yakından takip eder. Aralarında yakın ilişki gelişir. Günlük yaşamında olduğu gibi Hadrianus'un siyasi felsefesinde de Epictète'in düşünceleri etkili olur. Hadrianus, filozofun özgürlük anlayışına hayrandır. Filozofun özgürlük anlayışı "Eğer istersen,

özgürsün” şeklinde özetlenmektedir (Lee, 2002:74). Özellikle filozofun stoacı düşüncesinin etkisinde kalır, bu düşünce Avrupa'nın kuzeyinde hızla yayılır.

Epictète'in din ve tanrılar konusunda düşüncesi: panteisttir ve çok tanrılığa inanmaktadır. Epictète'e göre tanrı insanlarla birlikte toplumda yaşamaktadır. Epictète'in siyasal görüşleri ise evrensel hümanizm üzerine odaklıdır. İnsanların eşitliğini savunur ve bunun yasal güvence altına alınmasını arzular. Zira Roma yasalarına göre Romen halklarıyla, Romen olmayan halklar, köleler, kadınlar ve çocuklar aynı halklara sahip değildirler. İmparator Hadrianus Roma yasalarında köleler ve kadınların durumlarını iyileştirmek için yeni düzenlemeler yapar. Köleler efendileri yüzünden nedensiz bir şekilde cezalandırılmayacaklar, kadınlar daha fazla özgürlüğe sahip olacaklardır. Hadrianus bütün insanlara eşit ve evrensel hakların verilmesini arzular. Yönetme sanatında metanetli bir tutum sergiler. İmparatorluğunda bir yandan düzeni sağlarken amacı barışı geliştirmektir. Bireyin özgürlüğünü sınırlandıran bütün doktrinlere karşıdır. Epictète gibi Hadrianus da bireyin bütün erdemlerinin bilincine varması ve onları geliştirmesi taraftarıdır (Lee, 2002:77).

Özgürlük konusunda Epictète Yunan-Latin dünyasını temsil ederken, Hindu bilge Doğu düşünme tarzını temsil etmektedir. Hindu'nun inanışına göre insan kendini ölüme vererek Tanrısıyla bütünleşir. Bu tam bir özgürlük durumudur. Bir Nirvana durumu söz konusudur. Özgürlük kaderin bağlarını kırar. Hindu'nun özgürlük anlayışı Epictète'inki ile örtüşmektedir. Hadrianus bu Brahman kültüründen etkilenir. Hinduizm ve Budizm kültüründe var olan karma yasasına göre insan kendi kaderinin efendisidir. Hadrianus, Budist düşüncüyü benimsemektedir (Lee, 2002:80-83).

Antinoüs, Hadrianus'un yaşamına girdiğinde Yunan ve Asya kökenli bir çoban olarak görülür. Hadrianus'a göre Antinoüs ideal insandır, insanın ne iş yaptığı ve hangi mevkide olduğu insan olarak değerini etkilemez. (Sanchez Villalon, 1995:202-203). Ona karşı derin bir aşk ve bağlılık hisseder. İmparator-çoban ayrımı yapmadan hareket eder.

Zenon/Kara Kitap adlı romanında Yourcenar, simyacı bakış açısıyla bir insanın dönüşümünden hareketle tüm insanlığın dönüşümüne göndermede bulunmaya çalışıyor. Aynı zamanda 20.yüzyılda yaşanan 2 dünya savaşı ve iç çatışmalardan kurtulmanın yolunun hümanizmden geçtiğini hatırlatmak istiyor. Zenon'un yaşadıklarından hareketle,

sorunlardan kurtulmanın ve özgürlüğe ulaşmanın yolunun hümanist düşüncenin gelişmesiyle mümkün olacağı anlayışı vurgulanmaktadır. Orta Çağ sona erdiren Rönesans'ın yaşam bulduğu 16.yüzyıl ile dünya savaşlarının yaşandığı 20.yüzyıl, bağnazlık ve hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele bağlamında benzerlik gösterir. *Zenon/Kara Kitap*, aynı zamanda hümanist anlayışın henüz benimsenemediği karanlık düşüncelerin hüküm sürdüğü ve henüz dönüşümün gerçekleşmediği evreyi de temsil etmektedir denilebilir.

Özgür olmayı yeğleyen insan, yaşamın bütün güzelliklerine rağmen ölmeyi göze alabilen kişidir. Bir başka deyişle yaşamla ilgili umutlar beslerken de insan ölümü göze alıp ona karşı meydan okuyabilmektedir. Bir yandan ölümden korkmadan yaşamını sürdürürken, diğer yandan da özgürlük gibi inandığı değerler uğruna gerektiğinde ölmeyi de bilir. Zenon, Sokrates gibi başkalarına boyun eğmeyerek kendi yaşamına kendisi son veriyor. Böylece hem bedeni hem de ruhunun tek efendisinin kendisi olduğunu kanıtlıyor, bir ölçüde kadercilere de karşı çıkmış oluyor. Özgür olmayı seçen insanlar iradelerini başkalarına teslim etmezler. Zenon, yer yüzündeki bu insan türüne bir örnek oluşturuyor.

Zenon maddeyi ayrıştırmaya ve dönüştürmeye çalışan bir simyacı titizliğiyle, inanç ve düşüncelerini yeni öğrendikleri bilgiler çerçevesinde yeniden değerlendirerek arayışını sürdürmektedir. Aynı zamanda gelişmenin ve değişimin sürekli devam edeceğine inanmaktadır. Bunu şöyle dile getirmektedir “*Doğduğumdan biraz daha az aptal olarak öleceğim*” (Zenon/Kara Kitap, 2023). Farklı düşünce, inanç, kültür ve bilgiler edindikçe aydınlanmak ve farklı perspektiflerden bakabilmek kaçınılmazdır. Zenon hekimliği din adamlığına tercih eder, bu da onun insanın geleceğine ilişkin düşüncelerini ortaya koyar. İnsanın gelişiminin, özgürlüğünün ve hatta kurtuluşunun adresi olarak Zenon, bilimi gösterir.

16.yüzyılda birçok ateist ve deist düşünür, sanatçı ve yazar bulunmaktadır. Rabelais ve Descartes da bunlar arasında yer almaktadır (Nysenholc, 1988:32-33). Descartes, körü körüne inanmayı reddederek aklı ön plana koyduğu ünlü “düşünüyorum o halde varım” deyişini dile getirmiştir. Özgür düşüncüyü savunanlar önemli mücadeleler vererek toplumu geliştirmeyi ve dönüştürmeyi hedeflemektedirler.

Hümanist ve ateist olan Yourcenar, Antik dönem pagan felsefesi ile 16.yüzyıl Rönesans ve Reform ruhuna uygun bir düşünce yapısı ve bakış

açısına sahiptir (Nysenholc, 1988:34). Odaklanılan ana hedef, özgür düşüncüyü benimseyen çağdaş toplum yaratmaktır.

Romanın “Uçurum” bölümü simyanın birinci kara eser, çözülme aşamasını, “Kumda gezinti” bölümü simyanın ikinci beyaz eser, özgürleşme aşamasını, son bölüm olan “Ceza evinde” simyanın üçüncü kırmızı eser, arınma/ölüm/sonsuzluk aşamasını sembolize etmektedir (Touzé,1988:184). Romanın başlığındaki siyah renk ayrıca Zenon hikayesinin ortaya çıktığı şiddet, ölüm, tutsaklık, olumsuz ve bilinmezlik iklimini de sembolize etmektedir. Bu iklim, Orta Çağ’dan Rönesans Dönemine henüz geçmiş Avrupa’daki yaşamı yansıtmaktadır.

Simyacı ve hekim Zenon’un mücadelesi aslında bir kişinin kişisel mücadelesinden çok bir dönemin anlayışına ya da Rönesans dönemine aykırı Orta Çağ ideoloji ve anlayışına karşı bir mücadeleyi sembolize etmektedir. Orta Çağ ile Rönesans ya da modern çağ karşılaştırmasından söz edilebilir (Oflaz, 2000). Zenon’un mücadelesi sonuçta bir değişimi, dönüşümü ve baskılara karşı özgür olmayı hedefleyen bir eylemdir.

Özellikle baskı ve zulmün hüküm sürdüğü Avrupa’da bütün risklere rağmen Zenon kendini geliştirmesi ve edindiği bilgi sayesinde evrensellik anlayışını benimseyen özgür bir birey kimliğine kavuşur. Madde üzerindeki simya yolculuğu gibi, Zenon’un kendi kendini keşfetmesi ve dönüşümü de bir tür tinsel simya yolculuğudur (<https://www.superprof.fr>).

Simyacı Zenon hem saray hem de halkın hekimi olur. Tedaviye ihtiyaç duyan herkese ayırım gözetmeksizin yardımcı olmaya çalışır. Orta Çağın hâkim düzen ve anlayışına karşı isyankâr bir davranış sergiler. Ateist olması, yaralı bir kaçağı tedavi etmesi ve eşcinsel eğilimi nedeniyle engizisyon tarafından idama mahkûm edilir. İdamını beklemek ve kabullenmek yerine, intihar ederek kendi yaşamına kendisi son verir. Bir başka deyişle başkalarına boyun eğme yerine kendi özgür iradesini hâkim kılma eylemini gerçekleştirir:

Öte yandan ölüm kararının arkasına sinmiş bir başka karar daha vardı (...), kendini kendi elleriyle öldürme kararı. Ama bu noktada da ona yine o sonsuz ve yıpratıcı, tüketici karar verme özgürlüğü kalıyordu. Bu kararı kendi eliyle uygulayabilir ya da reddedebilirdi, her şeye son verecek olan eylemi yapmak (Zenon/Kara Kitap: 2023:324).

Yatağa yattı, başını katı yastığa koydu. Yeniden Rahip Campanus ’ü düşündü, bu son, adamcağızı dehşete düşürecekti, hem de ne, kahramanların böyle öldükleri Eskileri kendisine ilk

okutan o olmamış mıydı? (... Sol ayağının dış yüzünden aşık kemiği yanındaki toplardamarı kesti, (...) Çeşmeler fışkırdı; sıvı, her zaman yaptığı gibi, içine kapandığı karanlık labirentten kurtulmuş kendini dışarı atıyordu sanki. Zenon akışı kolaylaştırmak için sol kolunu yataktan aşağı sarkıttı. Zafer henüz tam olarak kazanılmış değildi; her an birisi içeri girebilir ve yarın kendisini kanlar ve sargılar içerisinde darağacına sürüklenir bulabilirdi. Ama geçen her dakika bir zaferdi. (...) Artık göremiyordu ama dışarının seslerini hala duyabiliyordu. Can çekişmekte olan adamı bir an için bir korku sardı., birkaç saat daha yaşamaya ve ölmeye zorlayabilirlerdi. Ama bunalım sona erdi: Artık özgürdü (Zenon/Kara Kitap: 2023:327-330).

İntihar ederek Zenon yaşamla ilgili fiziki bağlardan ve yaşamın sorunlarından özgürleşir. Hatta yaşama bağlı kalma hırs ve arzusundan da özgürleşir. Hem dünyanın hem de kendi bedeninin tutsaklığından kurtulur. Böylece dünya tutsaklığı bitmiş olur. İntihar eylemi, insanın kendi efendisi olduğunu, kendi kendini yetiştirip şekillendirdiğini, bir başka deyişle kendi kendisinin mimarı olduğunu kanıtlama çabasıdır (Cavazzuti, 1988:55-56). Bu intihar, felsefi ve varoluşla ilgili bir değer taşımaktadır. Bununla birlikte intihar sadece bireysel bir çözümdür.

Zenon'un ölümü ile simyanın altın kırmızı aşamasına geçilmiş oluyor, akan kan bunun sembolüdür. Ölüm bir özgürlük eylemi olarak kabul edilmektedir. Zenon, fikirleri uğruna tutsak olur ve fikirleri uğruna ölümü göze alır. Bu sonucu bir zafer olarak değerlendirir ve böylece sonsuzluğa erişir (Andersson, 1989:239-241).

Zenon hem kapitalist ve materyalist hem de dini çevrelerin oluşturdukları güçlere boyun eğmeyi reddeder ve bütün mücadelesi insanların yaşamlarını insan onuruna yakışır bir şekilde sürdürebilmeleri içindir. Özgür düşüncenin bedeli hapis ve sonu ölüm de olsa onurlu yaşam felsefesinden ödün vermez. Güçlere boyun eğip fiziki olarak özgür kalmaktansa, doğru bildiği yoldan sapmayarak hapse atılıp ruhen özgür kalmak çok daha doğru bir davranıştır. Ölüm ise bir gün herkes için kaçınılmazdır. Romanın başlığı simyacılar için Büyük Eser'in çözülme ve ayrılma aşamasını sembolize ettiği gibi aynı zamanda ruhun zincirlerinden kurtularak özgürleşmesini de sembolize etmektedir.

Yourcenar'a göre insan, yaşamın sınırlı olduğunun ve bir gün öleceğinin bilincinde olarak özgürce yaşmalıdır. Bu dünyada sonsuzluk diye bir şey yoktur. Zaten Yourcenar, sonsuzluk konusundaki

düşüncelerini yansıttığı *Ne, Sonsuzluk?* adlı bir eser de yazar. Bu konuda Yourcenar, Budizm felsefesinden etkilenir. Doğu felsefesi bağlamında Budizm felsefesi ile Zenon'un deneyim ve eylemleri arasında benzerlik bulunmaktadır (Andersson, 1989:221). Yaşamın hiçliği konusunda Zenon ve Mishima aynı düşüncededir.

Zenon/Kara Kitap romanının öyküsü her ne kadar 16.yüzyılda geçiyor olsa da düşünce yapısıyla Orta Çağ Avrupası bağlamını daha çok yansıtmaktadır. Toplumda yaşananlar açısından Orta Çağa gönderme ön plandayken, roman kahramanı Zenon'un mücadelesi ve yaşam tarzı 16.yüzyıl Rönesans'ını yansıtmaktadır. Evren ve insanla ilgili gerçek bilginin arayışı içerisinde olan Zenon, düşünsel bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirir. İnsanın özgürleşmesinin arayışında olan Zenon romanın sonunda kendi eylemiyle bunu gerçekleştirir. Zira ölüm korkusunu yenip bu eylemi bizzat kendisi özgür iradesiyle gerçekleştirmiştir. Zenon'a göre intihar, bireyin iradesini yansıtan mutlak bir özgürlük eylemidir. İnsan özgürlüğünün evrensel sembolü gibidir.

İlk eğitimine kilise manastırında başlamasına rağmen bu eğitimin onun gerçek ve özgürlük arayışına cevap veremeyeceği düşüncesine varır. Farklı proje ve yaklaşımlarla arayışını sürdürür. Dini yaklaşıma karşı olduğu için de sık sık sorunlar ve engellerle karşı karşıya kalır. Ancak kilise din adamları arasında da özgür düşüncüyü destekleyen ve yardım sever bir din adamları bulunmaktadır. Cordelier başrahibi ve Rahip Bertholommé Campanus buna örnek oluşturmaktadır. Rahip Bertholommé Campanus Zenon'un anne tarafından akrabaları Ligre ailesinin kuzenidir. Zenon dini eğitim için ona emanet edilir. Daha sonra simya ve tıp eğitimi ile ilgilenir. Eski öğrencisi Zenon ateist olmasına rağmen onunla iyi iletişimini sürdürür. Çocukluğundan itibaren bunaldığında rahip Bartolommé Campanus'un bürosuna gider. Dostu Cordelier başrahibinin hücresi de özgür düşüncenin alevleneceği tek yer olur.

Yourcenar, insanlık ve özgürlük felsefesi geleneğinin devam etmesi için uğraş vermektedir (Prouteaux, 1995: 57). Zenon'a göre toplum hoşgörü, güzellik, huzur ve mutlulukla dolu özgür yaşam sürdürme konusunda istenen düzeye gelmiş değildir. Bilginin araştırmasına yönelen aydın düşünceli filozof bir hekim olan Zenon'un yaklaşımı 18. yüzyıl Aydınlanma Çağına ışık tutar.

Zenon'un yaşadığı sıkıntı ve sorunlar, farklı boyutlarda yazarın yaşadığı 20.yüzyıl toplumlarında da varlığını sürdürmektedir.

Zenon/Kara Kitap adlı roman Rönesans döneminde geçmesine karşın savaşlar, çatışmalar, şiddet ve dini bağnazlık, yoğun bir şekilde devam etmektedir. Dogmaların, dini ve otoriter siyasal güçlerin hüküm sürdüğü Avrupa’da kan ve göz yaşları dinmezken, özgürlük henüz çok uzak gözükmemektedir.

Yourcenar’ın *Zenon/Kara Kitap* adlı romanında üzerinde en çok durduğu konu özgürlük sorunudur. Yourcenar’a göre insan özgür bir varlık olarak yaratılmıştır. Buna erişmenin yolu insanların yaşantısına müdahale etmemek ve edenlere karşı da mücadele etmekten geçmektedir. Zenon’a göre düşünce özgürlüğü en önemli değerlerden birisidir. Bir mücadeleci birey olarak kendi iç özgürlüğüne kavuştuğuna inanan Zenon, dünyayı da değiştirebileceğini düşünür.

Özgür ruhlu, araştırmaya ve keşfetmeye açık bir insan olan Zenon, birçok ülke ve kenti dolaşır. Dolaştığı coğrafya sadece Hristiyan dünyası ile de sınırlı değildir. Özellikle Avrupa, Asya ve Afrika Osmanlı coğrafyasına da yolculuklar yapar, İstanbul Eyüp’te tanıştığı Derviş Darazi’nin fikirlerinden yararlanır. Darazi ile karşılaştıktan sonra beden ve ruh konularında daha farklı düşünmeye başlar. Ruhun arınması konusunda Darazi düşünceleri ile onu etkiler. İstanbul’da tanıştığı Derviş Darazi, Zenon’a varlıkla ilgili düşüncelerini aktarır ve ona tavsiyelerde bulunur. Bu, Zenon’un evren ve kendi varlığı üzerine düşüncelerinde yeni ufuklar açar.

II. yüzyılda yaşamış tarihi bir karakter olmakla birlikte hem Hadrianus hem de 16.yüzyılda yaşayan Zenon reform yanlısıdır. Yazar bir yandan Zenon’un yaşamını anlatırken diğer yandan da Zenon’un yaşadığı 16.yüzyıl dönemini yansıtmaya çalışmaktadır (Dikranian, 1994:20). Katolik anlayış, Kilise kurumunun ortaya koyduğu dini dogmayı mutlak rehber edinirken, Protestan anlayış aklın rehberliğinde bir inancı benimser. Bütün toplum kendisini yönetecek bir peygamber-kral aradığı bir dönemde, Anabaptisler kral-İsa anlayışına karşıdır.

Luther’den esinlenen Zenon’a göre insan kendini ve özgürlüğünü yaratır, her yerde var olan bir Tanrı-insan anlayışı söz konusudur. Bu düşünce varoluş felsefesi ile Nietzsche ve Dostoevski gibi yazarların görüşleriyle de örtüşmektedir. *Zenon/Kara Kitap* romanının sonunda Zenon kendisi için Hic-Zéno kavramını kullanır, bu kavram normal insanların nitelendirildiği sınırlar dışında bir üst varlık için kullanılır. Kuzeni Henri-Maximilien “*Sorun insan olmakta*” (*Zenon/Kara Kitap*,

2023:12) derken, Zenon “*Sorun benim için insandan daha öte bir şey olmak*” (Zenon/Kara Kitap, 2023:12) demektedir. Zenon adeta kendisini “Tanrı-insan” gibi görür (Joly, 1994:85-87). Burada Yourcenar, Tanrı-insan özdeşleştirilmesi insan iradesi ve özgürlüğünü kutsamak için kullanmaktadır.

Zenon, yeni bir insan yaratma ve şekillendirme görevini üstlenmiş, adeta yeni bir Âdem gibi insanı özgürlüğünde var etmeye çalışmaktadır. Toplumun normlarının ve daha önce kendisine öğretilen bilgilerin dışına çıkmayı başarır (Meurillon, 1990:29). Böylece kendi özgürlüğünü kendisi yaratmış olur. Zenon sonunda aldığı kararla kendisinin efendisi olduğunu kanıtlar. Zenon, Sartre’ın varoluşçuluk felsefesinde ortaya koyduğu “insan kendi varoluşunu kendi yaratır” anlayışını yansıtan bir duruş sergilemektedir (Berthelot, 1995:240).

Zenon’un ölümüyle kanın sıvısı suyu, rengi ateşi, diğer bir açıdan ise kanın sıvısı denizi, kırmızı rengi ise güneşi sembolize ederek sonsuzluğu ifade etmektedir. Zenon sonunda kendi özgür iradesiyle sonsuzluğa erişmiştir. Böylece, simyadaki büyük eserin son aşamasına da erişilmiş olunmaktadır (Delvigne, 1989:22-23). Derviş Darazi’nin görüşlerinden de etkilenen Zenon’a göre evren bir döngüdür.

Zenon/Kara Kitap romanının temel metafor ve kurgusunu simya şekillendirmektedir. Kahraman yaşadığı dönüşümlerle romanın sonunda simyada büyük eserin son aşaması olan kırmızı esere erişiyor. Simyadaki çözülme aşamasından arınma aşamasına geçiliyor.

Simya ile ilgilenen Zenon aslında yaşamı ve yaşamın sonsuzluğunu keşfetmenin peşindedir. Simyacı ve filozof Zenon’a göre evrenin en büyük sırrı özgür olmaktır. Özgür olmayı başarabilen insan, yaşamında zirveye ulaşabilmiş demektir. Yaşamının sonunda Zenon, bunu başarmış ve simyanın üçüncü evresine de ulaşmıştır. Romanın sonunda Zenon hem bilgisini üst düzeye çıkarmış hem de varlığın sırrına erişmiştir (Biond, 1988:27).

Zenon bireysel özgürlüğü kabul etmeyen kiliseye karşı çıkar. Kendi yaşamına kendisi son vererek simyadaki büyük eserin bilgelğine erişmiş bir kişi konumuna erişmiş olur (Bourbonnais, 1990:106). Çözülme ve değişim, yeniden doğma, arınma ve özgürleşme ile son bulur.

Zenon düşmanların eline düşmektense ölmeyi yeğliyor. Rahip onu idamdan kurtarmaya çalışsa da Zenon, Rahibin yardım önerisini geriye

çeviriyor: “Kilise Zenon’u ölüme mahkûm ederek onu cezalandırmak ister, fakat anlatı şemasında roller değişir, çünkü Zenon kendi isteğiyle canına kıyarak kiliseyi cezalandırır, ölümüyle, bir simyacı olarak, kimyasal tepkimenin ilk safhasını gerçekleştirmiştir. Ayrışan madde aslında kendisidir, kimlik arayışı tamamlanmış ve kendi kendini aşabilmiştir. Burada Özne ve Nesne birbirlerine dönüşmüştür. Simyacıların söylemiyle deney başarıyla tamamlanmış, “Büyük Eser” elde edilmiştir. Romanın son bölümünün adı Zenon’un ölümü değil de aslında “Zenon’un zaferidir.” olarak yorumlanabilir. Zenon, Rönesans döneminin kurgusal bir kahramanı olarak Özerk Özne ve Bilgi Öznesinin tüm özelliklerini kendi kişiliğinde birleştirerek aynı zamanda çağımızın ideal aydın insanını temsil etmektedir” (Oral, 2021:8). Böylece acı çekmeden sonsuzluğa ve özgürlüğe erişiyor. Burjuva ve kilisenin hâkim olduğu tutsak dünyadan ve bütün endişelerinden kurtulmuş oluyor.

Kilisenin öğretisi ve inançlarına ters düşerek Zenon’un düşüncesi yazarın düşüncesiyle örtüştüğü görülmektedir. Yourcenar, herhangi bir dini inancı olmadığını bizzat kendisi açıklıyor (Yourcenar, 1995:604). Zenon, Manastırda dini eğitimine son verdiği gençlik yıllarından itibaren tüm eylemleriyle özgür bir birey olduğunu ortaya koymaya çalışıyor. Kilisenin kural ve dogmalarına boyun eğmediği gibi dayısının himayesinde yaşamını sürdürmeyi de kabul etmiyor, her koşulda özgür olmayı yeğliyor.

Yourcenar’ın romanlarında birçok karakterin ve hatta baş kahramanların intihar ettiği görülmektedir. *Hadrianus’un Anıları*’nda Antinoüs, *Zenon/Kara Kitap*’ta Zenon, *Ateşler/Yangınlar*’da Sappho, *Dindar Anılar*’da Remo intihar eden karakterlerdir. Ayrıca *Bir Ölüm Bağışlamak*’da Sophie ve *Karanlık Bir İnsan*’da Nathanaël’in ölümleri de yarı intihar gibidir. Sappho aşk acısı yüzünden intihar ederken Zenon özgürlük mücadelesi nedeniyle intihar eder. Hadrianus da genç sevgilisi Antinoüs’ün intiharından sonra ölmeyi düşünür. Zira intihar, bir yandan özgür bir insanın tükenmişliği olarak görülürken, diğer yandan da bir yetenek olarak değerlendirilir. Filozof Euphratès, intihar konusunda izin verir. Bu intihar geleneği Yunan kültürüne dayanmaktadır, zaten her fırsatta Yourcenar Yunan kültür ve medeniyetine ne denli çok bağlı kaldığını kendisi ifade etmektedir. Yourcenar, intihar edenlerin cehenneme gideceği fikrine katılmaz, tam tersine ona göre intihar edenler cehennemden kurtulanlardır (Castellani, 1990:143-153). İntihar insanın ölüm üzerine en büyük zaferi olarak da kabul edilmektedir.

Yolculuklar karakterlerin birer keşfetme aracıdır. Hem dünyayı hem de kendilerini keşfetmelerine yardımcı olmaktadır. Zaman gibi mekanlar da kişinin kendisini geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Seyahatler ve değişik yerleri görmesi bir yandan bireyin farklı kültürleri tanınmasına olanak sağlarken, diğer yandan da seyahatler bireyin özgürleşmesinin yoludur da. Yaptığı yolculuklar ve tanıdığı yeni kültürler onun özgürleşmesi ve kimliğinin oluşmasında ona katkıda bulunur. Yaptığı yolculuklar, bağlı kaldığı mekanların sınırlarından özellikle de Bruges'tün duvarları arasından onu özgür kıldığı gibi ruhunun özgürleşmesinde de rol oynar. Hadrianus 12 yılı sabit bir yerde konaklamadan geçirir, Zenon Avrupa, Asya ve Afrika'da birçok yere seyahat eder ve 20 yılı seyahatte geçirir, Nathanaël Kuzey Amerika'ya uzun seyahat eder (Real,1990:197-201).

Uzun süre bilgi arayışında olan Zenon, özgürlükçü bilgelige erişir. Bilgi ve özgürlük insan ve insanlık için en değerli varlıklardır. Arayışlarının sonunda insanın özgürlüğünün kendi elinde olduğunu gerçekleştirdiği intihar eylemiyle kanıtlar. Romanda bireyin iradesine büyük önem verilmektedir. Zenon, özgürlük ve bilinçli olma iradesine sadık kalan bir kahramandır.

Özgür olmayan birey ya da ruhlar için dünya bir labirent ve ceza evi konumundadır. Dar çerçevede Bruges, geniş çerçevede dünya bir ceza evi gibidir ve herkes tutsak gibi yaşamaktadır. Filozof-hekim Zenon, daha genç yaşta içinde yaşadığı toplumu bir ceza evine benzettiği, geleceğe yönelik plan ve hedefleri olduğu görülmektedir:

Hangi deli içine kapatıldığı hapisaneyi, hiç olmazsa üstün körü bir dolaşım görmeden ölmek ister? Görüyorsunuz, Henri kardeş, ben sahiden bir haç yolcusuyum. Yol uzun ama ben de gencim (Zenon/Kara Kitap, 2023:13).

Zenon sadece ceza evindeki hücresinde değil içinde yaşam tarzı ve felsefesinin örtüşmediği yaşadığı toplumda da adeta kendini tutsak hissetmektedir. Bu nedenle başka yerlere yolculuk yapar. Bu durumdan kurtulmasının üç yolu vardır: ya toplumun değişmesi ya kendisinin değişmesi ya da yok olması. Romanın sonunda öykünün kahramanı yaşamına son vererek yok olmayı seçmiştir. Zenon hem mekân hem beden hem de düşünce olarak özgürce yaşamak istemektedir.

Macera ya da arayış için yollara düşen Henri-Maximilien de kuzeni Zenon gibi özgür insandır. Zenon'un dayısının oğlu Henri-Maximilien

hem bir asker hem de şairdir ve aynı zamanda ateizme açık birisidir. Zenon ve Henri-Maximilien yaşamlarını bir ret olayı üzerinden sonlandırıyorlar (Delcroix, 1999:155). Henri-Maximilien kendisine sunulan olanakları reddederken, Zenon kilisenin isteğini kabul etmesi koşuluyla canının bağışlanması teklifini reddediyor. Zenon ve kuzeni Henri-Maximilien arasında Zenon'un yazmış olduğu bilimsel kitaplar üzerine geçen konuşma:

“Ben Papa’nın bahçesindeki Apollon heykeline hiçbir zaman anası Leto’dan doğduğu haliyle görme hevesine katılmadan bakmadım. Hem özgür olmak hem de düşüncelerini saklamak, derisini örtmekten daha da tatsız bir şeydir” (Zenon/Kara Kitap: 2023:104).

Henri Maximilien ve Zenon özgür bir evren peşindeler. Bununla birlikte Henri Maximilien şan ve şöhret yolunda iken, Zenon bilim yolunda ilerlemeyi tercih eder. Zenon ve Henri Maximilien gece hayatı yaşarlar. Zenon baskılara karşı kendini bir hayvan gibi özgür hisseder. Yasaların insan özgürlüğüne karşı olmasını kabul edilemez bulur. Güçlü bir iradedir. Yaşam ve tutkularında özgür hareket etme arzusu ağır basar ve kula kul olmaya karşıdır:

Zindancının yeniden açmış olduğu kapıya yönelmişti. (...) “Size şükranlarımı sunarım” dedi Zenon. (...) İhtiyar adamı ağır bir yorgunluk almıştı pençesine. Aklından tutukluyu kaçırtmak geçti; olacak şey değildi; düşünmek bile saçmaydı. Zenon’u kutsamayı düşündü, hoş karşılanmayacağından çekindi, yine aynı nedenle öpmekten de vazgeçti. Buna karşılık Zenon, öpmek için eski üstadının eline davrandı. Ama kendini tuttu, bunun bir kulluk anlamı taşımasından çekindi (Zenon/Kara Kitap: 2023:104).

Rönesans’a geçilmesine rağmen hale kilise ve devlet baskısının olduğu bir dönemde, Zenon’un arayışları ve eylemleri bu baskılardan kaçışı ve yeni bir dünya düzeni arzusunu ortaya koymaktadır. Yourcenar’a göre bu düzen insan özgürlüğünü ve bireyin mutluluğunu temsil etmek durumundadır.

Her ne kadar günlük yaşamdaki etkinlik ve gösterilerde yer almasa da Yourcenar, feminizm yanlısı bir yazar olduğu söylenebilir. Zira bunu hem sürdürdüğü özgür yaşam tarzıyla hem de roman ve öykülerinde kadın karakterlere yüklediği rol ve özgürlüklerle ortaya koymaktadır.

Kırlangıçların Meryemi öyküsünde, Kırlangıçların uçtuğu gökyüzü mavi rengi ile hayalleri, sonsuzluğu ve özgürlüğü sembolize etmektedir.

Nereidleri Seven Adam öyküsünde insan ve doğanın bütünleşmesi söz konusudur. İnsan doğada rahatlamakta ve huzur bulmaktadır. Ayrıca doğada özgür olduğunun bilincine varmaktadır. Bu nedenle Akdeniz kültüründe özgürce giyinmiş çıplak adam figürünü canlandırmaktadır. *Wang-Fô Nasıl Kurtarıldı?* Öyküsünde “Yaşlı ressam maddeye önem vermeyen bir konumda, elinde bilgelik asasıyla dalgaların ötesine geçebilecek bir yeteneğe sahiptir. Wang-Fô’nun yarattığı yeşim taşı rengindeki deniz, özgürlüğün simgesidir.” (Atalay, 2011:160).

Dul Afrodisya öyküsünde Kızıl Kostis demircilik ve çobanlık yapmaktadır. Özgürlüğün tadına varan ve doğal yaşamı tercih eden bir kahramandır. Her tür özgürlükten yana bir duruş sergiler. Evli bir kadınla ilişki yaşamaktadır. Dul Afrodisya da güçlü ve özgür bir kadın figürü oluşturma çabasıdadır. Bununla birlikte dönemin gelenekleri ve toplumsal baskıları nedeniyle duygularını özgürce açıklamaktan kaçınır. Trajik son karşısında bir şey yapamaz.

Açık Gözler (Les yeux ouverts) adlı eserinde Yourcenar “*bir kader inşa etmek biraz çlgın olmayı gerektirir*” (Açık Gözler, 2008) demektedir. Bu cümle yazarın, kişinin kendi kaderini cesurca kendisinin belirlemesi gerektiği yönündeki düşüncelerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu yazarın özgürlüğe bakış açısını da özetlemektedir.

Karanlık Bir İnsan adlı eserinde Nathanaël doğal yaşamı arzular ve onun arayışındadır. Nathanaël yaşadığı ilişkilerle özgürlüğünü ve kimlik arayışını ortaya koymaktadır.

Beyaz Kale romanında romanın iki ana karakterinden birisi İtalyan köledir. İtalyan bir genç tutsak alınıp İstanbul’da Padişahın sarayında görev yapan bir Osmanlı Hoca Efendiye köle yapılmaktadır. Söz konusu romanda bir yandan Osmanlı’da kölelik sistemine göndermede bulunulurken, diğer yandan da bilgeliği sayesinde bu İtalyan gencin tutsaklıktan ve kölelikten nasıl kurtulduğuna dikkat çekilmektedir.

Öte yandan romanın diğer kahramanı Osmanlı Hoca da romanda öteki olarak tanıtılan ve farklı konumda olan İtalyan köleden birçok şey öğrenir. Romanın sonunda Hoca içerisinde yetiştiği toplumu eleştirebilme bilge ve özgürlüğüne erişir. *Beyaz Kale* roman kahramanlarının kendilerini geliştirip değiştirmeleri ve bilgelik düzeyine erişmeleri Yourcenar’ın *Zenon/Kara Kitap* romanında roman kahramanı Zenon’un kendisini dönüştürüp bilgelik düzeyine erişmesiyle benzer bir durum ortaya

koymaktadır. Her iki romanda da yolculuğun ve arayışın sonu farklı şekilde de olsa özgürlüktür.

Yeni Hayat romanında hem Osmanlı'dan günümüz Türkiye'sine Bektaşî, Nakşibendi ve Hurufîlik gibi tarikatlar ve bu tarikatların arayışlarında hem de *Yeni Hayat* romanı yazarı Rıfkı Hat'ın yazdıklarında yolları farklı da olsa yeni bir toplum ve yeni bir birey yaratma çabası söz konusudur. Devrimci Dr. Narin de bireylerin başka güçlerin güdümüne girmesini engelleme ve özgür kalmalarını sağlama yönünde mücadele verir. “İnsanın kendisi olmasını önleyen teknolojik yaşam biçimine karşı köktenci bir yaklaşımla savaş veren Dr. Narin, romanda birey insanın temsilcisidir, uluslarüstü tekellerin Büyük Kumpasını etkisiz kılmaya çalışır.” (Ecevit, 1996:207).

Dr. Narin ve Rıfkı Hat bireyleri varlıkları konusunda aydınlatmaya çalışmaktadırlar. “Aydınlanmanın yolu döngüseldir, başlangıca geri döner. (...) Yolun sonu, başlangıcıdır; insanın yeni bir bilinç geliştirerek, aydınlanarak ‘öz’e geri dönüşünü gösterir. Bilge insanın yoludur bu, Yeni Hayat romanının yolcularının yoludur. (...) Yolun sonunda insanı bekleyen ise özgürlüktür, toplumsal tutkularından, maddesel bağımlılıklarından arınmış insanın özgürlüğüdür bu; ana kişinin ölüm öncesi yaşadığı “şaka duygusu, bir hafiflik, bir özgürlük” dediği şeydir; öz’e dönüş, ‘öz’gürlüktür Pamuk’ta. Hiç de mistik olmayan bir düşünürün, Sartre’nın saptamasıyla farklı bir bağlamda çakışır bu olgu: Özgürlük insanın doğasının kendisidir. İnsanın varlığı ile özgürlüğü arasında hiçbir ayırım yoktur. Bir varoluş yolculuğudur Yeni Hayat. Bu varoluş yolculuğunu tasavvuf öğeleriyle bütünleştirip estetik düzleme taşır Pamuk” (Ecevit, 1996:184-185). Yourcenar’ın *Zenon/Kara Kitap* romanında Zenon’un ölümündeki gibi bu romanda da ölüm hem felsefi hem de mistik bağlamda bir hafiflik ve özgürlük olarak görülmektedir.

Kar romanında Kars’ta türbanlı kızların ister darbeci güçlerin zorlamasıyla başlarını açma, isterse siyasal İslamcı güçlerin zorlamasıyla başlarını örtme nedeniyle olsun, baskı karşısında intihar etmeleri özgürlükçü bir eylem olarak kabul edilebilir. Teslime’nin intihar olayı baskıyı kabul etmeme ve özgür iradesiyle hareket etme düşüncesinin öne çıkarıldığını göstermektedir. Teslime adı her ne kadar teslim olmayı çağırırsa da Teslime adındaki kız, Marianna adlı diziyi sessizce seyrettikten sonra, çay yapıp anne ve babasına ikram etmiş, kendi odasına çekilmiş, abdestini alıp namazını kılmış, uzun bir süre düşüncelere dalıp dua

okuduktan sonra intihar etmiştir (Kaya, 2012:251-363). İntihar bir kabullenmeme ve kendi iradesini ortaya koyma şeklidir.

Pamuk, Türk toplumunda bireysel özgürlüklere önem verilmediğini göstermeye çalışmaktadır. “Sürekli yalnızlık çekmesine rağmen Ka bireysel yaşam tarzı nedeniyle, oturmaya devam ettiği Frankfurt şehrini Kars’a tercih eder” (Riley, 2007:34). Bireysel bağlamda Batı daha özgürlükçüdür:

Batı’da öyle yaşamıyorlar”; “Buradakinin aksine, insanlar herkes gibi düşünmekle övünmüyor orada. Herkes, en sıradan bir küçük bakkal bile kişisel görüşleri var diye böbürleniyor” (Kar, 2007:227).

Türk toplumunda bireysel özgürlüklerin üç farklı güç tarafından engellendiği dile getirilmektedir (Riley, 2007:34): Bunlar 1) halk tarafından alay edilme, 2) cemaat tarafından dışlanma, 3) iktidar tarafından cezalandırılma tehditleri şeklindedir. Lacivert ve Ka arasında geçen konuşmada Lacivert’in Ka’ya söyledikleri halk baskısına dikkat çekmektedir:

Burada Allah’a bir Avrupalı gibi inanırsan gülünç olursun. O zaman inandığına da inanamaz insan. Bu ülkeye ait değilsin, sanki Türk değilsin. Önce herkes gibi olmayı dene, sonra inanırsın Allah’a (Kar, 2007:327).

Ka ile Muhtar arasında geçen konuşmada Ka’nın Muhtar’a söyledikleri cemaat baskısını göstermektedir:

Batılılaşmış, yalnızlaşmış ve Allah’a tek başına inanan birey seni korkutur. İnanmayan bir cemaat adamını, inanan bir bireyden daha güvenilir bulursun (Kar, 2007:64).

İktidar tarafından bireysel özgürlüğün kısıtlanmasına ve cezalandırılmasına ilişkin değerlendirme ve buna karşı duruş yine Lacivert’in şu sözlerinde kendini göstermektedir:

Ben kendi tarihimi yaşayacağım ve kendim olacağım. (...) Ben birey olarak Batılılara karşı çıkıyorum, bir birey olduğum için onları taklit etmeyeceğim (Kar, 2007:324).

Siyasal İslamcı Lacivert, türban konusunda dinin buyruklarına uymak gerektiği tezini savunurken, evlilik dışı yasak ilişkiler konusunda dinin buyruklarına uymuyor, aynı anda ve evlenmeden hem Kadife hem de ablası İpek ile ilişki yaşayarak bireysel özgürlükçü bir yaşam sergiliyor:

“Birlikte Frankfurt’a kaçıp mutlu olmayı kurduğun İpek Hanım, bir zamanlar Lacivert’in de metresiydi.” Dedi Z.Demirkol. (...)

Kadife okula gidince de gözü dönmüş aşıklar bu yeni evde buluşuyorlardı. Turgut Bey'in şehre gelmesine, baba ve iki kızının Karpalas'a yerleşmesine kadar sürdü bu. Ondan sonra ablasının yerini türbancı kızlara katılan Kadife aldı (Kar, 2007:356-357).

Kar romanında Pamuk, kadın özgürlüğüne ayrı bir yer vermektedir. İpek, Funda ve Kadife kardeşler ile Funda Eser romanın önemli kadın kahramanlarıdır. Yazara göre, başını kapatıp kapatmama kararı kadını ilgilendiren bir durum olduğu için bu konuda kararı da verme hakkı sadece ona ait olmalıdır. Hande'nin başını açması da kapalı tutması da bireysel birer direniş şeklidir:

Başımı açamamamın nedeni, konsantre olup başı açık halimi gözümün önüne getiremememdir. Her konsantrasyon denememde hayalimde ya "iknacı kadın" gibi kötü bir yabancuya dönüşüyorum, ya da şehvet düşkünü bir kadına. Başım açık olarak okulun kapısından içeri girdiğimi, koridorlarda yürüdüğümü ve derşaneye girdiğimi bir kerecik gözümün önüne getirebilirim, bu işi yapabilecek gücü kendimde bulacağım inşallah ve özgür olacağım o zaman. Çünkü başımı kendi iradem ve isteğimle açmış olacağım, polis zoruyla değil (Kar, 2007:125).

Hande'nin kardeşi Kadife de verdiği kararların ve yaptığı eylemlerin kendine ait olması gerektiğini vurgular. Ona göre bireyin ne yaptığından çok neden yaptığı önemlidir. Kadife başını kapatmasının nedenini, türbanlı kızlara özgürlük desteği vermek ve siyasal bir dayanışma içerisinde olduklarını göstermek amacıyla yaptığını belirtir. Başını kapatmasının sevgilisi eski komünist yeni siyasal İslamcı Lacivert ile bir ilintisi olmadığını vurgular. Darbeci Sunay Zaim, Ka'dan Kadife ile görüşüp erkek arkadaşı siyasal İslamcı terörist Lacivert'in kurtulması karşılığında, Kadife'nin televizyonda canlı yayında başını açmasını istediğinde Kadife, bunu ancak kendi kararı olarak yapabileceğini söyler. Çünkü onun için önemli olan, başını açması ya da kapatması değil, bir birey olarak her zaman kendi özgür iradesiyle hareket edebilmesidir (Riley, 2007:38):

"kaydedilecek canlı yayında, bütün Karşılıkların önünde, "Başımı açacağım"; "Bunu ne sizin zorunuzla ne de Avrupalıları taklit etmek için yapmadığımı kanıtlamak için de sonra kendimi asacağım" ve "İntihar edince Cehennem'e gideceğime inanmıyorum" (Kar, 2007:403).

Pamuk, Teslime, Hande ve Kadife'nin durumlarından hareketle Kar romanında düşünce ve inanç özgürlüğünü savunduğunu bir kez daha

ortaya koymaktadır. Ayrıca bu kadınlar kararlarıyla güçlü kadın portresi çiziyorlar.

İpek, Lacivert ve Hande'nin öldürüldüğü haberini alınca Ka ile gitmek üzere tren istasyonuna gitmekten vaz geçer. Ka ile verdikleri ortak karar yerine bireysel kararı belirleyici olur. Tiyatro oyuncusu Funda Eser de güçlü ve özgür bir kadın karakteri olarak sunulmaktadır.

Kar romanında mor rengin yoğun bir şekilde kullanılması özgürlük arzusunun sembolü olarak değerlendirilebilir. Kadife kadınların özgürlük hareketini anımsatan mor renkli yağmurluk giyer. Hande mor başörtüsü takar. Necip'in Ka'ya anlattığı, Allah'ın olmadığı bir manzaradaki sokağın rengi de mordur. Aslında Ziraat Bankasının ilk katından yansıyan mor bir flüoresan ışık sokağa bu rengi vermektedir (Kaya, 2012:251-363).

Kafamda Bir Tuhafılık romanında Süleyman, abisi Turgut'un ve amcasının oğlu Mevlut'un baldızı Samiha ile evlenmek ister, ancak Samiha bunu istemez ve kendi sevdiği Alevi ve solcu olan Ferhat'a kaçar. Çevre baskısına boyun eğmez. Özgür iradesine göre yaşamını sürdürmek ister. Babası da aslında evleneceği kişiye kızının kendisinin karar vermesinin uygun olduğu düşüncesindedir:

Abdurrahman Efendi. Kızları sürekli kaçan bir baba olmak nasıl bir şey? Biraz utanıyorum ama gurur da duyuyorum: Çünkü kızlarım başkalarının seçtiği kocalara değil, cesaretle kendi seçtiklerine varıyorlar (Kafamda Bir Tuhafılık, 2013:210).

Ferhat ile evlenip Gaziosmanpaşa mahallesinde yaşamaya başlaması üzerine kadınlar Samiha'nın kararına şaşırır. Samiha'nın özgür olma ve özgür iradesine göre kararlarını verme konusunda düşüncesi:

"Bu kadar güzelsin de niye fakir bir garsonla evleniyorsun, hiç anlamadık" diye soran yorgun, çirkin ve kıskanç kadınların tacizine boyun eğmedim. Bakın bana: Ben kimsenin kölesi, harem, esiri değilim... Bakın bana: Özgür olmak nedir anlayın (Kafamda Bir Tuhafılık, 2013:234).

Veba Geceleri romanında Osmanlıda kadınların sultan dahi olsa özgürlüklerinin sınırlı olduğuna dikkat çekilmektedir ve Pamuk bu durumu eleştirel bir söylemle anlatmaktadır:

Hayatım boyunca ilk defa bir padişah kızının, bir Sultan'ın İstanbul dışına çıkmasına izin verildiğini görüyorum!" dedi (Veba Geceleri, 2021:21).

Toplumda yapılması olağan şeylerin Osmanlı döneminde kadınlara bahşedilmiş özgürlükmüş gibi değerlendirildiği belirtilmektedir. Çünkü olay öyküsünün geçtiği dönemde Osmanlı toplumunda kadınlar sınırlı haklara sahiptirler ve onların özgürlük sınırlarını erkekler belirlemektedir. Kadınların özgürlük sınırları ile iffetli olma arasında toplumsal değerler bağlamında bir ilinti kurulmaktadır.

Veba salgını ile ilgili heyette tek kadın üyenin Pakize Sultan olması ve hanedan soyundan olmasına rağmen heyet toplantılarında en arkada oturması da toplumda kadınların yerini göstermektedir. Bu durum, cinsiyet eşitliğine dayalı bir konuma gelebilmek için mücadele etmek zorunda olduklarını göstermektedir:

Salginhane odasındaki sabah toplantılarına Kraliçe Pakize de katılıyordu. (...) toplantılarda arkada oturuyordu (Veba Geceleri, 2021:464).

Kadınların eş seçiminde de özgürce karar verme hakları bulunmamaktadır. Evlenecekleri erkeğe genelde aile büyükleri erkekler, özellikle de babaları karar vermektedir. Ayrıca kadın, bir erkeğin ikinci, üçüncü ve dördüncü karısı olmayı da kabul etmek durumundadır:

Kolağası'nın annesinin oğluna anlattığına göre Zeynep, son anda Ramiz'in kuzeyde, Nebiler köyünde bir ikinci karısı (hatta bir üçüncü olduğu da söyleniyordu) olduğunu öğrendiği için vazgeçmiştir o evlilikten. (...) Aslında Zeynep baştan bu ilk kariyi biliyordu ama babasından ve ağabeylerinden korktuğu için evliliğe karşı çıkamıyordu (Veba Geceleri, 2021:148).

Evleneceği erkeği seçme konusunda özgür iradesiyle karar verme hakkı olmayan kadın boşanırken de boşanmaya karar verme hak ve özgürlüğüne sahip değildir. Kendisine sunulana kabullenen hatta kabullenmek zorunda olan konumundadır. Kadına biçilen rol her koşulda erkeğe itaat etmesidir (Kuleli, 2021:299). Evlenmeden önce baba ve ağabey, evlendikten sonra ise kocasının direktiflerine göre hareket etmek durumundadır:

Kâğıt üzerinde kalsa da Şeyh hazretleri ile nikah kısılabilmesi için Sultan'ın Doktor Nuri'den boşanması gerekiyordu. Bu iki şekilde olabilirdi: "Boş ol!" diyerek Damat Doktor bunu kendi yapabilir ya da kocası dört yıldan fazlaya mahkûm olduğu için Pakize Sultan Minger mahkemesine boşanmak için başvurabilirdi (Veba Geceleri, 2021:439).

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Zenon'un eserlerinde kahramanlarının birçoğu özgürlükleri için mücadele eden bireylerdir. Özgürlük mücadelesi veren karakterler ağırlıklı olarak erkek kahramanlardır. Yourcenar'ın roman karakterlerinden Zenon, özgürlük yolunda en çarpıcı uğraş veren ve özgürlüğü pahasına yaşamına son veren kahramandır. Pamuk'un bazı romanlarında da karakterler özgürlük mücadelesi vermektedirler.

Kadınların özgürlüğü sorununa Yourcenar'ın eserlerinde pek yer verilmezken, Pamuk'un romanlarında kadınların özgürlüğü sorununa da dikkat çekilmektedir. Kendisiyle gerçekleştirilen bir söyleşide konuyla ilgili şu açıklamada bulunur: “Özellikle kadınların ezilmesi, gelenek, modernlik... Hayatımın sonuna kadar bunları yazacağım. (...) kadınların, hepimizin bildiği, aşağılanması, küçümsenmesi, hazır kuvvet olarak kullanılması vesaire gibi şeyler... Hepimiz bunları biliyoruz ama üzerinde durmuyoruz. Benim roman da çok durmuyor ama birazcık gösteriyor.” (<https://oggito.com> ›). Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı ile Pamuk'un Kar romanında benzer şekilde bir kentte tutsak gibi yaşama durumu da söz konusudur.

3.3 Cinsellik ve Özgürlük

Marguerite Yourcenar, özgürlüğe bakış açısını her konuda ortaya koymaya çalışan bir çağdaş yazardır. Dini ya da toplumların ahlak dışı bulduğu birçok davranışı bireysel özgürlükler kapsamında değerlendirerek eserlerinin ana temaları arasına aldığı görülmektedir. Yourcenar, normal yaşamda özgürlüklerden yana olduğu gibi cinsel tercihlerde de özgürlüğün savunucusudur. Gelenekler ve katı kurallar karşısında özgürce davranmayı yeğler. Kişiliğiyle ilgili bu durumu *Gita Govinda; Krishna'nın Aşkları*'nın önsözünde itiraf eder (Pohu, 2020): “Alışılmadık ve yasadışı, tüm pornografinin iki vazgeçilmez bileşeni. (...) Aşk bir cezadır. Yalnız kalamadığımız için cezalandırılıyoruz”. Kendi yaşantısındaki eşcinselliği eserlerinde farklı kahramanları aracılığı ile toplumsal baskıdan çekinmeksizin çok yönlü işlemektedir. Özellikle eşcinsellik yönelimini, birçok eserinde konu edinerek eşcinselliği tabu olmaktan çıkarmak istemiştir. Bu konuya hümanist ve özgürlükçü bir bakış açısıyla yaklaşır.

Yourcenar'ın romanlarındaki ana kahramanlar, Alexis, Éric, Hadrianus, Zenon ve Nathanaël cinsel eğilimlerine göre yaşamayı seçerler (Hynynen, 2006: 265). Antinoüs ve Conrad gibi ikinci karakterler arasında da birçok eşcinsel roman kahramanı bulunmaktadır. Eşcinsel ilişki baskın

olmakla birlikte cinsel özgürlük Yourcenar'ın eserlerinin çoğunda dikkat çeken konulardan bir tanesidir (Yourcenar, 1995:361). Kahramanları davranış ve eylemleriyle marjinal karakterler olarak dikkat çekmektedir. Yourcenar (1995:129)'a göre son dönemde birçok açıdan cinsel ahlak anlayışı konusunda özgürleşmeden söz edilebilir.

Orhan Pamuk'un bazı romanlarında da Yourcenar'ın eserlerindeki kadar olmasa da eşcinsel ilişkilere yer verildiği görülmektedir.

Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı, tamamen eşcinsellik konusu üzerine odaklı bir öykü içermektedir. Genç Alexis, cinsel tercihleri konusunda toplumsal ön yargı ve baskılardan kurtulmaya çalışır. Eşcinsel ilişkileri ve kimlik arayışlarıyla ön plandadır. Alexis, sadece kendi yaşamının sorumluluğunu taşıyan eşcinsel bir karakterdir, eşini sevmeyi, karısına yazdığı bir mektupta erkeklerden hoşlandığını bu nedenle kendisinden ayrılmak istediğini dile getirir. “Alexis, cinsel tercihleri olan, bağımlı yaşamayı sevmeyen, özgürlük arayışında biridir. Evliliğiyle ilgili kopuşunu Monique'e yazarak anlatır. Bir iç dökme, kendini dile getirmedir aslında bu da.” (Andaç, 2022).

Yourcenar, romanın 1963 yılında yeniden yayımlanan baskısına bir önsöz yazmış ve bu önsözde Alexis'nin yaşadığı sorunun herkesin yaşayabileceği, zaman dışı ve evrensel bir sorun olduğuna “*Alexis'in özel sorunu bugün eskiden olduğundan daha az kaygı verici ya da az gizli değildir* (Alexis, 1999:6)” diyerek dikkat çekmek istemiştir. Yazar, yaklaşık 100 yıl önce romanın yazıldığı dönemde Batı toplumlarında da bir tabu olan cinsel özgürlük sorununu ele almaktadır:

Bütün biçimleriyle cinsel özgürlük sorununun büyük ölçüde bir ifade özgürlüğü sorunu olduğu belki de yeterince fark edilmedi. Eğilimler ve eylemlerin nesilden nesile çok değişmediği besbelli; değişen ise, tersine, bunların etrafındaki sessizlik alanının genişliği ya da yalan katmanlarının kalınlığı” (Alexis, 1999:6).

Romanda özellikle cinsel özgürlük ve bunun yasaklarla bastırılması sorgulanmaktadır. İnsan yaşamının bireysel ve gizli yanlarının kişiler arası ilişkilere yansması ve bunun hoşgörüyü karşılanmamasının yarattığı açmazlar sorgulanmak istenmektedir. Roman baştan sona kadar adeta roman kahramanının içsel yolculuğunun bir sunusu şeklindedir. Öte yandan kimlik ve benlik arayışı içerisinde olan Alexis eğilimlerinin nedenlerini araştırır. “*Hayatımızda bazı anlar vardır; o anlarda, açıklanamaz ve neredeyse korkutucu bir şekilde, ileride olacağımız kişi*

oluruz” (Alexis, 1999:16). Kendisiyle bir mücadele içerisinde. Alexis, cinsel yaşamı duygusal aşktan bağımsız bir durum olarak nitelendirmekte ve cinsel hazzı aşka tercih etmektedir. Bu nedenle de uzun dönem bağlı kaldığı bir ilişki sürdüremediği için eşinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Monique’e yazarak kendisini ve kimliğini anlatmaya çalışır. Roman kahramanının eski eşi Monique’e yazdığı mektuplar aslında kendi benliğini bulma yolunda bir arayış içerisinde olduğunun göstergeleridir. Bütün endişelere rağmen benliğini sarmalayan duygulara göre hareket etmeyi yeğler ve bunun hoşgörüsüyle karşılanmasını bekler: “*Onaylanmayı dileyen kadar çılgın değilim; kabul görmeyi bile talep etmiyorum: bu çok büyük bir talep. Sadece anlaşılmayı arzu ediyorum*” (Alexis, 1999:24). Roman kahramanının kimlik ve benlik arayışında geçmişte çocukluk döneminde yaşadıkları etkin rol oynamaktadır. Ancak bunun farkına ileriki yaşlarda zamanla varır. Toplumsal baskı ve değer yargıları nedeniyle korku ya da tedirginlik içerisinde çekingen, kırgın ve kapalı bir yaşam sürdürmek zorunda hisseder kendisini:

Yasak eğilimlerin ilk sonucu bizi kendi içimize hapsedmektir: susmak ya da bundan sadece suç ortaklarına bahsetmek gerekir. Kendimi yenmek için çaba harcarken ne teşvik ne merhamet, hatta ne de her iyi niyetin hak ettiği o azıcık saygıyı bekleyemediğim için çok acı çektim (Alexis, 1999:41).

Toplumsal onaylamadığı ancak kendi eğilimlerinin ona yön verdiği, yaşadığı zevkler nedeniyle sürekli bir mutsuzluk içerisinde. Tutsağı olduğu duygunun aslında bir benlik sorunsalıyla ilintili olduğunun bilincindedir: “*Kötü huylarımız yüzünden ıstırap çekmeyiz, sadece onlara boyun eğmediğimiz için ıstırap çekeriz*” (Alexis, 1999:53). Roman, baskı ve özgürlük arasında bocalayan bireyin yaşamını yansıtan bir eser (Andaç, 2020).

Düş Parası öyküsünde de eşcinselliğe yer verilmektedir.

Bir Ölüm Bağışlamak romanında birçok tutku söz konusudur. Karakterler arasındaki cinsel arzular, Baltık ülkelerinde Bolşeviklere karşı sürdürülen çatışmadaki rolleri kadar dikkat çekmektedir (Biondi, 1989: 27). Romanın üç ana kahramanı arasındaki ilişki, Baltık ülkelerindeki çatışma yanında romanın diğer ana konusunu oluşturmaktadır. Çatışmaların yaşandığı Kratovic’de kahramanların mutlu anları da olur. Savaş ve bombalara rağmen, erotizm ve aşk ilişkileri yoğun bir şekilde yaşanmaktadır.

Öykünün anlatıcı-kahraman konumunda da olan Eric, eşcinsel özgürlük arayışı içerisinde (Bussière, 2023:4). Eric hem Sophie hem de kardeşi Conrad ile ilişki yaşar. Conrad feminen davranışlar sergiler. Kızlara özgü güzellik ve tatlılığa sahiptir. Eric, Conrad ile ilişkisini açık bir şekilde yaşamak ister. Sophie'den ayrılmak istediğini ona açıklar. Eric, her türlü beraberliği özgürce yaşama taraftarıdır. Eric, Conrad'ın bedenine Sophie'nin ise aklına hayrandır. (Bussière, 2023:31-32). Eric ve Conrad ilişkisi mutlu bir şekilde sürer, Eric Conrad ile gelecek hayalleri kurar:

Eric'in Conrad'a bağlılığı, (...) erotikası bile disiplininin bir cephesi olarak belirir. (...) Conrad'la Kanada'ya göç hayalleri, onunla geniş göllerin kıyısında, çiftliklerde birlikte yaşama hayalleri kurmaya başlamıştım; bu hayallerde dostumun hayattaki zevklerinin anımsanmayacak bir bölümünü gözden çıkardığımı hiç hesaba katmadan tabi (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:9).

Conrad'ın çatışma alanında ölümüyle beraberlikleri son bulur. Eric kendisini terk ettikten sonra düşman safına geçen Sophie birçok askerle ilişki yaşar:

“Ağzımdan laf almaya çalışmayın Eric. (...) “Ağzınızdan laf almak için getirtmedim sizi,” dedim. (...) Öyleyse ne için? Bazı açıklamalar için. “Grigori Loew'in öldüğünü biliyor musunuz.” “Geçen ay, Lilienkorn'da Grigori'nin annesini gördüm. Sizin Grigori ile evleneceğinizi söyledi” dedim. “Benim mi? Kim demiş?” dedi. (...) “Ama onunla yatıyordunuz değil mi?” (...) “Evet” dedi; “madem anladınız, söyleyeyim; dostluğumuz tahmin ettiğinden yakın oldu, Eric.” (Bir Ölüm Bağışlamak, 2024:88-89).

Ayrıca Sophie, biseksüel ilişkiler de yaşamaktadır.

İmparator Hadrianus, siyasal ve düşünce özgürlüğü kadar, beden de hazlarına ve özgürlüğüne düşkün bir imparatorudur. Halefi Markus'a yazdığı anılarında insan bedenini tüm zevkleri ve acılarıyla, bir başka deyişle insan yaşamını tüm mutlulukları ve hüznleriyle sunmaya çalışmaktadır. Romanın sonunda Hadrianus beden, ruh ve yaşam üzerine düşüncelerini ortaya koyarken, bedeninin ona ruhundan daha yakın yoldaş olduğunu vurgular. *“Benim gibi insan bedenine karşı ateşli bir aşkı da yoktu.”* (Hadrianus'un Anıları, 2024:81).

Hadrianus'un özel yaşamı ve cinsel tercihleri dikkat çekmektedir. İlişkilerinde her türlü özgürlükten yana tutum sergiler. Antinoüs ile olan eşcinsel ilişkisine romanda önemli bir yer verilir. Hadrianus, genç

Antinoüs'a tüm benliğiyle bağlanır. Öyle ki bu tutku bedensel hazlardan öte onun yaşama bakış açısını etkilemiştir. 19 yaşında intihar eden genç Antinoüs ile olan ilişkisi, imparatorun yaşamında oldukça derin izler bırakmıştır. Hadrianus'un Antinoüs ile yaşadığı dönem onun en mutlu ve daha da hoşgörülü olduğu bir dönemdir. İmparator Hadrianus, eşcinsel sevgilisi Antinoüs'ün ölümünden sonra onu tanrı ilan ederek heykellerini diktirir, onun adına tapınaklar yaptırır ve sikkeler bastırır. Hadrianus ve 18 yaşında Lucius birlikte bir mevsim geçirirler. Sayısız kadınla da ilişki yaşar ve onlara karşı da tutku besler. Hadrianus, aralarında senatör eşinin de bulunduğu evli kadınlarla da ilişkisi yaşar:

Bir senatörün karısıyla aramda geçen dolapları duyan davacılar, bana kendileri geleceklerine, hayasızca karılarını, ya da genç bir pantomimciye tutkumu gösterdiğim zaman, oğullarını yolluyorlardı” (Hadrianus'un Anıları, 2024:43).

Bu dönemde, bizim soylu kadınlarımızdan birkaçıyla evlilik dışı ilişki kurmak yüzünden suçlandım. (Hadrianus'un Anıları, 2024:61).

Zenon/Kara Kitap romanı kahramanı Zenon, evlilik dışı ilişkiden olma bir çocuktur. Buradan hareketle Yourcenar'ın söz konusu romanda her türlü evlilik dışı ilişki yaklaşımını sezinlemek mümkündür. II. yüzyılda cinsel özgürlük söz konusudur, bu nedenle Hadrianus açık bir şekilde aşığı genç Antinoüs ile ilişkisini yaşar. Eşcinsel bir kültürden söz etmek mümkündür. Daha sonraki dönemlerde dini nedenlerle toplumlarda eşcinsellik yasaklanır ve birçok toplumda eşcinseller idam dahil ciddi cezalarla cezalandırılır. 16.yüzyılda Rönesans'la birlikte her alanda olduğu gibi cinsel tercihleri konusunda da insanlar özgür hareket etmek arzusundadırlar.

Zenon/Kara Kitap romanında dönemin savaşları ve tarihi olaylar kadar eşcinsellik konusunun ele alınması da önemlidir. Zira Orta Çağ'dan 20.yüzyılın sonlarına kadar eşcinsellik konusu Avrupa'da da hoş karşılanmaz ve eşcinseller cezalandırılır. Başta roman kahramanı Zenon olmak üzere erkekler arasında ilişkilerden söz edilmektedir. Hadrianus gibi Zenon da güçlü ve tutkulu bir karakter olarak yaşamında birçok başarılı işler yapmıştır. Duygularını da güçlü ve özgür bir şekilde yaşamaya çalışan bu karakter özellikle eşcinsel kimliğiyle ön plandadır. Genç erkeklerle birlikte olur ve bundan çekinmez. Zenon, kilise ve siyasetçilerin her türlü toplumsal baskısı karşısında boyun eğmeden eylemlerini gerçekleştirmeye devam eder. Zira, Zenon'a göre eşcinsel bir yaşam sürdürmek toplumun

bütün kurallarına karşı çıkararak, kişinin kendi arzularına göre doğal yaşam sürdürebilme arzusunun göstergesidir. Bütün önyargı ve yasakları dikkate almayarak özgür ve marjinal bir yaşam sürdürür:

Cinsel hazların karmaşık alanına kadar uzandığı da oluyordu. En çok hoşlandıkları da en gizli ve en tehlikeli olanlarıydı, en azından Hristiyan ülkelerde ve kaderin onu dünyaya getirdiği dönemde; bunları aramasının nedeni belki de bu gizliliğin ve yasakların kendisini gelenekleri çiğneyen bir yaban haline getirmesinden, göz önünde geçen ve izin verilenin altında kaynayan evrene bir dalış olmasındandı (Zenon/Kara Kitap, 2024:170).

“Ben,” dedi Zenon. “Öbüründen biraz daha gizli olan bu hazzı tattım, benimkine benzeyen ve benim büyük zevkimi yansıtan bu beden, zevkin geldiği ana karıştırılan orospu ciltlerinin (...), yalnızca bir arzudan doğan ve onunla birlikte geçen ve eğer içine bir gıdım da aşk karışmış ise bu hiç de günün modasına uymak için olmayan bir ilişki (Zenon/Kara Kitap, 2023:114).

Zenon sadece eşcinsel ilişki yaşamaz, aynı zamanda kadınlarla da evlilik dışı ilişkiler yaşamaktadır. Doktor Jean Myers’in hizmetçisi Catherine ile ilişkisi vardır. Madame Frösö, İsveçli bir kadındır. Zenon’u bir süre evinde ağırlar ve onunla ilişki yaşar. Şifalı bitkiler konusunda çalışmaktadır. Madam Frösö, Zenon’un karşılaştığı en bilinçli ve özgür kadındır. Zenon evli kadınlarla da ilişki yaşar. Ancak, Zenon’un birlikte olduğu erkek partner sayısı kadınlardan daha çoktur:

Kutup bölgesine kadar uzanan yolculuktan dönüşte Frösö’lü Hanım onu soylulara yaraşır biçimde karşılamıştı. Bu kadında her şey güzeldi. (...) Ama salt bu kişileri aklından geçirmesi bile, bunların cinsel ilişkiyi aşan abartılı bir önem kazanmasına yetiyordu. (...) Ali’nin yüzü bu askerin yüzünden daha az geliyordu gözlerinin önüne (Zenon/Kara Kitap, 2023:173).

Zenon’un genç bir erkeğe olan tutkusu ile ilgili Yourcenar’ın görüşleri; “insanlar her iki cinsle de arzuladıkları şekilde ilişki yaşayabildiklerinde tam bir cinsel özgürlükten söz edilebilir” (Yourcenar, 1995:20) şeklindedir. Hekim Zenon, güzel genç bir erkeği arzular ve onunla vakit geçirmek hoşuna gider (Yourcenar, 1995:366). Hadrianus ile Antinoüs arasındaki aşkın benzeri Zenon ve Aleï arasında da yaşanır.

Cyprien ve Florian papaz çömezi olmalarına rağmen yasak davranışlar sergilerler ve kızlı erkekli gece alemleri yaparlar. Onlarla bir grup papaz çömezi tenin hazlarına yönelik gece eğlencelerine katılırlar. Manastırda genç çömezler arasında hem kızlı erkekli hem de eşcinsel ilişki

yaşanmaktadır. Idelette papaz çömezleri ile yatmaya devam eder. Özellikle Cyprien ve Idelette arasındaki ilişki dikkat çekmektedir. Sonunda daha çocuk yaşta olmalarına rağmen beş altı genç engizisyon mahkemesi tarafından odun ateşinde idama mahkûm edilirler. Idelette gençlerle ilişki yaşar, tıpkı Jeanette Fauconnier'inde zamanında Zenon ile yaşadığı ilişki gibi (Berthelot, 1993:83-84; Andersson, 1989:195). Cordelier'lerin papaz çömezi Cyprien, Melekler grubuyla da tehlikeli maceralar yaşar. Papaz çömezleri bir yandan dini eğitim alırken diğer yandan da kadın erkek her türlü cinsel ilişki yaşamaktadırlar. Kutsallık ve cinsellik bir arada yaşanmaktadır. Bruges'de bedenini hazlarını yaşamaya çalışan genç papaz çömezleri de baskılar karşısında başkaldırırlar. Yourcenar'ın bu romanında aşktan çok cinsel yaşam ön planda bulunmaktadır. Romanda “tenin sınırsızlıkları” adlı bir bölüm dahi bulunmaktadır:

Bilimsel araştırmalar yararına feda etmiş olduğu etnel arzular, kendi dışında, bu zararlı, çocuksu forma girmiş olamaz mıydı? (...) Bu kösnül çocukların oyunlarına, onları hor görmekte beraber bir sevdalı gibi değil, bir anatomi uzmanı olarak katılmayı düşündü, boş yere. Öpücükler damıtan bir ağzın (...). Ne olursa olsun Idelette ile Cyprien, Matthieu Aerrts ve François de Bure güzeldiler. Metruk hamam gerçekten büyümlü bir yerd, o büyük şehvet ateşi, ağır ateşle yanan simyager ocağı gibi her şeyi dönüştürüyor, uğrunda darağacını bile göze aldıracak hale geliyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:228-229).

Zenon, doğal, eşcinsel ve simyacı karakteriyle dönemin, hatta 20. yüzyılda bile normal bir insan portresi dışındadır. Ancak özgürlüğün koşulu zaten başkalarının müdahalesini, öngördüğü çerçeveyi veya güdümünü reddetmekle doğru orantılıdır. Avrupa toplumlarında eşcinselliğin bugün normal bir yaşam tarzı olarak kabul edilmesinde Yourcenar'ın romanları gibi kaynaklarda konunun yoğun bir şekilde gündeme getirilmesinin ve gençlerin bu kültürel kaynaklarla yetişmiş olmalarının önemli payı bulunduğı düşünülmektedir.

Marko'nun Gülümseyişi öyküsünde evlilik dışı ilişkiye yer verilmektedir. Hristiyan Sırp kahraman, Müslüman paşanın eşiyle ilişki yaşamaktadır:

Marko dalgaları baştan çıkarırdı: İthakalı komşusu Odysseus kadar iyi yüzdü. Kadınları da baştan çıkarırdı. Denizin karmaşık girintilerinden süzülerek, sık sık Kotar'a, dalgalar vurdukça nefes nefese kalıp iç geçiren, her yanı çürümüş ahşap bir eve girerdi, gecelerini Marko'yu düşünerek, günlerini de onu bekleyerek geçiren İşkodralı

*paşanın dul karısına. Kadın denizin yumuşak öpücükleriyle
buz kesen Marko'yu yağlarla ovar, hizmetçilerinden gizli
yatağına alır (Doğu Öyküleri, 2023:27).*

Dul Afrodisya öyküsünde Kızıl Kostis demircilik ve çobanlık yapmaktadır. Özgürlüğün tadına varan ve doğal yaşamı tercih eden bir karakterdir. Kızıl Kostis her tür özgürlükten yana bir karakterdir. Evli bir kadınla ilişki yaşamaktadır. Dul Afrodisya da güçlü ve özgür bir kadın figürü oluşturma çabasıdadır. Bununla birlikte dönemin gelenekleri ve toplumsal baskıları nedeniyle duygularını özgürce açıklamaktan kaçınır. Trajik son karşısında bir şey yapamaz.

Prens Genci'nin Son Aşk öyküsünün kahramanı Prens Genci'nin birçok eşi ve metresi olur. Gözleri kör olunca dingin bir yaşam sürmek için tek başına dağa çekilir. Geçmişten buyana Prens Genci'ye karşı tutkusu olan Çiçekleri Dökülmüş Köyün Hanımı, onun yalnızlığını ve zor günlerini paylaşmak ister. Prens Genci, onun bu isteğini geri çevirir. Sonunda soylu birinin eşi, Chiyo olarak yanında kalmayı dener. Hoşgörüyü kabul görür ve prensin metresi olur (Atalay, 2011:162). Prens Genci duyarsız ve son derece bedeninin hazlarına düşkün birisi olarak tanıtılmaktadır. Genci, hanımın erkek kardeşiyle de birlikte olur.

Boynu Vurdurulan Kâli öyküsünde dehşetli bir güzelliği olan Kâli'nin şehvetli bir kadın olduğu vurgulanmaktadır. Herhangi bir kriter aramadan rahatça erkeklerle birlikte olduğu için bir hayat kadını gibidir. Dolayısıyla serbest ilişki yaşayan bir kadındır. Kıskanç tanrılar yüzünden Kâli'nin sonu ölüm olmuştur.

Panegyotis, rahibin karısı dahil birçok kadınla yatar. Panegyotis Nereus Kızlarıyla buluşur, düşler dünyasında yaşamaya başlar. Ling, Wang-Fo'nun yanında yatar. Wang-Fo ve Ling, Wang-Fo'nun çizdiği tabloda âşık olurlar.

Karanlık Bir Adam adlı eserde de hem erkek ve kadın arasında hem de erkekler arasındaki ilişkilerden söz edilmektedir. Nathanaël bir kadınla evlidir ve bir oğulları vardır, ancak aynı zamanda bir erkeğe âşıktır ve eşcinsel ilişki yaşamaktadır:

Nathanaël, kendisine iyi davranan esmer bir erkeğe âşıktır. Bu adamın genç bir beyaz adamı koruması ve okşamasının vereceği hazzı düşünemiyordu (Karanlık Bir Adam, 1985:17).

Sessiz Ev romanında üç kuşak ailenin ilk kuşağını oluşturan Doktor Selahattin Bey modern yaşamı temsil eder ve muhafazakâr bir kadın olan

Fatma Hanım ile evli olmasına rağmen, evin hizmetçisi kadınla ilişki yaşar ve ondan Recep ve İsmail adında evlilik dışı iki oğlu olur. “Selahattin, evindeki hizmetçiden iki çocuk sahibi olarak ansiklopedisine yazdığı iki kadın türü ile de ilişki yaşama deneyimine sahip olmuştur. Hizmetçi kadın ile ilişkisini yıllarca Fatma’nın gözü önünde yaşayan Selahattin, bu durumu karısından gizlemeye gerek görmemiştir” (Soysal Eşitli, 2021a:95). Fatma Hanım bu evlilik dışı ilişkinin günah olduğunu belirtir ve hizmetçi kadına ve çocuklarına eziyet eder. Ancak “Selahattin hem kendi evinde hem de daha sonra evin bahçesine yaptırdığı kulübede, hizmetçi kadınla beraber” (Soysal Eşitli, 2021a:95-96) olmaya devam eder.

Kara Kitap romanının ana kahramanlarından Celâl’in başka evli kadınlarla sürdürdüğü evlilik dışı ilişkiler dikkat çekmektedir. Galip’in karısı Rüya’yı kaçırdığı için Galip tarafından aranan Celâl’in daha önceden emekli Albay Mahir İkinci’nin de karısı ile birlikte kaçtıkları anlatılmaktadır. “Mahir İkinci, karısının bir zamanlar Celâl’e kaçtığını söyler. Karısının Celâl’le yaşadığı gönül ilişkisi nedeniyle Celâl’e fazlasıyla kızgın olan İkinci, Celâl zannederek Galip’le uzun telefon konuşmaları yapmıştır. Galip de Celâl’e âşık olduğu için kaçan karısı Rüya’yı ve Celâl’i arayışları sırasında, Celâl’in evinde bulduğu bir sinema biletiyle, ikisinin *Eve Dönüş* filmini birlikte izleyebileceklerini düşünmüş, filmin hangi gün, saat kaçta seansları olduğunu araştırmıştır. Galip, İkinci’yle olan telefon görüşmelerinin sonunda İkinci’ye Celâl ile Rüya’nın sinemadan çıktıkları saate yakın bir saatte ve yerde randevu vererek İkinci’yle Celâl’in karşılaşmalarını sağlamıştır” (Yaprak, 2015:123-136). Sonuçta Celâl ve Rüya öldürülür.

Pamuk, *Benim Adım Kırmızı* romanında Doğu-Batı değerler çatışması yanında, polisye ve cinsellik boyutunu da belirgin bir biçimde kullanır (Demir, 2011:955). Romanda Enişte’nin kızı Şeküre bir sipahi ile evlenmiş ancak kocası geri dönmemiştir. Yıllardır haber alınamayan adamın kardeşi Hasan yengesine âşıktır ve onunla evlenmek ister. Teyzesinin oğlu Kara da artık oradadır ve o da eskiden beri Şeküre’yi sevmektedir. Şeküre uzun süre ikisine de bir cevap vermez. Babası öldürüldükten sonra iki oğluyla yalnız kalan Şeküre Kara ile evlenir. Evlenmeden önce ikisi arasında yakınlaşmalar olur.

Benim Adım Kırmızı dünyasında Pamuk, eşcinsel ilişkiye geniş yer ayırır. Nakkaşlar arasında eşcinsel ilişki yaşayanlar bulunmaktadır.

Nakkaşlar dışında günah olduğu gerekçesiyle resmi, eğlenceyi ve kahveyi yasaklamaya çalışan Erzurumlu Nusret Hoca da eşcinsel bir kişi olarak tanıtılır. “Benim Adım Kırmızı”nın kırmızı dünyasında Pamuk, Kara ile Şeküre’nin sevişme sahnelerinden, eşcinsel ilişkilere kadar eserinde yer verir. Eşcinsellik tüm metin boyunca kadının toplumdan soyutlandığı bir ortamda doğallaşan saptırılmış cinselliğin bir ‘leitmotif’i gibi adeta bütün metne yayılmıştır” (Ecevit, 1999 :48, akt. Yanardağ, 2006:20). Romanda eşcinsel karakterlerle ilgili bir kesit:

İçimden gelen şarkıyı söylediğimi Erzurumi kardeşlerimiz sakın işitmesinler, çok kızarlar diyecektim. Niye korkuyorum ki? Belki de kızmazlar, çünkü bakın dedikodu olsun diye söylemiyorum, ama o meşhur vaiz Husret bile değil Efendi Hazretleri var ya, evli olmasına evliymiş ama, o da tıpkı siz hassas nakkaşlar gibi güzel oğlanları biz kadınlardan daha çok seviyormuş, bana anlatılanların yalancısıyım. Ama ben kendisini zaten kötü bulduğum için aldırmiyorum buna, çok yaşlı. Dışleri dökülmüş ve ona yaklaşan güzel oğlanların dediği gibi ağzı da çok pis kokuyormuş, affedersiniz ayının kıcı gibi (Benim Adım Kırmızı, 2008: 403-404).

Zenon/Kara Kitap romanı ile *Benim Adım Kırmızı* romanının öyküsü ile aynı dönemi kapsadığı gibi her iki roman kahramanlarının çoğu, din adamları da dahil eşcinsel ilişki yaşamaktadır. Yourcenar’ın *Zenon/Kara Kitap* romanında Kilise papaz çömezleri, Pamuk’un romanında Erzurumlu Hoca Efendi:

Ne idüğü belirsiz cascavlaklar, afyonkeş meczuplar, Kalenderi kalıntıları Allah’ın yolu budur diye tekkelerde sabahlara kadar musikiyle oynayıp, oralarına buralarına şişeler sokup, her türlü edepsizliği yaptıktan sonra birbirlerini ve küçük oğlanları beceriyorlarmış (Benim Adım Kırmızı, 2008:16).

Benim Adım Kırmızı romanında Üstat Osman da eşcinsel olarak tanımlanmaktadır. Zeytin ve Kara arasında geçen bir konuşmada Zeytin’nin sözleri bu ilişkiyi ortaya koymaktadır:

“Üstat Osman ile yan yana oturup günlerce eski üstatların harikalarına bakmanın nasıl bir mutluluk olduğunu biliyor musun? diye sordum Kara’ya.”Seni öptü mü? Güzel yüzünü okşadı mı? Elinden tuttu mu? (Benim Adım Kırmızı, 2008: 429).

Oğlanların gece eğlencesi ve eşcinsel birlikteliklerden söz edilmektedir. Acem Şahı Tahmasp gece yaşamına katılır ve oğlancıdır. İstanbullu Uzun Mehmet Acem ülkesinde Muhammet Horasani adıyla tanınır ve eşcinseldir. Haramiler Hocaya tecavüz eder. Zarif efendi

kadınsıdır. Kara da oğlancıdır, güzel oğlanlarla ilişkiyi sever. Zeytin güzel oğlan resimleri de çizer. Tebriz ve Şiraz da güzel oğlanlardır. Nakkaş Kelebek ve Kara arasında, Nakkaş Osman ve Kelebek, Üstat Osman ve Zeytin arasında ilişki yaşanmaktadır. Konyalı Hoca Efendi güzel oğlanlar ve nakkaşlarla ilişki yaşar:

“Bunlar çift geze ve hep ellerindeki tek kaşıkla hangimiz ilk çanaktan yiyecek,” diye tartışılar ki asıl meseleleri, ilk kim kimi becerecek tartışmasına sinsi bir telmihtir de bilmeyenler anlamadan güler. Aman yanlış anlaşılmasın hoca hazretleri bizimle ve bütün güzel oğlanlar ve çıraklarla ve nakkaşlar takımıyla aynı yolun yolcusu olduğu için sırrımızı anlamış (Benim Adım Kırmızı, 2008: 354).

Enişte Efendi ve hizmetçi Hayriye Hanım arasında ilişki bulunur. Batılılaşmış yaşam tarzı Pamuk'un birçok romanında konu olur. Dolayısıyla karakterlerin yaşadığı evlilik dışı ve kısa süreli ilişkiler dikkat çekmektedir. *Masumiyet Müzesi* romanında Paris'te okuyan Nurcihan yabancı erkeklerle birlikte olur:

Sibel'in hayranlık ile şefkat arası bir duyguyla Nurcihan'a bağlı olduğunu, birlikte Paris'te okurlarken Nurcihan'ın Fransız erkekleriyle aşklar yaşadığını, bu erkeklerle cesaretle seviştiğini, (Sibel'in bana imrenerek anlattıkları hikayeler bunlar), İstanbul'daki zengin ailesinden gizlice de olsa onlarla aynı evlere taşındığını (Masumiyet Müzesi, 2008:127).

Kar romanında bazı karakterlerin evlilik dışı cinsel ilişkilerinden söz edilmektedir. Roman kahramanı Ka, Almanya'da ikamet ederken zaman zaman kadınlarla ilişki yaşar. Ka, sık sık Frankfurt'un World Sex Center adlı porno dükkânına gider. Kars'a geldiğinde tesadüfen karşılaştığı ve âşık olduğu eski üniversite arkadaşı İpek ile karşılaşır. İpek'in babasının otelinde Ka ile İpek birlikte olurlar:

“Bütün Bunları unut” dedi İpek. “Buraya seninle sevişmeye geldim. ”Öpiştüler ve Ka'nın çok hoşuna giden bir yumuşaklıkla yatağa devrildiler (Kar, 207:247).

Bir diğer roman kahramanı, eski komünist yeni siyasal İslamcı Lacivert de Kars'ta kızlarla evlilik dışı ilişki yaşamaktadır. İpek'in başı kapalı kız kardeşi Kadife ile Lacivert arasında ilişki bulunmaktadır. Lacivert Kadife'nin ablası İpek ile de ilişki yaşar.

Masumiyet Müzesi adlı roman bir aşk romanıdır. Aynı zamanda yazar romanın ilk bölümlerinde cinselliğe de oldukça fazla yer vermiştir (Yaşar,

2013:388). Kemal'in ilk gördüğü günden itibaren daha sonra uzaktan akraba oldukları anlaşılan Füsün'a karşı tutkusu romanın öyküsünü oluşturmaktadır. Kemal'in ailesinin sahibi oldukları Nişantaşı'nda bulunan Merhamet Apartmanı'ndaki dairede sık sık buluşup birlikte olurlar. "Bu ilişki içinde cinselliği tadan Füsün, masumiyetini yitirirken Kemal'le birlikte yeni deneyimlere doğru yol alır. (...) Kemal de Merhamet Apartmanı'ndaki dairenin eşliğinden Füsün'u içeri aldıktan sonra hayatını değiştirecek bir aşk yaşamaya başlar. Çevresi tarafından uygun bir eş olarak görülmeyen Füsün'la yasak bir ilişki içine girer" (Yıldız, 2021:127-128).

Kemal nişanlıyken bir süre Sibel ile birlikte yaşar. "Sibel, duygularını istismar eden Kemal'den uzaklaşır. Ama nişanı da kolaylıkla atamaz. Çünkü yaz boyunca yalıda geçirdikleri evlilik öncesi bu çift hayatı, "modern" de olsa sosyete mensupları için bile dedikodular ve kınamalara kapı aralamıştır" (Yıldız, 2021:127). Dolayısıyla Sibel'den ayrılması çevresi tarafından pek hoş karşılanmayacaktır. Zor da olsa Kemal nişanlısı Sibel'den ayrılır.

Füsün da anlaşmalı bir şekilde eşi Feridun'dan ayrılır. Kemal ve Füsün evlenmeye karar verirler. Kocasından ayrılıp Kemal'le evlenmeye karar verdikten sonra iki sevgili olarak birlikte güzel zamanlar geçirirler ve gerçek bir çift gibi hareket ederler.

Füsün'un bakire bir kız olarak Kemal ile birlikte olması ve Sibel'in de nişanlıyken Kemal ile birlikte yaşaması o dönem Türk toplumu tarafından genelde hoş karşılanmayan davranışlar olarak kabul edilir. Bununla birlikte bazı çevreler, bu tür birlikteliklerin modern toplumlarda normal karşılandığına dikkat çekmektedirler. "Romanın temel izleklerinden olan cinsellik/bekâret 1975'li yılların sosyal koşulları bağlamında ele alınır. Evlilik öncesi cinsel birliktelik, bekâret gibi konular roman boyunca başkahraman Kemal ve arkadaş çevresi tarafından "modernlik" çerçevesinde sorgulanır. Başkahraman Kemal ve sevgilisi Sibel'in zengin," Avrupa görmüş", "sosyete"ye mensup olmalarından dolayı ilişkileri aileleri tarafından onaylanır ve bir an önce evlenmeleri beklenir. Kemal'in "Batı görmüş, okumuş, Avrupalı" olarak tanımlandığı sevgilisi Sibel ile yaşadığı cinsel beraberlik her iki karakter için de "cesurluk, modernlik" olarak algılanır" (Aslanboğa, 2011:1647). Kızların evlilik dışı ilişki yaşaması konusunda Türk toplumunda bir bölünmüşlük söz konusudur:

Batılılaşmış zengin ailelerin, Avrupa görmüş, seçkin kızları o yıllarda ilk defa tek tük bu “bekâret” tabusunu kırmaya, evlenmeden önce sevgilileriyle yatmaya başlamışlardı. Sibel de bazen bu “cesur” kızlardan biri olmakla övünürdü, benimle on bir ay yatmıştı (Masumiyet Müzesi, 2008:20).

Avrupa’da eğitim görmüş Kemal’e göre kızların sevdikleri ya da beğendikleri erkeklerle evlenmeden önce birlikte olmaları modernlik ve özgürlük bağlamında değerlendirilmektedir. Aslında burada Türk toplumunda da bir değişimin olması arzulanmaktadır. “Kemal’e göre modernlik Avrupa’yı görmüş ileri görüşlü kızlar evlilikten önce erkeklerle olan aşk ilişkilerinde yazarın deyişiyle “sonuna kadar gitmek”te bir sakınca görmemektedirler. Başka bir deyişle onlar için bakireliğin bir önemi yoktur. Bu görüş Avrupalılaşmış olmanın başka bir göstergesidir aynı zamanda” (Demir, 2009:390-391). Cinsel özgürlük ile modernlik arasında bağıntı kurulmaktadır:

Gelecekteki koca adaylarıyla evlenmeden önce yatan, üst sınıfa mensup, iyi eğitilmiş genç kadınlar, bu hareketlerini onlara duydukları güvenden çok, töreye aldırış etmeyecek kadar modernleşmiş ve özgür olmakla açıklamaktan hoşlanırlardı (Masumiyet Müzesi, 2008:73).

Sibel ile Kemal arasındaki evlilik dışı ilişki bir modernlik ve özgürlük göstergesi olarak sunulurken, Füsun’un Kemal ile evli olmamalarına rağmen birlikte olması Füsun’un Kemal’e karşı olan masum aşkı ile açıklanmaktadır. Oysa Kemal açısından bu ilişki ilk başlarda sadece gönül eğlendirme amaçlıdır.

Kırmızı Saçlı Kadın romanında da evlilik dışı ilişki yer almaktadır. İlk evlilik dışı ilişkiyi Cem’in babası annesinden başka bir kadınla olarak sürdürmüştür. “Dağılmış bir çekirdek ailenin çocuğudur Cem. Solculuğu bir politik seçimin ötesine taşıyan babası; bir eczane sahibi olmakla birlikte, karıştığı olaylardan ötürü 12 Eylül sonrasında yakalanarak işkence görmüş, başka bir kadınla ilişkisinin sonucunda evi terk etmiştir” (Ayhan, 2019:97).

Yetişkinliğinde Cem de evlilik dışı ilişki yaşar. Henüz çok genç olan Cem, çalışmak için Öngörene’ye gidip gelirken kırmızı saçlı bir kadın ilgisini çeker. Kadının “İbretlik Efsaneler Tiyatrosunun” oyuncularından birisi olduğunu öğrenir. Bir akşam tiyatroya oyun izlemeye gider. Tiyatro çadırında Kral Oedipus ve Rüstem ile Sührap oyunu canlandırılmaktadır. Oyundan sonra Cem, kırmızı saçlı kadın ile Öngören sokaklarında dolaşırlar. Kadın onu geceyi birlikte geçirmek üzere evine davet eder. Cem

ile tiyatrocu Gülcihan 1986’da bir yaz gecesi birlikte olurlar. Bu bir gecelik kaçamaktan Enver adında bir oğulları olur. Cem, bu bir gecelik ilişkiden bir oğlu olduğunu daha sonradan öğrenir, ancak babası gibi o da oğluyla ilgilenmez. “Enver, babası Cem’in kaderini yaşayarak Oidipus’un hikâyesini kaldığı yerden devam ettirir. Enver de tıpkı Cem gibi babasız büyümüş ve bunun acısını yıllarca içinde taşımıştır” (Köker, 2017:209). Evlat rolüneyken eleştirdiğini Cem, baba rolüneyken kendisi yapmaktadır.

Kırmızı saçlı tiyatrocu kadın Gülcihan’ın Cem’in babası ile de birlikteliği olmuştur, üniversite yıllarında bir zaman onunla sevgili olmuşlardır. Cem, bunu daha sonra öğrenir. Dolayısıyla hem baba hem de oğlu aynı kadınla ilişki yaşamıştır. Bu ilişki ve baba-oğul katili öyküsünü kurgularken Pamuk “*Kırmızı Saçlı Kadın*’da konu olarak Doğu ve Batı’nın önemli anlatılarını kullanmıştır. Bu eserde, Batı edebiyatının vazgeçilmez konularından olan Oidipus ve İran edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Firdevsi’nin *Şahname*’sinde geçen, Rüstem ve Sohrab hikâyesinden etkilenmiştir ve *Kırmızı Saçlı Kadın* eserinde bunları harmanlayarak bir bütün haline getirdiği görülmektedir. Pamuk, iki klasik hikâyeyi modern tarzda genişletip birleştirerek yeni bir eser kaleme almıştır.” (Dağ İlhan ve Avcıoğlu, 2016:351).

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Yourcenar ve Pamuk’un, eserlerinde evlilik dışı ilişkiye geniş yer verdikleri görülmektedir.

Evlilik dışı ilişkinin günah olduğu konusu ile ilgili olarak Yourcenar, Tanrı’nın, insanların başta cinsellik olmak üzere tercih ve yaşamlarını yargılayacağını düşünmez (Fayve, 1993:24). Cinsel özgürlük konusunda da Hristiyanlık Orta Çağını değil, Antik dönemi örnek alır. Duygusal yaşamın dinin ve ahlakın kurallarına göre sınırlanmasını doğru bulmaz. Bu nedenle bedenın hazları konusunda özgürlükçüdür.

Pamuk’un romanlarında evlilik dışı ilişkiye yer verilmekle birlikte, özellikle *Masumiyet Müzesi* romanında bu tür ilişkiyle ilgili toplumun bakış açısı da yansıtılmaktadır. Pamuk, Türk toplumunda ilişki olayına sadece bireysel özgürlük çerçevesinde bakılmadığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte yazar, modern toplumlarda bu tür ilişkilerin normal olarak değerlendirildiğine dikkat çekmektedir.

Evlilik dışı ilişkiden doğan çocuklar her iki yazarın da romanlarında yer almaktadır. Pamuk'un sadece *Benim Adım Kırmızı* romanında eşcinsel ilişkiden bolca söz edilirken, Yourcenar'ın birçok eserinde eşcinsel ilişkiye daha geniş yer verildiği ve özgürlük çerçevesinde yaklaşıldığı görülmektedir.

4. BÖLÜM

KİMLİK ARAYIŞI

4.1 Bireysel Kimlik Arayışı

Avrupa'daki savaş ve çatışmalar, bireyleri kimlik arayışına ve daha huzurlu bir yaşam inşa etmeye yöneltir. *Bir Ölüm Başlamak* başlıklı romanda şiddetli çatışma ve yıkımların yaşandığı I. Dünya Savaşı sonrası referans noktaları olmayan bir Avrupa'da Eric, bir yandan arkadaşlarıyla birlikte ulusal kimliklerini korumak için mücadele ederken, diğer yandan da cinsel kimlik arayışı içerisinde (Johnston, 1988:223).

Karanlık Bir İnsan adlı eserde Nathanaël doğal yaşamı arzular ve onun arayışındadır. Nathanaël yaşadığı ilişkilerle özgürlüğünü ve kimlik arayışını ortaya koymaktadır.

Marguerite Yourcenar'ın yapıtları arasında *Zenon/Kara Kitap* "bir kendini arayışın romanıdır. Ancak bu kendini arama meselesi sadece kurgusal dünyada yaşanmaz. Marguerite Yourcenar'ın bir roman olarak *Zenon/Kara Kitap*'la ve bir karakter olarak Zenon'la kurduğu ilişki de bu arayışa dahildir. Yourcenar'ın bu romana dair ilk çalışmaları 18 yaşında başlar. (...) Diğer bir deyişle; Yourcenar, yaklaşık 40 yıllık bir yolculuğun neticesinde gerçek Zenon'la tanışır. Kurmaca dünyada Zenon 20 yaşında yola çıkar. Yani Yourcenar'la hemen hemen aynı yaşlarda. Dolayısıyla ortaya çıkan roman beraber büyümenin, beraber gelişmenin bir sonucu olarak da görülebilir" (Çil, <https://www.gazeteduvar.com.tr> >).

Romanın ana kahramanı Zenon zaman içinde edindiği bilgi, seyahatler ve deneyimler sayesinde kendi dönüşümünü gerçekleştirebilmeyi başarmıştır. Çabası ve kendi güçlü iradesiyle gerçekleştirdiği bu dönüşümüyle, özgür bir evrensel model portresi oluşturmuştur. Buna karşın güçlü insanlara öykünen diğer roman kahramanı Henri-Maximilien başkalarının istekleri ve verdikleri görevler doğrultusunda hareket etmeyi kabullenebilen bir karakter rolü üstlenmiştir. Durum böyle olunca yaşamda pek fazla zorlukla karşı karşıya kalmamakta ve daha rahat bir yaşam sürmektedir (Alp, 1999). Romanda her ikisinin

yaşamı da ölümle son bulur, ama Henri-Maximilien'in ölümü başkalarının iradesine bağlı sıradan bir ölümken Zenon'un ölümü bir reddetme ve zafer olarak yansımaktadır. “Her şeye rağmen kendi istek ve iradesini ortaya koymak, Zenon gibi güçlü bir kişiliği karşımıza çıkarırken, yaşamım prenslerin emrinde, onların istekleri doğrultusunda hareket ederek hiçbir amacına ulaşamayan zayıf kişiliğiyle Henri-Maximilien Ligre de Zenon'a karşıt bir kişi modeliyle kendini ortaya koymaktadır.” (Alp, 1999). Her iki kahraman tipini bugünün dünyasında farklı toplumlarda sıkça görmek mümkündür. Romandaki bu yaklaşım evrensel bir tema olarak varlığını sürdürmektedir.

Bütün güçlülere karşı Zenon kendisi olma mücadelesini sürdürür ve benlik arayışını kendi yaşamını kendisi sonlandırarak en uç noktaya taşır. Zenon adeta kendi oluşumunu kendisi şekillendiren bir varlığı temsil etmektedir:

Özverinin ve cesaretin yüce belirtilerinden çok, kendisini dışarıdan gelen etkilere, hatta kendi kendisini duymasına karşı bütünüyle kapatan bir reddin küt ve kaba biçiminden anladı bunu. Kendi sonuna yerleşmiş olarak daha şimdiden sonsuzluğa erişmişti. Öte yandan ölüm kararının arkasına sinmiş bir başka karar daha vardı, daha gizli, rahibin gözünden ustalıklı kaçırılmış olduğu, kendini kendi elleriyle öldürme kararı. Ama bu noktada da ona yine o sonsuz ve yıpratıcı, tüketici karar verme özgürlüğü kalıyordu (Zenon/Kara Kitap, 2023:324).

Zenon/Kara Kitap adlı romanın ana omurgasını “Paracelse, Michel Sevet, Copernic, Etienne Dolet ve Leonardo da Vinci gibi XVI. yüzyıl düşünürlerinden esinlenen ve onların görüşlerini özerk kişiliğinde birleştiren doktor, filozof, aydın, hümanist, simyacı, gezgin kurmaca roman kahramanı Zenon Ligre'in çocukluktan ölümüne kadar süren yaşam serüveninde kahramanın değişimi ve dönüşümü, mutlak bilgi ve kimlik arayışı, kilise ve dogmatik düşünceyle mücadelesi” (Oral, 2021:1) oluşturmaktadır.

Zenon, özgür olmak ve kendi kaderinin yöneticisi olmak ister. Dolayısıyla kendi varlığının ve kimliğinin arayışı içerisindedir. Romanda bu iki konu üzerine odaklanılıyor (Remise, 1994:100). Önce dini eğitim alan ve Tanrı'ya inanan Zenon daha sonra kilisenin öğretilerinden uzaklaşıp kendi varlığının arayışına yöneliyor.

Görünmeyi inkâr eden Zenon, görünmediği ve soyut bir varlık olarak açıklanamadığı için Tanrı konusunda şüphecidir. Bruges papazı ile

zaman zaman bu konuda sohbet ederler. 16.yüzyıl felsefesi Zenon'u etkiler ve bu nedenle pozitif bilim ve simya arayışı içerisinde. Dünyanın ve kendisinin keşfi konusunda kendi çalışmaları ve iradesiyle belli bir gelişim gösterir.

Sürekli bir arayış içerisinde olan Zenon, Doğu seyahatleri kapsamında Osmanlı İmparatorluğu topraklarını da ziyaret eder ve İstanbul Eyüp'te tanıştığı İran kökenli Darazi'nin düşüncelerinden etkilenir. Özgürlük ve kişisel benlik arayışında Darazi de ona yol gösteren düşünürler arasında yer almaktadır. "Darazi bir çeşmenin başında flüt çalan genç çocuğa benden bir şeyler öğren: Tanrı sensin. Tanrı dosttur." der (Yourcenar, 1995:680). Zenon'un bu yolculuğu ve Darazi'nin düşüncelerini benimsemesi onun evrensellik anlayışını da ortaya koymaktadır. Zira Zenon, Katolik ve Protestan Hristiyan dünyasının dışında Ortadoks Hristiyan, Müslüman ve Doğu dünyasının kültürünü de tanımaya çalışır. Yourcenar (1995:561-562), Zenon'un düşüncelerinin çoğunun Budist düşünceye dayandığını, hatta İstanbul'da evinde kalıp etkilendiği Derviş Darazi'nin de Hint felsefesinden esinlendiğini belirtiyor. Ayrıca Zenon, İslam dininin büyüklüğünü hissettiğini de vurguluyor. Doğu kültürlerinden de esinlenerek bilgi ve deneyimlerini her geçen gün artıran Zenon sonunda belli bir aşamaya erişmiş bir şekilde yaşamıyla ilgili kararı kendisi veriyor. Zenon'un yolculuğu sadece dış mekanlarda gerçekleşmemekte aynı zamanda maceralarıyla birlikte iç evrende de bir yolculuk gerçekleştirmektedir.

Zenon ve Henri-Maximilien, ulaşmayı istedikleri hedefleri bulunan ve bu hedeflere ulaşmak için arayış içerisinde olan insanlar olarak Henri-Maximilien'in amacı Cesar ve İskender gibi bir kahraman kimliğine sahip olmak iken, Zenon'un amacı mutlak bilgi ve bunun aracılığıyla insanın ötesinde bir 'üst- insan' olmaktır (Alp, 1999).

Nietzsche'den ilham alan Yourcenar, kahramanı Zenon'u kendisini aşan birisi olarak tanımlar. Kaderinin kendi elinde bulunduğunu ve seçme özgürlüğünün olduğunu kanıtlama çabası içerisinde. İnsanın var olduğu koşullardan kurtulması için yeni bir insanlık durumu yaratmaya çalışır (Yourcenar, 1991b:1657; Fayve, 1993:22-23). Karşılaştığı engeller karşısında direnir ve mücadele eder.

Zenon/Kara Kitap'ta simyada önemli aşamalar olan varlığın ayrılma ve çözülme aşamaları gerçekleşmiş durumdadır (Blot, 1980:137). Zenon'un kişiliğinde çözülme ve dönüşüm söz konusudur. Zaten kendisi

bunu “*benim için bir insandan daha fazlası olmak söz konusu*” cümlesiyle doğrulamaktadır (Delcroix, 1999:146). Burada aynı zamanda felsefi bir anlayış ortaya koyuyor. Birçok meslek sahibi Zenon farklı kimliklerle ön plana çıkabiliyor. Bazen simyacı, bazen filozof, bazen de hekim kimliğiyle. Bütün bu kimliklerle Zenon, bizzat kendi varlığının ve kimliğinin arayışı içerisinde. Romanın sonunda Zenon hem bilgin hem de bilge kimliğiyle sahnede rolünü tamamlıyor.

Simya, Batıdan çok Doğu felsefesi ile örtüşmektedir. Zaten simya biliminin ortaya çıkışı da Doğu felsefesine bağlı olarak gelişmiştir. Doğu felsefesi varlığın iç evrenine odaklanmaktadır. Oysa Batı felsefesi dünyanın görünen boyutuyla da ilgilenir.

Rönesans döneminde yaşanmasına karşın Kilise başta olmak üzere toplumsal baskılar nedeniyle insanlar kişisel isteklerine göre yaşamlarını sürdüremezler. Kanters (1968:19)’e göre “Hadrianus insanın Tanrı olmakta zorlandığı bir dönemin, Zenon ise insanın insan olmakta zorlandığı bir dönemin kahramanıdır”. Zenon laik birisine dönüşür ve ateist bir kimliğe bürünür. Zenon örneğinden hareketle Yourcenar’ın toplumda bireyin kendi kimliğini ortaya koyabilmesinden ve özgürce yaşamını sürdürebilmesinden yana bir tutum sergilediği görülmektedir.

Toplumsal inanç ve düşüncelerine karşı hareket edebilen Zenon gibi karakterlerin daha sonraki dönemlerde ve özellikle de günümüz Avrupa gençliğinin kimlik oluşumunda önemli etkileri olduğu düşünülmektedir. Zira Yourcenar, romanda Zenon’u adeta kutsuyor ve ona laik bir kimlik kazandırıyor. Bugünün Avrupa’sında gençlerin bir çoğu laik ve eşcinsel kimlikleriyle öne çıkmaktadırlar.

Pamuk’un birçok romanının “ana sorunsalı, kimliktir. Yayınlanan ilk kitabı *Cevdet Bey ve Oğulları*’nın kahramanları, hızla akan tarihin içinde kendilerine sağlam bir tutunma noktası bulmaya çabalarlar.” (Kawulok, 2011:55). Cevdet Bey’in para hırsı ve kapitalist sisteme özenmesi, onu Doğu’lu ve Müslüman kimliğinden uzaklaştırıp Batı’nın bireysel menfaatini önceleyen kimliğine dönüşmesine neden olmuştur. Cevdet Bey değerleri değil, maddi çıkarı önceleyen bir kimliğe bürünmüştür.

Sessiz Ev romanında gençliğini II. Meşrutiyet döneminde yaşayan Doktor Selahattin Bey bireysel özgürlüğe ve kişisel kimliğin oluşmasına büyük önem verir. Bu nedenle Cennethisar’da taşınacakları yeni evlerinde herkesin kendi odası olmasını planlar.

Selahattin Bey'in evlilik dışı beraberlik yaşadığı hizmetçiden olan oğlu İsmail'in oğlu Hasan, dedesinin ölümü ve babasının sokaklarda para kazanmaya çalışan birisi olması nedeniyle ilgisiz büyüyen bir çocuktur. Kendisiyle yeterince ilgilenilmediği için ve biraz da tembellikten okulda başarısızdır. 18 yaşındaki Hasan kimlik arayışını sokaklarda sürdürür. Tek başına varlık sürdürme konusunda cesareti olmayan Hasan, bir yere aidiyet arayışındadır ve dönemin etkin gruplarından birisi olan ülkü ocaklarına katılır. Orada kendisine değer verildiğini görür. Böylece bireysel kimliği ile varlık gösteremeyen Hasan, kazandığı grup kimliğiyle kendisini daha özgüvenli ve cesaretli hisseder.

Kimlik arayışı Pamuk'un *Beyaz Kale* romanında da dikkat çekmektedir. Ecevit (2002:77)'e göre *Beyaz Kale* romanının ana teması kişilerin birbirine dönüşmesi ve kimlik arayışıdır. Osmanlı alimi Hoca "Ben kimim" sorusunu yöneltir. Romanda Venedikli köle ile Osmanlı alimi Hoca "Ben niye benim?" sorusunun yanıtını bulmaya çalışırlar. Bunun için de önce eylemlerini ortaya koyup kendilerini sorgulamaları gerekmektedir. Bu da onların sorguladıklarını ve arayış içerisinde olduklarını göstermektedir. Bu kimlik arayışı hem bireysel hem de toplumsal bağlamda düşünülebilir. Kimlikler zamanla geçişken ya da değişken olabilmektedir. Bu, bireyin çabasıyla ilgili olabildiğinden daha çok tarihsel ve kültürel süreçle ilgili de bir durumdur.

Venedik'ten Napoli'ye giden İtalyan gemisinin Türk gemilerinin saldırısına uğramasıyla Türk askerleri tarafından esir alınan İtalyan Köle, diğer esirler gibi kürek çekmemek için astronomiden, bilimden, tıptan anladığı yönünde bir hikâye uydurur. Dolayısıyla daha baştan kendisine yeni bir "ben" kişisi yaratır. Tutsak alındığı andan romanın sonuna kadar, geçmişindeki "ben" ile kendine yarattığı yeni "ben" arasında çatışma ve kırılmalar yaşar. Zamanla fikirlerinin değiştiği görülmektedir (İleri, 2018:34). İtalyan Köle bu değişimi bir iç konuşmasında şöyle dile getirir:

Bir zamanlar annesinin, nişanlısının ve dostlarının başka bir adla çağırdıkları başka bir insandım. Bir zamanlar ben olan ya da şimdi öyle sandığım o kişiyi arada bir hala rüyalarımda görüyorum. Ve terle uykudan uyanıyorum. Soluk renkleri, sonraları yıllarca uydurduğumuz o olmayan ülkelerin, hiç yaşamamış hayvanların, inanılmaz silahların düşsel renklerini hatırlatan bu insan yirmi üç yaşındaydı, Floransa'da ve Venedik'te "bilim ve sanat" okumuştı, astronomiden, matematikten, fizikten ve resimden anladığına inanıyordu (Beyaz Kale, 1993:13).

İstanbul'a getirilen İtalyan Köle, Osmanlı Hoca ile tanıştırılır. İki farklı kimliğin ilk karşılaşması böylece gerçekleşir:

Göz göze gelince selamlaştık. Ama o şaşırmaşa benzemiyordu pek. O zaman bana öyle çok benzediğine karar verdim, sakalı vardı onun; hem kendi yüzümün de ben neye benzediğini unutmıştım sanki. (...) Bundan önce Sultan'ın doğumunda, sonradan ölen bir Maltalı'nın ateşbazlarla hazırladığı gösteride, Paşa'nın yalnızca "Hoca" dediği benzerimde çalışmış, bu işi biliyormuş biraz ama Paşa benim de ona yardım edebileceğimi düşünmüş. Birbirimizi tamamlayacakmışız! (Beyaz Kale, 1993, 21-22).

Buradaki "Birbirimizi tamamlayacakmışız!" cümlesinin iki farklı kimliğin karşılıklı etkileşimini ve tek bir kimliğe evrilmesini hedeflediği söylenebilir. "Tarihsel gerçeklerin kurguyla harmanlandığı roman, Bir Osmanlı Hoca ile Venedikli köle arasındaki tanışma, etkileşim ve birbirinin yerine geçerek yeni bir hayata adım atmalarını anlatır. Söz konusu hikâye, Doğu-Batı, kimlik, ötekilik gibi sorunsalların romanda işlenebilmesi için bir vesile olarak kullanılır" (Karadeniz, 2016:118).

Osmanlı Hoca, İtalyan kölenin gözüyle kimliğinden memnun olmayan birisi olarak tanıtılmaktadır. "Beyaz Kale'deki kahramanların birer kimlik bunalımı ve kimlik arayışında olduklarını göz önünde bulundurduğumuzda, Hoca'nın evinin bu negatif kötü tasviri aslında Hoca'nın kişiliğini yansıtıyor. Onun toplumsal kimliğindeki ve ona biçilen toplumsal statüdeki memnuniyetsizliği, iç bunalımı evinin tasviriyle okuyucuya aktarılmıştır. Hoca'nın sevmediği isminin dedesinin ismi olması; her bireyin doğar doğmaz toplumun verdiği kimlik ile büyüdüğünü, Hoca'nın kendisine dayatılan bu statülerin hepsinden memnuniyetsizliği açıkça "ayna" konumundaki öteki tarafından okuyucuya açıkça anlatılmıştır" (İleri, 2018:44-45).

Paşa, İtalyan köleye Müslüman olması koşuluyla bir kızla evlendirip onu kölelikten azat edeceğini söyler, ancak köle bu teklifi reddeder. Paşa idam edileceğini söyler, köle yine teklifi reddeder. Köle'nin bu duruşu ve kimliğine sadakati karşısında Paşa onu affeder ve Hocaya satar. Kölenin kendi varlığını ortaya koyması, kendisinin de bir kimliği olması gerektiğinin bilincinde olduğunu göstermektedir. Hoca, köleye, onu kendisine bir şeyler öğretmesi için aldığını, öğrettiği zaman onu azat edeceğini söyler (İleri, 2018:47-66). Aslında Hoca da Paşa'ya bağlı bir kul olduğu için o da bir başka tür köledir.

İtalyan köleyi örnek alan Hoca, yavaş yavaş kendi kimliğiyle var olması gerektiğinin bilincine varmaya başlar. “*Kara Kitap*’taki “kendin olmak” meselesi Celâl Salik’te bir uyanış başlattığı gibi Hoca’da da bir uyanış başlatmaktadır. Kişinin kendisini, kendi zevklerini, dünya görüşünü anlaması ve tam anlamıyla kendisini bulması kendisi olmasıyla mümkündür” (İleri, 2018:68). Dolayısıyla “hem Hoca hem de köle kendilerine ait olmayan bir kimlikte sıkışmışlardır. Hoca kölenin yerinde olmak ister, köle ise kendi benliğine kavuşmak (Yücel, 2013:80; akt. İleri, 2018:75).

Köle bilgisi ve öğrettikleriyle önemli bir kişi kimliği ortaya koyar. Bu da Padişah’ın gözünde onun Hoca’nın yerine yükselmesini sağlar. Romanın sonuna doğru “Hoca ile köle birbirinin yerine geçmiştir. Hoca Venedik’e kaçmış, köle ise Gebze’ye yerleşmiş, evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur. Kölenin kitabın sonunda kendisine bir köle alması, fakat ona bakmaya katlanamayarak geri vermesi, kaderin tekerrürü, efendi-köle diyalektiğinin gerçekleşmesidir” (İleri, 2018:81):

Ceplerim para doluydu. Esir pazarına ayağım o sırada alışı; aradığımı bulana kadar aylarca oraya gittim geldim. Sonunda bana da, ona da aslında pek de fazla benzemeyen bir zavallıyı satın alıp eve getirdim. (...) götürüp köle pazarına geri sattım. Sonra evlenmeye karar vererek mahalleye haber saldı. En sonunda beni de kendilerine benzeteceklerini, sokağa huzur geleceğini düşündükleri için sevinçle geldiler. Ben de onara benzemekten memnundum (Beyaz Kale, 1993:165-166).

Bu örneklerle yazar aynı zamanda insanın insana köle olması anlayışını benimsemediğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Koçakoğlu (2011:190)’na göre ise “özünde bir kimlik ve tarih palimpsesti olan eserde köle kölelikten, efendi de efendilikten çıkar. Zira Hoca ile Köle’nin fethetmek için uğraştığı *Beyaz Kale*’nin adı Doppio’dur. O da “çift” anlamına gelmektedir. Birbirlerine ikiz gibi benzeyen bu kahramanlar aslında alışveriş içinde olması gereken ancak asırlardır çeşitli sebeplerle birbirinden uzaklaştırılan Doğu ile Batı’nın temsilcileridir”.

İtalyan Köle, köle olarak geldiği yeni bir ülke ve kültürde tekrar özgür birey kimliğine kavuşmuştur. Hoca’da İtalya’ya giderek orada adeta yeni bir kimliğe kavuşmuştur. “Romanın sonunda Köle’nin Gebze’deki evine Hoca’nın kitaplarını okuyan biri gelmiştir. Gelen kişi Hoca’nın Venedik’teki yaşamından, Köle’den ne şekilde söz ettiğinden Türklere bakış açısından bahsetmektedir. Bu bahiste Hoca’nın Türklere “öteki” gözüyle bakması, aslında olmak istediği insana büründüğünü (...)

göstermektedir” (İleri, 2018:81-82). Bunun yanında yazdığı kitabında İtalyan köleyi de artık Türk olarak nitelendirirerek, karşılıklı kimlik değişikliği tanımı yapmıştır:

Benden de uzun uzun söz etmiş. “Yakından Tanıdığım Bir Türk” başlığıyla benim üzerime bir kitap yazıyormuş (Beyaz Kale, 1993:177).

Hoca ile köle her ikisi de kimlik bağlamında dönüşüm yaşarlar. “*Hoca birden bana çok değiştiğimi, artık bambaşka biri olduğumu söyleyiverdi*” (Beyaz Kale, 1993:97). İtalyan kölenin gerçekleştirdiği dönüşüm ve buna Hoca’nın hayran kalması aslında Türk toplumunda bireylerin kazanması istenen kimliği sembolize etmiş olabilir. Batılı gibi düşünüp Türk gibi yaşayan. Çünkü Hoca, İtalyan köleyi “Bir Türk” olarak tanımlıyor.

Beyaz Kale romanı gibi *Kara Kitap* romanında da hem bireysel hem de toplumsal kimlik arayışı romanın odağını oluşturmaktadır. Söz konusu arayışın ‘öteki’ üzerinden sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir. *Kara Kitap*, Pamuk’un bireysel kimlik arayışının en açık şekilde ifade edildiği romanıdır. Özellikle bireysel kimlik sorununa dikkat çekilen romanda kişinin kendisini algılayış şeklinin önemi üzerinde durulmaktadır.

Geleneksel toplumlarda bireysel kimlik arayışı pek söz konusu olmazken modern toplumlarda bireyin ön plana çıkmasıyla birlikte bireysel kimlik arayışları da önem kazanmaya başlamıştır. Geleneksel toplumlarda insanlar daha önce toplumsal normlara göre kabul edilmiş kimlik üzerinden yaşamlarını sürdürmektedirler. Oysa modern toplumlarda bireyler bu kolektif kimliğe bağlı kalarak yaşam sürdürmekten çok, kendi bireysel kimliklerini yaratmaya çalışmaktadırlar. “Her insan, verili kimliğiyle dünyaya gelir. Doğumla birlikte toplumsal çevre tarafından bireye verilen verili kimlik, bireyin içinde bulunduğu aile, toplum, ulus, medeniyet gibi unsurların toplamıdır. Dolayısıyla verili kimlikler seçilemediği gibi bu kimliklerin değişim süreçleri hayli sancılı ve yavaştır. Kazanılmış kimlik ise toplum içerisinde bireyin tamamen kendi istek ve gayreti ile sahip olduğu edinilmiş kimliktir. Edinilmiş kimlikler, bireyin ne olmak istediği ve nerede olmak istediği ile doğrudan ilgili olduğundan, bireyin istekleri doğrultusunda daima değişime açıktır” (Belek, 2006:20; akt: Dalar, 2018:96).

Kara Kitap romanının ana kahramanı Galip, insanı özgürleştirecek esrarın ve varoluşunun araştırması içerisinde. Bu arayış içerisinde olma simyayı anımsatmaktadır. Romanın başlığı zaten doğrudan simyaya bir

gönderme gibi gözüküyor. Ayrıca Pamuk, romanlarının başlığında simyanın üç aşamasını temsil eden bütün renkleri kullanmaktadır: *Beyaz Kale, Kara Kitap, Benim Adım Kırmızı* ve *Kırmızı Saçlı Kadın*.

Bir arayış romanı olarak da adlandırılabilir *Kara Kitap* romanının konusunun farklı kültürel kaynaklardan esinlenerek şekillendiği söylenebilir. Demir (2020)'e göre bu arayış ve yolculuk, kitabın esin kaynakları olan Hüsn-ü Aşk, Mesnevi-i Manevi ve Mantıku't Tayr'da da bir şekilde yer almaktadır. Hüsn-ü Aşk'ta aşk, sevdiği kadın için Diyar-ı Kalp'teki kimyayı bulmaya koyulur, Mantıku't Tayr'da padişahlarını bulmak için kuşlar yola çıkar, Mesnevi'nin şairi Mevlâna ise kaybettiği Şems'i bulmak için Şam yollarına düşer. Bütün bu eserlerin ortak noktası arayış içerisinde olunmasıdır. (<https://www.edebiyathaber.net> »).

Galip, Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı romanında birçok Albertine'den söz edildiği gibi birçok ben arasında asıl kendi kimliğini bulmaya çalışmaktadır. Galip, bu arayışı ve kimliklenme sürecini, karısı Rüya'nın birlikte kaçtığı aynı zamanda Milliyet Gazetesi köşe yazarı da olan Celâl üzerinden sürdürmektedir. Görünüşte kayıp karısı Rüya'yı arayan Galip, arka planda kendi benliğinin arayışındadır ve bunu bir başka kimlik üzerinden bulmaya çalışmaktadır. Romanda Galip'in arayış hikâyesine Celâl'in köşe yazıları adeta cevap ve yol gösterici niteliktedir (Demir, 2020). Galip'in arayışı ve devinimi, bir iç yolculuğudur. Bu yolculuğun temel hedefi kimlik arayışıdır (Koçak, 1996:200).

Romanda öteki konumunda olan ve Galip'in kimlik arayışında etkilendiği kişi Celâl'in de aslında bir kimlik arayışı içerisinde olan bir birey olduğuna dikkat çekiliyor. "Celâl, sadece Galip üzerindeki etkisiyle değil kendi kimlik arayışıyla da romanda önemli yer tutar. Rehber kimliğiyle ön plana çıkan Celâl'in hayatla mücadelesi erken başlar. Celâl, toplumdan önce ailesi tarafından sürülmüş, dışlanmış bir bireydir" (Dalar, 2018:97).

Kendisi olmak sorunu sadece romanın ana kahramanları tarafından odaklanılan bir sorun değildir, Celâl'in gittiği mahalle berberi dahi kendisi olmakta güçlük çekip çekmediğini Celâl'e sorar. "Celâl'in başta fazla önemsemeyerek geçiştirdiği bu sorular zamanla zihninde yankılanmaya başlar ve Celâl artık sonu gelmeyecek bir kendini sorgulama sürecine girer (Demirel, 2017:3-4):

"Kendiniz olmakta güçlük çekiyor musunuz?" (...) "İnsanın yalnızca kendisi olabilmesinin bir yolu var mıdır acaba? Kendi

merakını doymak için değil de, sözcülüğünü ettiği bir başkasının isteği üzerine aracılık eder gibi sormuştu bu sefer”
(Kara Kitap, 2008:178).

Celâl'in, bireyselleşme yolunda geçirdiği benlik buhranları, kendilik sorunu olarak sıklıkla okura yansıtılmaktadır (Dalar, 2018:98). Celâl, toplum tarafından giydirilmiş bir kimlik üzerine kendisi tarafından kazanılmış kimlik yaratmanın güçlüğüne yaşamış bir karakterdir. Kendisi olması gerektiğinin bilincinde uğraş vermektedir:

Kendim olmalıyım, diye tekrarlıyordum, onlara hiç aldırmadan, onların seslerine, kokularına, isteklerine, sevgilerine ve nefretlerine aldırmadan kendim olmalıyım ben, kendim olmalıyım diye tekrarlıyordum, sehpanın üzerinde memnun duran ayaklarıma ve tavana üflediğim sigara dumanına bakarak; çünkü kendim olamazsam onların olmamı istedikleri biri oluyorum ve onların olmamı istedikleri o insana hiç katlanamıyorum ve onların olmamı istedikleri o dayanılmaz kişi olacağıma hiçbir şey olmayayım ya da hiç olmayayım daha iyi diye düşünüyordum. (...) en sonunda biraz kendim olabileyim
(Kara Kitap, 2008:180).

Kendisi olmadığının farkına varan gazeteci Celâl, bu uyanışla kendisi olma sürecine girer. Bu süreçte okuduğu farklı kitaplar ve gazetede yazdığı yazıları onun bireysel kimliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. “Kendi olmak hiç kolay değildir. Bu zorluğu yaşayan Celâl, farkında olmadan Galip'i de peşinden sürükleyecek ve Galip de Celâl'le aynı yollardan geçecektir” (Demirel, 2017:6). Zira “Celâl, yazdıkça kendini bulmuştur. Galip de benlik arayışını Celâl'in satır aralarını okuyarak sürdürmeye çalışır. Galip'in kimlik oluşturma sürecinde bu yazılar ona yol gösterir.” (Dalar, 2018:98).

Celâl'in kimliğine bürünmesini Galip, Şeyh Galip ve Mevlâna örneği üzerinden açıklamaya çalışıyor. *Kara Kitap*'ın başkahramanı Galip de kendisi olmaya çalışırken ola ola Celâl'in yazılarını yine Celâl'in üslubunu olduğu gibi kopya ederek yeniden yazan biri haline dönüşüyor. Celâl'in köşe yazıları Galip'in yaşamına öylesine etki etmiştir ki sonunda Galip, Celâl'in kimliğine bürünmüş ve onun köşe yazılarını yazmaya başlamıştır. Kendi olmak, Galip için ustası Celâl'in izinden gitmek olarak şekilleniyor. Böylece kitaptaki Celâl-Mevlâna, Galip-Şeyh Galip benzerliği somutlaştırılmış oluyor (Demirel, 2017:6; Atakay, 1996:46).

Romanın sonunda “Celâl'in evi ve çalışma masası, Galip'in adım adım değiştiği ve her adımda Celâl'e evrildiği mekân olur. (...) Galip,

kendiyle yüzleşmeye karar verdiğinde, kendi yüzündeki anlamı, Celâl'in aynasında okur. Galip'in Celâl'in aynasına bakıp kendi öte yüzü ile yüzleşmesi, onun dönüşüm sürecinde önemli bir aşamadır." (Dalar, 2018:99). Galip, BBC muhabirleriyle gerçekleştirdiği söyleşiyi Celâl kimliğiyle yapar. "Beni Takip Ediyor" başlıklı bölüm çarpıcı bir örnektir:

Oysa, bir başkası olabilmek için, insan bütün gücünü kullanmalıydı. (...) "Ben bir başkasıyım!" dedi Galip kendi kendine. Hoş bir duyuydu bu (Kara Kitap, 2008:220).

Üzerinde Celâl'in pijaması, Galip evdeki açık lambaları söndürdü, kapının altından atılmış, Milliyet'i alıp Celâl'in çalışma masasına oturup okudu; bugünkü köşe yazısında cumartesi öğleden sonra gazeteye gittiğinde okuduğu yanlışı görünce (kendiniz olmakta'yı, 'kendimiz olmakta' olarak yazmışlardı) (Kara Kitap, 2008:246).

Celâl'in yerine geçen Galip'i Celâl zannederek onunla buluşmak üzere telefonda görüşen Mehmet İkinci ile Galip'in arasındaki telefon görüşmesinde de kendisi olmak sorunu tartışılır:

"Seni öldüreceğim", dedi ses. "Seni öldüreceğim! Senin yüzünden hiçbir zaman kendim olamadım."

"Hiçbir zaman kendisi olamaz insan."

"Çok yazmışsın bunu, ama benim gibi hissedemezsin sen bunu, bu gerçeği benim kadar anlamış olamazsın..."

"Ben kendimim, hem de bir başkası," dedi Galip (Kara Kitap, 2008:372).

"Onlara benim Celâl Salik olduğumu söylersin" dedi Galip, kendisini de şaşırtan bir öfkeyle (Kara Kitap, 2008:395).

Hem Celâl hem de Galip'in kimlik arayışlarından hareketle yazar önemli olanın başkası olmak değil kendi öz kimliğini oluşturmaktır mesajı vermeye çalıştığı söylenebilir. "Romanda metinler arası ilişkiler yoluyla özellikle iki ana kahraman Celâl ve Galip üzerinden ciddi bir kimlik sorgulaması yapıldığı, kişinin başka hayatları ve kişileri taklit etmekten kurtularak kendisi olabilmesi fikrinin işlendiği görülmektedir" (Demirel, 2017:1).

Demirel (2017:4-5)'e göre "romandaki hikâye kurgusunun Mevlâna, Şems ve Şeyh Galip'in hayatları ve eserleriyle gizli ve açık bağlantılar taşıdığını söylemek ne kadar mümkünse, romandaki "kendi olmak" düşüncesinin de bu üç mutasavvıfın hayat ve tasavvuf anlayışıyla doğrudan ilişkisi olduğunu ileri sürmek o kadar mümkün gözükmektedir"

Koçak (1996:172). *Kara Kitap*'ta 'özerk benlik' ve 'kendi olmak' arayışı ile bu özlemin karşıtı olan, 'başkası olmak' sorunun iç içe sunulmaya çalışıldığı vurgulamaktadır. *Kara Kitap* kendisi olmak ile başkası olmak ikileminin tartışıldığı bir romandır. "Benzemek-benzememek arasındaki sürekli bir gidiş-geliş sergiler *Kara Kitap*. Çeşitli düzeydeki öykünmelerden, öykünmeyi aşmaya kadar. Mevlâna bu aşamanın en üstün örneğidir. Uzun süre Şemsettin Tebrizi'nin etkisinde kalmış, onun kişiliğini edinmek, o olmak için emek sarf etmiştir." (Bayrav, 1996:78). Galip-Celâl ilişkisinde mistik bir kurgu bulunmaktadır. Bu mistik boyut Doğu edebiyatı ile bağıntılıdır (Kim, 1996:233).

Pamuk, geçmişin kültürel değerlerine ve simyaya göndermede bulunarak kurguladığı bu öyküde, modern dünyada bireylerin kimlik arayışları ve öz benliklerini oluşturmalarında karşılaştıkları sorunlara ayna tutmaya çalışmaktadır.

Yirminci yüzyıl birçok olaylara ve toplumsal değişimlere neden olmuştur. Bu değişim aynı hızla özellikle küreselleşme ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak devam etmektedir. Modern ve postmodern çağlardaki bu gelişmeler ve değişimler karşısında insanların kimlik arayışları daha karmaşık bir hal almıştır. Kendilerine çizilen kimlikten kendilerinin kazandıkları kimliğe doğru hızlı bir yönelim başlamıştır. "Postmodernizmde kendin ol prensibi egemendir. Savaşlar, buhranlar, teknolojik gelişmeler, değişen dünyanın getirdiği ve götürdüğü değerler gibi bütün olumsuzluklar insanın dış dünyadan kendine dönüşünü zorunlu kılan bir hal alır. Bireyin kendini arayışı, kovalayışı ve kendi kendine kaçışı bireysel bir boşluğa dönüşür" (Eliuz ve Türkdoğan, 2012:1014-1015).

Yeni Hayat romanında da başkasına öykünme söz konusudur. Roman karakterlerinden Osman, Mehmet'in sahip olduklarına sahip olmaya çalıştığı için ona özenir. Mehmet'in bu varlığı Osman'ı eksiği ile yüzleştirmekte ve Osman için tehdit oluşturmaktadır. Osman, rekabet halinde olduğu Mehmet ile arasında özdeşleşme kurarak onun gibi olmak istemektedir (Birlik ve Diğ, 2021:331).

Romanın ana karakteri Osman, bir kitap okumuş ve ondan tüm yaşamını değiştirecek ölçüde etkilenmiştir. Ana karakter Osman, henüz kişilik gelişimini tamamlamamıştır. Karşıtlıklar arasında gel-gitler yaşanmaktadır. Nahit/Mehmet/Osman karakterleri arasında bir

döngüsellik söz konusudur. (Ecevit, 1996:139-162). Bu döngüsellik bir değişimi yansıtmaktadır. Osman'ın sözleri bunu göstermektedir:

Geri dönüşü olmayan bir yolda ağır ağır yol aldığımı biliyor, arkamda bıraktığım bazı şeylere ilgi ve merakımın kapandığını hissediyor, ama önümde açılmakta olan yeni hayata karşı öylesine bir heyecan ve merak duyuyordum ki (Yeni Hayat, 2000:9).

Ecevit (1996:160) Pamuk'un birçok romanında karakterlerin kişiliklerinde dönüşümler yaşadıklarına ve kimlik arayışı içerisinde olduklarına dikkat çekmektedir: “kişileri çağdaş varoluşçu felsefedeki ana ereğe uygun olarak gerçekleştirmezler varoluşlarını; bireyleşmezler, tam tersine birbirine dönüşerek kimliksizleşirler. *Beyaz Kale*'de Hoca ile İtalyan kölesinin, *Kara Kitap*'ta ise Galip/Celâl /Şehzade/Mevlâna/Şems-i Tebrizi ve ikinci dereceden roman kişilerinin birbirine dönüşümü ya da bu yolda istekli oluşları söz konusudur. İki insanın birbirine dönüşüp, sonunda birbirlerinin yaşamlarını yaşamaya başlamaları, *Beyaz Kale*'nin ana motiflerinden biridir. Çağ romanı, insanın teknolojik gelişme ve madde egemenliği karşısında kimlik yitirisi gerçeğini resmen kişilerini silikleştirip ellerinden bireyselliklerini alarak ya da tümüyle yok ederek estetik düzene taşır.”

Kar romanında da karakterlerin kimlik arayışları üzerinde durulmaktadır. Roman ana kahramanı Ka, sol görüşlü birisi olarak sunulmakla birlikte net bir kimlik sergileyememektedir. “Başörtülü genç kızlar ve onları destekleyenler ile laik olduğunu söyleyen bir tiyatro grubu, askerler, milliyetçi olduğunu söyleyen, cinayetler işleyen gruplar ve bütün bunlar arasında kimliğini arayan ancak bulamayan bir şair Ka vardır” (Cengiz, 2010:84).

Muhtar Bey de eski bir solcudur, ancak yıllarca süren bir arayışın sonunda görüş değiştirmiş ve muhafazakârlar arasında yer almıştır. Bir dönüşüm yaşayan Muhtar Bey, Refah Partisi'nden Kars belediye başkan adayı olmuştur. Hatta Ka'ya da bu değişimi tavsiye eder (Cengiz, 2010:84). Ancak Ka'da herhangi bir değişime tanık olunmaz.

Önce başları açık olan ve sonradan başlarını kapatan Hande ve Kadife de bir kimlik arayışındadırlar. Babaları devrimcidir ve bu kızlar da başlarını toplumsal baskıyla sonradan kapatmışlardır. Bununla birlikte başlarını tekrar açıp açmama konusundaki kararlarını kendi öz kimliklerini önceleyerek vereceklerini belirtirler (Riley, 2007:35).

Siyasal İslamcı Lacivert de eski bir komünisttir, o da dönemin koşulları ve toplumsal dönüşümlerin etkisinde kalarak kimlik değiştirmiştir.

Pamuk'un romanlarındaki karakterler arasında *Kafamda Bir Tuhaflık* romanının ana kahramanı Mevlut karakteri, herhangi bir kimlik arayışında olmayan ve öz benliğine sadık kalan en çarpıcı örnektir denilebilir. “Mevlut figürü, bu kişilik özelliklerinin toplamı olarak hem saf ve yalın hem de düşünceli ve derinliklidir. Bu roman figürü gerçekten de hem gelişmiş bir birey hem de en az özelliği olan sıradan bir kişidir; çünkü her zaman kendisi olarak kalmaya uğraşır; kimseye özenmez, kimseye öykünmez. Mevlut, neyse odur; güncel deyişle, özgür ve özerk bir kişidir.” (Kula, 2016:36). Kendisine birçok iş teklifi yapılmasına, sokaklarda boza ve yoğurt satarak yaşamını kazanacağından daha konforlu ortamlarda çok daha fazla para kazanma olanakları sunulmasına rağmen, hiçbirini kabul etmez. Ne ülkücü amca çocuklarının ne de solcu Alevi arkadaşı Ferhat'tan etkilenir. Konya'nın köyünden İstanbul'a gelirken ki saf, alçakgönüllü ve hoşgörülü kimliğini sonuna kadar muhafaza eder. “İstanbul'un etnocoğrafyasında din-laiklik ve etnisite temelli bu ayrışma toplumsal bir kutuplaşma yaratmaktadır. Bu toplumsal kutuplaşmada kendisini bulan Mevlut ise adeta üçüncü bir yol izler. Kendisine dayatılan kimlikler ve taraf seçme zorunluluğunu” (Kılıç ve Ay, 2022: 405) hiçbir koşulda kabul etmez.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* romanında yoğun bir şekilde ana kahramanın bireysel kimlik arayışı söz konusudur. Diğer eserlerinde bireysel kimlik arayışı pek ön planda değildir. Zenon'un kimlik arayışı, başka bir kimliğe öykünme şeklinde olmayıp, öz kimlik oluşturma çabasına yöneliktir. Hedefi üst insan/kâmil insan olmaktır.

Pamuk'un romanlarında bireysel kimlik arayışı çok daha baskın olarak ele alınan bir konudur. Başta *Kara Kitap* ve *Beyaz Kale* olmak üzere birçok romanında bireysel kimlik arayışı öyküde baskın olarak irdelenmektedir. Pamuk'un romanlarında kimlik arayışı sadece öz kimliğini oluşturma şeklinde, bir başka deyişle sadece kendisi olma şeklinde olmayıp, aynı zamanda başka bir kimliğe dönüşme şeklinde de gerçekleşmekte olduğu görülmektedir.

4.2 Kültürel / Toplumsal Kimlik Arayışı

Yourcenar, kültür, sanat ve felsefede ileri düzeye erişmiş Yunan ve Roma medeniyetine hayranlık duyduğu için eserlerinde bu medeniyetin ürünlerine geniş yer vermektedir. Antik Yunan kültürünü, Avrupa'nın ve Batı'nın kültürel mirası olarak kabul eder.

Hadrianus'un Anıları adlı romanı bu kültürün ürünü olarak kaleme alır. *Doğu Öyküleri* adlı eserinde birçok kültüre yer verilmesine karşın baskın olan kültür Yunan kültürüdür. İmparator Hadrianus hem Yunan kültürü hem de Yunancayı benimser, Yunancanın hem halkın hem de devletin dili olmasını ister. Roma'nın Yunan kültürünü benimsemesini sağlar. Barbarları Helenleştirmek, Roma'yı Atinalaştırmak ister.

Yourcenar, aynı zamanda çok kültürlülük anlayışını da benimseyen bir yazar olarak eserlerini kaleme almıştır. Doğu düşüncesi, özellikle de Budizm, Yourcenar'ı derinden etkiler. Yourcenar'ın eserlerinde Batı'dan Doğu'ya, Kuzey'den Güney'e birçok kültüre yer verilmektedir. Eserlerinde birçok kültürel karşılaşmadan söz edilmektedir. Yourcenar'ın bazı kahramanları Akdeniz kültür ve kimliği taşıırken, bazıları kuzey Avrupa, bazıları ise uzak doğu kültür ve kimliği taşımaktadır. Hepsini birleştiren odak nokta ise evrensellik ve hoşgörü kültürünü hedef olarak benimsemeleridir.

Pamuk, eserlerinde kültürel boyuta yer vermesinin alt yapısını şöyle açıklamaktadır: “*Üç yıl mimarlık okuduğum için, Osmanlı camilerinde beni etkileyen bir çeşit geometri, artı Robert Kolej'den, yani Amerikan-İngiliz kültüründen edindiğim pragmatizm, artı Türkiye'deki Cumhuriyetçi-Atatürkçü laik bir çevrede yetişmekten edindiğim pozitivizm, bu üçü benim beslendiğim kültürel kaynaklar.*” (Pamuk, 1995b). Pamuk'un kendi açıklamalarından kültürel kimlik oluşumunda hem Türk ve İslam kültürüne hem de Batı kültürüne yer verdiği anlaşılmaktadır. Yourcenar gibi o da çok kültürlülük anlayışını benimseyen bir yazardır. Bununla birlikte onun eserlerinde Doğu-Batı bağlamında yoğun kültürel kimlik çatışması yaşanmaktadır. Bu durum Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk toplumunun yaşadığı siyasal ve kültürel değişimlerle ilgilidir.

Cevdet Bey ve Oğulları'nda “Geniş bir zaman aralığında, bir ailenin üç kuşak boyunca geçirdiği değişimler gösterilirken, doğal olarak aynı süreçte devlet yapısındaki ve toplumdaki değişmelerin aileler ve bireyler üzerindeki etkileri de yansıtılmıştır.” (Kolcu, 2015:65).

Cevdet Bey ve Oğulları romanında “Gelenekçi-modern çatışmasının, konak-apartman metaforuyla ele alınarak işlendiği bu romanda 1905 yılından 1978 yılına kadar, İstanbul’un Nişantaşı semtinde yaşayan ve değişen toplumsal değerlerle birlikte şekillenen Işıkçı ailesinin üç kuşağının hikâyesi anlatılır.” (Cengiz, 2010:65).

Romanda Doğu ve geleneksel Türk kimliğini temsil bağlamında Türk kültür kimliğine yön verme sürecinde önemli aktörler olan kişilere göndermelerde bulunulduğu görülmektedir. Mahir Asaf ve Mahir Altaylı olarak kendini tanıtan, ordudan ayrılmış Türkçü lise öğretmeni, Hüseyin Nihal Atsız’ı çağrıştırmaktadır. Romanda Türkçü kimliğin oluşmasındaki kaynakların adresi olarak kabul edilen Ötüken ve Altın Işık dergilerinden sıkça söz edilmektedir (Kolcu, 2015:69-71). Toplumun bu kesimi tarafından geleneksel Türk kültür kimliğine bağlı nesiller yetiştirilmesi yönünde bir mücadele verilmektedir.

Batı kimliğine özentî bağlamında ise Cevdet Bey’in kayınpederi Şükrü Paşa Avrupa’da yaşamış birisi olarak Avrupa âdetlerinden övgüyle söz etmektedir. Batı’nın her alandaki üstünlüğü nedeniyle kültürüne karşı da bir benimseme ya da taklit etme arzusu vardır. Cevdet Bey’in ağabeyi jöntürk Nusret Bey’e göre de geri kalmış Doğu toplumlarının kalkınabilmesi, ancak aydınlanma çağını yaşamış Batı’nın her yönüyle örnek alınmasıyla mümkündür (Cengiz, 2010:67-68).

Romanda Batılılaşma yolunda inkılapların önemine de vurgu yapılmaktadır. İsmet Paşa hükümetiyle ilgili Muhtar ile milletvekilleri arasında geçen bir konuşmada inkılapları tüm ülke sathına yaymak gerektiğinden söz edilmektedir:

“Demek ki önce inkılaba hizmet edeceksiniz. Bu demiryolu çok önemli. Doğu kaynıyor. Bu yapılan demir yolu Türkiye’yi bir bütün yapacak, inkılabı da doğuya götürecektir. Siz önce inkılaba hizmet ediyorsunuz. Böyle söyleyin. Para sonra gelir (Cevdet Bey ve Oğulları, 2008:124).

Bunun yanında geleneksel kültürle büyümüş ve modern bir ailenin kızı Nigar Hanım ile evlenmiş olan Cevdet Bey gibi sadece maddiyatı önceleyen, dolayısıyla tüm kültürlerle açık karakterler de bulunmaktadır. Bu aile üzerinden yazar, Türk toplumundaki üç anlayışı da yansıtmaya çalışmaktadır. Roman karakterlerinin bu farklı bakış açılarını yansıtan yazar, adres olarak bu iki kültür arasında bir seçim yapmaz. “Kimlik konusunda kesin tanımlamalar yapmaktan kaçınan, kendisini bir tek kültürün içinde görmektense, farklı kültürlerle donatmak isteyen bir

romancıdır Orhan Pamuk. Doğu ile Batı ikilemine romanlarında ağırlıklı olarak yer veren yazar, kendisini ne Doğulu ne de Batılı sayar.” (Cengiz, 2010:63). Evrensel bir bakış açısıyla Pamuk, farklı kültürler kaynaklardan beslenerek ve önceki kimlikten tamamen kopmadan modern Türk kültür kimliğinin oluşturulabileceği düşüncesindedir. Yazara göre çok kültürlülük ve hoşgörü, kendisi ile ötekini bir potada buluşturabilme sanatıdır:

Bütün kitaplarım Doğu'nun ve Batı'nın yöntem, usul, alışkanlık ve tarihinin karışmasından yapılmıştır ve kendi zenginliğimi de buna borçluyum. Kendi rahatlığım, çift mutluluğum da buradan gelir, iki dünya arasında suçluluk duygusu duymadan, kendi evimde gezinir gibi gezinirim. Muhafazakârlar, köktendinciler benim Batı'yla kurabildiğim rahatlığı asla hissedemedikleri gibi, hayalperest modernistler de benim gelenekten rahat yararlanabilmemi hiçbir zaman anlayamaz (Öteki Renkler, 1999:155)

Sessiz Ev, İmparatorluktan Cumhuriyete, dededen toruna bireysel ve toplumsal değişim ve dönüşümün romanı olarak kabul edilebilir. Türk kimliğindeki bu dönüşüm sürecinde özellikle siyasi ve ideolojik çatışmalar, Doğu-Batı değerleri arasında tercih sorunu şeklinde yansımaktadır. Pamuk bu romanında Türkiye'nin Batı'ya yönelmesinin toplumsal sürecini, ideolojik bağlamlar ve karakterler üzerinden sürdürmektedir (Kılıç, 2000:13). Romanın öyküsünde “bir ailenin üç neslinin tarihi anlatılırken Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve ekonomik hayatında yaşanan değişimlere arayış, Doğu-Batı ikilemi, din, pozitivizm, kapitalizm, ülkücülük gibi olgular aracılığıyla tanıklık edilir” (Soysal Eşitli, 2021a:90).

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı siyasal yapısı farklılaşma göstererek devletin modernleşmesine yönelik yapısal değişikliğe gidilir (Çakır, 1994:22). Tanzimattan itibaren Osmanlı modernleşme sürecinde toplumsal değişim ve dönüşümler de devam etmektedir. Kültürel bağlamda tamamen Doğu kimliğine sahip Türk milleti, Tanzimat'tan itibaren Batı kültür ve değerlerini tanımaya başlar, tanıdıkça da bu kültürel kimliği benimser. II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte, Osmanlı toplumunda eşitlik, özgürlük ve kadının aile ve toplumdaki yeri konularında gelişmeler gözlemlenir (Soysal Eşitli, 2021a:92). Selahattin Bey'in eşi Fatma'ya bakış açısı bu değişimi ifade eder:

Fatma, sana saygı duyuyorum, seni de özgür bağımsız bir insan olarak görüyorum; ötekilerin kadınları gördükleri gibi bir

cariye, bir odalık, bir köle gibi görmüyorum seni: Benim eşitimsin (Sessiz Ev, 1986:104).

Sessiz Ev romanında “Selahattin Bey, yüzünü Batı’ya dönmüş bir toplumun, ihtilalci ve idealist bir doktoru olarak anlatılır. Ülkenin ilerlemesi için Batı pozitivizminin ve Batı bilimsel düşüncesinin ülkeye getirilmesi gerektiğini düşünür.” (Cengiz, 2010:69). Selahattin Bey’in ansiklopedi yazmasındaki amacı yazdıklarıyla Türk toplumunu aydınlatmaktır. Modern görüşlere sahip birisi olarak yaşadığı toplumu yeterince Batılı değerleri benimsemedikleri için eleştirir ve onları küçümser:

Biz burada taptaze, basit, özgür, neşeli, yepyeni şeyler düşünerek, yaşayarak yeni bir dünya kuracağız; Doğu’nun daha hiç görmediği bir özgürlük dünyası, yeryüzüne inmiş bir akıl cenneti, yemin ediyorum Fatma, olacak bu, hem de Batı’dakilerden de iyi yapacağız (...). O Doğulu hüznü, ağlayışları, kötümserliği, yenilgiyi ve korkunç Şark boyun eğişini bu çocuğa asla öğretmeyeceğim; onun eğitimi ile birlikte uğraşacağız, onu özgür bir insan olarak yetiştireceğiz. (...) seni de özgür bağımsız bir insan olarak görüyorum; ötekilerin karılarını gördükleri gibi bir cariye, bir odalık, bir köle gibi görmüyorum seni: Benim eşitimsin canım, anlıyor musun? (Sessiz Ev, 1986:103-104).

Selahattin Bey Batıyı ve modernizmi temsil ederken eşi Fatma Hanım Doğu’yu ve geleneksel muhafazakâr Türk kimliğini temsil etmektedir. Fatma Hanım, Selahattin Bey’in tam aksine Doğu’nun değerlerine bağlı bir ev hanımıdır (Sağlam, 2014:36).

Beyaz Kale romanı, farklı kültüre sahip iki kahramanın ilk karşılaşmaları ile başlayıp kimlik arayışları ile devam eden etkileşim süreçlerini, olumlu ve olumsuz davranışlarından hareketle köle ve hocanın insani yönlerini, birbirleri üzerinde üstünlük kurma çabalarını ortaya koyarken aynı zamanda Doğu-Batı kültür çatışmasını da tarihsel bir fonda vurgulamaktadır (Dudular, 2012). Farklı kültürlerle sahip İtalyan köle ve Osmanlı alimi Hoca’nın karşılaşması sadece farklı iki bireyin ve kimliğin karşılaşması değil aynı zamanda farklı iki kültürün de karşılaşmasını ve karşılaştırılmasını içermektedir.

Beyaz Kale romanı tümüyle Doğu-Batı karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Roman karakterleri arasında İtalyan köle Batı’yı, Hoca ve diğerleri de Doğu’yu temsil etmektedirler. Osmanlı Hoca sürekli bizlerden ve onlardan söz eder. Hoca’nın başkası olmak isteği, İtalyan köleye dönüşerek

Batılılaşmasıyla son bulur. İtalyan kölenin Gebze'ye yerleşmesi ile Doğuluların Batılılaştığı, Batılıların da Doğu kültürünü hoş gördüğü diyalektik bir süreçten söz edilebilir (Ecevit, 1996:38; Akçam, 216:1180). Zira romanın sonunda başta ön yargıyla yaklaştığı Doğu kültürünün hâkim olduğu Gebze'ye yerleşir ve burada yaşamaktan mutlu olduğunu belirtir (Koçakoğlu, 2011:190). Bu iki karakterin iletişimi, etkileşimi ve birbirlerine benzerlikleri aslında kültürler arası iletişimi ve değişimi de ortaya koymaktadır.

Beyaz Kale romanında “Doğu-Batı dünyası, ayna-kimlik özdeşleşmesi, başkasıyla bütünleşme gibi değerler üzerine kurulmuş bu romanla Orhan Pamuk, bizi 17.yüzyılda “öteki”ni aramak için bir yolculuğa çıkarır. Bu yolculukta Venedikli köleyle Müslüman efendisinin kendi kimlikleri ve kültürleri üzerine anlattıkları öyküler de bize eşlik eder” (Cengiz, 2010:70).

Dudular (2012)’a göre *Beyaz Kale* romanının ana temalarından birisi “Doğu-Batı çatışması olarak adlandırabileceğimiz Avrupa ve Osmanlı kültürlerinin onlar-biz ekseninde sınıflandırılması etkileri ve bu etkilerin hocanın ve Venedikli kölenin gözünden değerlendirilmesidir. Venedikli köle için en başından beri yadırgatıcı olan konservatif kolektivist Osmanlı toplumunun değer yargıları, bilime ve teknolojiye önyargılı yaklaşımı Hoca için başta son derece doğal görünürken Venedikli köleyle etkileşiminden sonra farklılaşmıştır. Hocanın aydınlanmaya ve öğrenmeye açık yanının çevresindeki Osmanlı kültüründe yetişmiş insanların farklı ve gelişmiş olanı anlamaktan uzak, hocanın bilime, matematiğe ve astronomiye merakını küçümseyen hatta yargılayan ve suçlayan yaklaşımı da hocanın fikirlerinin değişmesinde, Venedikli kölenin düşüncesine yaklaşmasında etkili olmuştur.” Hocada gözlemlenen bilime, yeniliğe açık olma ve değişim yaklaşımı toplum tarafından eleştirilmektedir. Buda Osmanlı toplumunda değişimin toplumun üst kesiminden başladığını ancak halkın kabullenmesinin zor ve uzun bir süreç istediğini göstermektedir. Cahil halkın birçok yeniliği dini inancı öne sürerek kabul etmediği vurgulanmak istenmektedir. Bu tutuculuk nedeni ile Avrupa’nın yaşadığı Rönesans ve Reformları, bilim ve sanattaki gelişmeleri Osmanlı Devleti ve toplumu takip etmez, bunun doğal neticesi olarak imparatorluk Batı teknolojisi, kültürü ve medeniyeti karşısında gerilemeye mahkûm olur. Hoca karakteri her ne kadar başlarda Osmanlı’da geleneği temsil ediyor gözüксе de daha sonra ondaki değişiklikler, başta hocalar olmak üzere toplumun düşünce ve tutumlarında değişime ne denli ihtiyaç

olduğunu göstermekte ve bunun için mücadele etmek gerektiğine dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle Pamuk, kültürel kimlik kaygısıyla değişime topyekûn direnmenin mümkün olamayacağını vurgulamaya çalışıyor:

“Senin gibi oldum ben” dedi sonra Hoca. “Nasıl korktuğunu biliyorum artık. Ben sen oldum!” Anladım dediğini, (...) Dünyayı benim gibi görebildiğini ileri sürdü. “onlar” diyordu gene, “onlar” nasıl düşünüyor, duyuyor en sonunda anlıyormuş şimdi (Beyaz Kale, 1993:92).

Batı ile Doğu arasında bilimsel ve kaderci bakış farklılıklarını ortaya koyan bir diğer örnek de veba salgınıyla ilgilidir. Hoca vebayı Allah'ın takdiri olarak görüp korunulmaya gerek olmadığını düşünürken eğitilmiş İtalyan köle bu salgından korunmanın yolları varken göz göre göre ölüme kayıtsız kalınmasını anlamakta güçlük çeker. Burada yine Osmanlıda mücadele etmek yerine kader deyip kabullenmenin doğru olmadığı vurgulanmaktadır. Batı, bilime önem verirken, Doğu'nun bilime önem vermemesi romanda sıkça eleştirilmektedir. Bununla birlikte, Şeyhülislam'ın fetvasına çok fazla önem verilmesi, dini konulara sıkça değinilmesi Osmanlı toplumunda dinin gündelik yaşamı büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir. Hoca'daki uyanışı da bu perspektiften değerlendirmek daha doğru bir yaklaşımdır. Kendisinde uyanışın gerçekleştiği Hoca bilime önem vermeyen Doğuluları 'aptal' ve 'onlar' olarak nitelendirmektedir (İleri, 2018:69-72; Karadeniz, 2016:121).

Romanın birçok yerinde Hoca, yaşadığı Osmanlı toplumundaki memnuniyetsizliği dile getirmektedir. Bu nedenle de yeni bir toplumsal kültür arayışındadır. Gelişmeyle mutluluk arasında bağıntı kuran Hoca “Venedikli köleye *“hep öyle mutlu mu yaşıyorlar orada”* demesi de kimlik arayışı içinde olan Osmanlı'nın Batı'ya duyduğu hayranlığı ve beğeniyi gözler önüne seriyor” (Dudular, 2012). Naci (1994:350)'ye göre “Orhan Pamuk'un askerlerimizin kalenin beyaz kuleye hiçbir zaman erişemeyeceklerinin altını çizmesi, Batılaşma serüvenimizi simgesel bir biçimde dile getiriyor.” Dolayısıyla Türk toplumunun tam anlamıyla Batılı olması pek mümkün gözükmemektedir.

Toplumsal kültür, kolektif kimliği oluşturmaktadır. “Kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir” (Çiftçi, 2007:104). Dolayısıyla “geçmiş ise halde mevcut değişken durumlar çerçevesinde sürekli yeniden örgütlenir. Diğer bir deyişle, kolektif belleğin üzerine inşa edilen kolektif

kimlik, duruma değil sürece dayalı gelişir. Nitekim kültürler geçişken bir yapıya sahiptir ve bir toplum, zaman içerisinde başka bir toplum ile ilişkiye girip değerler sistemini yeniden örgütleyeceğinden toplumsal kimliğin inşası zaman alır” (Dalar, 2018:100). Bireysel kimliğin değişimi ve dönüşümü daha hızlı olurken, bir toplumun kültürel kimliğinin değişmesi çok daha uzun zaman alan bir süreçtir.

Pamuk, Doğu ve Batı medeniyetleri üzerinden sürdürmeye çalıştığı kültürel kimlik tanımlamasını zaman zaman mekân ve eşya üzerinden sunmaya çalışmaktadır. Böylece, bireysel ve kolektif kimlik sorunlarını semboller düzeyinde ele almaktadır (Dalar, 2018:96). Bir yandan İstanbul’un kent hafızasına göndermede bulunulurken, diğer yandan da Türk milletinin kültürel kodlarına göndermelerde bulunulmaktadır.

Kara Kitap’ta Türk kültürü ile ilgili toplumsal kültür sorununu “sinema tarihi üzerine temellendirir. Romanın birçok yerinde, Türk toplumunun kendini oluşturan davranış şekillerinin, hatta jest ve mimiklerinin bile yozlaşma derecesinde değiştiği vurgulanır. Söz konusu yozlaşmanın kaynağı ise yabancı kökenli filmlere bağlanır” (Dalar, 2018:100). Türk kültürü yabancı kültür ve sanat ürünleriyle değişime uğramaya başlar:

Benim ‘jest’ diye anlatmaya çalıştığım o hareketlerin, burun silmekten kahkaha atmaya, yan bakmaktan yürümeye, el sıkılmaktan şişe açmaya kadar uzanan bütün o günlük hareketlerin de değiştiğini, saflığını kaybettiğini baba oğul yavaş yavaş fark etmeye başlamışlar. Pezevenkler kahvesinden kalabalıkları seyrederken, önceleri, kendileri ve benzerlerinden başka taklit edecek bir şey göremeyen sokaktaki insanın kimi taklit ettiğini, kimi örnek alarak değiştiğini çıkaramamışlar bir türlü. ‘İnsanlarımızın en önemli hazinesi’ dedikleri jestleri, günlük hayatta yaptıkları küçük vücut hareketleri, sanki gizli ve görülmez bir ‘şefin’ komutuyla ağır ağır ve tutarlı olarak değişiyor, yok oluyor, yerlerine nereden örnek alındığı bilinmeyen birtakım yeni hareketler geçiyormuş. Sonraları, baba bir dizi çocuk mankeni üzerinde çalışırken anlamışlar her şeyi: ‘O lanet olası filmler yüzünden!’ diye bağırır oğlu (Kara Kitap, 2008:68).

Burada Türk toplumunun geleneksel kültürden kopması ve ötekine dönüşerek öz kimliğinden uzaklaşıp kendine yabancılaşması söz konusudur. Bu duruma karşı toplumda bazı çevreler direnç gösterirken, aynı zamanda kültürel çatışmalar yaşanmaktadır.

Beyaz Kale romanında olduğu gibi *Kara Kitap* romanında Batı medeniyetinin üstünlüğü, bütün karşı çıkma ve mücadeleye rağmen genel olarak özenilen kültür konumunda olduğu görülür. Pamuk, “*Kara Kitap*’ta da, Doğu ve Batı dünyası arasında yıllardır devam eden çekişmeye sık sık göndermede bulunur. Romanda, Batı’nın üstünlüğü ve Batı’ya karşı duyulan hayranlık, ilk kez Galip’in amcası Melih Bey’in düşünce dünyasından bir kesitle verilir” (Dalar, 2018:103):

Avrupa usulü şekerliliği öğrenmek, kestane şekerini paketleyecek yaldızlı kağıt sipariş etmek, Fransızlarla birlikte renkli ve balonlu bir banyo sabunu imalathanesi açmak ve Avrupa ve Amerika’da, o sıralarda bir salgına yakalanmış gibi ardarda iflas eden fabrikaların makinelerini ve Hale Hala için kuyruklu bir piyanoyu ucuza kapatmak ve sağır Vastı’ı iyi bir kulak ve beyin doktoruna göstermek için birisinin Fransa ve Almanya’ya gitmesi gerektiğini Melih Amca bu sıralarda söylemeye başlamış (*Kara Kitap*, 2008:16).

Burada yazar, birçok alanda Batı’nın Doğu’dan ileride olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla daha üstün olana her zaman yönelim söz konusudur.

Bununla birlikte Pamuk, bir başka kültürün taklit amacıyla sorgulanmadan ve değerlendirilmeden doğrudan benimsenmesine eleştirel yaklaşmaktadır. Bu durum Bedii Usta’nın mankenleriyle ilgili konuda çok net gözükmemektedir. Abdülhamid döneminde açılan Bahriye Müzesi için Bedii Usta mankenler hazırlar, ancak şeyhülislam dini açıdan günah olduğu gerekçesiyle karşı çıkar. Cumhuriyet’in ilk yıllarında kılık kıyafet inkılâbı gelince, mağaza vitrinlerine mankenler yerleştirilmeye başlanır. Bu kez Batı yanlıları Bedii ustanın Türk tipine uygun hazırladığı mankenleri beğenmezler. Bedii ustanın atölyesinde ürettiği mankenlere müşteri çıkmaz. Romanın birçok bölümünde ulusal kimlik yitimine göndermede bulunulurken, kimlikler heterojen, değişken ve muğlak olarak tanımlanmaktadır (Dalar, 2018:104-106). Kültürel değerlerin muğlaklaşması, hızlı değişmesi ve kendi kültürüne yabancılaşma hoş karşılanmamaktadır:

Yaptığı mankenler ve elbiselerin modellerinin öğretildiği Batılı ülkelerin insanlarına değil, bizim insanlarımıza benziyorlarmış. “Müşteri”, demiş dükkancılardan biri, ‘sokakta her gün on binlercesini gördüğü o bıyıklı, çarpık bacaklı, kara kuru vatandaşlardan birinin sırtındaki paltoyu değil, uzak ve bilinmeyen bir diyardan gelen yeni ve güzel bir insanın giydiği ceketini sırtına geçirmek ister ki, bu ceketle birlikte kendi de değiştiğine, başka biri olabildiğine inanabilsin. Bu işlerde pişmiş bir vitrinci, Bedii Usta’nın eserlerini hayranlıkla

karşıladıktan sonra, ne yazık ki, ekmek parası için vitrinlerine bu ‘gerçek Türkleri, bu gerçek vatandaşları’ koyamayacağını açıklamış: ‘Türkler artık Türk değil, başka bir şey olmak istiyorlarmış çünkü (Kara Kitap, 2008:65-66).

Toplumun kültürel kimliğini koruyabilmesi için önce ülkeyi yöneten konumda olan padişahın öz kimliğine sadık kalması önemlidir. Toplumun kültürel kimliği yukardan aşağıya kolektif bir şekilde oluşmaktadır:

Şehzade vermekte olduğu savaşın aslında kendi savaşı değil, yıkılmakta olan Osmanlı Devleti’ne kaderleri bağlanmış milyonlarca talihsizin savaşı olduğunu anlamıştı (...). Kendileri olamayan bütün kavimler, bir ötekini taklit eden bütün uygarlıklar, başkalarının hikâyeleriyle mutlu olabilen bütün milletler” yıkılmaya, yok olmaya, unutulmaya mahkûmdular çünkü. ... Şehzade, on altı yıldır kişisel ve ruhsal bir deney olarak yaşadığı mücadelenin, aslında “tarihsel bir ölüm kalım mücadelesi”, “ancak binlerce yılda bir görülen bir kabuk değiştirme-değiştirmeme kavgasının son aşaması”, “yüzyıllar sonra, taklitçilerin haklı olarak bir dönüm noktası olarak değerlendirecekleri bir gelişimin en önemli tarihsel durağı” olduğunu anladı (Kara Kitap, 2008:412).

Kara Kitap romanında Pamuk, bir kez daha topyekûn Batı’ya ve Batı kültürüne karşı olmadığını, ancak önemli değerlerimizi kaybetmeden Batı kültüründen de beslenmemizi doğru bir hedef olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. “Kendi olmak, bugün halen Türk toplumunun hem kolektif bilinçaltında hem de fert fert yaşadığı sorunlardan biri olarak varlığını sürdürüyor” (Demirel, 2017:8). Pamuk kimlik sorununun hem bireysel hem de toplumsal bağlamda çözülemediğine dikkat çekiyor. “Toplumu sekülerleştirmek, Türk kültürü çevresinde birleştirmek ve Batılı birtakım davranış kalıplarıyla donatmak, en nihayetinde kültürel kimliğin de değiştirilmesi anlamına gelmektedir. (...) Hem milli olmak hem de Batılı olmak ve hem de eskiyi bir kenara atmak son derece zor ve meşakkatli bir durumdur” (Çavuş, 2021:261).

Kültürel kimlik arayışı, romanın ana kahramanı Celâl üzerinden değerlendirildiğinde, Celâl kendisi de kültürel kimlik arayışındadır ve kendisine ‘ben kimim’ sorusunu yöneltmesi ‘ben olmalıyım’ demesine karşın, diğer ana karakter Galip, Celâl’in kimliğine bürünür. Buradan hareketle Pamuk’un Mevlâna Celâlettin’e göndermede bulunduğu ve Türk kültüründe kimlik arayışında Türk kültürünün geçmişteki değerlerini önemli bir adres olarak gösterdiği söylenebilir. “Burada, Celâl üzerinden anlatılan arayış ve kavrayış, kolektif bir hale getirerek “kendimiz

olmalıyız” diye okuyabiliriz” (Çavuş, 2021:270). Söz konusu romanda yazar metinlerarasılık bağlamında birçok Batılı yazara da yer vermesine karşın, ağırlıklı olarak Doğulu ve Türk yazarlara atıfta bulunuluyor.

Pamuk'un kimlik arayışı ve değişim sürecinde Batılılaşma uğruna bazı kültürel değerlerin yok sayılması anlayışına karşı bir tutum içerisinde olduğu söylenebilir. Pamuk, Türk kültürünün herhangi bir kültürün hegemonyası altında şekillenmesi yerine, köklerine bağlı kalarak hem Batı hem de Doğu kültürüyle iletişim içerisinde kendisini oluşturmaktan yanadır. Roman biraz kültürel ve biraz da felsefi bir yaklaşımla kaleme alınmıştır.

Yeni Hayat romanında da Pamuk kültürel kimlik sorununa yer vermektedir. Modernleşme ve küreselleşme süreci çerçevesinde bireylerin ve toplumların tek tipleşmesi ve kimliksizleşmesinden rahatsızlık ve endişe duymaktadır. Söz konusu romanda toplumsal kimlikle ilgili üç farklı görüşten söz edilmektedir. Roman kişilerden Rıfkı Hat'ın ideali, çağdaş uygarlığı yakalamak ve toplumu düşünce yoluyla değiştirip modernleşmesini sağlamaktır. Dr. Narin'in ideali ise yok olmakta olan uygarlığı yakalamak, teknoloji ve medya araçlarını kullanarak toplumu değiştirme çabalarına karşı, değişimini güç yoluyla engellemektir. Süreyya Bey'e gelince, onun ideali ise toplumu olduğu gibi kabul etmektir (Cengiz, 2010:80; Ecevit, 1996:87).

Rönesans ile birlikte başta sanat olmak üzere birçok alanda bakış açısı değişmeye başlar. Pamuk, *Benim Adım Kırmızı* romanında bu değişim konusuna dikkat çekmek istemiştir. Romanda sanat eserleri üzerinden Batı sanatı ile Doğu sanatı, eski ve yeni, geleneksel ve modern arasında bir çatışma söz konusudur (Ulus, 2019:86).

Benim Adım Kırmızı romanı “bir kurgu olsa da Doğu-Batı karşıtlığını ve bu karşıtlığın insan psikolojisi üzerindeki etkilerini gözler önüne sermekte” dir (Türedi, 2022). Romanda Doğu kültürüne ait minyatür sanatı ve nakşetmenin anlamı, büyüü ve zenginliğinden söz edilirken, Batı kültür ürünü olan portre ve perspektif tekniği ile karşılaştırılmaktadır. Batı tablolarında özellikle 16.yüzyıldan itibaren portre resimlerinde perspektif tekniği önemli yer tutarken ve özgünlük ön plandayken, Doğu minyatür sanatında portre resmi ve perspektif tekniği kullanılmamakta, minyatür resimleri genel bir şekilde sunulmaktadır. Müslüman Doğu minyatür kültüründe perspektife yer verilmemektedir. Doğu resim sanatını Batı sanatından ayıran en önemli özellik budur. Bu kültürel farklılığı kabul etme ve reddetme inançla

ilintilendirilmektedir (Esen 2006a:187; Özcan, 2018:14-15). Osmanlı sanatı üzerinde inanç kültürünün etkili olduğu görülmektedir. Roman karakterleri içerisinde Batı resim üslubunu hem kabul edenler hem de karşı çıkanlar bulunmaktadır.

Benim Adım Kırmızı romanında bir yandan Doğu-Batı çatışması, Doğu'nun Batılılaşma sorunu ele alınırken, diğer yandan da sanatçının özgünlük ve eserini özgürce yansıtmaya sorunu irdelenmektedir. Batı'da özgünlük ve özgürlük değerli iken, Doğu'da kabul görmemektedir. Kabul gören anlayış eski nakkaşlar gibi resmetmek ve resimde kişisel ize yer vermemektir. Çünkü Doğu nakkaş geleneğinde kişisel üslup oluşturma ve kendi imzasını resme naksetme söz konusu değildir. Nakkaşların tanınmak ya da beğenilmek için kendi üslubunu ve kimliğini ön plana çıkarması kabul gören bir anlayış değildir. Gelenekselliğin devam etmesi ve üstatların önüne geçilemeyeceği anlayışı, bir başka deyişle geçmişe tamamen bağlılık hüküm sürmektedir (Türedi, 2022). Oysa Batı'da sanatçılar kişisel üsluplarının özgünlüğü ile tanınmakta ve takdir görmektedirler. Batı sanatında sanatçılar resimlerinde kendi gördüklerini ve bakış açılarını yansıtır, dolayısıyla eser hem özgün bir boyut içerir hem de gerçeği yansıtır.

Rönesans döneminde doğada ve insanda sonsuzluğu arama düşüncesi ve çabaları öne çıkmaya başlar. Rönesans düşüncesiyle dönüşen gerçeklik algısı ve ideal güzelliğe ulaşma sanatta perspektif tekniğinin kullanılmasını doğurmuştur. Rönesans sanatçıları, görünen dünyaya ilişkin varlık ve nesneleri daha derinlemesine sunabilmek için görünür şeylerle daha detaylı ilgilenmeye başlarlar (Öndin, 2019:29-35).

Doğu geleneğine göre sanatta özgünlüğe yer verilmemesinin asıl nedeni ise dini inançla ilgilidir “*Nakkaş doğrudan Allah'ın hatıralarını aramak, aleminin gördüğü gibi görmektir*” (Benim Adım Kırmızı, 2008:89). Dolayısıyla sanatçılar kendi bakış açılarını ve gördüklerine göre değil, manevi anlamda herkes için aynı görüneni resmetmek durumundadırlar (Türedi, 2022). Aslında portre sanatı ve resimde gerçeğin yansıtılması, insanın anılarda somut bir şekilde ölümsüzleştirmesine de olanak sağlamaktadır:

İtalyan Üstatları herhangi bir adamı, bir diğerinden kıyafetleri ve nişanlarıyla değil, yüzünün şekliyle ayırabilecek gibi resmetmenin usullerini ve hünerini bulmuşlar. Portre dedikleri şey bu. Yüzün bir kere olsun böyle resmedilmişse artık hiç kimse unutturamaz seni. Sen çok uzaklardayken bile, resmine bir bakan, seni yakınındaymış gibi içinde hisseder. Yaşarken seni

hiç görmemiş olanlar bile senin ölümünden yıllar sonra, sanki sen karşılarındaymışsın gibi seninle göz göze gelebilirler (Benim Adım Kırmızı, 2008:36).

Katil nakkaş Zeytin, kitabın hazırlanmasından sorumlu Enişte Efendinin evine gider ve katil ile ilgili ip ucu bulup bulmadıklarını öğrenmek ister. Ayrıca katil yaptıkları son resmin kendisini ele vereceği endişesi taşımaktadır. Enişte ile resimler hakkında konuşurken, halkın bu resmin konusunu beğenmeyeceğini öne sürer. Enişte de resmi birlikte yaptıklarını hatırlatır:

Üstü örtülü bir şekilde dinimize küfrettiğimiz söyleniyormuş. Burada Padişahımız Hazretlerinin istediği ve beklediği kitabı değil, kendi keyfimizin istediği bir kitabı, hatta Padişah Hazretleri'yle alay eden, gâvur ustalarını taklit eden bir kitabı hazırlattığımız söyleniyormuş. Kitabımızın Şeytan'ı bile sevimli gösterdiğini söyleyenler var (Benim Adım Kırmızı, 2008:434).

Bu görüşmede nakkaş Zeytin, nakkaş Zarif Efendi'nin katili kendisi olduğunu Enişte Efendiye açıklar. Ardından da Enişte Efendiyi öldürür. Hazırlanacak kitaba yerleştirilecek minyatür resimlerinde hem gelenekselliğe bağlı kalınmasını savunan nakkaş Zarif hem de kitabın hazırlanmasından sorumlu olan, Batı'nın perspektif tekniği ve portre resmini savunan Enişte Efendi'nin öldürülmesi ve bunu aynı nakkaşın yapması ilginçtir. Özcan (2018:17)'a göre "Roman, Osmanlı modernleşmesinin bedeline yapılan itibari bir göndermedir."

Batı sanat tekniğinin Türk sanatında kullanılmasını savunanlar, gerekçe olarak geleneksel anlayışın devam etmesi durumunda gelecekte bu sanatın var olamayacağı yönündedir. Onlara göre sanatın varlığını sürdürebilmesi dönüşümü ve değişimi zorunlu kılmaktadır. Kişisel bakış açıları ve algılara önem vermeden yaratıcılık geliştirilemez ve yeni ufuklar ortaya konamaz:

Nakkaşların aralarında kavgalara, bitip tükenmez sorulara yol açan Heratlı eski üstatlar ile Frenk üstatlarının usulleri arasındaki çatışma bir sonuca ulaşmadı hiç. Çünkü resim bırakıldı. Ne Doğulular gibi resmedildi ne de Batılılar gibi (Benim Adım Kırmızı, 2008:468).

Benim Adım Kırmızı romanında nakkaşlar arasında çoğulculuğun önemine vurgu yapılmaktadır. Enişte Efendi, Üstat Osman'a Acem resmini zirveye taşıyan özelliğın farklılıkların birlikteliği olduğunu söyler (Ergeç, 2022:1814):

“Saf hiçbir şey yoktur,” dedi Enişte Efendi. ‘Nakişte, resimde ne zaman harikalar yaratılsa, ne zaman bir nakkaşhanede gözlerimi sulandıracak, tüylerimi ürpertecek bir güzellik ortaya çıksa, bilirim ki orada daha önceden yan yana gelmemiş iki ayrı şey birleşip bir yeni harikayı ortaya çıkarmıştır. Behzat’ı ve bütün Acem resminin güzelliğini, Arap resminin Moğol-Çin resmiyle karışmasına borçluyuz. Şah Tahmasp’ın en güzel resimleri Acem tarzıyla Türkmen hassasiyetini birleştirdi. Bugün herkes Hindistan’daki Ekber Han’ın nakkaşhanelerini anlata anlata bitiremiyorsa, nakkaşlarını Frenk usullerini almaya teşvik ettiği içindir bu. Doğu’da Allah’ındır, Batı da. Allah bizi saf ve karışmamış olanın isteklerinden korusun” (Benim Adım Kırmızı, 2008:186)

Tanzimat sonrası Batı sanat ve kültürü, Osmanlı toplumunda benimsenmeye başlanırken, modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kültür politikası Batı uygarlığını örnek alır. Bu hedefe yönelirken Türkçü kimliğini de muhafaza etmek düşüncesinden vazgeçmez.

Öte yandan Doğu sanat görüşünü savunanlar, İran sanatı ve Arap kültüründen esinlenmeyi kültürel kimlik açısından sakıncalı görmezken, sadece Batı sanat kültürüne karşı çıkmaları da ayrı bir çelişki oluşturmaktadır.

Metinlerarasılık ve çokkültürlülük bağlamında “Pamuk, romanın içeriğine uygun olarak Arap, İran, Çin ve Hint başta olmak üzere Doğu medeniyetine ait birçok eserin ve yazarın ismine atıfta bulunur” (Ergeç, 2022:1817). Bunlar arasında Kur’an-ı Kerim, Leyla ile Mecnun, Mesnevi–Mevlâna, Hüsrev ile Şirin (Nizami), İbn-i Arabi, Şehname, vb. bulunmaktadır.

Doğu ve Batı çatışmasına Pamuk, evrensel bir bakış açısıyla bakmakta ve görüşünü, Kuran’dan ayetle açıklamaktadır *“Doğu da Allah’ındır, Batı da...”* (Bakara, 115; Benim Adım Kırmızı, 2008:175). Dolayısıyla yazara göre farklılıklara hoşgörülle bakmak daha doğru bir yaklaşımdır. *“Doğu-Batı sorunsalını resim sanatı çerçevesinde ele alıp işleyen Benim Adım Kırmızı*, mesleğini icra ederken iki farklı medeniyetin resim anlayışı arasında sıkışıp kalmış nakkaşların iç dünyasına; başka bir ifadeyle dinden beslenen geleneğin bağlayıcı gücü ile Batı’nın ürettiği yeni fikir ve usullerin cazibesi arasında bocalayan ressamların tereddütlü bakış açılarına ayna tutmuş olması bakımından ayrıca kayda değerdir. Orhan Pamuk, bu romanda 16.yüzyılın sonlarında Doğu ile Batı arasında kalmış Osmanlı nakkaşlarının gelenek-yenilik ekseninde tercih yapmaya

çalışırken yaşadığı kararsızlıkları, gelgitleri ve çelişkileri gözler önüne sermektedir. Yazar, resim sanatında perspektif, bireysel üslup ve imza gibi konular üzerine hem Doğulu hem de Batılı tezleri savunan nakkaşlara, nakkaşhane dışında kalan kişilere ve teşhis edilmiş varlıklara söz hakkı vermekte; konuyu bu çerçevede tüm yönleriyle aydınlatmaktadır.” (Erol, 2015:232). Romanda kimlik ve çok kültürlülük üzerine sorgulamalarda “Pamuk’un üstkurmaca kullanımı ulus-devlet bünyesinde aidiyet, kimlik ve sekülerizm üzerine teorik tartışmalarla doğrudan ilişkili olduğu gibi, çoğulculuk, kapsayıcılık ve dışlayıcılık gibi önemli kimlik meselelerine roman formu aracılığıyla bir cevap niteliği de taşır.” (Ulus, 2019:79). Dolayısıyla yazar iki görüşten herhangi birini desteklememektedir. Pamuk, Türk kültürünün geleneksel bağlarından tamamen koparılmadan başka kültürlerle beslenmesi ve modern bir kimliğe dönüşmesine karşı değildir. Bir başka deyişle Türk kültürünün gelişiminin tek kaynakla sınırlı tutulmasını doğru bulmamaktadır.

Ulusal kültür ve kültürel değerlerin korunması teması *Kafamda Bir Tuhaflık* romanında ele alınmaktadır. Roman boyunca Mevlut boza satıcılığını bırakmaz, arada başka ek işler yapsa da geceleri hep boza satmaya çıkar. “Mevlut’a göre, bozanın değeri sadece onun malzemesine verilen para ve hazırlanması için harcanan emek değildir. Bu kültür ürününün değerini yükselten asıl şey, geçmişten gelmesi, tarihselliği, dolayısıyla da kültürel belleğin bir parçası olmasıdır” (Kula, 2016:36).

Roman boyunca bozadan söz edilmektedir. Modern bir kadın müşterinin Mevlut’a “*Bozacı iyi ki geldin yukarı. Sokaktan sesini işitmek iyi geldi bana. İçime işledi. İyi ki boza satıyorsun. İyi ki ‘Kim alacak?’ demiyorsun... Hiç vazgeçme bozacı. Bu kuleler, betonlar arasında kim alır deme. Sen hep geç sokaklardan*” (*Kafamda Bir Tuhaflık*, 2013:466)” diyerek seslenir. Modern kadının bu serzenişine Mevlut “*Ben kıyamete kadar boza satacağım*” (*Kafamda Bir Tuhaflık*, 2013:466)” diye yanıt verir. Geleneği temsil eden Mevlut ile modernliği temsil eden kadının ulusal kimliğin yaşatılması konusunda aynı düşüncede olmaları, geleneksellik ile modernliğin birbirini dışlamaksızın bir arada var olabileceğini, bu birlikteliğin bir zenginlik yaratabileceğini göstermektedir (Kula, 2016:40). Pamuk, kültürel değerlerin kimliğimiz olduğu ve onları sonsuza kadar yaşatmak gerektiği düşüncesindedir.

Kafamda Bir Tuhaflık romanında kent kültürü ile taşra kültürü ayırımına, ya da kentte gecekondü kültürüne de ayrı bir yer ayrılmaktadır.

Köyden gelip İstanbul'un uzak semtlerinde gecekondulu mahalleleri oluşturanların kent kültür kimliğini edinmelerinde karşılaştıkları zorluklar ve sorunlara da dikkat çekilmektedir. Ekonomik zorluklar ve geçim sıkıntısı nedeniyle İstanbul'a göç eden ve eğitim düzeyi düşük bu kitleler "kırdan edindikleri alışkanlıkları kente de taşımış ve "kentlileşemeyen köylüler" olarak adlandırılmıştır" (Karal, 2017:163):

Ev şehrin bittiği yerde, üzerinde dut ağaçları ve tek tük incirler olan yarı kel, çamurlu bir tepenin aşağı kısmındaydı... 1950'lerin ortasında Ordu, Gümüşhane, Kastamonu ve Erzurum'un yoksul köylerinden ilk göç eden ailelerin kadınları dere boyunca tıpkı geldikleri köyde yapıldığı gibi mısır yetiştirir, çamaşır yıkardı. Çocuklar yazları derenin sığ sularında yüzerdi (Kafamda Bir Tuhaflık, 2013:55).

Kırsal kültürden kent kültürüne geçen insanların kent kültürüne uyumları kolay olmayabilmekte ve uyum sağlamak için çeşitli yöntemlere başvurulabilmektedir (Lidar, 2015:108). *Kafamda Bir Tuhaflık* romanında köyden kente göç edenlerin kent yaşamına uyumuna yönelik ne devletin bir çabası vardır ne de göç eden halkın böyle bir gayreti bulunmaktadır. Gecekonduların yolları tarla içerisinden geçmekte su ve elektriği dahi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Mevlut örneğinden hareketle köyden gelen insanlar köydeki yaşamlarının benzerini burada da sürdürdükleri (Kılıç ve Ay, 2022:399) için bu durumdan pek de mutsuz değildirler. "*Kafamda Bir Tuhaflık* adlı eserde bakıldığında göçmenlerin dışa ve dış etkiye kapalı bir yaşam biçimini tercih ettikleri görülmektedir. Bu anlamda Duttepe ve Kültepe'nin dışına çıkmayan ve modernist anlamdaki kente uyum süreçlerini de yine sosyolojik olarak postmodern bir uzam olan Duttepe'de yerine getiren bireylerin çoğunlukta olduğu eserde görülmektedir" (Lidar, 2015:114). Çünkü yerleşmiş kent kültürü, hele de İstanbul gibi bir metropol kentinin kültürü onlara yabancı gelebilmektedir. "Mevlut'un modern şehir hayatı içerisinde zaman zaman şaşkınlığa gömülmesi, kurgudaki bir başka yan izleğe, yani yabancılaşmaya işaret eder" (Güngör, 2015:138).

Mevlut daha merkezi bir konumda olan Tarlabası'na taşınır. Oradaki yaşam daha kozmopolit bir kültürü yansıtmaktadır. Bir tarafta önceden bu kentte yaşamaya başlayanlar, diğer yandan Anadolu'nun çeşitli yerlerinden göç edenler yaşamaktadır burada. "Yeni insanlarıyla birlikte şehir yeni bir ruh ve kültür de edinmekte, bu da tıpkı dünle bugünün binaları, camileri, mezarları, çeşmeleri arasında olduğu gibi, insanların değer yargıları ve yaşama biçimleri arasında da derin uyumsuzluklar ve

uçurumlar meydana getirmektedir. Elli-altmış yılda şehir, plansız programsız uçsuz bucaksız büyüklükler gerçekleştirirken, insanlarını da ekonomi algısında olsun, din ve maneviyat algısında olsun, siyaset algısında olsun bir hayli bölmüş, parçalamış, başkalaştırmış, çeşitlendirmiştir.” (Budak, 2014:78). Taşradan ve kırsaldan gelenlerle birlikte kent kültürü de değişmeye başlamıştır. Bir mekân olarak değişim yaşayan İstanbul, aynı zamanda toplumsal yaşamda da değişimlere sahne olmaktadır. Sonuçta kent kültürü, yavaşta olsa kırsaldan gelen insanların dönüşmesine yol açmaktadır, ancak kitlesel göçler kent kültürünün de değişmesine ve kozmopolit bir boyut kazanmasına neden olmaktadır.

Veba Geceleri romanında Vali Sami Paşa ile Başkimyager Bonkowski Paşa arasındaki anlaşmazlık, Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki çatışma ve mücadeleye göndermede bulunmaktadır. Vali Sami Paşa ilk başlarda kentte bir salgın olduğunu kabul etmez. Kabul etmeye başlayınca da kentin tamamında karantina uygulamayı gerekli görmez. Bu tutumuyla vali bey bir Doğu toplumu olan Osmanlı anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda bilime karşı olanların bilim insanlarına karşı verdikleri mücadele ve tutucu tavırlarına da dikkat çekilmek istenmektedir. Zira veba salgınına karşı tarihin o dönemde henüz bir ilaç yokken, bilimsel olarak tek çare karantina ile korunulabileceği gerçeği söz konusuysa, dini kesim ve cahil halk muska ile korunabileceklerine inanmaktadırlar. Bu kesim geleneksel Doğu kimliğini yansıtmaktadır.

Bilimsel bir yöntem olarak karantina uygulayarak salgını önlemeye çalışan Başkimyager Bonkowski Paşa Batı kültürünü temsil etmektedir. Modern toplum ve devletler salgını resmi olarak ilan etmek, salgına karşı tedbir almak, hastalık hakkında halkı aydınlatmak ve özellikle de karantina uygulama kararlarını alıp hayata geçirmek suretiyle salgını kontrol altına almayı önemli bir görev edinirler. Gelenekçi toplum ve devletler salgın olayına biraz kadercî yaklaşmakta ve başarıya ulaşamamaktadırlar (Nakıboğlu, 2021:326; Karabulut ve Karasu, 2022:19).

Bilimi temsil eden Bonkowski Paşa veba salgınına karşı ilaç önerirken, şeyhin temsil ettiği gelenekçi gruplar hastalıktan dua ile korunabileceklerine inanırlar. Vebadan kurtulmak için bir şeyhten muska isteyen Gardiyan Bayram Efendi muskaya rağmen hastalığa yakalanır ve ölür. Şeyh Hamdullah gibi dinciler toplumun ilerlemesinin önündeki en büyük engel olarak gösterilmektedir (Bingöl ve Yılmaz, 2021:1817).

Veba Geceleri'nde modernliğin felsefi söylemi iki açıdan irdelenebilir: ilki bilimin modern dünyadaki önemi ve konumu üzerinedir (Eldem, 2021:21; Cengiz ve Gürel, 2023:36). İkincisi ise siyaset ve toplum arasındaki ilişkilerin sürdürüldüğü düzlemle ilgilidir (Irmak, 2021:33; Cengiz ve Gürel, 2023:36). *Veba Geceleri* romanında siyasal erk, toplumsal yaşamı şekillendirmektedir. Bununla birlikte romanda ulusal bilinç uyanmaya başlar ve modern ulusal Minger Cumhuriyeti kurulur.

Pamuk'un kendi ifadesiyle bu eseri de "biraz Doğu-Batı romanıdır" (Ahmedov, 2018:11). Diğer romanlarının aksine sağlık sorununun Doğu-Batı ekseninde irdelendiği bu romanda Pamuk, Batı medeniyeti ve felsefesini, bir başka deyişle modernizmi üstün tutmaktadır. "Pamuk'un yazarlık kariyerinde özenle kaçındığı Doğu-Batı ikiliğinin aşılacak bir senteze ulaşma çabası veya bir ontolojinin diğerine tercih edilmemesi meselesi, *Veba Geceleri*'nde modern/Batı aklının felsefi, politik, iktisadi ve estetik olarak üstünlüğünün çekincesiz bir savunusuyla terk edilmiş görünmektedir." (Cengiz ve Gürel, 2023:25).

Minger adasında Müslüman ve Hristiyanlar yaşamaktadır, Osmanlı'da ulus kimliği olmadığı için adada yaşayan Müslüman kesim Türk kimliği ile tanımlanmamaktadır. Müslüman mahallelerinde cami ve tekkelerin yoğunlukta olduğuna vurgu yapılmaktadır. Hristiyanların çoğunlukta olduğu semtlerde de kiliseler bulunmaktadır. Adanın merkezi ve vilayetin olduğu kısımda kiliselerin yoğunluğu dikkat çekmektedir (Karabulut ve Karasu, 2022:18). Adada çok kültürlü bir yapı ve yaşam hakimdir. "Venedikliler, Bizanslılar, Araplar ve Osmanlılar dâhil farklı dönemlere, medeniyetlere ait birçok yapı ve kültürel doku barındıran adada sürgün bürokratlardan, göçmenlerden, Rumlardan, Araplardan, Türklerden oluşan çok renkli ortak bir yaşam söz konusudur" (Taş, 2021:1296). Bu durum adada evrenselliğin kabul gördüğünü, çokkültürlü ve hoşgörü anlayışına dayalı bir yaşamın hüküm sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Yourcenar ve Pamuk arasında benzerlik ve farklılıklar:

Yunan kültür ve medeniyetini kutsayan Yourcenar, aynı zamanda çok kültürlülüğü de benimseyerek evrensel kimlik anlayışına hoşgörüyle bakmaktadır. Bireylerin olduğu gibi toplumların da ırk, etnisite ve inanç ayrımına dayalı bir kimlik üzerinden tanımlanmalarını pek doğru bulmaz.

Yourcenar ve Pamuk'un kültürel kimlik olarak dahil oldukları bir din bulunmakla birlikte ideolojik bağlamda ikisi de laik bir kimliği

benimsemişlerdir. Yourcenar Hristiyan kültürüne ait, Pamuk İslam kültürüne ait. Yazarlar ait oldukları dinle ilgili olumsuz uygulamaları eleştirmektedirler. Bununla birlikte kültürel açıdan aidiyet duydukları dini inançla ilgili olumlu aktarımlarda da bulunmaktadır.

Yourcenar'ın eserlerinde, özellikle de *Zenon/Kara Kitap* adlı romanında romanın ana kahramanı Zenon'un bireysel kimlik arayışı ve üst insana/kâmil insana erişme çabasından hareketle daha aydın ve hoşgörü sahibi bir toplumsal kimlik arzulanmaktadır. Toplumsal kimlik arayışının, *Hadrianus'un Anıları*'nda Antik Yunan kültürel kimliğini benimseme şeklinde sürdürüldüğü görülmektedir. Barbar kimliğine karşı gelişmiş bir kültürel kimlik hedeflenmektedir.

Pamuk'un birçok romanında hem bireysel hem de kültürel kimlik arayışları dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Pamuk'un romanlarında bireysel kimlik arayışından çok daha fazla toplumsal/kültürel kimlik arayışı üzerine odaklanıldığı görülmektedir.

Kültürel kimlik sorununu Pamuk Doğu-Batı sorunsalı üzerinden sürdürmektedir. Doğu ve Batı kültür ve felsefesine ilişkin değerlere Pamuk'un birçok romanında rastlanmaktadır. *Beyaz Kale* romanında bu İtalyan köle ve Osmanlı Hoca gibi iki farklı kültürel kimlik üzerinden sürdürülürken *Benim Adım Kırmızı* romanında Doğu-Batı değerler çatışması, kültür ürünleri olan sanat eserleri üzerinden yürütülmeye çalışmaktadır. *Veba Geceleri* romanında ise veba salgını, bir başka deyişle sağlık üzerinden Doğu-Batı anlayış farklılığına dikkat çekmektedir. “*Beyaz Kale, Kara Kitap, Benim Adım Kırmızı, Kar ve Kırmızı Saçlı Kadın* gibi romanlarının her birinde Pamuk, Doğu-Batı diyalektiğini ısrarla vurgularken her iki ontolojiyi de aşacak bir bütünsellik anlatısından veya bir ontolojik yapının savunusundan uzak durmuştur.” (Cengiz ve Gürel, 2023:25). Eserlerinde genellikle Doğu-Batı sentezine yer veren Pamuk, her seferinde geçmiş kültürel değerlerin bozulmasına ve yok olmasına karşı olduğunu ortaya koymakla birlikte, özellikle son romanı *Veba Geceleri*'nde bilim ve sosyal yaşamda Batı toplumlarının daha ileride olduklarını vurgulamaktadır.

SONUÇ

Daha çok tarihsel olaylara dayalı eserler ortaya koyan Marguerite Yourcenar'ın eserlerinde irdelediği konular sadece geçmişte yaşanan sorunlar olmayıp, aynı zamanda yazarın yaşadığı dönemde var olan ve gelecekte de varlıklarını sürdürme olasılığı bulunan sorunlar olarak değerlendirilmektedir. Farklı uygarlık ve kültürler, farklı inanç, düşünce ve yaşam tarzları onun eserlerinde ön plana çıkmaktadır.

Hadrianus'un Anıları romanının kahramanı Hadrianus, hümanist bir yaklaşımla her şeyin merkezine insanı koyar. Benzer yaklaşım 16.yüzyıl Rönesans dönemini konu alan *Zenon/Kara Kitap*'ta da öne çıkmaktadır. Yourcenar, savaşımlara, ırkçılığa, çevrenin kirletilmesine, güçlülerin güçsüzleri, zenginlerin fakirleri ezmesine karşıdır. Dini bağınazlığa karşı bilime, uygarlıkların gelişmesi için edebiyat ve sanatın önemine, gelişme için reformların kaçınılmaz olduğuna ve özgürlük için aydınlanmaya inanmaktadır. Bununla birlikte iki dünya savaşı görmüş ve dünyanın birçok yerindeki karışıklık ve çatışmalara tanık olmuş bir yazar olarak gelecek konusunda yeterince umutlu değildir.

Yourcenar'ın eserlerinde insan yaşamı, birey, toplum, özgürlük gibi konularda düşüncelerini ve mücadelelerini görmek mümkündür. O insanlık değerlerinin yüceltildiği, hoşgörü anlayışının kabul gördüğü, bilim ve eğitime gerekli önemim verildiği bir toplum hayal etmektedir.

Zenon/Kara Kitap romanın kahramanı Zenon'un yaşamı ile yazarın yaşamı arasında benzerlikler söz konusudur. Her ikisi de hoşgörü sahibi, özgürlüklerin savunucusu, belli bir dinin mensupları değiller ve dini dogmalara karşılar, çok kültürlü ve entelektüel kimlik sahibi kişiler, her ikisinin de arzusu özgürlüklerin kısıtlanmadığı, evrensel hoşgörü anlayışının benimsendiği modern laik toplumların yaratılmasıdır.

Yourcenar'ın en çok üzerine odaklandığı konu bireysel özgürlükler sorunudur. Bu hem düşünce hem de yaşam şeklinde kendisini göstermektedir. Özgürlüklerin en çarpıcı şekilde sunulmaya çalışıldığı mücadele alanları ise inanç ve cinsel yönelim alanları olarak öne çıkmaktadır. İnanç bağlamında Katolik kilisenin dogmalarına ve

engizisyon uygulamalarına karşı mücadele verilirken, cinsel yönelim bağlamında eserlerinin çoğunda ana kahramanları eşcinsel kimliğe sahiptirler. 20.yüzyılın ikinci yarısı, özellikle de son çeyreğinden itibaren Avrupa ve Batı'da eşcinselliğin ön plana çıkartıldığı, dizi, film ve reklamların çoğaldığı görülür. 21.yüzyıldan itibaren ise birçok ülkede eşcinsellik resmi olarak kabul edilir ve yasal evlilik hakkı tanınır.

Zenon yaşamına kendisi son vermek suretiyle dönüşümünü tamamlamış oluyor. Böylece Yourcenar'ın insan kendi kendisini yetiştirir, şekillendirir ve özgürdür fikri kahramanın yaşamı üzerinden gerçekleşmiş oluyor. Bir başka deyişle Zenon hayal ettiği üst insan/kâmil insan düzeyine erişmiştir.

Orhan Pamuk da eserlerinde tarihi, toplumsal ve kültürel konulara geniş yer vermektedir. Siyasal ve ideolojik mücadele ile kültürel çatışmalar onun eserlerinin odak noktasını oluşturmaktadır. Üzerinde en çok durduğu konu, Doğu-Batı değerler çatışması üzerinden Türk toplumunu geçmiş, bugünü ve geleceği bağlamında irdelemektir.

Pamuk, laik ve sol görüşlü bir kimliğe sahip, hoşgörülü bir yazardır. Farklı ideoloji ve kültürleri sunarken yazar olarak genelde objektif olmaya ve herhangi bir taraf tutmamaya özen göstermektedir. Modern-muhafazakâr, dinci-Kemalist, solcu-ülkücü ayrımı yapmaksızın her kesime eleştiride bulunmakla birlikte, ülkücülere yönelik eleştirilerinde daha sert bir tutum takındığı görülmektedir. Çok kültürlülüğü benimseyen evrensel bir bakış açısına sahiptir. *Kara Kitap* ve diğer romanlardaki metinlerarasılık aynı zamanda yazarın çok kültürlülük arayışı ve anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Şeyh Galip, Mevlâna, Proust, Dante gibi hem Doğulu hem de Batılı önemli şahsiyetlerin aynı metinde yer alması buna örnektir.

Yourcenar ve Pamuk, farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerde yaşamakla birlikte eserlerinde birçok ortak tema ve yaklaşım söz konusudur. Mücadele, hoşgörü ve evrensellik anlayışı, bireyin özgürlüğü ve kimlik sorunu gibi konularda zaman zaman benzer yaklaşımlar sergiledikleri saptanmıştır. Her iki yazar da eserlerinde tarihi arka plana yer vererek mücadele, özgürlük ve kimlik arayışı temalarını geçmişten günümüze irdelemeye çalışmışlardır.

Yourcenar, özellikle *Hadrianus'un Anıları* ve *Zenon/Kara Kitap* romanlarında bireyin düşünsel yolculuğuna odaklanırken, siyasal sistem ve ideolojik yaklaşımların birey üzerindeki etkilerini sorgulamaktadır.

Siyasi ve ideolojik mücadelelerde kahramanları, siyasi tahakküm ve dini taassuba boyun eğme yerine bilim ve felsefenin aydınlattığı yoldan ilerlemeyi kendilerine rehber edinmektedirler. Pamuk'un romanlarında siyasi ve ideolojik mücadele daha çok geleneksellik ve modernleşme, sağcı-solcu, Doğu-Batı kültürel çatışması üzerinden sürdürülmektedir. Özellikle *Kar* romanı, laiklik, siyasal İslamcılık, ulusalcılık, Türk ve Kürt milliyetçiliği ideolojilerinin mücadelesine sahne olmaktadır. Her iki yazar da bir yandan gerici ve totaliter rejimleri eleştirirken, diğer yandan da totaliter yönetimlerin hukuk tanımayan uygulamaları yazarları endişelendirmektedir. Yourcenar'ın kahramanları, çoğu zaman hem iç dünyalarına hem de dış dünyaya karşı bireysel mücadele içerisindeyken, Pamuk'un kahramanları iç dünyalarına karşı bireysel mücadele verirken, dış dünyaya karşı daha çok hem grup olarak hem de toplumsal/kolektif mücadele verdikleri görülmektedir.

Yourcenar'ın eserlerinde hoşgörü, evrensel ve felsefi bir değer olarak ele alınır ve bireyin özgürlüğüne saygı öncelenmektedir. Bu nedenle Yourcenar'ın eserlerinde kahramanlar Avrupa'dan Japonya'ya kadar farklı kültür coğrafyalarına aittir. Ayrıca yazarın kendisi gibi özellikle kahramanı Zenon farklı coğrafyalara seyahat eder ve farklı kültürden insanlarla iyi ilişkiler kurar, onların görüşlerine saygı duyar. Toplum içerisinde de hoşgörüden yanadır Yourcenar'ın kahramanları. *Hadrianus'un Anıları* romanının kahramanı İmparator Hadrianus'un temel ilkesi: İNSANLIK, ÖZGÜRLÜK, MUTLULUK/HAKSEVERLİK. Yourcenar'a göre "bilgelik" aynı zamanda hoşgörü olmayı öngörür. Yourcenar'ın romanlarında hoşgörüsünü esirgediği sadece iki toplum bulunmaktadır: Türkler ve Yahudiler. Türkleri ve Yahudileri barbar milletler olarak sunmakta ve onlara olumsuz değerler atfetmektedir. Pamuk, hoşgörü anlayışını bireysel bağlamdan çok toplumsal bağlamda ele almaktadır. Geçmiş ve Doğu'yu, özellikle de Osmanlı'yı dayanak alanlarla Batı'ya ve modernizme yönelenler arasında hoşgörü yerine sürekli bir çatışma yaşanmaktadır. Gelenekselciler modernlere karşı, modernler de gelenekselcilere karşı hoşgörü davranmaktan uzaktırlar. Bunun yanında Pamuk'un romanlarında farklı dünya görüşüne sahip karakterler arasında da hoşgörüsüzlük ve çatışma söz konusudur. Örneğin *Kafamda Bir Tuhaflik* romanında ülkücüler ile solcular arasındaki çatışmalar ile *Sessiz Ev*'de ülkücü Hasan'ın amcasının kızı Nilgün'ü sadece solcu olduğu için darp etmesi karşı tarafın düşüncelerine saygı göstermemenin sonucu olarak sunulmaktadır. Yourcenar ve Pamuk eserlerinde belli bir görüşten

yana taraf olmazlar, güdümlü yazarlar değildir. Bununla birlikte Pamuk'un eserlerinde ülkücülere genelde olumsuz davranışlar atfettiği görülmektedir.

Özgürlük ve kimlik arayışı konularını ele alırken yazarlar, bir taraftan dönemin toplumunda kabul gören anlayışı, diğer yandan da bireyin iç evrenindeki arzularını ve aradaki çatışma ve uyumsuzluklara dikkat çekmek istemişlerdir. Yourcenar tarihi şahsiyetlere yer vermekle birlikte, tarihsel kimlik üzerinde durmazken, Pamuk tarihi şahsiyetlere yer verirken aynı zamanda Türk toplumunun tarihi kimliğine de vurguda bulunmaktadır. Yourcenar'ın kahramanları varoluşlarını ve kimliklerini sorgularken, Pamuk kahramanları daha çok kimliklerini sorgulamaktadır. Örneğin Yourcenar'ın *Zenon/Kara Kitap* romanında Zenon “üst/kamil insan” a ulaşmaya çalışırken sadece kimlik arayışında değil aynı zamanda varoluşu da araştırmaktadır. Oysa Pamuk'un *Kara Kitap* romanında Celâl “Ben Kimim” sorusunu sorarken varoluştan çok kimlik sorununa odaklanmaktadır. Her iki yazarın da romanlarında bireylerin içsel çatışmalar ve değişimler yaşadıkları görülmektedir. İki yazarın da bazı kahramanlarının kendilerini topluma yabancı hissettikleri görülmektedir. Özellikle entelektüel düzeyi yüksek karakterler, içinde yaşadıkları toplum tarafından anlaşılamamanın kaygı ve üzüntüsünü yaşamaktadırlar. Zenon ve Doktor Selahattin örnek olarak verilebilir.

Yourcenar eserlerinde ağırlıklı olarak kahramanların özgürlük arayışı üzerine odaklanırken, Pamuk daha çok bireysel ve kültürel/toplumsal kimlik arayışı üzerinde durmaktadır. Bireysel kimlik arayışı kendisi olmayı öncelemektedir. Kültürel/toplumsal kimlik arayışı ise hangi kültürel değerlerin benimseneceği üzerine odaklanmaktadır.

Yourcenar'ın kahramanı Zenon, dönemin toplumsal normlarına karşı verdiği mücadelede mutlak özgürlüğüne, engizisyon mahkemesinde idam edilerek ölmek yerine kendi yaşamına kendisi son vererek erişiyor. Pamuk'un da kahramanlarının siyasal ve ideolojik özgürlük uğruna can verdikleri görülüyor. Bir başka deyişle Yourcenar'ın kahramanı bireysel bağlamda özgürlük mücadelesi verirken, Pamuk'un kahramanları bireysel özgürlükten çok ideolojik özgürlük mücadelesi vermektedirler.

Ayrıca Yourcenar'ın kahramanları daha çok bireysel özgürlük ve bireysel kimlik arayışındayken, Pamuk'un kahramanları bireysel özgürlük ve kimlik arayışında olmakla birlikte, daha çok toplumsal/kolektif kimlik arayışındadırlar. Bu çerçevede Pamuk kültürel/toplumsal kültür arayışını,

Doğu-Batı, geleneksellik-modernlik üzerinden sürdürmeye çalışmaktadır. Yourcenar toplumsal kültür için evrensellik anlayışı içerisinde Batı'dan Doğu'ya bütün kültürlerle açık olmakla birlikte, Antik Yunan kültürünü örnek kültür olarak göstermektedir. Pamuk da evrensellik anlayışı içerisinde bir yazar olarak Yourcenar gibi çok kültürlülüğü benimsemektedir. Kahramanları, farklı kültürlerden olan ya da farklı bakış açısına sahip “öteki” diye nitelendirilenleri de anlamaya çalışırlar.

Yourcenar'ın romanlarının öyküleri ülke sınırlarını aşıp birçok ülkede geçerken, Pamuk'un bütün romanlarının öyküsü Türkiye'de, iki tanesi hariç hepsi İstanbul'da geçmektedir. Yourcenar daha uluslararası perspektiften konulara yaklaşırken, Pamuk ulusal düzeyde sorunları ele almaktadır.

Yourcenar sorunları, daha çok tarihsel ve felsefi düzlemde bireyin gelişimi ve değişimiyle bağıntılı olarak irdelerken, Pamuk sorunları, Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyeti'ne siyasal ve kültürel düzlemde bireyden çok toplumsal değişim ve dönüşüm üzerinden irdeliyor.

KAYNAKÇA

- Acehan, A. (2022). Thomas Mann'ın Buddenbrooklar ile Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları'nın Edebiyat-Ekonomi İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi. *Folklor Akademi Dergisi*, 5 (2), 284-310.
- Adıgüzel Toprak, F. (2020). Güncel Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Minyatür, Minyatür.
- Ahmedov, R. (2018). Şimdi yazdığım veba geceleri'de biraz doğu-batı romanıdır: Orhan Pamuk ile söyleşi. *Kitap-lık*, (199), 4-14.
- Akçam, T. (2016). Orhan Pamuk'ta Çok Sesli Roman'a Giriş: Beyaz Kale. *Varlık Dergisi*, Ocak 2016.
- Aker, A. (2022). Orhan Pamuk'un Veba Geceleri Romanında Yapı ve İzlek. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, 8 (17), 276-309.
- Alp, Z. (1999). Marguerite Yourcenar'ın Zenon adlı eserinde kahramanların bilgi ve kimlik arayışı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Alpay, N. (2002). Kar Kışkırtıcı. *Milliyet Sanat Dergisi*, Mart 2002
- Andaç, F. (2022). Marguerite Yourcenar Anlatı dünyasına bakış. <https://www.edebiyathaber.net> > marguerite-yourcenari-, 4 Ocak 2022. Erişim Tarihi: 10.03.2025
- Andaç, F. (2020) Marguerite Yourcenar'ı anlamak, <https://www.edebiyathaber.net> > marguerite-yourcenari-, 17 Mart 2020. Erişim Tarihi: 10.03.2025
- Andersson, K. (1994). Marguerite Yourcenar ou le don de l'universalité, L'Universalité dans l'Oeuvre de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, Volume 2, Tous 1994.
- Andersson, K. (1989). *Le "don sombre" Le thème de la mort dans quatre romans de Marguerite de Yourcenar*, Uppsala.
- Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aslanboğa, A. (2011). Masumiyet Müzesi Romanı'nda Modernizm-Gelenek Algısı. *Turkish Studies*, 6(3),1645-1652

- Atakay, K. (1996). Kara Kitap Sırrı. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atalay, İ. (2011). Yourcenar'ın Doğu Öykülerinde Mitsel Kişilikler ve Simgeleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 155-172.
- Aydın, E. Orhan Pamuk'un Romanlarında Kış Algısı.
<https://edebiyatburada.com›ertugrul-aydin-yazdi-orhan>
- Aydınalp, E.B. (2020). Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın Adlı Eserinde Baba / Oğul İkilemi, Yasa Karmaşası ve Kimlik. *International Journal of Filologia (IJOF)*, 3(4), 204-215
- Ayhan, Ö. (2019). Kırmızı Saçlı Kadın: Babalar ve Oğullar. *Türk Dili*, Ekim 2019, 96-102
- Aytaç, G. (2009). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Barbier, C. (1998). *Etude sur Marguerite Yourcenar Les Nouvelles Orientales*, Paris: Ellipses.
- Bardakçı, M. (2002). *Hürriyet Gazetesi*, 26 Mayıs 2002.
- Bayrav, S. (1996). Kara Kitap ve Kendi Olmak. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Belek, K. (2006). Modernleşme Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Belge, M. (2022). Orhan Pamuk ve Romanın Alt-Türleri, <https://birikimdergisi.com›haftalik›orhan-pamuk-ve->, 28 Mart 2022.
- Belge, T. (1996). Rüyardan Kibusa Fantastik Şehir İstanbul. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Benoit, C. (1995). Valeurs symboliques et culturelles dans l'itinéraire méditerranéen de Marguerite Yourcenar avant 1940. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes rassemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 13-20.
- Berthelot, A. (1995). Matière et forme: Zenon, ou l'homme sans qualités. L'Universalité dans l'Oeuvre de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, Volume 2, Tous 1995.
- Berthelot, A. (1993). *L'Oeuvre au Noir Marguerite Yourcenar*, Editions Nathan.
- Biondi, C. (1989). Neuf mythes pour une passion. *Société d'Études Internationales Yourcenariennes*, 6.

- Biondi, C. (1997). Marguerite Yourcenar ou la quête de perfectionnement. *Histoire et critique des Idées*, 22, sous la direction de Corrado Rosso. Editrice Libreria Goliardica, 31-39.
- Bingöl, U. ve Yılmaz, E. (2021). Tarihin Kurgusu versus Kurgunun Tarihi: Veba Geceleri. *Turkish Studies*, 16 (3), 1811-1830.
- Blanckeman, B. (1999). Les excipit dans les nouvelles orientales. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 20, 73-83.
- Blot, J. (1980). *Marguerite Yourcenar*, Paris: Seghers.
- Bourbonnais, N. (1990). Le système des personnages dans l'Oeuvre au noir. Marguerite Yourcenar Une écriture de la mémoire. *Revue littéraire bimestrielle*, Hors série, 99-114.
- Budak, A. (2014). Orhan Pamuk'un 'Kafamda Bir Tuhaflık' Romanı'nda Yerellik ve Geleneksellik. *Yenifikir*, 6 (15), 69-90
- Bussière, R. (2023). Éros et Thanatos dans Le Coup de grâce de Marguerite Yourcenar et son adaptation cinématographique par Volker Schlöndorff, Mémoire de Master, Université de Montréal.
- Büyükaşahin, E. (2016). Marguerite Yourcenar'ın Ateşler ve Düş Parası Adlı Yapıtlarında Mitoloji ve Metinlerarasılık. *SEFAD*, (35), 67-82.
- Calandra, E. (1996). *Oltre la Grecia Alle origini del filellenismo di Adriano*. Napoli, Pubblicazioni dell'Università degli Studi di Perugia.
- Carles, B. (2003). Les Nouvelles orientales de Marguerite Yourcenar: du texte des nouvelles aux nouvelles comme texte. In: *Littératures*, 48-49, 141-166.
- Castellani, J.-P. (1990). Le Suicide dans l'oeuvre de Marguerite Yourcenar. Marguerite Yourcenar Une écriture de la mémoire. *Revue littéraire bimestrielle*, Hors série, 143-153.
- Cavazutti, M. (1993). La quête du sacré chez Zenon et le prieur des Cordeliers: un cas de marranisme de l'esprit. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 245-253.
- Cavazzuti, M. (1988). La dernière étape du voyage: le suicide. Voyage et connaissance dans l'oeuvre de Marguerite yourcenar. *Histoire et critique des Idées*, 12, sous la direction de Corrado Rosso. Editrice Libreria Goliardica, 31-59.
- Cengiz, K., Gürel, Ö.E. (2023). Orhan Pamuk'un Veba Geceleri'nde Modernliğin Felsefi Söylemi: Büyüsü Bozulan Bir Dünyada Öznellik, İletişim ve Doğu-Batı Sorunu. *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 25-49.

- Cengiz, S. (2010). Orhan Pamuk'un romanlarında Doğu-Batı ikilemi, *Türkiyat Araştırmaları*, 12, 63-88.
- Cumhuriyet Kitap Eki*. 28 Mayıs 2009. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2025.
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çavuş, B. (2021). Orhan Pamuk'un Kara Kitap Romanında Kültürel Kimlik Arayışı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (55), 258-276.
- Çiçekoglu, F. (2003). A Pedagogy of Two Ways of Seeing: A Confrontation of 'Word and Image' in My Name is Red. *The Journal of Aesthetic Education*, 37(3), 1-20.
- Çiftçi, K. (2007). Tarih Kimlik ve Türkiye'nin Belleğinin Dış Politikası. *Akademik İncelemeler*, 2 (1), 97-131.
- Çil, O. <https://www.gazeteduvar.com.tr>. Erişim Tarihi: 20.05.2025.
- Dağ İlhan, Ü. ve Avcioğlu, G.G. (2016). Anlatı İçinde Anlatı: Orhan Pamuk'un "Kırmızı Saçlı Kadın" Eserinde Doğu-Batı Sentezi. *SUTAD*, 40, 351-359.
- Dalar, T. (2018). Kara Kitap'ta Kimlik Sorunsalı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (59), 95-106.
- Delcroix, C. (1999). Deconstruction de l'Oeuvre au noir. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 20, 143-171.
- Delcroix, M. et Piozza, M.-J. (1993). Histoire et roman: la théologie du Prieur. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 219-243.
- Delvigne, P. (1989). L'Oeuvre au Noir. *Français 2000*, 116/117.
- Demir, E. (2020), Aynanın Öteki Yüzü: Kara Kitap, <https://www.edebiyathaber.net>. 29 Nisan 2020.
- Demir, F. (2011). Orhan Pamuk'un Romancılık Serüveninde Yeni Bir Durak: Tematik Romanlar. *Turkish Studies*, 6 (1), 953-963.
- Demir, F. (2009). Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi Romanında Baba-Oğul İlişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2), 145-155.
- Demirel, S. (2017). "Kendi Olmak" Fikri Etrafında Bir Kara Kitap Okuması. *Bilgi*, 34, 1-11.
- Dikranian, N. (1994). Zenon l'achimiste et la reforme – Le personnage historique en porte – a – faux. Marguerite Yourcenar et les Civilisations, Colloque International 12,13,14 et 15 Juillet 1993.

- Dilber, K.C. (2014). Anlatı Ormanlarında Saf ve Düşünceli (Bir) Romancı Olmak Yahut Beyaz Kale'den Baudolino'yu Selamlamak. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 6 (12), 97-116
- Dudular, K. (2012). Metafor Sisinin Ardındaki “Beyaz Kale”, <https://www.egitisim.gen.tr> metafor-sisinin-ardindaki-, Sayı 34, Nisan 2012.
- Duguesne, J. et Mertens, E. (2003). Marguerite l’immortelle. Le Vif, *L’Express*, 29, 70-76.
- Ecevit, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodern Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2002). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (1999). *Benim Adım Kırmızı’da Çoğulcu Estetik*, Varlık, Mart, İstanbul.
- Ecevit, Y. (1996). *Orhan Pamuk’u Okumak*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Eldem, E. (2021). Tarih bir adaya sığar mı? *Kitap-lık*, (215), 19-27.
- Eliuz, Ü. ve Türkdoğan, M.G. (2012). Eski Bir Hikâyenin Yeniden Doğuşu: Kara Kitap’taki İzlek ve İmgelemin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi. *Turkish Studies*. 7 (1), 1013-1025.
- Eren, C. (2006). *Babamın Bavulu*, <https://www.erenlp.com> nlp-yazilar-yorumlar › 738-or, 18 Aralık 2006.
- Ergeç, Z. (2020). Orhan Pamuk’un “Benim Adım Kırmızı” romanına yeni tarihselci bir yaklaşım. *Turkish Studies*, 15 (4), 1809-1821.
- Erol, K. (2015). Benim Adım Kırmızı’da Resim Sanatı Bağlamında Doğu-Batı Çatışması. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 3 (1), 229-245.
- Esen, N. (2013). *Kara Kitap üzerine yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esen, N. (2006a). Orhan Pamuk’un Romanlarında Anlatım Çeşitliliği. *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esen, N. (2006b). Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar. *Milliyet Kitap*, 25 Ekim 2006.
- Evano, B. (1993). La sacralisation de la nature dans l’Oeuvre au Noir. *Société Internationale d’Etudes Yourcenariennes*, 211-218.
- Ever, M. (1996). Adlar ve Kitaplar. *Kara Kitap Üzerine Yazılar*, Derleyen: Nüket Esen, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Fayve, Y.A. (1993). Conscience du sacré et sacré de la conscience dans l'oeuvre de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 22-28.
- François, C. (1981). Mise en Parallèle, l'Oeuvre au Noir et la Légende d'Ullenspiegel, *Marginals*, 198, 8-18.
- Golieth, C. (1998). Ecriture et alchimie. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 19, 99-117.
- Goytisilo, J. (1996). Orhan Pamuk'un Kara Kitap'ı. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göle, N. (1992). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gueorguieva-Dikranian, A. (1995). La femme méditerranéenne dans l'oeuvre de Marguerite Yourcenar. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes ressemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 59-69.
- Guppy, S. (1988). Marguerite Yourcenar, Kurgu Sanatı, *The Paris Review*. 103/106, İlkbahar 1988.
- Gülğün, S. (2008). Yourcenar kendini anlatıyor. *Milliyet*. 18 Temmuz 2008.
- Gülüm, E. (2015). Etkilenme Endişesi Bağlamında Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı Romanına Bakış Denemesi. *Turkish Studies*, 10 (16) 579-592.
- Günday, R. (2012). *Edebi Metinlerin İncelenmesi ve Öğretimi*, Ankara: Elhan Kitap.
- Güngör, B. (2021). Veba Geceleri: Bir Alegorik Kurgu, İki Büyük Siyasi Figür, *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 18-35.
- Güngör, B. (2015). Öteki İstanbul'un Anlatısı: Kafamda Bir Tuhaflık Romanının Yapısalcı Metodoloji Işığında Çözümlemesi, *Türkiyat Mecmuası*. 25/Bahar, 119-141.
- Güngören, A. (2008). *Kimlik Bulmacası İçin Kılavuz*. Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Güzel, E. (2012). Umberto Eco'nun Gülün Adı Romanı ile Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı Romanlarına Mukayeseli Bir Bakış Denemesi. *Turkish Studies*, 7 (2), 583-595.
- Irmak, E. (2021). Minger'in Taht Oyunları. *Kitap-lık*, 215, 33-39.
- İrzık, S. (2021). Kar'da doğu'yla batı, sanatla siyaset arasındaki sınırları yeniden düşünmek, *Kar üzerine yazılar* (S.Erol Edt.), Yapı Kredi Yayınları, 408 424.
- Işık, O. (1993). Modernizmin Kenti-Postmodernizmin Kenti. *Birikim Dergisi*, 53, 27-34.

- Johnston, J.L. (1988). Faith of a woman writer, Wesport, C.T. Alice Kessler-Hams et William McBrien (éd.).
- Joly, M. (1994). Zenon, l'homme-Dieu, *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 13, 85-95.
- Kanters, R. (1968). L'Oeuvre au noir de Marguerite de Yourcenar, *Le Figaro littéraire*, 14.06.1968.
- Kara, G. (2021). Orhan Pamuk'un Beyaz Kale Adlı Eserine Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım, *Asia Minor Studies*, 9 (1), 591-601.
- Karabulut, M. (2022). Orhan Pamuk'un Veba Geceleri Romanında Salgın Hastalık Teması, 9. International Gap Summit Scientific Research Congress 1-3 July 2022, Adiyaman, Turkey.
- Karabulut M. ve Karasu F. (2022). Orhan Pamuk'un "veba geceleri" romanında ölüm kaygısı. *International Journal of Filologia*, ISSN: 2667-7318 5 (7), 17-26.
- Karadeniz, M. (2016). Orhan Pamuk'un Beyaz Kale Romanında Anlatım Teknikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (46), 118-122.
- Karal, S. (2017). Orhan Pamuk'un Kafamda Bir Tuhaflik Adlı Romanında Gecekondulaşma ve Toplumsal Mücadeleler. *Sosyologca*, 7 (13-14), 156-170.
- Karali, Ş.N. and Adji, A.N. (2021). Circulation of Orhan Pamuk's Benim Adım Kırmızı [My Name is Red] in contemporary Chinese-Indonesian literature. In M. Saward and D. Wain (Eds.) Writing through things 2: The thing as writing prompt. *TEXT Special Issue*, 63, 1-14.
- Karataş, T. (2024). Flanör kavramı bağlamında Kafamda Bir Tuhaflik ve Kara Kitap romanlarının mukayeseli incelemesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*, Üçüncü Basım, Ankara: Engin.
- Kaya, M. (2012). Orhan Pamuk'un *Kar* Romanını İmgeleriyle Okumak. *Frankofoni*, 24, 351-363.
- Kesova, E. (2021). Salgına Üstkurmaca Bakış: Veba Geceleri. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*. 37, 345-351.
- Kılıç, E. (2000). *Orhan Pamuk'u Anlamak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, T. ve Ay, S. (2022). Zaman Coğrafyası Yaklaşımı ile Kafamda Bir Tuhaflik (Orhan Pamuk) Romanını Okumak. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar X. Bülent Darıcı (Edt.). 395-410.

- Kılıçkaya, D. (2023). İstanbul Hatıralar ve Şehir’de Gotik Bir Unsur Olarak Karanlık ve Kasvetli Ev/Apartman, *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-16.
- Kim, S. Mürşid ile Mürid: Kara Kitap’ı Bir Yorumlama Çerçevesi Olarak Tasavvuf. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçak, O. (1996). Aynadaki Kitap / Kitaptaki Ayna. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçakoğlu, B. (2011). Postmodernin Geleneğe Bakan Yüzünde Bir Anlatı: Beyaz Kale. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 29, 185-202.
- Kolcu, A. (2015). Orhan Pamuk’un Romanlarında Türkçülük ve Türkçüler. *The Journal of Academic Social Science*, 3 (19), 63-76.
- Kopuz, N. Orhan Pamuk, Saf ve Düşünceli Romancı
<https://www.literaedebyat.com/post/orhan-pamuk-s>
- Köker, S. (2017). Mukayeseli Edebiyat ve Postmodernizm Bağlamında Kırmızı Saçlı Kadın Üzerine Bir İnceleme. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, 3, 205-213.
- Kuleli, M. (2021). Feminist okuma ekseninin yazın çevirisine izdüşümleri: Orhan Pamuk’un Veba Geceleri örneği. *RumeliDE*, (Ö9), 284-306.
- Kuyaş, A. (2020). Tarihin küllerinden özgürleştirici bilgiye. *Tarih Dergisi*, Mart 2020 nobelprize.org. Erişim tarihi: 10 Ocak 2024
- Lee, H.-O. (2002). La liberté divine ou l’enseignement de deux sages: le Saint stoïque Epictète et un ascète hindou dans les Mémoires d’Hadrien de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d’études Yourcenariennes*, 23, 71-84.
- Levy, L.-M. (2022). Mémoires d’Hadrien, *Marguerite Yourcenar*, 11.10.2022.
- Lidar, V. (2015). Orhan Pamuk’un Kafamda Bir Tuhaflik adlı eserinde göç ve mekân unsurları. *Göç Dergisi*, Transnational Press London, 2 (1), 105 – 116.
- Marseglia, R. (2023). Le grec et la culture grecque dans “Mémoires d’Hadrien”, ou l’humanisme politique et intime de Marguerite Yourcenar. <https://ch.hypotheses.org/12072023>.
- Méo, N. (2007). Le genre à l’épreuve de la guerre chez Marguerite Yourcenar. dans Frédérique Chevillot et Anna Norris, *Des femmes écrivent la guerre*, France, Éditions Complicités, 157-158.

- Mesnard, C. (1989). L'influence sur deux nouvelles orientales de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 3, 51-63.
- Meulder, A.-C. (1994). Du Mythe de la mort à la mort du mythe. Analyse de deux Nouvelles Orientales de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 14, 31-43.
- Meurillon, C. (1990). Zenon de Bruges et l'expérience de l'espace, *Revue d'étude de roman du XXe siècle*, 9, 29-46.
- Mevlâna Celâleddin Rumi (2007). *Mesnevi-yi Şerif* (Çev: Amil Çelebioğlu). İstanbul: Timaş Yay.
- Michèle Sarde, M. (2017). Sophie, dans Dictionnaire Marguerite Yourcenar, Bruno Blanckeman (dir.), Paris: Honoré Champion.
- Nakıboğlu, G. (2021). Bir salgın romanı olarak Orhan Pamuk'un veba geceleri. *ASOS Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (117), 315-334.
- Naturel, M. (1995). *Pour la littérature, De l'extrait à l'oeuvre*, Paris: CLE international.
- Necatigil, B. (1994). *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, İstanbul: Varlık.
- Nysenholc, A. (1988). *La Pensée de Charles de Coster*. Etudes Littéraires, 21/2, 19-36.
- Oflaz, A.Z. (2000). La Quete du savoir et transformation des héros dans l Oeuvre au Noir de Marguerite Yourcenar, *Frankofoni*, 211-224.
- Oral, Z. (2021). Marguerite Yourcenar'ın L'oeuvre au noir adlı romanında kahramanın bilgi ve kimlik arayışının göstergebilimsel çözümlemesi. *Gazi Türkiyat*, 28, 1-19.
- Öndin, N. (2009). *XX. Yüzyıl Sanatının Kuramsal Dili*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel.
- Özcan, H. (2018). Nakkaşhanede Oyun: Benim Adım Kırmızı. *Söylem Filoloji Dergisi*, 3 (1), 7-18.
- Özdemir, A.C. (2020). İstanbul'un Yitik Hafızası: Kara Kitap, <https://satad.org/istanbulun-yitik-hafizasi-kara-kitap>, 6 Aralık 2020.
- Özkul, B. (2021). Veba Geceleri. <https://birikimdergisi.com/haftalik/veba-geceleri>. 4 Nisan 2021.
- Pamuk, O. (2021). *Veba Geceleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Pamuk, O. (2016). *Kırmızı Saçlı Kadın*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Pamuk, O. (2008). *Kafamda Bir Tuhafılık*, İstanbul: İletişim.

- Pamuk, O. (2008). *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2008). *Kara Kitap*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2008). *Cevdet Bey ve Oğulları*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2008). *Masumiyet Müzesi*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2007). *Kar*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2000). *Yeni Hayat*, İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (1999). *Öteki Renkler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (1993). *Beyaz Kale*, İstanbul: Can.
- Pamuk, O. (1986). *Sessiz Ev*, İstanbul: Can.
- Pamuk, O. (1995a). Milliyet Gazetesi, 15.1.1995.
- Pamuk, O. (1995b). *Varlık Dergisi*, Şubat 1995.
- Pamuk, O. (1995c). *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.3.1995.
- Parla, J. (2021). Veba Geceleri: Görsel Bir Modern Epik, *Kitap-lık*, Mayıs-Haziran 2021, 215, s. 5-18.
- Payza, H. Orhan Pamuk'un Veba Geceleri romanının Jale Parla metni üzerinden eleştirisi. <https://www.gercekedebiyat.com/yazi-detay/orhan-pa>.
- Pelckman, P. (1990). Les Pésanterus de la Renaissance, *Revue d'étude de roman du XXe siècle*, 9, 17-28.
- Pelckman, P. (1993). Les guerres de religions dans l'Oeuvre au Noir. Une confrontation historique. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 199-209.
- Pinon, E. et Brochard, C. (2014). *L'Extase lucide. Étude de Mémoires d'Hadrien*, Presses Universitaires de Rouen et du Havre, Mont Saint-Aignan.
- Pohu, M. (2020). Marguerite Yourcenar : pornographie, mort, amour... <https://www.linternaute.com>.
- Poignault, R. (2015). Guerre et paix dans Mémoires d'Hadrien. Publications numériques du CÉRÉDI, Séminaires de recherche, 8, 1-15.
- Primožich, L. (1995). Les Balkans de M.Yourcenar entre tradition et création littéraire. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes rassemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 175-187.
- Prouteaux, M.-H. (1995). La représentation du temps dans l'Oeuvre au Noir. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 15, 55-62.

- Pugat, S. Suya Yazı Yazan Adam, <https://sercanpugatdot000webhostappdotcom.wordpress.com>.
- Real, E. (1990). Le Voyage dans l'oeuvre narrative de Marguerite Yourcenar. Marguerite Yourcenar Une écriture de la mémoire. *Revue littéraire bimestrielle*, Hors série, 197-201.
- Remise, A. (1994). La Religion dans l'Oeuvre au Noir de Marguerite Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 13, 97-107.
- Riley, N.B. (2007). Orhan Pamuk'un Kar'ında Epigrafiik İlişkiler. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Robert Robert Sözlüğü.
- Rosbo, P. (1971). Entretiens radiophoniques avec Marguerite Yourcenar. Mercure de France.
- Rosse, D. (1994). Alchimie sociale et alchimie littéraire dans l'oeuvre au Noir de Marguerite de Yourcenar. *Société Internationale d'Etudes Yourcenariennes*, 14, 45-59.
- Sağlam, M. (2014). *Orhan Pamuk'un romanlarında erkeğin iktidarı* (basılmamış doktora tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi/Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sanchez Villalon, M.L. (1995). La Méditerranée, creuset réducteur des antagonismes, à travers les Mémoires d'Hadrien. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes rassemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 201-207.
- Sarde, M. (1995). Représentations des Juifs chez Marguerite Yourcenar. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes rassemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 71-82.
- Sarnecki, J.-H. (2004). Subversive Subjects, Reading Marguerite Yourcenar, Judith Holland Sarnecki & Ingeborg Majer O'Sickey (dir.), Madison, Teanech Fairleigh Dickinson University Press.
- Soysal Eşitli, A. (2021a). Sessiz Ev Romanında Kadına Bakış, Sessizlik ve Şiddet. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 87-105
- Soysal Eşitli, A. (2021b). Sessiz Ev'de Toplumsal Cinsiyet Normlarının Gölgesinde Kalan Erkeklik Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 38 (2), 308-323
- Spencer-Noël, G. (1981). *Zenon ou le thème de l'alchimie dans l'Oeuvre au Noir de Marguerite Yourcenar*, Paris: Editions A.G.Nizet.

- Stade, G. (1990). *Avrupalı Yazarlar: Yirminci Yüzyıl*. Scribner. ISBN 978-0-684-19158-4.
- Taleb-Khyar, M.B. (1993). Poétiques de l'Histoire: Mémoires d'Hadrien de Marguerite Yourcenar. *Revue Romane Bind*, 28 (1), 110-121.
- Taş, F. (2021). Veba Geceleri'ne eleştirel bir bakış. *RumeliDE*, 24, 1295-1299.
- Taylor, J. (2011). *Çağdaş Fransız Edebiyatına Giden Yollar*. Transaction Publishers.
- Thérien, M. (2000). De la définition du littéraire et des oeuvres à proposer aux jeunes. *M.Noël Gaudreault* (dir), *Didactique de la littérature: bilan et perspectives*, Nuit blanche éditeur, Montréal, 19-31.
- Tieghem, P. V. (1943). *Mukayeseli Edebiyat*, Çev. Yusuf Şerif Onaran, Ankara: Maarif Matbaası.
- Todorov, T. (1984). *Théorie de la littérature*, Paris: Seuil.
- Toprak, Z. (2015). *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Touzé, P. (1988). Description et transition dans l'Oeuvre au Noir de Marguerite Yourcenar. *Ordre du descriptif*, Etudes réunies par Jean Bessiene, 181-192.
- Türedi, H. (2022). Benim Adım Kırmızı Romanında Doğu-Batı İkilemi. <https://sonakademi.com/benim-adim-kirmizi-romanin>. 22 Kasım 2022.
- Tütak, M. (2024). Türk Romanında Mekânın Dönüştürücü Etkisi: Kafamda Bir Tuhafılık. *Siirt Üniversitesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 254-262.
- Ulus, H.E. (2019). Language of the self through art and representation: My Name is Red. *Humanitas*, 7 (13), 79-98.
- Uzundemir, Ö. (2001). Benim Adım Kırmızı'da Doğu ile Batı, Geçmiş ile Günümüz Arasında Diyalog arayışları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2 (1), 112-119.
- Vialle, C. (2025). Mémoires d'Hadrien de Marguerite Yourcenar. <https://www.musanostra.com>.
- Wasserfallen, F. (1995). Sortir du labyrinthe pour contempler l'horizon. *Marguerite Yourcenar et Méditerranée*, Etudes ressemblées par C.Faverzani, Université Blaise-Pasca, 249-257.
- Yakupoğlu, M.Mukadder (2021). *Edebiyat ve Felsefe*, Bilim ve Sanat.

- Yalazan, E. (2015). Bizi 'insan' yapan hikâyeler ve Marguerite Yourcenar. <https://t24.com.tr ›... › Türkiye darbeler ülkesi oldu!>
- Yanardağ, M.F. (2006). “Benim Adım Kırmızı” Üzerine Bir Tahlil Denemesi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2), 11-22.
- Yaprak, T. (2015). Kara Kitap: Roman İçinde Roman İçinde Roman. *Kesit Akademi Dergisi*, 1 (1), 117-137.
- Yaşar, T. (2013). Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi Adlı Eserinde Sosyal Eleştirisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 17 (54), 387-397.
- Yıldırım, S. (2002). Orhan Pamuk'un Yeni Romanı Kar Üzerine Notlar. *Güney Dergisi*, Nisan 2002.
- Yıldız, H. (2021). Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma. *RumeliDE*, (Ö9), 114-136.
- Yılmaz, S. ve Yılmaz, A.U. (2018). Dilbilim ve Deyişbilim Çerçevesinde “Orhan Pamuk” Yazını ve Biçemi: “Kar” Romanı Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6 (4), 501-517.
- Yourcenar, M. (2024). *Hadrianus'un Anıları*, İstanbul: Helikopter.
- Yourcenar, M. (2024). *Bir Ölüm Bağışlamak*, İstanbul: Helikopter.
- Yourcenar, M. (2023). *Zenon*, İstanbul: Kırmızıkedî.
- Yourcenar, M. (2023). *Doğu Öyküleri*, İstanbul: Helikopter.
- Yourcenar, M. (2023). *Düş Parası*, İstanbul: Metis.
- Yourcenar, M. (1999). *Alexis ou le Traité du Vain*, Paris: Gallimard.
- Yourcenar, M. (1995). *Lettres à ses amis et quelques autres*, Edition établie par Michèle Sarde et Joseph Brami. Gallimard.
- Yourcenar, M. (1991a). *Archives du Nord, dans Essais et Mémoires*, Gallimard, 1991.
- Yourcenar, M. (1991b). *Essais et mémoires*, Paris: Gallimard.
- Yourcenar, M. (1985). *Un homme obscur*, Paris: Gallimard.
- Yourcenar, M. (1981). *Les yeux ouverts, Biblio*.
- Yourcenar, M. (1972). *Entretiens radiophoniques avec Marguerite Yourcenar*, Mercure de France.
- Yücel, D. (2021). Yeni kahraman İstanbullu olacak, <https://www.istdergi.com › roportaj › yeni-kahraman-ist. 4 Haziran 1921.>

Yücel, T. (1996). Kara Kitap. *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (Nüket Esen (Edt.), İstanbul: İletişim Yayınları.

<https://cpp.numerev.com> ›. Erişim Tarihi: 14.03.2025

<https://lettres.ac-versailles.fr> ›). Erişim Tarihi: 20.11.2024

<https://oggito.com> ›). 22 Eylül 2015

<https://en.wikipedia.org> › wiki ›. Erişim Tarihi: 19.01.2025

<https://tr.wikipedia.org> › wiki. Erişim Tarihi: 19.01.2025

<https://www.canyayinlari.com>›. Erişim Tarihi: 14.03.2025

<https://www.bkmkitap.com> ›). Erişim Tarihi: 20.11.2024

<https://kitapdiyari.com.tr> › roman ›. Erişim Tarihi: 25.11.2024

<https://www.lacauselitteraire.fr> ›. Erişim Tarihi: 25.11.2024

<https://www.literaedebiyat.com> › post ›. Erişim Tarihi:10.03.2025

<https://www.sabitfikir.com> ›. Erişim Tarihi:10.03.2025

<https://www.superprof.fr>. Erişim Tarihi:12.04.2025

<https://www.turkedebyati.org> ›). Erişim Tarihi:12.04.2025

<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr> › Erişim Tarihi:04.05.2025